STUDIER

ÖFVER

CODEX BUREANUS. I.

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPSALA HUMANISTISKA SEKTION

FÖR ERHÅLLANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD

FRAMSTÄLLES TILL OFFENTLIG GRANSKNING Å LÄROSALEN N:o IV ONSDAGEN DEN 28 NOVEMBER 1900 KL. 10 F. M.

AF

ODAL OTTELIN

FILOSOFIE LICENTIAT AF NORRLANDS LANDSKAP.

11855.

STUDIER

ÖFVER

CODEX BUREANUS. I.

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPSALA
HUMANISTISKA SEKTION

FÖR ERHÅLLANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD

FRAMSTÄLLES TILL OFFENTLIG GRANSKNING Å LÄROSALEN N:o IV
ONSDAGEN DEN 28 NOVEMBER 1900 KL. 10 F. M.

AF

ODAL OTTELIN
FILOSOFIE LICENTIAT AF NORRLANDS LANDSKAP.

UPSALA 1900
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41548928_0110

Codex Bureanus har förut varit föremål för grammatiska specialundersökningar. Dess formlära har behandlats af CARL J. G. LANDTMANSON i afhandlingen »Om Ordböjningen i den svenska Fornskriften Codex Bureanus», och AXEL KOCK har i »Studier öfver Fornsvensk Ljudlära» lämnat viktiga bidrag till denna handskrifts ljudlära. Dessutom hafva åtskilliga i Codex Bureanus förekommande språkliga företeelser äfven annars i den vetenskapliga litteraturen blifvit berörda. Det har emellertid synts mig troligt, att en fullständig undersökning, omfattande hela handskriften och behandlande densamma såväl paleografiskt som grammatiskt, och detta senare ur hela ljud- och formlärans synpunkt, skulle kunna bringa i dagen ett och annat nytt till ökad kännedom om denna intressanta urkund och om den fornsvenska grammatiken i allmänhet. I denna tanke har jag till ämne för min gradualafhandling valt studier öfver Codex Bureanus.

Jag är väl medveten om att brister måste vidlåda det arbete, som jag nu framlägger. Redan den omständigheten, att min uppgift delat sig på tvänne olika områden, paleografi och grammatik, har inneburit en svårighet. Och hur lättläst handskriften än tyckes vara, kommer man ej så sällan i tvifvelsmål om rätta läsningen af enskilda ordformer till följd af att den ursprungliga lydelsen förvanskats genom senare ändringar; och faran att taga miste ligger då äfven nära till hands. Den mångfald af detaljer, som nödvändigtvis följer med en uppgift sådan som den här förevarande, gör det för öfrigt öfver hufvud taget lätt att trots noggrann vaksamhet begå förbiseenden. Jag vill dock hoppas, att, där sådana finnas, de icke skola visa sig vara af viktig beskaffenhet.

Det är min afsikt att utgifva fortsättning på det här framlagda arbetet. Denna fortsättning skall innehålla återstoden af ljudläran (vokalläran), anmärkningar till formläran och redogörelse för de skriffel, hvilka jag icke haft anledning att förut beröra.

Med afseende på planen för den nu utkomna delen af mina studier öfver Codex Bureanus må några ord här förutskickas.

Till grund för mina undersökningar har jag lagt dels själfva handskriften, dels GEORGE STEPHENS' edition efter att till densamma hafva gjort de rättelser, som äro anförda nedan i afdelningen »Editioner af Codex Bureanus». Jag har i min afhandling tagit hänsyn endast till hvad som härrör från handskriftens ursprungliga skrifvare, och lämnat ur räkningen senare ändringar i handskriften, undantagandes att jag i rättelserna till STEPHENS' edition meddelat sådana ändringar, då de ej blifvit omnämda af STEPHENS.

I afhandlingens första afsnitt »Handskriftsbeskrifning» har jag framlagt hvad som af mina paleografiska undersökningar synts mig vara af vikt för bedömandet af handskriften och dess språkliga företeelser eller af intresse för den fornsvenska paleografin i allmänhet. För att läsaren må få en verkligare föreställning om handskriften, än hvad blotta beskrifningar skulle kunna gifva, har jag bifogat några planscher, förfärdigade för denna afhandling på Generalstabens Litografiska Anstalt.

De grundsatser, jag följt vid rättelserna af STEPHENS' edition, angifvas i samband med dessa rättelser. Det må blott framhållas, att det icke ingår i min plan att upptaga till behandling de — verkliga eller förmenta — rättelser, som STEPHENS gjort af de enligt hans mening i handskriften förefintliga felen.

Vid undersökningen af Codex Bureanus' ljudlära har jag fäst mig väsentligen vid de fornsvenska företeelserna. Samnordiska företeelser har jag behandlat endast i kort sammandrag med hänvisningar till NOREENS Altschwedische Grammatik, och blott undantagsvis har jag närmare dröjt vid dem. Under uttrycket »samnordisk tid» har jag sammanfattat fall, som enligt nyssnämda gram-

matik framkallats af samnordiska ljudlagar, eller som vid dessas inträdande redan förefunnos, ärfda från äldre språkskeden; under »fornsvensk tid» har jag sammanfattat fall, som i anf. arb. anses uppkomna genom fornsvenska ljudlagar. — Jag har tagit hänsyn äfven till skriffel och till en del rent ortografiska spörsmål. Strängt taget, hör sådant ej till ljudläran, men då man vid undersökningar rörande ljudläran ofta måste beröra både felskrifningar och ortografiska egendomligheter, synes det mig vara mest praktiskt att behandla allt detta i ett sammanhang. Främmande ord har jag blott i förbigående behandlat, och då icke med hänsyn till de i Codex Bureanus förekommande skrifningarnas motsvarighet med deras utländska förebild, utan för att fullständiga uppgifterna om den i handskriften använda ortografin eller för att påpeka fall, där ett namn uppträder under olika lydelse. Då det synts mig af förhållandena påkalladt, har jag ordnat materialet efter handskriftens olika delar, I, II och III. Man kan äfven för vissa legendgrupper — eller »Sagor», såsom STEPHENS uttrycker det, — spåra språkliga egendomligheter, som ej gälla de nyssnämda delarna I, II, III, i deras helhet. Jag har i ljudläran några gånger särskildt påpekat sådana fall. Måhända skola framdeles vid en fullständig öfverblick öfver handskriftens grammatik resultat af betydelse för frågan om handskriftens enhetlighet och ursprung kunna vinnas ur dylika fall.

Till följd af att i komposita sammansättningslederna ofta icke sammanskrifvas i Codex Bureanus, är det svårt att afgöra, om sammansättning eller sammanställning föreligger; jag har i detta afseende följt SÖDERWALLS Ordbok som norm. Vid stafning af medellågtyska ord har jag gått efter LÜBBEN-WALTHERS Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. — I handskriften förekommande förkortningar återgifvas vid citat i afhandlingen med antikva-stil, utom när i Ljudläran hela fraser citeras. Vid anförande af fraser hafva interpunktionstecknen icke medtagits, på den grund att de i talrika fall äro senare tillsatser. Citatsiffror afse sida och rad i STEPHENS' edition. — De statistiska uppgifterna göra icke anspråk på absolut riktighet.

Jag begagnar detta tillfälle att uttala min tacksamhet mot dem, som på ett eller annat sätt främjat mitt arbete. Till min lärare, Professor ADOLF NOREEN hembär jag mitt vördnadsfulla och hjärtliga tack för väckande impulser och vägledande råd och för hans aldrig svikande, välvilliga uppmuntran vid mitt flere gånger afbrutna arbete. Jag har ock att säga mitt tack till Professor FREDRIK TAMM och Professor EVALD LIDÉN för råd och uppslag, som jag af dem fått mottaga, samt till Amanuensen vid Kungl. Biblioteket i Stockholm, Filosofie Doktor ROBERT GEETE, som med utmärkt välvilja bistått mig med värdefulla anvisningar vid mina handskriftsstudier. För jämförande handskriftsforskningar har jag fått från Skoklostersamlingarnas bibliotek låna legendhandskriften Passionarius, hvarför jag står i förbindelse till dess ägare, Öfverste-Kammarjunkaren Grefve NILS BRAHE och till de Herrar tjänstemän vid Riksarkivet och Upsala Universitetsbibliotek, hvilka förmedlat detta lån. Jag har ock att uttala mitt tack till Fil. Kand. GUSTAV KÖKERITZ, Fil. Kand. TORSTEN ERICSSON och Fil. Kand. GIDEON DANELL, hvilka vänskapsfullt hjälpt mig med korrekturläsningen.

Upsala i november 1900.

Odal Ottelin.

Innehåll.

Handskrift och Editioner.

Handskriftsbeskrifning.

Sid.
Cod. Holm. A. 34. . . . . 3.
Hvar och när Bu. blifvit nedskrifven. . . . . 3.
Förhållande till andra hss. . . . . 4.
Handskriftens utseende, omfattning m. m. . . . . 5.
Afskrifningen. . . . . 8.
En eller flere skrifvare? . . . . . 9.
Bokstafstyper och förkortningar. . . . . 10.
Skiljetecken, sammanskrifning och afstafning. . . . . 16.
Initialer, öfverskrifter och färgade isättningar. . . . . 17.

Editioner af Codex Bureanus.

Stephens' edition. . . . . 20.
Inledande anmärkningar. . . . . 20.
Några af handskriftens bokstafstyper. . . . . 21.
Äldre hand och yngre hand. . . . . 23.
Rättelser och tillägg till Stephens' edition. . . . . 25.

(Rättelser och tillägg i allmänhet, sid. 25; *a* ändradt till *æ* af yh., sid. 53; *o* ändradt till *ø* af yh., sid. 60; Yh.'s anteckningar i marginalen, sid. 61; Sidoöfverskrifter, sid. 61.)

Dasents Theophilus. . . . . 62.
Klemmings edition af Kristi pina. . . . . 63.
Svenska skriftprof. . . . . 63.

Ljudlära.

I.

Konsonanterna.

Kap. I. Konsonanternas kvalitet

§ 1. Bokstafven *b*. . . . . 67.
§ 2. » *d*. . . . . 68.
§ 3. » *þ*. . . . . 69.
§ 4. » *f*. . . . . 71.
§ 5. » *g*. . . . . 72.

Sid.
§ 6. Digrafen *gh*. . . . . 79.
§ 7. Om beteckningen *ng* och därmed sammanhängande spörsmål. 84.
§ 8. Bokstafven *h*. . . . . 92.
§ 9. » *i*. . . . . 93.
§ 10. » *k*. . . . . 96.
§ 11. » *c*. . . . . 96.
§ 12. » *q*. . . . . 97.
§ 13. Om den ortografiska växlingen mellan *k*, *c*, *q*, *ch*. . . . 97.
§ 14. Bokstafven *l*. . . . . 103.
§ 15. » *m*. . . . . 104.
§ 16. » *n*. . . . . 105.
§ 17. » *p*. . . . . 108.
§ 18. » *r*. . . . . 110.
§ 19. » *s*. . . . . 112.
§ 20. » *t*. . . . . 113.
§ 21. Bokstäfverna *v*, *u*, *w*. . . . . 118.
§ 22. Bokstafven *x*. . . . . 119.
§ 23. » *z*. . . . . 120.

Kap. II. Konsonanternas kvantitet.

§ 24. Konsonanternas kvantitet i särskilda fall . . . . . 123.

Kap. III. Konsonantbortfall.

§ 25. Konsonantbortfall i konsonantgrupp. . . . . 142.
§ 26. Frånvaro af konsonant i annan ställning än konsonantgrupp. 143.
§ 27. *R*-bortfall. . . . . 158.
Rättelser. . . . . 172.

Viktigare förkortningar.

Litteratur.

Aasen Ordb. = I. Aasen, Norsk Ordbog.
Aisl. Gr. = A. Noreen, Altisländische und altnorwegische Grammatik, 2:e Auflage.
Al. = Konung Alexander. Utg. af G. E. Klemming.
Ant. Tidskr. = Antiqvarisk Tidskrift för Sverige.
Arkiv = Arkiv för nordisk Filologi.
Aschw. Gr. = A. Noreen, Altschwedische Grammatik.
Ber. = Helige Bernhards Skrifter. Utg. af H. Wieselgren.
Bil. = Codex Bildstenianus (Cod. Ups. C 528), utg. (delvis) af G. Stephens i FSS. under titeln Ett Forn-svenskt Legendarium, I, II; af Stephens citerad i Lg. II under beteckningen B.
Bir. = Heliga Birgittas Uppenbarelser. Utg. af G. E. Klemming.
Bir. Aut. = Birgittas Egenhändiga Utkast. Utg. i Bir. IV: 177—185.
Bjä. = Bjärköarätten. Utg. af C. J. Schlyter.
BSH. = Bidrag till Skandinaviens Historia ur utländska arkiver. Samlade och utgifna af C. G. Styffe.
Bu. = Codex Bureanus (Cod. Holm. A 34). Utg. af G. Stephens i FSS. under titeln Ett Forn-svenskt Legendarium, I, II; af Stephens citerad i Lg. II under beteckningen A.
Cleasby-Vigfússon Dict. = Cleasby and Vigfússon, An Icelandic-English Dictionary.
D = Cod. Holm. A 3. Se Lg. II, sid. 1330.
Da. = Dalalagen. Utg. af C. J. Schlyter, under titeln Westmanna-Lagen.
Di. = Sagan om Didrik af Bern. Utg. af G. O. Hyltén-Cavallius.
FH. = Handlingar till upplysning af Finlands häfder. Utg. af A. J. Arwidsson.
Fritzner Ordb. = J. Fritzner, Ordbog over det gamle norske Sprog. Omarbeidet Udgave.
FSS. = Samlingar, utgifna af Svenska Fornskrift-Sällskapet.

G. = Gotlandslagen. Utg. af C. J. Schlyter.
Gers. Frest. = Om Djefvulens Frestelse. Af Joh. Gerson. Öfversatt af Ericus Nicolai.
Hist. Troj. = Historia Trojana. Utg. af Robert Geete.
Iv. = Herr Ivan Lejonriddaren. Utg. af J. W. Liffman och G. Stephens.
KL. = Klosterläsning. Utg. af G. E. Klemming.
Kluge Et. Wb. = Fr. Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, 6:e Auflage.
Kock Fsv. Ljudlära = A. Kock, Studier öfver Fornsvensk Ljudlära.
Landtmanson Ordböjn. = Carl J. G. Landtmanson, Om Ordböjningen i den svenska Fornskriften Codex Bureanus.
LB. = Läke- och Örte-Böcker. Utg. af G. E. Klemming.
Legenda Sanctorum = Legenda, vt vocant, Sanctorum, Lvgdvni MDLIIII.
Lg. = Ett Forn-Svenskt Legendarium. Utg. af G. Stephens.
LRK. = Lilla Rimkrönikan. Utg. af G. E. Klemming.
Lübben Mnd. Gr. = A. Lübben, Mittelniederdeutsche Grammatik.
Lübben-Walther Mnd. Hwb. = A. Lübben, Mittelniederdeutsches Handwörterbuch, vollendet von Chr. Walther.
Ly. = Lydekini Excerpter och Anteckningar. Utg. af H. S. Collin och C. J. Schlyter i Vg.
Läsarter = Läsarter till Lg. I och II, meddelade i Lg. II.
MB. = Svenska Medeltidens Bibelarbeten. Utg. af G. E. Klemming.
MD. = Svenska Medeltids Dikter och Rim. Utg. af G. E. Klemming.
MD.(S.) = Schacktafvels lek. Utg. i MD.
MEL. = Magnus Erikssons Landslag. Utg. af C. J. Schlyter.
MET. = Magnus Erikssons Testamente. Utg. af B. E. Hildebrand i Svenskt Diplomatarium V: 561 och följ.
MK. = Marias Klagan vid Korset. Utg. af G. E. Klemming i Småstycken på Forn Svenska, sid. 161 och följ.
MP. = Svenska Medeltids-Postillor. Utg. af G. E. Klemming.
MÖ. = Jungfru Marie Örtagård. Utg. af R. Geete.
Noreen Grundriss = A. Noreen, Geschichte der nordischen Sprachen, i Pauls Grundriss der germanischen Philologie, 2:e Auflage.
Pa. = S. Patriks-Sagan. Utg. af G. Stephens och J. A. Ahlstrand.
Pass. = Skoklosterhandskriften n:o 3 in quarto (»Passionarius»), af Stephens citerad i Lg. II under beteckningen C.
PD. = Prosadikter från Sveriges Medeltid. Utg. af G. E. Klemming.
PM. = Peder Månssons Strids-konst och Stridslag. Utg. af G. O. Hyltén-Cavallius.

Rietz Ordb. = J. E. Rietz, Svenskt Dialekt-Lexikon.
RK. = Svenska Medeltidens Rim-Krönikor, utg. af G. E. Klemming. RK. I = Gamla Krönikan, RK. II = Nya Krönikan, RK. III = Nya Krönikans Fortsättningar, LRK. = Lilla Rimkrönikan.
Ross Ordb. = H. Ross, Norsk Ordbog.
Rydqvist = J. E. Rydqvist, Svenska Språkets Lagar.
Schlyter Ordb. = C. J. Schlyter, Ordbok till Samlingen af Sweriges Gamla Lagar.
SD. NS. = Svenskt Diplomatarium från och med 1401. Utg. genom C. Silfverstolpe.
Spec. Virg. = Speculum Virginum. Utg. af R. Geete.
ST. = Själens Tröst. Utg. af G. E. Klemming.
Su. = H. Susos Gudeliga Snilles Väckare. Utg. af R. Bergström.
Sv. Skriftprof = Svenska Skriftprof från Erik den Heliges tid till Gustaf III:s, Första häftet: Medeltiden. Utg. af Generalstabens Litografiska Anstalt, Emil Hildebrand, Algernon Börtzell och Harald Wieselgren.
Söderwall Hufvudepokerna = K. F. Söderwall, Hufvudepokerna af svenska Språkets Utbildning.
» Kasusformerna = K. F. Söderwall, Några Anmärkningar öfver de svenska Kasusformerna under Medeltiden.
» Ordb = K. F. Söderwall, Ordbok öfver svenska Medeltidsspråket.
Tamm Et. Ordb. = F. Tamm, Etymologisk svensk Ordbok.
Tidskr. f. Fil. N. R. = Nordisk Tidskrift for Filologi, Ny Række.
Tidskr. f. Phil. og Pæd. = Tidskrift for Philologi og Pædagogik.
U. = Uplandslagen. Utg. af C. J. Schlyter.
Uhlenbeck Et. Wb. = C. C. Uhlenbeck, Kurzgefasstes Etymologisches Wörterbuch der gotischen Sprache.
Vitt Hist. och Ant. Akad. Handlingar = Vitterhets-, Historie- och Antiqvitetsakademiens Handlingar.
Vg. = Västgötalagen. Utg. af H. S. Collin och C. J. Schlyter.
ZfdA. = Zeitschrift für deutsches Alterthum und deutsche Litteratur.
Ög. = Östgötalagen. Utg af H. S. Collin och C. J. Schlyter
Ög. fr. I = Fragment af Östgötalagen, utg af C. J. Schlyter i Konung Christoffers Landslag, sid CV och följ
Ög. fr II = Fragment af Östgötalagen, utg. af G. E. Klemming i Småstycken på Forn Svenska, sid. 81 och följ.

Andra förkortningar.

ed. = edition
hs. = handskrift
äh. = äldre hand
yh. = yngre hand
} se nedan sid. 23—24.

o. a. efter ett citat ur Bu. anger, att jämte den citerade formen finnas andra former af samma ord, t. ex. *biscopar* o. a. betyder *biscopar, biskopar, biscops, biskops, biscop, biskop, biscopen, biscopen* etc.

m. m. efter ett citat ur Bu. anger, att olika skrifningar finnas af den anförda formen, t. ex. *biscopar* m. m. betyder *biscopar, biskopar, biscopor, biscopar* etc.; isär- och sammanskrifning af sammansättningslederna i komposita och växling mellan stor och liten begynnelsebokstaf betraktas härvid ej som olika skrifningar.

I afser sid. 3—16, 17—31, 49—52, 54—65, 70—79, 99—103, 128—157, 165—210,
II » » 395—398, 401—402, 414—422,
III » » 489—534 i Stephens' edition af Codex Bureanus.

Öfriga förkortningar torde utan svårighet förstås.

HANDSKRIFT OCH EDITIONER.

Handskriftsbeskrifning.

Codex Bureanus förvaras på Kungl. biblioteket i Stockholm under märket A 34. Några meddelanden om handskriftens öden, innan den kom i Kungl. bibliotekets ägo, äro lämnade af G. STEPHENS sid. 1328 i den edition, han under titeln Ett Forn-svenskt Legendarium, I, II gifvit af denna och åtskilliga andra legendhandskrifter (Samlingar, utgifna af svenska fornskrift-sällskapet, Stockholm 1847—1858). *Cod. Holm. A 34.*

Hvar eller af hvem »Bureanus» blifvit nedskrifven, är icke kändt. STEPHENS framkastar å anförda ställe en gissning om, att den skulle härstamma från Vadstena kloster; så länge detta emellertid icke kan stödjas med andra grunder än den af honom framdragna, är det en blott och bart lös gissning, som man ej kan tillmäta någon betydelse. Språket i Bu. tillhör Östergötland (se Aschw. Gr. § 8: h.), och det ligger ju, åtminstone så länge ej främmande dialektdrag uppvisats i hs., nära till hands att antaga, att afskrifvaren varit från samma provins. Dock må framhållas, att SCHÜCK, i »Författareskapet till legendariet i Codex Bildstenianus» sid. 51 (Samlaren V, sid. 43 och följ.), med anledning af det i Bu. 61: 9 förekommande uttrycket *som mæn kalla iul*, där *mæn* står för Bil.'s *gøta*[1], påpekat möjligheten af, att afskrifvaren till Bu. varit en uppsvensk. *Hvar och när Bu. blifvit nedskrifven.*

För bestämmandet af tiden för nedskrifvandet af Bu. får man en hållpunkt i det årtal, som förekommer å blad 32 verso (STEPHENS' edition, sid. 176: 17). Den där intagna legenden börjar nämligen med orden: *Þusanda arom ok þry hundraþ ok fiuritighi arom æpte guz føzlotima a sancti andre aptne var mikin bardaghi saman sattar mællan hepna ok kristtna manna.* Hs. måste alltså,

[1] Pass. har i likhet med Bu. *mæn.*

såsom redan Stephens med stöd häraf påpekat, vara nedskrifven efter 1340. Detta är den enda tidsbestämning, jag för närvarande kan lämna[1].

Förhållande till andra hss.

Någon anledning att antaga Bu. vara en originalhs. finnes icke, och det förhåller sig säkerligen så, som Schück, sid. 51 anf. arb., yttrar, nämligen att Bureanus och Bildstenianus »tydligen oberoende af hvarandra genom flere eller färre mellanleder utgått från ett gemensamt original». Jämte Bil., hvilken hs. är beskrifven i Pa., sid. XVII och följ. (jfr. äfven Lg. II, sid. 1329, samt Schück anf. arb , sid. 56, not 1) och af Stephens kallas B, finnes en annan viktig parallellhs., Skoklosterhs. N:o 3 in quarto, i Skoklostersamlingens katalog kallad Passionarius, af Stephens betecknad med C; beskrifning på denna hs. är lämnad af Stephens Lg. II, sid. 1329. Ur Bil. och Pass. äro talrika läsarter anförda i nämda band af Lg. Sid. 1310 och följ. har Stephens för jämförelse af hss. meddelat åtskilliga citat ur dem. Dessa citat och hans yttrande sidd. 1309 och 1337 kunna ingifva den uppfattningen, att Pass. utgör en afskrift af Bil. eller af någon efter densamma gjord kopia. Omöjligt är icke, att så förhåller sig, men i så fall utgör Pass. (eller den hs., från hvilken den utgått,) en sammansvetsning af den version, som uppstått genom ändringarna i Bil., och en redaktion, som i många stycken stått närmare Bu., än hvad Bil. gör. Pass. innehåller nämligen åtskilliga öfverensstämmelser med Bu., hvilka saknas i Bil., bl. a. har den bevarat några af de egendomliga orden i Bu. Jag hoppas att framdeles utförligare behandla frågan om dessa handskrifters inbördes förhållande; de undersökningar, jag hittills gjort, hafva ej omfattat handskrifterna i helhet, utan endast vissa delar af dem. Jag vill emellertid med några exempel belysa det antydda förhållandet. Bu. *rumgiœuir* 18: 9 återfinnes i

[1] Stephens antager, anf. arb. sid. 1293, att nedskrifningen skett mellan åren 1340—1350, sid. 1328 i samma arbete framflyttar han den till 1350—1370. Rydqvist, I: sid. XXI, antar, att hs. sannolikt är från »medlet af 14:de århundradet», Söderwall, i Hufvudepokerna sid. 5, från midten af 1300-talet eller måhända något senare; Klemming, i MD. sid. 6, från andra hälften af 1300-talet. Noreen, i Grundriss sid. 537, anser den måhända vara något senare än från tiden omkring 1350, i Aschw. Gr. § 7 anges den såsom »sicher nach 1340 geschrieben»; i Sv. Skriftprof sid. 48 säges den vara skrifven i 1300-talets förra hälft — detta sista en onödigt obestämd datering, då hs. själf ger 1340 som terminus a quo.

Pass. *rwmgæwer*, men saknas i Bil.; Bu. har 21: 12 *tuænnga*, Pass. *twæninga*, Bil. *twæscona*; såsom nedan skall visas, har i Bu. ursprungligen stått *ydd* eller *yddo* 168: 3, Pass. har *yddo*, men i Bil. är ordet utelämnadt; den i Bu. förekommande ingressen till betraktelserna öfver Kristi pina (72: 9—72: 14) återfinnes i Pass., där den i Bu. införda dikten ersatts af en skildring på prosa om Kristi pina och hans järtecken i helvetet, under det att i Bil. Sagan om Vår Herre slutar med de kronologiska uppgifterna 72: 1—72: 9.

Jag bestrider icke möjligheten eller kanske t. o. m. sannolikheten af, att Pass. är närmare besläktad med Bil. än med Bu.; jag blott framhåller, att Pass. visar tillbaka på en hs., som ägt öfverensstämmelser med Bu., hvilka ej finnas i Bil. Men om så är, då är icke alls gifvet, att Pass. eller den hs., från hvilken den utgått, fått sina med ändringarna i Bil. öfverensstämmande läsarter från Bil. — det är äfven möjligt, att dessa ändringar i Bil. blifvit gjorda i anslutning till läsarter, som redan funnos i den handskriftslinie, af hvilken vi hafva kvar en representant i Pass.

Handskriftens utseende, omfattning m. m.

Codex Bureanus är beskrifven af Stephens i Lg. II, sid. 1327—28. Emellertid är denna beskrifning tämligen knapphändig, och mera detaljerade upplysningar torde vara af nöden.

Handskriften, som är af pergament och in quarto, är inbunden i träpärmar, beklädda med brunt läder; ryggen är, såsom Stephens säger, »ny och lämpad efter det betydligt förminskade innehållet». En numera något för lång rem med spänne finnes anbragt upptill å pärmen; af en motsvarande anordning nertill äro blott några lämningar kvar. — Å insidan af främre pärmen är fastsatt ett pergamentsblad. På detta är, jämte några enstaka ord, skrifvet ett stycke af Revelationes Extravagantes, motsvarande sid. 117: 24—118: 19 i Klemmings edition af Heliga Birgittas Uppenbarelser, 4:e bandet. Vidare finnes där anteckningen *Gifwin [I]TA Bureo af Joh. Henriks.* [?] *Junij 12 meridie 1634* samt med annat bläck och i mera präntad stil *Legenda Sanctorum.* Enligt Stephens skulle dessa anteckningar vara skrifna »med Bures hand». Under dem är fastlimmadt ett sigillartadt pappersurklipp, som bl. a. innehåller orden *IOHANNES THOMAE AGRIVILLENSIS BVREVS, possessor*[1]. Längre ner finnes på

[1] Att döma af ett yttrande af Stephens i Pa., sid. XXI, är det han, som gifvit handskriften namnet »Codex Bureanus».

tvänne ställen signeringen *N:o 13*. Efter tre oskrifna pappersblad, hvilka motsvaras af ett pappersblad vid undre pärmen, å hvilket några blyertsanteckningar äro gjorda (efter hvad man å Kungl. biblioteket meddelat mig, med G. E. KLEMMINGS stil) rörande handskriftens fördelning i lägg, följer så själfva hs.

Handskriften omfattar nu 60 blad, men har förr varit vida större [1]. I regeln hafva de bevarade läggen innehållit 8 blad. Första lägget innehåller 4 blad, hvarpå följer 1 blad, hvarmed måhända hört tillsammans något registerblad i hs.'s början. Så kommer ett fullständigt lägg å 8 blad. Härpå följer ett, som innehållit 8 blad, men hvars första och sista blad nu äro förlorade. Sedan finnes en större lucka, troligen är det ett lägg å 8 blad, som gått förloradt. Därpå följa tre lägg å 8 blad hvart, af hvilka emellertid det andra har 2:a och 3:e bladen bortskurna.

Detta parti af hs. (6 lägg) innehåller legender om Jungfru Maria, Johannes Döparen, Kristus och åtskilliga apostlar. Det är i STEPHENS' ed. aftryckt mellan sid. 3 och sid. 210 och sammanfattas i denna afhandling under benämningen I eller del I.

Nästa parti, som är aftryckt hos STEPHENS mellan sid. 395 och sid. 422 och i det följande betecknas med (del) II, innehåller korta berättelser om kejsare och påfvar samt legender om Laurencius och Ypolitus jämte fragment af en annan legend. Mellan I och II förefinnes en lucka, som efter hvad jämförelse med Bil. utvisar, är mycket stor; af KLEMMING och STEPHENS anses den motsvara fyra lägg. Del II består af ett lägg, som nu omfattar 4 blad, men troligen, i likhet med öfriga lägg, bestått af 8 blad. I midten af lägget saknas nämligen ett par sidor, och i början af detsamma finnas remsor kvar efter 2 bortskurna blad.

Här vidtar åter en lucka, som förmodligen motsvarar två lägg. Så kommer ett lägg å 8 blad och ett, som sannolikt haft 8 blad, ehuru nu sista bladet är förloradt. Och med detta parti, som innehåller helgonlegender, hvilka för det mesta lokaliserats till det romerska riket, upphör Bu., i början af legenden om Katerina, med tvärt afbrott inne i en mening. Detta sista parti är af STEPHENS aftryckt sid. 489—534 och betecknas här med (del) III.

[1] De här meddelade uppgifterna om blad och lägg ansluta sig till KLEMMINGS anteckningar i slutet af Bu. och till STEPHENS' framställning sid. 1327.

Den förlorade återstoden af legendariet synes hafva omfattat cirka nio lägg, och hela codex skulle alltså enligt denna beräkning hafva ursprungligen innehållit sannolikt tjugufem lägg, d. v. s. 200 blad.

Någon ledning för bestämmandet af hs.'s ursprungliga omfattning får man icke af pagineringen. På blad 3—8 finnes paginering efter sidor, börjande med 3 och anbragt i öfre högra hörnet af hvar recto-sida. På 3:e bladet recto är skrifven en arabisk trea, och sedan har på hvarje blads recto angifvits folio, i bläck eller blyerts, med romerska siffror t. o. m. blad 26, från blad 27 till blad 60 med arabiska. Denna »paginering» är anbragt i öfre högra hörnet, och den är gjord, sedan hs. fått de luckor, den nu har. — Därjämte finnes en annan »paginering», i blekt bläck, med arabiska siffror, gjord efter spalter, med blott jämna tal, anbragta i högra spalten på hvar sida. Efter 128 (blad 32 verso) följer på nästa blad 160, ehuru i hs. ingen lucka finnes, som berättigar till detta språng i pagineringen; med 188 (blad 40 recto) upphör den. Äfven denna paginering är gjord, sedan hs. fått sitt nuvarande skick. — På det lägg, som bildar del II, finnes en blyertspaginering i arabiska siffror 58—60, gjord efter folio och gående från sista bladet till det, som ursprungligen var det 5:e, och tydligen härrörande från en tid, då bladen i detta lägg befunno sig i motsatt — enligt hvad innehållet utvisar, fullständigt oriktig — ordning mot nu.

I början af hs., nämligen i Maria-sagan och en del af Johannessagan, finnas i marginalen införda siffror, genom hvilka texten uppdelas i hvad man skulle kunna kalla kapitel och vers. De olika legenderna äro angifna med romerska siffror; i ett fall sammanfattas därvid flere legender till ett, nämligen de, som handla om Marias födelse, hennes uppväxt och trolofning; redogörelsen för kyndelsmässan åter har, ehuru af tydligt inre sammanhang, delats i tu. Inom hvar och en af dessa med romerska siffror utmärkta afdelningar äro vidare underafdelningar angifna genom arabiska siffror. Vid anbringandet af dessa senare tyckes den bestämmande grunden hafva varit förekomsten af större röda skiljetecken eller, där sådana saknats, målade initialer.

Sidorna äro uppdelade i tvänne spalter. Sidans höjd är 21—22 centimeter, dess bredd 17—18 cm.; ofta äro bladen snedt skurna, så att höjden är störst invid pärmen, och bredden störst vid bladets nedre kant. Spalten har en höjd af c:a 18, någon gång 19 cm., en bredd af c:a 6,5 cm. I del I innehåller spalten vanligen 27 rader, rätt ofta 26 och ett par gånger 28 rader; uti II och III har spalten alltid 26 rader.

Det skick, i hvilket hs. nu befinner sig, tyder på, att den varit mycket begagnad och äfven blifvit något illa medfaren. På några ställen är pergamentet söndrigt eller nedfläckadt, och bläcket är ej sällan afnött. Af somliga blad har i kanterna så mycket bortskurits, att spaltöfverskriften eller en i marginalen stående legendtitel delvis medtagits. Ej sällan är textens ursprungliga lydelse förvanskad genom ändringar och tillägg af senare »förbättrare».

Afskrifningen. Hvad själfva afskrifningen beträffar, har den, åtminstone delvis, icke skett med så synnerligt stor omsorgsfullhet. Att felskrifna bokstäfver emellanåt förekomma, kan ju ej väcka förundran; men hela ord eller delar af ord hafva ofta uteglömts eller upprepats, och meningslösa ordsammanställningar möta stundom. Dylika fel hafva ofta blifvit rättade af skrifvaren själf eller, såsom ofvan nämts, af senare förbättrare. De öfverflödiga orden eller bokstäfverna hafva stundom blifvit underprickade, öfverstrukna — någon gång med rödt — eller utskrapade. Sid. 14: 27 lämnar ett exempel på, att ordens inbördes ordning ändrats genom att *a* och *b* skrifvits ofvanför: den ursprungliga lydelsen *ok en tiþande ok sagþe flerum* har genom utskrapning af senare *ok* i förening med nyssnämda anordning ändrats till *ok en sagþe tiþande flerum*. I åtskilliga fall har skrifvaren själf, för att korrigera ett fel eller af utrymmesskäl eller för att slippa genom afstafning dela ett ord på två sidor, skrifvit ett helt ord eller en del af ett ord ofvanför raden, i marginalen eller under spalten [1].

[1] Dessa fall äro: *þ* i *hełna* 9: 29, *i* i *mariam* 10: 4, *hon* 11: 24, senare *i* i *epiphanius* 12: 25, första *i* i *vini* 13: 1, *o* i *skoghe* 18: 16, *u* i *huat* 20: 24, senare *i* i *vilia* 20: 27, *mꝫ rœto* 21: 18, *cristno* 22: 7, *franca* 54: 26, *augustnus* 100: 4, senare *a* i *andreas* 140: 8, *ua* i *haua* 142: 21, *bœtra* 152: 22, *for skiold* 174: 15, *u* i *huarte* 176: 11, *tighi* i *siaxtighi* 177: 14, *for* i *for buþit* 185: 23, *suerike* 199: 2, *i* i *byrriar* 200: 1, senare *l* i *alzualdox* 204: 8, *ke* i *mœrke* 206: 17, *taþe* i *vt castaþe* 209: 1, *t* i *þœt* 414: 5, *o* i *þino* 414: 6, *e* i *decium* 415: 21, *inno* i *kesarinno* 419: 20, *t* i *frœmt* 420: 6, *þœt* 489: 23, senare *i* i *sittia* 491: 11, *t* i *huat* 491: 24, *at* 495: 11, *ok* 496: 23, *þar* i *cristnaþar* 502: 11, *h* i *michialsmessu* 509: 13, *t* i *gozet* 519: 16, *tel* 519: 19, *þœssa* 522: 14, *at* 522: 29, *bar* i *cumbar* 524: 18, *o* i *dyoclecianus* 526: 20, *n* i *cors tekn* 526: 27, *brusto* 526: 31, andra *o* i *botolfs mœsso* 527: 6. Äfven i legendöfverskrifter inträffar detta någon gång: *lum* i *miraculum* 27: 10, sista *o* i *bartholomeo* 207: 21. Fall, där man synts mig kunna misstänka, att en tillsatt bokstaf härrör från yh., äro anförda nedan under Rättelser och tillägg till Stephens' edition; måhända skulle ett eller annat af de ofvan meddelade kunna vara att föra dit.

Härrör Bu. från en eller flere skrifvare? Den frågan framkastade Stephens icke, men den är ingalunda oberättigad. Såsom framgår af mina studier öfver ljudläran, § 5 och § 13, uppvisa de olika delarna af hs., I, II och III, skiljaktig ståndpunkt med afseende på öfvergången *gh* > *g* före *þ* och i fråga om *k*-ljudets beteckning; jfr. ock § 24. Äfven i användandet af förkortningstecken förete de en viss olikhet: i I användes ett förkortningstecken för *m* och *n*, som saknar motsvarighet i II och III, och den latinska ändelsen *-us* är i I synnerligen ofta angifven genom förkortningstecken, men i II och III i de flesta fall utskrifven; vid stereotyp förkortning af nominativer på *-us* utskrifves af ändelsen i I endast *s*, i III *us*[1]. Dessa skiljaktigheter äga dock icke bevisande kraft, ty de kunna tänkas bero på inverkan från originalet, och det är icke omöjligt, att till grund för skilda delar af hs. legat flere och olikartade original; de kunna äfven äga sin orsak däri, att hs. måhända blifvit nedskrifven under en längre tidsföljd och kanske med ansenliga uppehåll i arbetet. Men hvad som gör, att de nämda skiljaktigheterna få betydelse, det är den olikhet, som förefinnes med afseende på handstilen. Del III är i fråga om handstil enhetlig. Ett undantag bildas dock af den skarpa motsats, som råder mellan blad 53 verso och början af blad 54 recto (Stephens' ed., sid. 509—510). De första raderna på blad 54 kontrastera skarpt mot de föregående bladen och uppvisa t. o. m. i viss mån olikartade bokstafstyper, *æ* och *ø* med det diakritiska strecket gående i ett tvärs igenom bokstafven. Småningom öfvergår emellertid stilen till likhet med det föregående. Frånsedt detta, är III, som sagdt, enhetlig, och ingen anledning finnes att antaga flere skrifvare för denna del af hs. Men jämföras I, II och III med hvarandra, befinnes skillnaden dem emellan vara rätt stor, och under det att II, liksom III, är inom sig enhetlig, företer I en ej så liten mångfald af stilskiftningar. Som prof på olika delar af hs. har jag sammanfört planscherna 1—7. Pl. 1—4 äro hemtade ur I, pl. 1 motsvarar hs.'s blad 1 recto (Stephens' ed., sid. 3: 1—4: 9), pl. 2 = bl. 2 recto (5: 9—6: 10), pl. 3 = bl. 10 verso (25: 20—26: 20), pl. 4 = bl. 25 recto (144: 4—145: 11). Pl. 5 lämnar prof på stilen i II och återger bl. 45 recto (419: 20—421: 10). Pl. 6 och pl. 7 äro tagna från III, pl. 6 är

En eller flere skrifvare?

[1] Icke i ordet *cristus*. Närmare detaljer i denna fråga finnas nedan i redogörelsen för förkortningar.

bl. 49 verso (498: 2—499: 4) och pl. 7 det ofvan nämda bl. 54 recto (509: 9—511: 14). Frågan är nu, om olikheten i stil är tillräckligt stor för att berättiga antagandet om flere skrifvare. Man kan ju äfven i detta afseende tänka sig, att om nedskrifvandet skett under en längre tid och med större afbrott, skrifvarens stil under tiden hunnit förändras. Och det är också möjligt, att olikheten beror helt enkelt på skrifmaterialets beskaffenhet; III är faktiskt skrifven med bläck af annan färg än I och II, i den förstnämda delen är bläcket gulbrunt, i de sistnämda svartbrunt. Jag kan icke uttala någon bestämd åsikt i frågan, men jag är böjd att tro, att III härrör från en annan skrifvare än I; hvad II beträffar, är saken vanskligare, då denna del af hs. i fråga om ordformer och skriftvanor tyckes närmast sluta sig till III, men genom stilen snarare visar frändskap med I; rörande den inre enhetligheten af I vågar jag alls icke framställa någon mening. Det är mig en glädje att kunna nämna, att äfven Bibliotekarien Harald Wieselgren, hvilken jag haft förmånen att få rådföra mig med i denna sak, hyser den uppfattningen, att III sannolikt är skrifven af annan person än I, men att i så fall skrifvarne torde hafva tillhört samma skola.

Bokstafstyper och förkortningar.

Om bokstafstyperna i hs. lämnas åtskilliga meddelanden nedan i samband med frågor, för hvilkas behandling det kan vara af betydelse.

I Bu. förekommande förkortningstecken äro genom exempel afbildade å plansch 8. Jag har med dessa afbildningar velat visa de utpräglade motsatserna; det säger sig själft, att man finner modifikationer af — eller, om man så vill, öfvergångsformer mellan — dessa typer. Särskildt vanlig är den modifikation, som uppkommer genom att raka streck böjas, skarpa vinklar afrundas, vågräta linier göras lutande. De förkortningar, som möta i Bu., äro af två slag. Dels bestå de däri, att vissa bokstäfver eller bokstafsförbindelser utelämnas, oafsedt i hvilka ord de förekomma; denna utelämning angifves genom ett särskildt tecken, och detta tecken kommer alltså att betyda den utelämnade bokstafven eller bokstafsförbindelsen. Dels bestå de i, att vissa ofta använda ord skrifvas i en stereotypt stympad form; äfven här angifves vanligen med ett tecken, att en förkortning är gjord.

Förkortningstecknet I. Den typ af detta tecken, på hvilken prof lämnas i exemplet *vndi gupum* 9: 15, är karakteristisk

för del I af hs.; den förekommer endast i denna del och är här mycket vanlig. Typerna *mannom* 504: 15 och *han* 172: 15 finnas i hs.'s alla tre delar.

Förkortningstecknet I är det mest brukade af alla förkortningstecken. Dess väsentliga uppgift är att angifva utelämning af *m* eller *n*. Såsom tecken för utelämnadt *m* eller *n* brukas det minst ofta i I, där förekommer det nämligen med ett medeltal af 7 fall per blad; däremot uppvisar II 35, och III 27 fall per blad.

Förkortningstecknet är placeradt ofvanför den bokstaf, efter hvilken *m* eller *n* skulle hafva stått. Ibland kan det sträcka sig öfver en närgränsande bokstaf, t. ex. i *kunung* 209: 21; i *syntes* 12: 3 står det ofvanför mellanrummet mellan *y* och *t*, i *siungum* 25: 7 står det snarare öfver *g* än öfver *u*. En jämförelse med fall sådana som dessa gör troligt, att man har att skaffa med en felskrifning i *hepnona* 4: 12 och *cristno* 100: 12. Det förra ordet är i hs. skrifvet *hepona* med ett ofvanför *o* placeradt förkortningstecken af typen *vndi gupum*; det senare ordet är skrifvet *cristo* med ett likadant förkortningstecken öfver *o*. Å förra stället hafva hss. Bil., Pass. och D, enligt Stephens' uppgift, *hethnona*, å det senare har Bil. *cristno*, Pass. har en afvikande läsart. Det är tydligt, att skrifvaren af Bu. afsett orden *hepna* och *cristna*. Förkortningstecknet skulle rätteligen hafva satts öfver *þ* och öfver *st*; då så ej skett, beror det nog, såsom sagdt, på felskrifning, liksom väl fallet är med det af yh. skrifna *annar* 152: 21, där förkortningstecknet står öfver senare *a*. Det vore emellertid kanske också möjligt, att grunden till den oriktiga placeringen af förkortningstecknet i *hepnona* och *cristno* låge däri, att skrifvaren ej gärna ville anbringa detsamma ofvanför *þ* och *st*, hvilka höja sig öfver linien af de omgifvande bokstäfverna. I medeltidens latinska och franska manuskript undviker man att placera ett förkortningstecken ofvanför sådana bokstäfver[1], och det kunde ju vara en dylik motvilja, som ledt skrifvaren till att bryta mot regeln.

I *suenen* 176: 10, eller kanske snarare *suennen*, står tecknet I för *e* eller *ne*, så framt man icke har att fatta detta som ett *suennen* med uteglömdt *e*.

[1] Prou Manuel de paléographie latine et française (Paris 1890), sid. 59: »Ces signes ne peuvent être superposés qu'à des lettres ne dépassant pas la ligne: quand il s'agit de lettres telles que *b*, *h*, *l*, on tranche la haste par un trait plus ou moins recourbé».

Tecknet **I** brukas vidare för att angifva förkortningen vid stereotypt stympade ord, äfvensom vid förkortning af förstafvelsen *præ*, hvarom närmare detaljer lämnas nedan.

Öfverflödigt förkortningstecken står öfver första *a* i *bundana* 15: 4, öfver första *i* i *india* 16: 8, öfver *a* i *hans* 166: 6, öfver första *n* i *diœwls vngen* 529: 2.

Förkortningstecknet II. Som exempel på den vanligaste typen af detta tecken är afbildadt *pyper* 21: 17; en i hs. blott några få gånger förekommande variant återfinnes i *Mapren* 21: 1. I *hepars sætu* 144: 13 har skrifvaren satt tvänne tecken, det ena ofvanför det andra.

Synnerligen vanligt är ej tecknet **II**. Jag har antecknat det i I 41 ggr, i II 12 ggr, i III 15 ggr. I regeln anger det utelämning af *r*; 2 ggr af *er*, t. ex. *mo*per 21: 8; 1 gg af *re*, nämligen i *mactogha*re 495: 25; 6 eller möjligen 8 ggr af *ar*, t. ex. *monst*ar 530: 3; 1 gg af *ra*, i *fa*r*ande* 7: 15; 1 gg af *ri*, i *patri*a*rca* 4: 11: 4 ggr af *i*, hvarvid i tre fall *i* står i omedelbar förbindelse med *r*, t. ex. *scriptamal* 185: 19; i det fjärde, *pripia* 185: 16, har förkortningstecknet kommit till användning, utan att *r* finnes invid detsamma; 1 gg af *a* invid *r*, *hændar* 141: 3. En gång anger tecknet stereotyp förkortning.

Tecknet placeras öfver, efter eller före den bokstaf, efter hvilken *r* skulle hafva stått, t. ex. *klærkar* 17: 13, *giu*ar 13: 8, *mo*per 11: 3; och det kan äfven sättas efter den bokstaf, före hvilken *r* skulle hafva stått, t. ex. *warp* 18: 10, *iorp* 197: 22.

Öfverflödigt står förkortningstecknet i *vaip* (felskrifning för *varp*) 174: 23 och *pær* 491: 17, i hvilket senare ord emellertid *r* blifvit utskrapadt.

Förkortningstecknet III. Exempel på detta tecken är *iuli*us 61: 11. Tecknet **III** brukas vid utelämning af den latinska ändelsen *-us*, både såsom nominal- och verbaländelse. Dessutom står det i *au*gustinus 64: 12 för att angifva den skedda förkortningen. Det är företrädesvis i del I, detta tecken kommer till användning: där anträffas det cirka 110 ggr, under det att ändelsen *us* utskrifves några och 40 ggr; i II stå 11 fall af förkortadt *us* emot 70 utskrifna, i III endast 8 fall af förkortning emot ej mindre än öfver 180 fall af utskrifvet *us*.

Förkortningstecknet IV. Förstafvelsen *con* uttryckes i 2 fall af 10 med det för densamma speciella tecknet; dessa fall äro con*uersio* 130: 22 och con*stantinus* 533: 10. Detta tecken är all-

tid skrifvet i linie med de i ordet ingående bokstäfverna, under det att tecknet **III** placeras högre upp.

Förkortningstecknet V. Det *ȝ*-liknande tecken, som plägar stå för *eþ, æþ, et, æt,* träffas i Bu. endast vid förkortning af ordet *mæþ* samt 1 gg, 498: 11, vid förkortning af *mæþan,* där dessutom tecknet **I** anbragts för att angifva, att *an* blifvit utelämnadt. Det är detta sistnämda ord, som afbildats å planschen. Prep. *mæþ* förekommer visserligen rätt ofta utskrifven, men mycket vanligare är förkortning af densamma.

Förkortningstecknet VI. Den latinska gen. plur.-ändelsen *-orum* förkortas 2 ggr på sätt, som framgår af det meddelade exemplet *sanctorum* 396: 10.

Förkortningstecknet VII. Det tecken, som afbildats å planschen genom exemplet *fugul* 206: 24, har icke någon fixerad bokstafsbetydelse. Det står ofta vid de stereotypa förkortningarna; för öfrigt har det kommit till användning endast i *fugul* 206: 24 och *proserpine* 9: 24.

Förkortningstecknet VIII. Här äro sammanställda exempel på förkortningarna för *pro* och *per*, de anförda orden äro *propheta*[1] 51: 17 och *personas* 185: 9; *præ* förkortas på så sätt, att *ræ* uteslutes och öfver *p* anbringas förkortningstecknet **I**, som exempel kan nämnas *prædican* 99: 11. Förstafvelsen *præ* är i allmänhet utskrifven; *pro,* som öfver hufvud taget är sällsynt, anträffas något oftare utskrifvet än förkortadt; *per* är alltid förkortadt.

Förkortning genom ofvanför skrifna bokstäfver har kommit till användning några få gånger. Bokstafven *i* är skrifven ofvanför i christi 25: 9, en förkortning med stark stympning, och i följande ord, där ett *r* eller *u* utelämnats: *primum* 529: 3, *quinno* 62: 6, *quinna* 177: 12[2]. Vid sidan af dessa sistnämda fall finnas några, där det ofvanför skrifna tecknet ej har form af ett *i,* utan i ett fall närmast påminner om tecknet **II**, typen *þyþer,* i öfriga är ett

[1] *pp* sammanbindes på sätt, som synes af detta exempel, dock kan *pp* delas på tvänne rader, t. ex. *appollo* 505: 30.

[2] Jag upplöser förkortningarna *ihc, xpc,* $\overset{i}{x}$, *xinam,* $\overset{i}{p}$*mum,* $\overset{i}{q}$*nno* o. s. v. på samma sätt som Stephens, nämligen *ih*esus, christus, christi, christ*inam, primum, quinno.* Meningarna kunna vara delade om lämpligheten af en sådan upplösning (i stället för *ih*esus, *ch*ristus, *ch*risti, *ch*rist*i*nam, *primum, quinno),* men för att icke, belamra Stephens' edition med oviktiga ändringar, ansluter jag mig till densamma härutinnan utan att därmed hafva velat uttala mig för företrädet af hans sätt att upplösa dessa förkortningar.

snedt nedåtgående eller horisontalt streck. Dessa fall äro det starkt stympade christi 25: 6, *primus* 528: 4, *quinna* 173: 22. Ovissa exempel äro *quinnom* 141: 8, *quinno* 171: 17, *quinnona* 177: 30. I det starkt stympade *k*unuge 397: 11 (af Stephens återgifvet *k*unugi) finnes upptill till höger om *k* ett *i*-liknande tecken, men då den språkform, man i öfverensstämmelse med språket i Bu. skulle vänta sig, är *kunuge*, föreligger här måhända ej *i*, utan ett förkortningstecken. I *h*on 12: 8 och *han*om 13: 13 är *o* skrifvet ofvanför, men måhända af yh.

Som ofvan nämts, brukas vanligen ett förkortningstecken vid stympning af ord. Om bland de utskrifna bokstäfverna i ordet finnes någon, hvars stapel når öfver linien af de omgifvande, anbringas vid denna bokstaf tecknet **VII**, t. ex. *ih*esu*m* 11: 3, san*ctor*um 195: 8, *app*osto*l*um 183: 8, *ier*usa*l*em 4: 25; någon enstaka gång ersättes detta tecken af **I** eller af ett vågrätt streck, draget tvärs öfver stapeln, t. ex. *ih*esu*m* 495: 5, *ioh*annes 149: 11; i *ier*usa*l*em 13: 22 förekommer tecknet **II**, typen *pyþer*. Tecknet **III** har användts i *aug*ustinus 64: 12. I andra fall än de anförda brukas **I**.

Två förkortningstecken finnas i *ih*esu*m* 150: 8, det ena, **VII**, vid *h*, det andra, **I**, ofvanför *m*.

Utan förkortningstecken stå *ihesu* 526: 20, *sanctus* 496: 21, *sancti* 171: 1, *sanctum* 171: 15.

Det enda inhemska ord, som förkortats genom stympning, — frånsedt sigler — är *mæþan* 498: 11; se därom ofvan under Förkortningstecknet **V**. Öfriga fall äro af främmande ursprung: *apostolus*, *augustinus*, *ierusalem*, *ihesus*, *iohannes*, *cristus*, *sanctus*[1]. De förete i allmänhet föga af intresse; det enda, som egentligen kan vara af betydelse, är den motsats, som med afseende på några af dem råder mellan I, II och III.

apostolus förekommer endast i I. Vid dess förkortning skrifves *apl (appl)* och den ifrågavarande formens slutbokstaf, ex. 14: 27; undantag bilda *appostol* 194: 8 och *aplos* 14: 29.

Af *augustinus* 64: 12 är utskrifvet blott *aug*.

ierusalem förkortas *ihelm*, *ierlm*, *iherlm*, t. ex. 3: 22, 4: 25, 12: 17.

ihesus. Oftast utskrifves blott *ihs*, *ihu*, *ihm*, t. ex. 152: 4, 11: 1, 495: 5; dock uppträder i III nominativen alltid under formen *ihus*,

[1] Samtliga dessa ord anträffas äfven utskrifna, helt och hållet eller med enstaka bokstäfver eller bokstafsförbindelser uttryckta genom förkortningstecken.

ex. 493: 22, likasom ock II uppvisar skrifningen *iheu* 419: 17. I nom. brukas i I i stället för *s* äfven bokstafven *c*, t. ex. 10: 12 (se därom t. ex. PROU Manuel de paléographie, sid. 49).

Af *iohannes* utskrifvas *ioh* och slutbokstafven, ex. 14: 2; ett par gånger i nom. *ioh* och de två sista bokstäfverna, ex. 13: 31.

cristus. Detta ord förkortas vanligen *xps (xpc)*, *xpi*, *xpm*, *xpo*, *xpe*, t. ex. 498: 15 (530: 6), 207: 11, 416: 10, 152: 9, 419: 17. Jämte denna förkortningstyp finnes en annan, som erbjuder ett visst intresse: *xpcs*, *xpci*, *xpcm*, *xpco*. Samtliga fallen äro: 206: 31; 11: 1, 505: 12, 525: 10, 526: 20; 11: 3, 20: 5, 144: 4, 151: 14, 154: 23; 29: 19, 155: 1, 184: 24, 493: 16, 503: 14, 17, 504: 3, 509: 9, 524: 5, 526: 11. Man är frestad att i dessa fall läsa *xpts* o. s. v., då *c* och *t* lätt förblandas, och ett bibehållande af *t* vid förkortningen af detta ord ej skulle sakna motstycken[1]. Men med undantag af 144: 4 och 151: 14, där måhända *t* föreligger, torde man hafva att här läsa *c*, och förhållandet är väl det, att förkortningen *xpc* för skrifvarens uppfattning, från att vara nominativform, öfvergått till förkortning för namnet *cristus*, så att han icke drog i betänkande att till detta *xpc* foga nya kasusändelser. Enastående är, att *xpc*[2] 15: 19 fungerar som ack.; här föreligger väl felskrifning för *xpcm* eller *xpm*. — Sid. 143: 17 anträffas *xo*; förkortningen $\overset{i}{x}$ 25: 6, 9 är redan omnämd. I detta sammanhang kan ock påpekas, att *cristinam* är förkortadt *xinam* 505: 5.

sanctus. I allmänhet utskrifvas *s*, *c* och slutbokstafven, t. ex. 3: 3, 64: 16, dock har i III nom. sg. mask. vid förkortning alltid formen *scus*, t. ex. 496: 21, i II förekommer denna kasus förkortad blott 417: 6 och då under formen *scus*. Vidare märkas *scor*um 396: 10, *sctor*um 195: 8. Någon gång är *t* bevaradt, t. ex. i det nyssnämda fallet 195: 8. Det kan förtjäna påpekas, att i I detta ord i allmänhet uppträder med stereotyp stympning (16 ggr utskrifvet ~ mer än 100 ggr stympadt), men att i III däremot det ungefär lika ofta är utskrifvet och stympadt (19 ggr utskrifvet ~ 18 ggr stympadt).

Slutligen må nämnas något om sigler. Endast ett säkert exempel finnes, nämligen *Rømscar* 398: 1. Sid. 12: 8 är *hon* beteck-

[1] Uti J. L. WALTHERS Lexicon diplomaticum (Gottingæ MDCCXLV) anföres *xt°* = *Christo* och i L. ALPH. CHASSANTS Dictionnaire des abréviations latines et françaises (Evreux 1846) upptages sid. 97 $\overline{XTO}$ = *Christo* och sid. 125 X^{TI} = *Christi*.

[2] *c* är nu utskrapadt.

nadt genom *h* jämte ett ofvanför skrifvet litet *o;* om, såsom synes mig rätt troligt, detta *o* blifvit tillagdt af yh., står här ett ensamt *h* i betydelsen *hon*, liksom i t. ex. Ly. *h* användes som sigel för *han* (Schlyter Vg., Tabell IV); *g. son* (= *gux son*) 103: 1 härrör måhända från yh.

Det återstår att anföra några fall, i hvilka Stephens, som jag tror, med orätt anser, att af äh. skrifna förkortningstecken föreligga, nämligen *daghar* 61: 18, *anstyggar* 130: 14, *tændar* 416: 5, *Maximianus* 521: 20. Den båge, som i de två förstnämda orden af Stephens fattats som förkortningstecken, kan knappast hafva haft någon afsedd grafisk betydelse. I *tændar* föreligger troligen ett förkortningstecken, men dess egendomliga form och i synnerhet bläckets färg gifva anledning till tvifvel på dess äkthet; sannolikt har man att göra med ett senare försök att afhjälpa ett skriffel *tænd* (med uteglömdt förkortningstecken). Det, som Stephens fattat som förkortningstecken i *Maximianus*, är blott ett *i*-streck; ordet är deladt på tvänne rader, *Maxi anus*, och därigenom förklaras uteglömmandet af stafvelsen *mi*.

Skiljetecken, sammanskrifning och afstafning.

Skiljetecknen äro dels färgade, dels svarta. Som »större skiljetecken» tjänstgör i allmänhet ett färgadt tecken af en i fsv. hss. ofta mötande form (se planscherna 1—7). Detta tecken kan ibland stå i radens början, före den nya satsen, t. ex. vid *Han* 24: 16. Såsom »mindre skiljetecken» användas två färgade punkter, vanligen anbragta till likhet med ett kolon, någon gång 3 eller 4 punkter, ordnade på olika sätt, t. ex. efter *diævulin* 23: 11, efter *lof* 29: 27. Äfven dylika tecken kunna stå vid radens början, t. ex. före *som* 23: 13. Någon gång finner man ett färgadt lodrätt streck, t. ex. efter *visa* 6: 18, där det skiljer hufvudsats och bisats, och efter *dagh* 10: 7, där det står för att afsluta meningen; tvänne färgade lodräta streck stå efter *sayhþe* 505: 11. Jämte dessa tecken finnas med bläck skrifna punkter, kolon och streck, som uppdela meningen i smärre delar; åtminstone på vissa sidor härröra de alldeles afgjordt från annan person än skrifvaren själf, bläckets färg tyder nämligen på samma ursprung som yh.'s-rättelserna. Så är fallet med t. ex. bl. 14 verso, bl. 22 recto, bl. 45 verso. Slutligen kan påpekas, att då ett ord tecknas med blott en bokstaf, såsom t. ex. prepositionerna *a* och *i* eller *R* (= *R*omscar), denna bokstaf förses med en punkt på hvardera sidan.

Sammanskrifning af sammansättningslederna i komposita förekommer ofta, men det är också mycket vanligt, att de skrifvas hvar för sig; någon regel torde väl knappast hafva följts i detta afseende. Prepositioner sammanskrifvas ibland med det följande ordet, t. ex. *igraf* 15: 22, *ipænna staþ* 18: 25, *ilifsen vaþa* 76: 30; likaså äro possessivpron. och obest. art. sammanskrifna med sina subst. i *varshærra* 71: 4 och *entima* 71: 8 m. fl.

Å andra sidan kan ett osammansatt ord vara deladt i tu, t. ex. *ia cobi* 171: 1.

För afstafning af ord tyckas icke bestämda regler hafva följts. Den motvilja mot ett ords söndrande på tvänne rader, som enligt L. F. Rääf, Anteckningar öfver beskaffenheten af Sveriges offentliga handlingar under medeltiden (Vitt., Hist. och Ant. Akad. Handl., XV, årgången 1839), sid. 40, fanns hos skrifvarne af offentliga handlingar, märkes icke i Bu. Visserligen låter skrifvaren ofta bokstäfver eller t. o. m. ord tränga in på marginalen, en och annan gång har han i stället för att låta den öfverskjutande stafvelsen begynna ny spalt skrifvit den nederst på den fullskrifna spalten, och ibland äro för utrymmets skull någon eller några bokstäfver skrifna ofvanför raden. Men någon ovillighet mot afstafning kan ej gärna hafva funnits hos en skrifvare, som t. ex. afdelar ordet *varþ* 30: 24 så, att *þ* ensamt föres öfver på ny rad.

Initialer, öfverskrifter och färgade isättningar.

Initialer äro i allmänhet målade i rödt, dock finnas sådana äfven i blågrönt, t. ex. i *En* 143: 1, *Røst* 414: 10; någon gång i bägge färgerna, t. ex. *I* 197: 1, *Ypolitus* 415: 7, *Cristina* 503: 2. Vanligen är det mycket enkla bokstäfver, men stundom finnas ock utsirningar, t. ex. i *Cristina* 503: 2, *Februus* 9: 12, *Sanctus* 532: 2. För initialen är plats lämnad af två raders höjd, stundom sträcker den sig emellertid därutöfver; i *En* 134: 7 och *Sanctus* 497: 1 står initialen uti blott en rad, men detta beror på, att den befinner sig på spaltens nedersta rad. Den plats, som lämnats för initialen, begränsas i I vanligen af ett lodrätt streck till höger; i II förekomma dylika streck alls icke; i III har jag iakttagit ett sådant streck blott vid *E* uti *Eufemia* 510: 1. Ibland synes ännu den lilla bokstaf, med hvilken skrifvaren angaf, hvilken initial som skulle målas, så t. ex. vid *Ualerianus* 401: 1, *Dyoclecianus* 507: 1. I *Þusanda* 176: 17 är jämte initialen ett *þ* utskrifvet tillsammans med återstoden af ordet. Vid frasen *en tima þa andreas var i nichea* 136: 18 har genom misstag

målats såsom initial *V* framför *var* i stället för *E*; också är ordet *en* fullständigt utskrifvet, och en del af initialens plats upptages af det till föregående legend hörande *skap*; jfr. nedan sid. 36. I *primus* 528: 1 saknas initial, och *p* är skrifvet tillsammans med återstoden af ordet; dock är sedvanligt utrymme bevaradt för initialens införande. Någon gång står en målad stor bokstaf, ehuru något mindre än initialen vid legendens början, inuti legenden, t. ex. i *Nero* 128: 19, *Andreas* 138: 12; i *Kunugen* 188: 14 har ett litet *k* skrifvits med rödt invid det stora skiljetecknet.

Öfverskrifter öfver legender förekomma här och där. De äro skrifna med rödt, någon gång med blågrönt, t. ex. *af sancto bartholomeo* 207: 21. Stilen i dessa öfverskrifter företer likhet med stilen inne i texten; måhända härröra de från skrifvaren själf, måhända äro de gjorda af en särskild rubricator. De stå inne i spalten och upptaga aldrig en hel rad för sig, utan äro inpassade i slutet af en rad, någon gång inuti raden; detta senare är fallet med *miraculum* 134: 6. Vanligen stå de i raden ofvanför — i det anförda exemplet inuti — den rad, på hvilken legenden begynner; men det kan äfven hända, att »öfverskriften» står i slutet af legendens begynnelserad. Så är fallet 99: 1; nederst på första spalten står

Petrus var Af sancto petro

där orden *Af sancto petro* äro skrifna med rödt;
öfverst på nästa spalt följer

første paue æpte van hærra.

Någon gång står »öfverskriften» sist på ena sidan, och legenden börjar på nästa. Så är fallet med t. ex. *af enom riddara* 18: 8. Öfverskriften *huru var fru bars tel graua* 14: 23 är delad på slutet af tvänne rader, af hvilka den första utgör slutrad för den föregående legenden, och den andra är begynnelserad för den legend, till hvilken öfverskriften hör.

Räcker ej öfverskriften till att fylla raden, insättas enkla ornament, t. ex. efter *miraculum* 11: 10; ibland åter lämnas tomrum, t. ex. efter *af sancta katerina* 533: 11. Om legendens slut icke sammanfaller med radslutet, och ingen öfverskrift finnes, som kan utfylla hvad som är öfver af raden, anbringas äfven ornament; i det ornament, som står efter legenden om Adrianus, är ett Kristus-monogram insatt. Någon gång finner man ornament inuti legenden för att utfylla raden efter meningens slut, t. ex. efter *var* 7: 6. Det kan ock hända, att hvarken öfverskrift eller orna-

ment finnes, utan att öfverskjutande ord äro skrifna i slutet af följande legends begynnelserad, såsom framgår af följande exempel (9: 10—9: 12):

romara blipan ok þera vinum
Februus var // vrcþan

Dock kan äfven inträffa, att de sista orden i legenden skrifvas i radens början, och att sedan ett tomrum följer; så är förhållandet 171: 13.

Öfverskrifter stående öfverst på sidan för att angifva sidans eller spaltens innehåll förekomma endast i Maria-sagan. De äro skrifna med rödt. De härröra efter all sannolikhet från någon annan än skrifvaren själf. I marginalen vid det stycke, som handlar om Jungfru Marias födelsedag (23: 18), är skrifvet med rödt, och af samma stil som sidoöfverskrifterna, *af wara fru fœzlotima*.

Färgade isättningar brukas i stora bokstäfver, någon gång äfven i små, t. ex. *hon* 12: 5, då de stå i början af en mening; sådant äger rum ej blott efter ett färgadt skiljetecken, utan äfven annars, t. ex. *Gup* 4: 21. Dock förekomma stora bokstäfver utan isättning, äfven omedelbart efter ett färgadt skiljetecken, t. ex. *Sua* 14: 22. Någon gång kan isättningen vara gjord i två på hvarandra följande ord; så är fallet med *Hua war* 4: 16.

Editioner af Codex Bureanus.

Stephens' edition.

I sin helhet är Bu. utgifven af George Stephens under titeln Ett Forn-svenskt Legendarium, I, II, i Samlingar, utgifna af Svenska Fornskrift-Sällskapet, Stockholm 1847—1858, i hvilket verk Bu. är aftryckt sid. 3—16, 17—31, 49—52, 54—65, 70—79, 99—103, 128—157, 165—210, 395—398, 401—402, 414—422, 489—534. Läsarter ur åtskilliga andra fsv. legendmanuskript, upplysningar rörande handskrifter samt andra tillägg och kommentarer äro bifogade sid. 921 och följ.

Inledande anmärkningar.

Den plan, Stephens sid. 1337 angifvit såsom ledande hans arbete, är helt enkelt mönstergill, och om han hade utfört sitt verk i sträng öfverensstämmelse med densamma, skulle hans upplaga af Bu. hafva hållit måttet äfven gent emot vår tids fordringar. Hans afsikt har tydligen varit att gifva ett fullt diplomatiskt aftryck af hs.; hvarje rättelse eller ändring i densamma skulle anföras, vare sig den blifvit gjord af den ursprunglige skrifvaren själf eller af senare hand, och till och med till skiljeteckenens återgifvande har hans möda sträckt sig, ej blott så, att han i editionen utsatt skiljetecken, där sådana äro anbragta i hs., utan äfven så, att han återgifvit dem i deras olika, obetydligt växlande gestaltningar.

Men uppgiften tyckes hafva blifvit alltför omfattande för hans kanske något brådskande ifver, och det utförda arbetet motsvarar på långt när icke, hvad afsikterna och planläggningen lofvade. Felläsningar och förbiseenden äro ingalunda få, öfverstrukna och bortskrapade ord äro med tystnad förbigångna, ehuru han uttryckligen framhållit sin afsikt att påpeka dem; ändringar och tillägg af senare hand hafva stundom alls icke omnämts, stundom upptagits såsom ursprungliga skrifningar. För många af dessa fel kan ju som en ursäktande omständighet anföras, att de icke äro af någon större betydelse, och hvad beträffar särskildt den bristande noggrannheten i fråga om ändringar af senare hand, förtjänar påpekas, att det för ett riktigt bedömande af dessa änd-

ringar kräfves ett besvärligt och tidsödande arbete. Om ock bristerna i STEPHENS' edition ej kunna bortresoneras, så kvarstår dock hans stora förtjänst att på ett i många hänseenden förträffligt sätt hafva utgifvit ett af vår medeltidslitteraturs intressantaste verk och att till förklaring och belysning af detsamma hafva samlat ett rikhaltigt material ur andra forntida skrifter.

För att STEPHENS' upplaga skall kunna läggas till grund för en undersökning af språket i Bu., och för att den skall blifva, hvad han afsåg, tarfvar den rättelser och tillägg. Att gifva sådana är min afsikt med den närmast följande framställningen. Innan jag öfvergår till ett detaljeradt meddelande af dessa rättelser och tillägg, må några upplysningar förutskickas om åtskilliga bokstafstyper och om ändringar af senare hand samt i sammanhang härmed om vissa begränsningar af den föreliggande uppgiften.

Några af handskriftens bokstafstyper.

Bokstafven *i* skrifves än med, än utan diakritiskt streck; ofta är detta streck satt på oriktig plats, t. ex. *ingha* 24: 10, *gærninga* 101: 23, *siuka* 174: 15; någon gång kan man vid ordet *drotnug* komma i ovisshet, huruvida *drotnug* med ett genom felskrifning ditsatt *i*-streck eller *drotmig* med *m* felskrifvet för *n* föreligger, t. ex. 167: 6, jfr. sid. 41 nedan. Till dessa omständigheter tager jag i de följande rättelserna icke hänsyn. Ej heller fäster jag mig vid inadvertenser i fråga om *y*-tecknets återgifvande — det förekommer i hs. än med, än utan en ofvanför skrifven punkt, och STEPHENS har också i sin edition användt *y*-typ med eller utan punkt.

Såsom *r*-tecken användes i allmänhet *r*, någon gång ꝛ. Det senare brukas ej blott efter mot höger bågböjda bokstafstyper, såsom *o*, *ø*, t. ex. *mopor* 3: 2, *sanctor*um 396: 10, *gauor* 519: 14, *cors* 207: 24, *før* 101: 3, utan äfven annars, såsom i *hepar* 9: 3, *riddara* 509: 12. (Jfr. pl. 1 och pl. 7). Det är emellertid sällsynt i Bu.

Bu. har tre *s*-tecken: ſ, *s* och *s*-typ af den form, som är vanlig i medeltidens hss., då *s* skrifves ofvanför den bokstaf, som det skulle hafva efterföljt. Detta sistnämda *s*-tecken anträffas blott i *ræpas* 14: 4 och *martires* 514: 22; *s* förekommer ej heller synnerligen ofta, och i samtliga fall, där jag anträffat det, står det i slutljud; som exempel därpå kunna anföras *ørløgs man* 9: 1, *ih*esus 166: 5, *os* 509: 10. (Jfr. pl. 7). Den vanliga beteckningen för *s*-ljudet är ſ.

De olika formerna af tecknet *z* behandlas nedan i redogörelsen för skillnaden mellan äldre och yngre hands skrift.

I mina rättelser tager jag icke hänsyn till dessa olika former af *r*-, *s*- och *z*-tecknen.

I fråga om särskiljandet af *u* och *v* har Stephens icke sällan tagit fel; då jag emellertid mycket ofta funnit det omöjligt att afgöra, hvilkendera typen föreligger, afstår jag alldeles från att i denna punkt meddela några rättelser.

Sak samma är förhållandet med återgifvandet af »stor bokstaf». Det är endast för *A, C, D, E, G, I, M, N, O, R, S, T, Æ,* som särskilda versal-typer användas [1], och ej heller där äro de enrådande, utan för åtskilliga af dessa bokstäfver, t. ex. *A, D, O,* brukas, liksom fallet är vid andra bokstäfver, de vanliga minuskel-typerna, ehuru skrifna med större dimensioner än eljest, och det är vid dessa såsom versaler använda minuskel-typer stundom vanskligt att afgöra, om Stephens träffat rätt i sitt återgifvande af stor eller liten bokstaf. Jämte *I* användes äfven *j*, hvilket af Stephens utan konsekvens återgifvits ömsom med *I, J, j* eller *i*; här kan visserligen ingen tvekan råda om den rätta läsningen, men då jag för öfrigt ej inlåter mig på rättelser i fråga om stor eller liten bokstaf, meddelar jag ej heller med afseende på *I* de fall, i hvilka Stephens' ed. är felaktig. Nämnas må, att *j* brukas endast i början af en sats, alltså blott som versal.

Några gånger är *l* skrifvet likt det i Bu. vanliga *s*, nämligen i *michiallmæsso* 12: 13 och *lif* 74: 33; något afvikande, men samhörigt med dessa fall är *sotlika* 11: 30. Rörande *lif* 74: 33 yttrar Klemming i sin edition af den i Bu. inflickade dikten om Kristi pina, MD. sid. 3—6, att *lif* kan »sägas snarare, men icke nödvändigt vara *sif*». Man torde icke behöfva antaga felskrifning i dessa fall; de endast uppvisa en i Bu. ovanlig *l*-typ, likasom en annan variant af *l*, besläktad med denna, men närmast lik yngre hands *l*, anträffas i *væruldena* 12: 16 [2]. Det synes mig därför, att man sid. 74: 33 kan läsa *lif* och sid. 12: 13 *michiallmæsso* eller *michialsmæsso* (Bil. har *michiels mæsso*, Pass. *michilmæsso*).

Stephens har i några ord läst som *a*, hvad som enligt min mening icke blott kan, utan äfven måste läsas som *o*, nämligen i *coma* 19: 18, *castapo* 207: 15 (mellanstafvelsens *a*), *pa* 417: 19, *cristna* 496: 17, *vanda* 501: 10 (slutstafvelsens *a*), *adriano* 518: 1 (mellanstafvelsens *a*), *sina* 522: 18. Wieselgren, i Sv. Skriftprof sid. 49, läser äfven *coma* 19: 18; Klemming, i MD. sid. 6, anger, enligt min uppfattning oriktigt, att Bu. har *a* i första stafvelsen af

[1] Jag frånser de målade initialerna.

[2] Det är ej sannolikt, att ett *sif* 74: 33 vore att sammanhålla med det i fsv. *sifskaper* o. s. v. ingående *sif*.

mopor 75: 46 och i *som* 75: 54; STEPHENS läser i dessa tvänne sistnämda ord *o*. A plansch 8 äro afbildade ett par af dessa fall. Skillnaden mellan *a* och *o* framgår af en jämförelse mellan å ena sidan rotstafvelsens *a* i *castopo* och ändelsens *a* i *minna* och å andra sidan ändelsens *o* i *castopo* och *mopor*. Den normaltyp af *a*, som återfinnes i dessa ord, kan modifieras genom att det lilla tvärstreck, som skiljer öfre och nedre öglan, saknas eller den invikning, hvilken bildar dessa öglor, uteblir. Som exempel härpå kunna nämnas det under förkortningstecknet I afbildade *han* samt vidare *andream* 137: 13, *lanz* 166: 19, *af* 177: 16. Men äfven i dylika fall skiljes *a* från *o* därigenom, att det förra är mer resligt, det senare mer rundlagdt, och att *a*-typen i allmänhet — dock ej på blad 1 — är högre än *o*-typen [1]. Den normala *o*-typen kan modifieras genom att högra bågen krökes nertill i riktning utåt eller dragés rakt ner i stället för att böjas inåt; som exempel därpå kunna anföras *ovinum* 51: 19, *som* 52: 3, *como* 496: 19, *sol* 501: 6; se äfven pl. 4. Särskildt i III anträffas denna modifikation ofta. Ett sådant *o* påminner om en i fsv. hss. vanlig och äfven i senare hands rättelser i Bu. förekommande *a*-typ — jfr. det å plansch 8 afbildade *annar* 152: 21, skrifvet af yh., (se nedan sid. 39) — och det är detta, som ledt STEPHENS och KLEMMING att i de ofvan anförda fallen läsa *a* i stället för *o*. I äldre hands skrift i Bu. finnes intet säkert exempel på denna *a*-typ, ty samtliga fall, där den anträffas, kunna misstänkas bero på ändring af yh. Då man finner *o* i stället för *a* i *syndo* 10: 8, *dagho* 50: 18, *trøsto* 491: 31, har man att söka förklaringen dels i förvanskning af texten, dels i felskrifning. Nu står visserligen i hs. ej *como* 19: 18, utan *coma*, men *a* har tillkommit genom senare ändring, som kan vara gjord af yh.

Äldre hand och yngre hand.

I Bu. förekomma talrika rättelser, härrörande från andra än skrifvaren själf. Ett legendarium var ju under medeltiden ett mycket gouteradt och flitigt studeradt verk, och af de talrika läsare eller afskrifvare, i hvilkas händer det kom, funnos helt visst många, som tyckte sig göra en både för dem själfva och andra behaglig gärning genom att rätta fel, som enligt deras mening funnos i skriften. Ju säregnare språket var, dess mer anledning fann den i språkligt afseende ortodoxe läsaren till dylika rättelser. Redan genom sina egendomligheter i fråga om språkform och delvis

[1] En helt annan *a*-typ anträffas i *hana* 422: 16, hvilket ord afbildats å plansch 8 omedelbart efter det nyss omnämda *minna mopor*. Som exempel på den för versalen *A* speciella typen kan nämnas *Annur* 20: 17.

äfven i fråga om ordförråd skulle därför Bu. lätt blifva utsatt för korrigeringar. En ytterligare anledning till sådana låg däri, att skrifvaren ofta hade låtit komma sig till last hvarjehanda slarf, som verkligen tarfvade rättelse. Dessa ändringar äro af olika ursprung — en och annan härrör t. o. m. från nyare tid —, för korthetens skull sammanfattar jag dem emellertid under beteckningen »rättelser af yngre hand» (förkortadt: yh.), och motsättningsvis betecknar jag skrifvaren af Bu. med »äldre hand» (förkortadt: äh.). Jag meddelar i det följande uppgift på samtliga yngre hands rättelser, hvilka ej omnämts af STEPHENS, dock med förbigående af de fall, då yh. icke ändrat, utan blott ifyllt och förbättrat en ofullständig eller otydlig bokstaf, såsom t. ex. *h* i *daghen* 102: 17, *t* i *abiathar* 166: 2.

Det bästa kriteriet på en yh.'s-rättelse är olikheten i handstil. Men äfven bläckets färg, ortografisk eller grammatisk olikhet med äh.'s skrift, liksom ock bokstäfvernas utseende, kunna lämna ledning. Den bokstaf, som skarpast visar motsatsen mellan äh.'s och yh.'s skrift, är *a* (*æ*). Äh.'s *a*-typ har nyss beskrifvits; den anträffas någon gång i yh.'s skrift, t. ex. i *fapir* 194: 6, *glæpi* 153: 10, likaså i de rader, som med en främmande stil införts på ett af skrifvaren afsiktligt lämnadt tomrum bl. 11 verso (STEPHENS' ed. 28: 8). Det vanliga yh.'s *a* (*æ*) har i motsats mot detta blott en ögla och är ej så högt och resligt som äh.'s *a*. Något säkert exempel på att skrifvaren af Bu. användt *a* af den i yh.'s skrift vanliga typen, finnes ej. Olikheten mellan de bägge typerna framgår af de å plansch 8 anförda exemplen *ansuar* 152: 21 och *annar* 152: 21.

Stapelbokstäfver hafva ofta i yh.'s rättelser ett från äh.'s skrift afvikande utseende till följd af den båge, som i yh.'s bokstäfver oftast är anbragt upptill på stapeln, såsom synes å plansch 8 af exemplet *blidher* 188: 22; i äh.'s skrift förekommer en sådan båge endast undantagsvis, t. ex. i *hænna* 10: 13, *hænne* 10: 15, *væruldena* 12: 16; vanligen är stapeln utan tillsats, såsom i det å plansch 8 tecknade exemplet *hældar* 188: 5, eller ock är ett fint streck utgående från dess öfre del, t. ex. *galin* 511: 13 (i synnerhet i III anträffas detta ofta), mera sällan är ett vågrätt streck anbragt ofvanpå densamma, t. ex. *halghom* 3: 3 [1]. Bokstäfverna *d* och *r* förete ofta

[1] Som ett belysande exempel på denna skiljaktighet mellan äh. och yh. kan anföras *ihesu* 142: 18; förkortningen är där angifven genom förkortningstecknet VII, men en senare läsare har fattat detta tecken såsom en till *h* hörande båge och tillsatt förkortningstecknet I, typen *han*. Måhända är det ofvan sid. 14 anförda *ihesum* 150: 8 att fatta på samma sätt.

i yh.'s rättelser ett från äh.'s *d* och *r* afvikande utseende, jfr. *hældar* och *blidher*. Äh.'s *z* har den form, som återfinnes i det å plansch 8 afbildade *bæzste* 51: 23, yh.'s *z* är å planschen exemplifieradt genom *vikæz* 51: 6, jfr. sid. 32 nedan; denna senare typ har jag dock iakttagit äfven i det af äh. skrifna *hebrezk* 182: 6 [1]; *gudz*, som är skrifvet i marginalen i stället för det i texten stående *guz* 20: 10, har äfven ett dylikt *z*, måhända härrör detta tillägg från yh. — Slutligen må nämnas, att i yh.'s rättelser brukas någon gång *r* af den i *annar* 152: 21 förekommande typen såsom förkortningsbeteckning för *er*, t. ex. *bønder* 188: 2. Jfr. sid. 44 nedan.

Rättelser och tillägg till STEPHENS' *edition.*

Till de inskränkningar, jag ofvan sid. 21—24 gjort för omfånget af mina rättelser af STEPHENS' ed., må här ytterligare läggas, att jag vid förkortningars upplösande följer det af STEPHENS använda beteckningssättet (jfr. ofvan sid. 13, not 2), att jag på grund af vanskligheten i enskilda fall att träffa det riktiga icke gör några rättelser med afseende på ordens isär- eller sammanskrifning, ej heller tager hänsyn till felaktigheter i fråga om skiljetecknens återgifvande. Utskrapningar och ändringar, som tydligen härröra från äldre hand (jfr. ofvan sid. 8, noten), omnämnas icke, därest ej särskild anledning föreligger. Då en i texten förekommande oriktighet blifvit rättad af STEPHENS genom meddelande i Läsarter (såsom t. ex. (**o*)*brænd* 523: 3), påpekar jag den icke.

Rättelser och tillägg till STEPHENS' edition.

3: 21 *ok*: i hs. är ett hål, så att endast några rester återstå af detta ord.

4: 7 *kiøtelcka[n lu]ste*: såsom STEPHENS anger, är hs. skadad; nu är emellertid äfven *s* bortnött. Här har stått *kiotelekar luste*; STEPHENS' i Läsarter framställda betänklighet förfaller, eftersom ju svarabaktivokalen i Bu. är *a*.

» 8 *hælre biþa*: äfven här är ett hål i pergamentet, nu återstår endast *hæl þa*.

» 11 *kærlinga barn*: till följd af hål i pergamentet saknas *b* så godt som alldeles.

» 19 *vært* är nu oläsligt, likaså *at* i *biþat* rad 20.

[1] Skulle möjligen den nedåtgående svängen vara tillsatt af yh.? Jfr. sid. 55, noten.

4: 23 *[siþ]an*: äfven *a* är nu nästan alldeles bortnött, likaså *k* i det föregående *ok*; äfven *hans* är så godt som fullständigt bortnött.

5: 9 *staplekir*: detta ord är i hs. otydligt, men synes mig kunna läsas *stapleka*. — Hela denna sida i hs. (Stephens' ed. 5: 9 — 6: 10) är illa medfaren och stundom svårläst; jfr. pl. 2.

» 20 *þær mæþ*: i hs. står *þær maþ*.

» 23 *vanda*: af detta ord är endast *va* läsligt.

» » *hænna* är måhända att läsa *hænnæ*.

» 26 *at gialda*: i hs. står *ut gialda*.

6: 1 *dauiz*: i hs. står *dauit*.

» 8 *længho* är svårläst, kanske är här skrifvet *længhe*.

» » *þorrom*: till följd af ett hål i pergamentet finnes nu i hs. blott *þor m*.

» 19 *biblia*: *a* är skrifvet med rödt och står inpå marginalen.

» 22 *mariam*: *ma* saknas på grund af hål i pergamentet.

» 26 *luuar*: öfver det första *u*-strecket står ett *i*-märke; skriffelet ligger alltså däri, att skrifvaren uteglömt icke *i*, utan ett af *u*-strecken.

8: 1 *och*: i hs. står *oc*.

» 19 Hs. har visserligen nu *ok ær*, men detta är en genom utskrapning gjord ändring af ett ursprungligt *miok nær*, hvilket öfverensstämmer med läsarten i Pass., som har *miok nær epter*. Enligt Stephens' uppgift i Läsarter skulle det af yh. skrifna *aff* stå i stället för ett utskrapadt *æfte*; nu är omöjligt att igenkänna det utskrapade ordet.

9: 9 *brinnande*: i hs. står *brnnande*.

» 13 *valdoghan*: på första *a* är troligen ett *æ*-märke[1] utskrapadt.

» 14 *ar*: ett *æ*-märke är utskrapadt på *a*.

» 15 *hæuitiz guþum*[2]: yh. har insatt ett *l* öfver första *u*-strecket.

» 19 *qvyne*: i hs. står *qvynne*. Detta ord är tillagdt i randen; enligt Stephens' uppfattning är det skrifvet af äh., hvilket dock synes mig mindre troligt; både stilen och den bristande öfverensstämmelsen med den i texten stående bestämningen *een vænastan* äro ägnade att väcka tvifvel på dess äkthet. I Söderwalls Ordb. framställes under ordet **qvinir** en för-

[1] Som gemensam term för de hakar, streck eller punkter, som utgöra de för *æ* och *ø* karakteristiska tillsatserna till *a* och *o*, använder jag uttrycket *æ*-, *ø*-märke.

[2] Jfr. Läsarter.

modan, att det ord, som utfallit ur texten, skulle vara *qvynman* eller *qvinman*. Denna förmodan träffar nog det rätta, ty i Pass. står på motsvarande ställe *tok mʒ waald en wænistan quinnan* (troligen felskrifning för *quinman*); Bil. har *tok mʒ wald ena vænasta quinno*.

9: 20 Efter *ær* står i hs. ett underprickadt och utskrapadt *drøtnig*.

» 21 *proserpina*: *proser* är af yh. skrifvet öfver något utskrapadt.

» 27 *sipum*: förkortningstecknet är troligen skrifvet af yh.

» 28—29 Enligt Stephens skulle i hs. stå *hiøldo þe hedne varo hepna hoghtiþis siþi*, och *hedne* skulle vara skrifvet af yh. öfver ett utskrapadt *cristne*. Detta är ej fullt riktigt. Hvad som stått, där yh. skrifvit *hedne*, kan nu ej skönjas, men efter *varo* är ett ord utplånadt, troligen *cristne*.

10: 8 Stephens uppger, att i hs. har efter *syndo* ett *søør* blifvit utskrapadt. Nu står i hs. *syndo sør*, men *sør* är — af äh. eller yh.? — skrifvet öfver något annat.

» 10 *noquara*: *q* är delvis utskrapadt och genom tillsåts med annat bläck ändradt till *k*, äfven på *u* är en tillsats gjord; troligen har syftet varit att få formen *nokra*, ehuru den, som gjort dessa ändringar, underlåtit att utskrapa det slutande *ra*.

11: 1 Före *bæra* står i hs. ett underprickadt och utplånadt *tekna*; i *bæra* är en bokstaf, nämligen *i*, utskrapad mellan *b* och *æ*. Detta *biæra* kan ju vara en af det omedelbart följande *bii* framkallad misskrifning, men är måhända den af skrifvaren verkligen afsedda formen, då i Östgöta-urkunder *bæra* åtskilliga gånger anträffas med brytning, såsom *biær* Ög: Eþs. 25, *biæra* Ög: ÆB. 16, not 33, *biæra* Ög. fr. II sid. 81: e, 82: h, 84: o, 93: a.

» 5 *oc*: i hs. står *ot*.

» 8 Efter *ok* är i hs. ett *ok* utskrapadt.

» 14 Före *ok* står i hs., sist på föregående spalt, ett utskrapadt *ok*.

» 16 *at*: i hs. är ett *æ*-märke bortskrapadt från *a*.

12: 3 *offer*: i hs. står *offfer*, deladt på två rader, så att på den första står *off*, på den andra *fer*.

» 8 *hon*: i hs. står *hom*, men sista *m*-strecket är underprickadt.

» 9 *iartekn*: förkortningstecknet för *n* är måhända skrifvet af yh.

» 13 *kumber*: *e* synes vara ifylldt med annat bläck; kanske har ursprungligen stått *kumbor*. Jfr. 14: 2, 422: 13.

» » *michiallmæsso*: detta ord kan äfven läsas *michialsmæsso*, jfr. ofvan sid. 22.

12: 19 *predicape*: bör vara *prædicape*.
» 20 *graf*: ursprungligen har här stått *gras*, men *s* har af yh. ändrats till *f*.
» 21 *varþ*: öfver *þ* har yh. skrifvit *t*.
» 26 Ofvanför denna rad står i STEPHENS' ed. *miraculum*, hs. har *miraculum*.
» 27 *for* har af yh. ändrats till *ffør*.
» 29 Skiljetecknet är skrifvet öfver några utskrapade bokstäfver.
13: 2 *hæna*: i hs. står öfver *æ* ett förkortningstecken; det är emellertid möjligt, att detta är skrifvet af yh., så att det är ovisst, om här bör läsas *hæna* eller *hænna*.
» 8 *mik*: i hs. står *mip*; STEPHENS' uppgift om 13: 5 åsyftar detta ställe.
» 13—14 *rænt hanom rike ok vald*: i hs. har ursprungligen stått *rænt han rikez ok valdz* (*valds*?); ändringen från *han* till *hanom* är troligen gjord af yh. (jfr. sid. 14), i ordet *rikez* har *z* blifvit utskrapadt, likaså är en bokstaf, ovisst hvilken, af yh. bortskrapad efter *d* uti *vald*. Med denna fras »*rænt hanom rike ok vald*» bortfaller det enda säkra exemplet i SÖDERWALLS Ordb. på att *ræna* konstrueras med personens dat. och sakens ack.
» 19 *ephesin*: det ser ut, som om ett *m*-streck vore utskrapadt efter *n*, hvadan det är möjligt, att i hs. stått *ephesim*. Jfr. *egiptim* 71: 5, 21; 99: 16.
» » *predicape*: bör vara *prædicape*.
» 24 *te*: i hs. synes tydligt spår efter ett tillagdt *l* af den i yh.'s ändringar vanliga typen.
» 27 Till STEPHENS' uppgift rörande *min likama* bör läggas, att *min* kanske är skrifvet af yh.
14: 2 *undersfulle*: ursprungligen har i hs. stått *undorsfulle*, men yh. har ändrat *o* till *e*. Jfr. 12: 13 och 422: 13.
» 4 Före *spot* har yh. insatt *mz*.
» 17 *moþer licama* har af yh. ändrats till *sins mopers licama*.
» » Före orden *ok førpe* står i hs. ett utskrapadt *ok for*.
» 22 *liusit*: i hs. står *liuset*.
15: 2 *folsko derue*: bör vara *folsko dirue*.
» 4 *bundana*: i hs. står *bundanna*.
» 17 Efter *ængom* har yh. tillsatt *men*.
» 19 *christum*: i hs. har stått *xpc* med förkortningstecken öfver, men *c* är utskrapadt.

15: 24 *Fæmtan* är, frånsedt initialen, skrifvet öfver något utskrapadt, måhända af yh.

» » Efter *daghum* är i hs. en fläck, så att man ej kan se, om något blifvit utplånadt; måhända har skrifvaren lämnat ett tomrum för införande af öfverskrift.

» » *oc* är skrifvet ofvanför raden, ovisst om af äh. eller yh.

16: 2 Stephens uppger, att det ord, som blifvit utskrapadt efter *þing*, varit *annur*; nu är det alldeles oläsligt.

» » *skriuas*: i hs. står *skiiuas*, d. v. s. skrifvaren har ej fullbordat *r*-typen, utan den ser ut som ett *i* utan *i*-streck.

» 8 *india*: i hs. står *inndia*.

» 11 Öfver *t* i *nøt* har af yh. skrifvits *dh*.

» 17 Stephens uppger, att det af yh. här insatta ordet är *hugg*; denna läsning är dock oviss, snarare står *huggo*.

» 19 Öfver *wrep* har af yh. skrifvits *wred*.

17: 26 Öfver *egipti*[1] har en yngre hand från nyare tid skrifvit *innupta*.

18: 5 *bøt* har af yh. ändrats till *bød*.

» 9 *rum-giœuir*: i hs. står *rum giœuir*.

» 10 *hœms*: i hs. står *hems*.

» 21 *ok* är skrifvet ofvanför raden, ovisst om af äh. eller yh.

» 22 *iaat* har af yh. ändrats till *iaatan* eller *iaatæ*. Wieselgren, i Sv. Skriftprof sid. 49, läser här *iaatæ*; enligt min uppfattning härrör endast *iaat* från äh.

19: 13 Efter *tel* har af yh. i marginalen tillagts *hon*.

» » I *somnar* är *s* skrifvet öfver något utskrapadt och är af en för äh.'s skrift främmande form.

» » Efter *moþer* har af yh. i marginalen tillagts *lethir hœnne*.

» 14 Före *gar* är sist på föregående rad något utplånadt, troligen *ga*.

» 18 *coma*: ursprungligen har här stått *como*, men ändelse-*o* har, kanske af yh., ändrats till *a*; ofvanför *c* har med blekare bläck skrifvits *k*. Wieselgren, i Sv. Skriftprof sid. 49, läser *coma*. Jfr. ofvan sid. 22.

» 24 *min harm*: i hs. har ursprungligen stått *minna min*(?) *harma a þina konu*, men det har genom utskrapning ändrats till den lydelse, under hvilken Stephens återgifvit detta ställe; ordet *min*(?) är dessutom underprickadt.

20: 6 *oc* är skrifvet ofvanför raden, ovisst om af äh. eller yh.

[1] Jfr. Läsarter.

20: 10 I stället för *guz*, som är höljdt af en plump, har i marginalen skrifvits *gudz*, kanske emellertid af yh. Jfr. sid. 25.
» 19 *þriþy*: i hs. står *þriiþy*, ehuru senare *i* är något utplånadt; här, liksom ock i *þriiþy* 21: 23, tyckes *-þy* hafva tillkommit genom ändring; måhända stod ursprungligen å bägge dessa ställen *þriio* (jfr. *þriio* 62: 8 och *þriþio skæl tok han af* o. s. v. 153: 7). Sannolikt har ändringen gjorts af yh. Om de grammatiska svårigheterna vid förklaringen af *þriiþy* se KOCK Fsv. Ljudlära sid. 245, not. 2.
» 25 *sagþe*: i hs. står sist på en rad *sagþe* med *þe* utskrapadt, på nästa rad *þe*.
21: 1 *Maþeren*: bör vara *Maþren*.
» 9 Efter *skælen* är något utskrapadt, måhända *ok*.
» 11 *tel tes første*: i hs. är efter *tel* ett ord utskrapadt, möjligen *første*, det därpå följande ordet kan läsas *tel* (jfr. hvad ofvan sid. 22 yttrats om *l*- och *s*-typerna); skrifvaren skulle alltså af misstag hafva skrifvit *tel første* tvänne gånger. Ett *tes* för *þæs* (*þes*) saknar motstycke i Bu.
» » *svæ*[1]: det, som STEPHENS fattat som *æ*-märke, är kanske blott ett skiljetecken, och ordet bör då läsas *sva*.
» 12 I *licamans* är *ic* skrifvet med rödt öfver något utskrapadt.
» » Före *gope* är något utskrapadt, troligen *dø*; här torde föreligga en af skrifvaren själf rättad felskrifning.
» 23 *þriiþy*: se min rättelse i fråga om 20: 19.
» 26 *miskunna* har af yh. ändrats till *miskunnina*.
22: 1 Efter *har*[1] är utskrapadt ett ord, som nu är oläsligt.
» 4 Mellan *kirkio* och *mz* är något utskrapadt. Måhända *in*?
» 19 *æmskyt*: i hs. står *iæmskyt* med *i* något utplånadt; troligast är väl, att *i* är insatt af yh.
» 22 *fliutande*: bör läsas *fliutande*. Genom misstag har STEPHENS uppfört denna ändring på 24: 22.
23: 9 *huarce*: i hs. står *huarte*.
24: 2 *cristnom*: i hs. har stått *cristonom*, fördeladt på två rader, *cristo* på den första, *nom* på den andra; nu är emellertid det första *o* något afnött, dock fullt läsligt.
» 15 Mellan *ok* och *at* är ett ord utplånadt.
» 16 *daz*: detta ord kan lika väl, kanske t. o. m. snarare, läsas *dax*.
25: 9 *ihesu*: i hs. står *ihesu*.

[1] Jfr. Läsarter.

25: 21 Hit hör troligen det *fanga*, som af yh. skrifvits nedanför spalten.

26: 7 Enligt STEPHENS har *vtan* blifvit utskrapadt. Det är nu svårläst; omedelbart efter det utskrapade har skrifvits *vtan*, hvilket emellertid innehåller den *a*-typ, som är karakteristisk för yh.'s rättelser, hvadan det är möjligt, att en senare ändring där föreligger.

» 14 *Iouapo* i STEPHENS' ed. är tryckfel för *louapo*.

» 15 *hænna*: i hs. står *hanna*; STEPHENS' uppgift om 26: 13 är oriktig.

27: 8 *gaf*: i hs. står *gas*.

» 21 *mæsso sang*: i hs. står *mæsso sang*.

» 23 I Läsarter står rörande 27: 22, att hs. har skriffelet *sik mʒ*; denna uppgift är ej fullt riktig; motsvarande 27: 23 i ed. har hs. *for giua sik mʒ hepar pæt han giorpe*.

28: 8 *ok polt ok eigh ær han þæs bætre* är skrifvet af annan hand än det öfriga, men på plats, som lämnats ledig af skrifvaren.

» 13 *bøtaþ*: i hs. har stått *bøtaþ*, men *þ* är utskrapadt, och på dess plats är ett rödt skiljetecken anbragt, hvadan alltså ändringen gjorts af skrifvaren själf, eller åtminstone senast samtidigt med rubrikers och skiljeteckens insättande.

» 18 *ar*: efter *r* står i hs. en typ, som närmast ser ut att vara *i*, men det är ovisst, huru denna skrifning är att fatta.

» 21 *sagþe*: *þe* är nästan utplånadt.

29: 6 *þeophil*us: i hs. står *theophil*us.

» 8 *bloþe*: *e* är tillagdt ofvanför, ovisst om af äh. eller yh.

» 15 Efter *allo* har yh. tillagt *hiærta* i marginalen.

» 19 chris*to*: jfr. ofvan sid. 15.

» 20 *giorþe*: i hs. står *giorþe*, ehuru nedre *ø*-märket blifvit utplånadt. Jfr. sid. 60.

» 21 *vt giuin*[1]: i hs. har stått *vtt giuin*, men senare *t* är utskrapadt.

» 27 *do* är insatt ofvanför raden med rödt.

30: 11 *dottor*: i hs. står *dotttor*; ordet är deladt på två rader, på den första står *dott*, på den andra *tor*. Detsamma är ock förhållandet med det af STEPHENS omnämda *dotttor* 30: 2.

» 20 *kirkia*: i hs. står *krrkia*.

» 24 *hon*: i hs. står *hon*.

» 27 *hialp*: i hs. har stått *hialpa*, men ändelse-*a* har blifvit utskrapadt.

[1] Jfr. Läsarter till rad. 22.

31: 1 *vm kring*: i hs. står *vm king* med uteglömdt *r*.
» 5 *o frægh*: i hs. har stått *v frægh*, ehuru *v* delvis blifvit utplånadt, så att det har fått någon likhet med ett *o*. — Äfven i *vfrægh* 30: 11 har liknande utplåning skett på *v*.
49: 1 *Sæx*: detta ord bör läsas *Sax*; det tecken, som står ofvanför *a*, kan icke vara *æ*-märke.
» 10 I *bætra* är *t* bortnött, men tydligt skönjbart; detsamma är förhållandet med *æ*-märket i *hælghom* rad 14.
50: 17 *þo*: detta ord bör snarare läsas *þe*. Jfr. *e*-typen i *se* 63: 5.
» 25 Efter *vi* är en bokstaf utskrapad, troligen *m*.
51: 6 *vika* har af yh. ändrats till *vikæz*.
» » Efter *vært* har af yh. insatts ett ord, troligen *ær*.
» 7 I hs. har stått *bape þe*, men det senare *þe* har blifvit utskrapadt och det förra af yh. ändradt till *de*.
» 15 I *tør kænde* är *tør* öfverstruket och ersatt af *o*.
» 19 I hs. har ursprungligen stått *attanasio*, men det har genom utskrapning ändrats till *atanasio*.
52: 3 *sabastie*: i hs. står *sebastie*. Jfr. *e*-typen i *se* 63: 5. Ordet finnes flere gånger i Bil. (se STEPHENS' namnlista sid. 1153) och alltid med *e* i första stafvelsen. Äfven i Pass. skrifves det med *e*, motsvarande Bu. 52: 3.
54: 26 *houit*: detta kan lika väl läsas *howt*, hvilket är att föredraga, då ordet annars ej uppträder i Bu. med *i* såsom afledningsvokal, men däremot ofta skrifves med *w* (*vu*), t. ex. *howtdok* 128: 17.
55: 2 *brunno*: i hs. står *brunno*.
» 4 *angnus*: i hs. står *angnus*.
» 7 *Muncka*: i hs. står *Muncta*.
» 9 *byghþe*: i hs. står *byghþe*.
» 13 Efter *piænande* är ett ord utplånadt.
» 16 Före *at hænna* står i hs. ett utskrapadt *at hænna*.
» 20 *Aepte*: i hs. står *Æpte*.
» » Före *dagha* står i hs. ett utskrapadt *dagha*.
56: 9 I *kunogar* är *r* skrifvet af yh., likasom ock *b* i *bryta*.
57: 2 Före *starkar* har af yh. insatts *en*.
» 4 I *hiøgt* är *t* tillkommet genom ändring af yh.; det följande ordet har genom utskrapning ändrats från *ii* till *i*. Måhända har pret. af *hugga* föresväfvat skrifvaren, så att han af misstag skref detta i stället för adv. *hogt*; kanske ock att hans afsikt verkligen var att skrifva pret. *hiøg*, men att

han uteglömde det föregående *ok*. Bil. har *ok then tima han lypte swærdhit høght j wædhrit til at hugga*, Pass. *oc then tima han lypte swærdhet op høgth j wædrith til ath hugga*. I Bu. kvarstår i hvarje fall ett adv. *hiøght* 422: 2, obestridligen härrörande från äh.

57: 6 *stund*: i hs. står *sttund*.

» 12 *liþugh*: i hs. står *liþughe*.

» 18 *sannmæles*: fullt tydligt är endast *a* och *mæles*, dock kan man skönja *s* och *n* (*nn*?); *a* är af yh.'s-typ. Troligen har ett ursprungligt *san(n)mæles* af yh. ändrats till *amæles*, hvilket ord förekommer 188: 18 under formen *anmæle* med utskrapadt *n*. På det först anförda stället har Bil. *anmælis* och Pass. *amælis*, på det senare hafva Bil. och D *amælis*. Ordet *san(n)mæle* citeras i Söderwalls Ordb. endast från Bu. 57.

58: 1 *sattom*: det första *t* är skrifvet ofvanför med rödt.

» 2 *først*: förkortningstecknet är skrifvet med rödt.

» 5 *prædikande*: i hs. står *pradikande*.

61: 3 *folkomin*: ursprungligen har i hs. stått *folkomnaþe*, men *aþe* har utskrapats, och ordet har — kanske af äh. — ändrats till *folkomin*.

» 18 *daghar*: detta ord bör läsas *dagha*, jfr. ofvan sid. 16.

» 21 *en* har af yh. ändrats till *æn*.

62: 15 *ræþeleken*: i hs. står *rækeleken*.

» 16 Före *hvar* står i hs. ett underprickadt och utskrapadt *ænghe*n.

» 18 *þik*: i hs. är *k* utskrapadt.

63: 11 *Skriuar*: förkortningstecknet är skrifvet med rödt.

64: 12 *aug*us[*tinus*]: bör vara *aug*ustinus. Jfr. Walthers Lexicon diplomaticum.

» 15 I *var* är *v* nästan utplånadt.

65: 6 *bronaþar*: bör läsas *brouaþar*.

71: 2 I Läsarter anför Stephens *ok* såsom upptaget ur Bil. och Pass.; ordet finnes emellertid i Bu., och Stephens har också mycket riktigt underlåtit att i texten sätta det inom parentes.

» 3 Efter *var* är ordet *fru* underprickadt och utskrapadt.

» 6 *lansz*: det är högst ovisst, om hs. har *sz* i detta ord; måhända har man att läsa *lanz*.

» 10 *hungrogh*: i hs. står *hungiogh*. Jfr. 16: 2 *skriuas*.

73: 1 *Simon*: Klemming, i MD. sid. 3, läser här *Sinon*; troligen har skrifvaren ämnat skrifva *Simon*, men *i* och det första *m*-

strecket hafva flutit samman. Jfr. *ss* i *þæsse* 128: 19, *st* i *cristen* 496: 14.

73: 9 Efter *ginum* står i hs. ett utskrapadt *ginum*.

74: 24 Före *liue* har af yh. insatts *æn*.

» 30 *liutar*: det förevarande ordet i hs. har blifvit utsatt för någon korrigering. Har måhända ursprungligen stått *liytar*? Jfr. med afseende på vokalisationen *fiyritighi* 77: 43 och med afseende på *y*-typen *iæm skyt* 134: 11 och *þy* 193: 5.

» 33 *sif*: detta ord kan äfven läsas *lif*, se ofvan sid. 22. I marginalen har af yh. skrifvits *sif*.

75: 59 *lust*: öfver första *u*-strecket finnes en prick, men den kan ej vara återstod af ett tillsatt *i*. Jfr. nedan 505: 1.

99: 5 *flytte*: det är möjligt, att i hs. ursprungligen stått *flutte*, och att *u* sedan — af yh? — ändrats till *y*. Jfr. 189: 25.

» 6 Före *ok* står ett utskrapadt *ok*.

» 10 I Läsarter uppger STEPHENS, att Bu. har *kanueta*; så står dock ej i hs., utan *kanucta* eller *kanutta*.

» » Mellan *callas* och *ok* äro några ord utplånade; *l*-typen i *tel* är af en för äh.'s skrift främmande form.

» 11 *sancti*: i hs. står *sancti*.

» » *predican*: bör vara *prædican*.

» 16 *sende* har af yh. ändrats till *sendes* (eller *sende han*?)

» 20 *sancto*: i hs. står *sancto*.

100: 1 Efter *petrus* har i hs. stått *petrus* ännu en gång, men det har blifvit utskrapadt.

» » *mere* är skrifvet med rödt ofvanför *mæræ*, hvilket öfverstrukits.

» 2 Efter *han hafþe* har i hs. stått ytterligare *han hafþe*, men det är utskrapadt.

» 8 Efter *æn* har i hs. stått ännu ett *æn*, men det är utskrapadt.

» 12 *cristo*: bör vara *cristno*. Jfr. ofvan sid. 11.

» 14 Efter *fals* har af yh. i marginalen tillagts *vitne*.

» 19 *sam varu*: i hs. har stått *sam væru*, men *æ* har genom utskrapning ändrats till *a*.

» 23 I *folks* är *s* antingen skrifvet af yh. eller ock starkt afnött.

101: 2 *firritighi*: denna läsning är osäker; det är möjligt, att i hs. står *fiuritighi* med *u* delvis afnött.

» 5 *æn*: förkortningstecknet för *n* är sannolikt skrifvet af yh.

» 11 I *þæt* är *þ* skrifvet af yh.; det följande ordet var ursprungligen *hanom*, men det har genom utskrapning ändrats till *han*.

101: 18 Öfver *lee* har af en yngre hand från nyare tid skrifvits *ridere.*

102: 1 Efter *væl* och efter *kombar* är i hs. något utplånadt. Är det följande *i* af yh.?

» 4 Efter *hafþ* har yh. ofvanför raden tillagt *de*, ej, såsom STEPHENS uppger, *e.*

» 12 Det före *vara* stående *han* är skrifvet öfver något utskrapadt, troligen af yh.; likaså härrör nog det ofvanför raden skrifna ändelse-*a* i *vara* från yh.

» 15 *i*: i hs. har stått *ii*, men senare *i* har blifvit utskrapadt.

» 18 Efter *hans* har skrifvits *vantne* öfver något utskrapadt; måhända härrör denna ändring från yh., såsom STEPHENS antar.

» 20 *[nero]nem*: i Läsarter uppger STEPHENS, att hs. har skriffelet *nem*; det är emellertid *one*m, som står i hs. Därigenom blir skriffelet förklarligare; nederst på ena spalten står *nær*, och då skrifvaren skulle börja nästa spalt, trodde han sig med detta *nær* hafva skrifvit första stafvelsen af namnet och fortsatte så med *one*m. Måhända är förkortningstecknet för *m* af yh.

103: 1 *g*: *son* är skrifvet öfver något utskrapadt, sannolikt, såsom STEPHENS antar, af yh.

129: 18 Före *pauli*, nästan intill *p*, har i hs. ett *s* blifvit utskrapadt.

» 23 Hvad STEPHENS yttrar i Läsarter om *sagþo* 129: 21, har afseende på *sagþo* 129: 23. Tilläggas må, att det nu icke är möjligt att se, hvilka bokstäfver som blifvit utskrapade.

» 24 *halls bene*: ursprungligen har här stått — beroende på felskrifning, föranledd af det närmast föregående *hans* — *hans bene*, men *n* har af skrifvaren själf ändrats till *ll.*

130: 6 *snaru*: mellan *a* och *r* är en utskrapning gjord, efter all sannolikhet har ursprungligen stått *snæru*; måhända är ett *æ*-märke utskrapadt äfven i *snaruna* rad 11.

» 10 *dualia*: detta ord är måhända att läsa *duælia*. Jfr. med afseende på *æ*-typen *fæle* 130: 18, 19. Påpekas må emellertid, att i *duælia* 520: 23 *æ*-märket blifvit öfverstruket.

» 14 *anstyggar*: detta ord bör läsas *anstygar*, jfr. ofvan sid. 16.

» 19 *Stundom*: i hs. står *Stundom.*

133: 7 *huxa* har af yh. ändrats till *huxado.*

» 10 *ængel* har af yh. ändrats till *ængelen.*

133: 11 *i*: i hs. har ursprungligen stått *a*, men detta har genom utskrapning ändrats till *i*. Öfriga hss. hafva här *a*.
» 17 *Murgundie*: i hs. står *Murgundie*.
134: 5 *antiochiam*: i hs. står i slutet af ena raden *antiohi* med utskrapadt *hi*, i början af nästa rad står *chiam*.
» 11 *i*: detta ord är tillsatt ofvanför raden, efter all sannolikhet af yh. Äfven i hs. D saknas *i*; den har nämligen läsarten *Tha vildo the kliwa husit mz stighom*. Under sådana förhållanden är det nog icke felskrifning, som förorsakat frånvaron af *i*, utan *kliva* torde här förekomma i transitiv användning liksom *stigha* i t. ex. Bu. 496: 20, 23.
135: 1 *systor* har af yh. ändrats till *syster*.
» 22 *hans*: i hs. står *hanf*.
» 23 Efter *ær* har tillsatts *han* af samma yh., som skrifvit det strax förut stående *for*; enligt STEPHENS' uppgift skulle det utskrapade ordet före *ær* hafva varit *han*, nu är det oläsligt.
136: 5 *moþer*: *er* beror kanske på rättelse af yh., måhända stod här ursprungligen *moþe*. Jfr. hvad sid. 25 anförts om *bønder* 188: 2.
» 17 *hærskap*: i hs. står sist på en rad *hær* och i slutet af nästa rad *skap*, i öfverensstämmelse med hvad ofta sker i fråga om öfverskjutande ord eller delar af ord vid slutet af en legend; jfr. pl. 2 och pl. 3 samt sid. 19 ofvan. Men därjämte har äfven i början af den senare raden stått *skap*, hvilket dock nu är utskrapadt. Liknande förhållande äger rum vid *gømare* 5: 15, *hepar* 101: 6, m. fl.
» 18 *En*: i hs. står *en*. Jfr. ofvan sid. 17.
137: 3 *skøt flyþo*: det enda, som säkert härrör från äh. i dessa ord, är *sk lupo* (eller *lupe*).
» 4 Där *stadz* är insatt af yh., har ett af äh. skrifvet ord blifvit utskrapadt.
» 13 I *Fyritighi* är första *i* tillsatt med rödt.
» 20 STEPHENS' uppgift, att i hs. ordet *kona* skulle vara utskrapadt, är oriktig. I hs. står ett något utplånadt, troligen af yh. skrifvet *hvstru*.
138: 7 Såsom STEPHENS uppger, är i *skæleka a* skrifvet af yh. öfver en utskrapad bokstaf; att denna bokstaf varit *t*, kan emellertid nu ej skönjas.

138: 9 *sialuar*: i hs. står i slutet på en rad *sialuar* med *uar* utskrapadt, i början på nästa ytterligare *uar*.
» 13 Efter *kændos* har måhända något blifvit utskrapadt.
» 20 *hægomma*: förkortningstecknet för *m* är troligen skrifvet af yh.
» 21 Efter *þolde* har af yh. tillagts *ey*.
» 26 *corsfestar*: i hs. står *corfestar*.
139: 11 Före *ræddes* har af yh. tillagts ett ord.
» 20 Efter *skæl* har af yh. insatts *ath*.
» » *ræk*[1] har af yh. rättats till *rækte*.
» 22 Enligt STEPHENS' uppgift skulle i Bu. ordet *arma* vara utskrapadt och *thræ* i dess ställe hafva skrifvits af yh.; att det utskrapade ordet varit *arma*, kan nu icke ses; i öfrigt är STEPHENS' uppgift riktig.
» 29 Efter *af guþi* står i hs. ett utskrapadt *af guþ*.
140: 2 Efter *þy at* står i hs. ett utskrapadt *þy at*.
» 15 *bæra* har af yh. ändrats till *bæria*.
» 19 Enligt STEPHENS' uppgift skulle *ok øpte* vara utskrapadt och af yh. ersatt med *sigianz*; att det utskrapade varit *ok øpte*, kan nu icke ses, och det af yh. skrifna ordet är *sigiænz*. Bil. har *ok øpte*.
» 25 *styg*: ofvanför *g* har yh. tillagt *e*r.
» 27 Efter *þin* är i hs. något utplånadt.
» 28 *kænne suene* har af yh. ändrats till *kænne suenne*.
» 29 Före *alla tima* har *i* insatts af yh.
» » *astundat*: i hs. står *astundan*; det är, för Bu.'s vidkommande, detta, STEPHENS afser med sin i Läsarter meddelade uppgift om 141: 1.
141: 1 *længe*[2]: ursprungligen har här stått *lango* (*længo*?), men det har af yh. ändrats till *længe*.
» » I hs. står *hiærteka* med *hiært* skrifvet af yh. öfver något utskrapadt; att detta utskrapade skulle, såsom STEPHENS uppger, varit *hiærtel*, är knappt troligt.
» 7 Det är tryckfel, då i STEPHENS' ed. står *prædicaþe*; hs. har *prædicaþe*.
» 24 *lypno* är nu utskrapadt.
142: 2 I *sighær* är *ær* troligen skrifvet af yh.

[1] Jfr. Läsarter.
[2] Rättelsen gäller det första *længe* på rad 1.

142: 3 *lønara*: *ø*-märkena äro måhända af yh.
» 5 I *atar* är *r* tillagdt af yh.
» 8 *muldena iorpene*: i hs. står *muldene iorpena*.
» 9 STEPHENS' meddelande i Läsarter rörande 142: 7 gäller 142: 9.
» 10 STEPHENS uppger, att i hs. stått *glæþi kældo*; nu står *glædie kældo* med *die* skrifvet af yh. i stället för några utskrapade, nu oläsliga bokstäfver.
» » Den i Läsarter meddelade uppgiften om *sæla* hör till rad 11, ej till rad 10.
» 18 Enligt STEPHENS skulle hs. hafva skriffelet *sagþo*; nu står *sagho*, men detta är en senare rättelse af ett ursprungligt *sagþo*.
» » *ihesu*: yh. har tillsatt ett förkortningstecken, jfr. ofvan sid. 24, noten.
143: 3 Efter *hafþe* har yh. insatt *han*.
» 10 Före *hanom* är ett *hanom* utskrapadt.
» 21 *armøþo* har af yh. ändrats till *armøþæ*. Jfr. det i SÖDERWALLS Ordb. från Lg. III 514: 26 och MD. 41: 492 citerade *armødhe*.
144: 6 *boua* har af yh. ändrats till *booa*.
» 12 *ægte* har af yh. ändrats till *ængte*.
» 13 *hepars sætu* har af yh. ändrats till *hepars sætæ*; *sæta* fem. tyckes hafva varit tämligen sällsynt i betydelsen 'säte, sittplats'; i SÖDERWALLS Ordb. finnas endast två exempel (af hvilka det ena just är Bu. 144: 13), under det att däremot af *sæte* neutr. synnerligen talrika exempel anföras.
» 18 *huxar*: i hs. står *huxa*.
145: 1 Före *prøuelse* har af yh. insatts *thil*.
» 12 *ætar blena*, som af STEPHENS upptages såsom alltigenom skrifvet af äh., är en af yh. gjord förvanskning af *etar blena*.
» 18 Före *at* har af yh. insatts *ok*.
» 22 I *mællan* är första *l* nästan alldeles bortnött.
149: 18 I Läsarter föreligger ett misstag, då STEPHENS meddelar, att »A, B, D hafva *j apocalipsi*». I Bu. står *som han scriuar apocalipsim*.
150: 1 I *monde* är förkortningstecknet skrifvet med rödt.
» 6 *skriuas*: i hs. står troligen *skiüas*; jfr. 16: 2.
» » *skref*: i hs. står *skres*.

150: 8 *ihesum*: jfr. ofvan sid. 24, noten.
» 13 STEPHENS uppger i Läsarter, att i hs. *a* är utskrapadt före *romara*; snarare har den utskrapade bokstafven varit *i*, hvilket också stämmer med lydelsen i Bil. och Pass. Skrifvaren af Bu. har tydligen uteglömt ordet *borgh* efter *romara*.
» 21 STEPHENS' uppgift rörande *þæssa* gäller 150: 21, ej 150: 22. Ordet är afdeladt på två rader, *þæs ssa*.
» 22 I *kunugar* är *r* troligen skrifvet af yh., måhända öfver något utskrapadt.
151: 5 Efter *vini* står i hs. ett utskrapadt *ok*.
» 12 Före *os* är i hs. något utskrapadt, möjligen *os*.
» 14 chris*tum*: jfr. ofvan sid. 15.
» 16 Före *tel þit hus* står i hs. ett utskrapadt *tel þit hus*.
» » *min*: i hs. står *mn* med ett *i*-streck ofvanför.
152: 3 Före *sagþe* är i hs. *sagþe* utskrapadt.
» 8 *gaf*: i hs. har stått *gas*, men *s* har af yh. ändrats till *f*.
» 14 *syra*: måhända har i hs. stått *syra*, nu är den första bokstafven i ordet *f*, den därnäst följande är förvanskad; kanske har man sökt ändra ordet till *fara*.
» » Efter skiljetecknet äro i hs. några ord utplånade.
» 21 Före *ok fingo* står i hs. ett utskrapadt *ok fingo*.
» » *fingo een ansuar* har af yh. ändrats till *fingo eey annar ansuar*, hvarjämte yh. före *at* insatt *vtan*.
153: 10 I *glæþi*[1] är *æþi* skrifvet öfver något utskrapadt, troligen af yh.
» 12 *tuigia* har, troligen af yh., ändrats till *an tuigia*.
» 13 Några ord äro här uteslutna af STEPHENS, utan att han i Läsarter nämner något därom; hs. har nämligen *þræl diævuls ok lifs ok siæls* (det sista ordet ändring af ett ursprungligt *sialfs*?). I Bu. är detta ställe förvanskadt, innebörden framgår af lydelsen i Bil. och Pass.
» 17 *quiþo*: det tecken, som STEPHENS läst såsom *q*, och som väl är afsedt att föreställa *q*, är skrifvet af yh.
» 18 Före det första *ok*, alldeles intill *o*, är ett *q* utskrapadt.
» 21 Före *ok* står i hs, sist på föregående rad, ett utskrapadt *ok*.
» 22 *høghmoþ*: i hs. har stått *høghmøþo* eller *høghmøþe*, men detta har genom utskrapning ändrats till *høghmoþ*.
154: 1 *miraculum*: i hs. står *miraculum*.

[1] Jfr. Läsarter.

154: 3 *þrætighi*: mellan *t* och *g* hafva ursprungligen stått flere bokstäfver, men de hafva utskrapats och ersatts af *i*; sista bokstafven i ordet har troligtvis ursprungligen varit *u*. Det är ovisst, om dessa ändringar äro af äh. eller yh.

» 7 *þæm salogha suenom*: denna STEPHENS' läsning är oriktig; den vok., som föregår sista ordets slutkons., är icke *o*, utan *e*, och vidare är sista *m*-strecket i både *þæm* och *suenom* insatt af yh.; öfver stammens *n* i det sistnämda ordet finnes ett förkortningstecken för *n*, jag kan ej afgöra, om det är skrifvet af äh. eller yh. Här bör alltså läsas: *þæn salogha suenen* (eller *suennen*).

» 11 *kne* har af yh. ändrats till *knæ*.

» 17 Enligt STEPHENS' uppgift har i Bu. stått *toks*, men *s* blifvit utskrapadt. Nu är sista bokstafven fullständigt utplånad, så att det är omöjligt att afgöra, om STEPHENS' uppgift är riktig.

» 18 *drogho*: i hs. står *drgho*.

» 23 christ*um*: jfr. ofvan sid. 15.

155: 2 *diæwlz acallan*: i *diæwlz* är *z* och i *acallan* det uddljudande *a* skrifvet af yh. i stället för något utskrapadt.

» 14 *liþe*: *li* har tillkommit genom ändring, men det är ovisst, om denna ändring gjorts af äh. eller yh.

» 16 *doo* är af yh. ändradt till *dovo*.

» » Före *iævar* står i hs. ett underprickadt och utskrapadt *vil*.

156: 5 Enligt STEPHENS har hs. skriffelet *gupleta*; ordet kan emellertid läsas *gupleca*.

» 8 *mæstara*: i hs. står *mæstare*.

» 11 I *reþ* är *þ* skrifvet öfver något utskrapadt, måhända af yh.

» 15 *ald*: i hs. är något utskrapadt efter *d*, möjligen *ar*; denna ändring är gjord senast vid skiljetecknens införande, ty öfver de utskrapade bokstäfverna står ett rödt skiljetecken.

» 18 I *uvæmptan* är sista strecket på *m* utplånadt, så att nu står på en rad *uvæn*, på den nästa *ptan*.

157: 3 *for smaþe*: *for*, som är insatt ofvanför raden, härrör sannolikt från yh.; Bil. och Pass. hafva läsarten *forsmade*. — I SÖDERWALLS Ordb. finnes ej något exempel på simplex *sma*, men det är möjligt, att ett sådant föreligger här, ty isl. har *smá*, och i nsv. diall. anträffas enligt RIETZ' Ordb. sid. 636 *små* i betydelsen *försmå*.

165: 22 Öfver *capal* har skrifvits *rep*, ovisst om af äh. eller yh.

165: 23 Före *ok* är i hs. ett *g* utskrapadt.

166: 6 *hans*: i hs. står *hanns*.

» 17 Efter *styre* har af yh. skrifvits *oc komo*; det följande *pem* är öfverstruket.

» 19 *galicia*: så har kanske stått i hs., men ordet har förvanskats genom ändring af yh.; hvad som nu står där, är svårt att afgöra. Samma namn är delvis utplånadt 168: 14 och 174: 5.

167: 6 *drotnigen*: i hs. står *drotmigen*; jfr. ofvan sid. 21.

» 8 *portugalia*: ursprungligen stod i hs. *portugaloa*, men senare *o* har genom utskrapning ändrats till *i*.

168: 3 *leddha*re: denna läsning väcker betänkligheter redan därigenom, att den innehåller den i äh.'s skrift annars aldrig förekommande förbindelsen *ddh*, och att den har *re* uti afledningsändelsen *are* uttryckt genom förkortning. En undersökning af förhållandena i hs. ger också tydligt vid handen, att här föreligger en ändring af yh.: *ha* är afgjordt skrifvet af yh. öfver något utskrapadt, sannolikt är fallet detsamma äfven med *le*, och förkortningstecknet är af yh. Det enda, som då återstår af hvad äh. skrifvit, är *dd* och en liten del af den följande bokstafven. Hvad detta *dd* har att betyda, framgår af en jämförelse med Pass., som på detta ställe har *yddo*. Ordet är att sammanhålla med nutida dialekters (*h*)*ydd* (se Rietz' Ordb. sid. 834 och ordförteckningen i M. W. Kaléns Östgötha Dialekten, Upsala 1846), hvilket har betydelsen 'oxtöm', något som passar förträffligt i det sammanhang, hvari ordet förekommer i Bu. En senare läsare af hs. har icke förstått detta ord, utan sökt ändra det till *ledhare*; skrifvaren af Bil. har måhända ej heller förstått det, utan förbigått det; i denna hs. finnas nämligen ej orden *leddhare ok*.

» 6 *gaf*: i hs. har ursprungligen stått *gas*, men *s* har ändrats till *f* af yh.

» 14 *sik* är nu oläsligt.

» » *galicia*: af detta ord är nu läsligt blott *galic*, sedan äro några bokstäfver utplånade, hvarpå följer ett *a* och så åter en utplåning.

» 19 Den i marginalen gjorda hänvisningen Bl. 36 bör ändras till Bl. 30.

168: 19 Stephens' återgifvande af hs.'s lydelse är ej fullt riktigt. Orden *En man* äro skrifna af yh. öfver något utskrapadt, likaså *giorth*; i stället för editionens *lepa at* står i hs. *lepade* med *ade* skrifvet af yh. öfver något utskrapadt, som nu är alldeles oläsligt; i ordet *biscopar* är *ar* utskrapadt, såsom Stephens uppger; före *trøste* har yh. insatt *biskpen* (*biskopen*?); en i blått målad initial, måhända *H*, är utskrapad. I hs. har meningen nu alltså följande lydelse: *En man hafpe miok fula synd giorth ok lepade en biscop som han skriptape biskpen trøste sik eigh* o. s. v.

169: 17 *ensamen*: förkortningstecknet för *n* är måhända skrifvet af yh.

» 18 *vm cring*: i hs. står *vm crring*.

170: 1 Efter *þusanda* är ett ord utplånadt i hs.

» 6 *suenom*: i hs. har ursprungligen stått *suenenom*, men *ne* är underprickadt och utskrapadt.

» 8 *þiufnaþ*: i hs. står *iufpnaþ*; däremot finnes ej det af Stephens i Läsarter 170: 5—7 anförda *iumnaþ*.

» 11 *faþoren*: måhända bör detta ord läsas *faþuren*; jfr. *runno* 172: 9.

» 22 Före *ok hængdo* är, sist på föregående rad, ett *ok* utskrapadt.

171: 14 *leons*: ursprungligen har i hs. stått *leons*, men genom utskrapning har *o* ändrats till *i*.

» 20 *pæka*: i hs. har stått *pækar*, men *r* har blifvit utskrapadt.

172: 9 *ord*: i hs. står *orþ*.

173: 6 I ordet *lupte* har yh. efter *p* tillagt *f*.

» 21 *leons*: i hs. har stått *leions*, men *i* har blifvit utskrapadt.

174: 3 *møþar*: i hs. står *maþar* (eller *mæpar*?) med *a* (*æ*) skrifvet, troligen af yh., öfver en utskrapad, nu oigenkännlig bokstaf. Bil. har *ok fulgdhe modher ok trøttir sinom hæste*, Pass. *oc følgdhe thom mykit thrøtter*.

» 5 *galaćia*: Såsom Stephens uppger, föreligger en utskrapning; endast *gala* är nu fullt läsligt, de tvänne sista bokstäfverna torde emellertid hafva varit *ia*.

» 22 I ordet *hærra* är *ra* skrifvet af yh.

» » *en* är skrifvet öfver något utskrapadt, måhända af yh. Kanske är, hvad som utskrapats, just senare stafvelsen af det nyssnämda ordet *hærra*.

» 23 *varþ*: i hs. står *vaiþ*, och ofvanför *i* ett förkortningstecken för *r*.

175: 8 Mellan *fangaþo* och *han* står ett utskrapadt *ha*.

175: 8 *sicilie*: ursprungligen tyckes hafva stått *siolie*, men en radering har gjorts på *o*, kanske i syfte att ändra *o* till *ci*.
» 22 *floræncíam*: förkortningstecknet för *n* är måhända skrifvet af yh.
176: 1 *molz manz*: denna läsning är osäker, ty *o* tyckes hafva uppstått genom radering af någon annan bokstaf.
» 7 *sten*: *s* och en del af *t* äro skrifna af yh., men måhända blott för att ifylla utplåning af dessa bokstäfver.
» » *huarce*: detta ord torde böra läsas *huarte*.
» 10 *suenen*: se ofvan sid. 11.
» 17 *Þusanda*: i hs. står *Þþusanda*. Jfr. ofvan sid. 17.
» 25 *liiamære*: ursprungligen har i hs. stått *lyamære*, men *y* har genom radering och tillsättande af *i*-streck ändrats till *ii*.
177: 17 *flyþo*: i hs. har ursprungligen stått *fluþo*, men *u* har — af yh? — ändrats till *y*.
» 19 *sanctus*: i hs. står *sanctus*.
» 26 *þæt* är, sannolikt af yh., skrifvet öfver något utskrapadt.
» 29 *atter*: bör vara *attar*.
» 31 *hepninga*: i hs. står *hepnunga*.
178: 1 *Stripen*: i hs. står *Sstripen*.
181: 9 Efter *ok sagþe hanom* står i hs. ett utskrapadt *ok sagþe hanom*.
» 11 *iak*: i hs. står *jak*. Har *i* af yh. blifvit ändradt till *j*? Jfr. 197: 4, 5.
182: 2 *land* är troligen skrifvet af yh.; Bil. har *jndie land*, Pass. däremot blott *indiam*.
» 4 *staþe* har af yh. ändrats till *staþen*.
» 8 *lyþa*: i hs. har ursprungligen stått *iupa*, men detta har, troligen af yh, ändrats till *lyþa*.
» 13 Efter *skam* är ett ord utskrapadt; det är emellertid möjligt, att denna ändring gjorts af äh., ty de föregående orden, som otvifvelaktigt härröra från äh., äro skrifna öfver något utskrapadt.
» 22 *fa* har af yh. ändrats till *fam*.
» 24 *vngfolk*: i hs. har stått *vngfølke*, men detta ord har genom utskrapning ändrats till *vngfolk*.
183: 2 *palm træ quist*: i hs. står *plam træ quist*.
» 4 *þen*: i hs. har ursprungligen stått *þem*, men detta har genom utskrapning och tillsatser af yh. ändrats till *þøn*.

183: 15 *he*þ*ers*: detta ord är, såsom STEPHENS angifvit, utskrapadt och är nu nästan oläsligt; dess förkortning bör emellertid upplösas med ar, icke er; af yh. har tillagts *hedirs*.
» 17 *synden*: förkortningstecknet för *n* är skrifvet af yh.
» 22 Efter *hon*, som är sista ordet på raden, är en bokstaf, sannolikt *h*, utskrapad. Förmodligen var skrifvarens afsikt från början att skrifva det följande *hæt* på denna rad.
184: 8 *insætia*: i hs. står *insatia*.
» 12 *broþar*: i hs. har stått *brøþar*, men *ø*-märkena hafva blifvit utskrapade.
» 15 Efter *palaciu*m har af yh. tillagts *æn*.
» 19 *at*er: bör vara *at*ar.
185: 8 *ær*: i hs. har stått *æru*, men *u* har blifvit utskrapadt; måhända föreligger någon ändring äfven i det följande ordet *at*, ty dess *a*-typ afviker från äh.'s skrift.
» 16 *trapo*: i hs. har stått *trapor*, men *r* har blifvit utskrapadt.
» 24 Före *ællepta* är ett *æ* utskrapadt.
186: 1 *ostra*[1]: i hs. synas spår af *ø*-märken på *o*.
» 9 *Migdonia*: i hs. har stått *Magdonia*, men första *a* har genom utskrapning ändrats till *i*.
» 12 *prædican*: i hs. står *pradican*.
» 17 Efter *som hana* står i hs. på följande sida ett öfverstruket *som hana*.
» 20 *himirikes*: i hs. står *himirikis*.
187: 14 *præste*: *e* har ett från äh.'s skrift afvikande utseende och tyckes vara insatt efter det följande ordets nedskrifvande.
» 20 *kærþo*: i hs. står *kærþe*.
» 21 Före *iak* är i hs. *at* utskrapadt.
» » Före *vænda* har af yh. insatts *at*.
188: 1 *framleþa*: *m* är skrifvet öfver något utskrapadt, men måhända af äh.
» 2 Öfver *o* i *quinnona* är ett streck, troligen en rest af ett afnött förkortningstecken.
» » STEPHENS uppger i Läsarter, att Bu. har skriffelet *bøna*; tilläggas må, att detta af yh. ändrats till *bønder*.
» 6 Före *kunuga* har af yh. insatts *alla*.
» 7 *iak*: i hs. har stått *iæk*, men *æ*-märket har blifvit bortskrapadt.

[1] Jfr. Läsarter.

188: 18 *vart*: *t* är troligen tillsatt af yh.
» 21 *sagþe*: i hs. har stått *sagh þe*, deladt på två rader, men *h* har blifvit utskrapadt. Eller har den ursprungliga skrifningen varit *sagþ þe*?
» 27 *bansatter*: detta är en af yh. gjord förvanskning af texten; ursprungligen har stått ett ord börjande med *vans*. Jfr. Läsarter.
189: 7 *bristar*: i hs. har ursprungligen stått *bistar*; *r* är tillsatt af yh.
» 14 Efter *min hærra* står i hs. ett öfverstruket och utskrapadt *min hærra*.
» 20 *biskop* har, troligen af yh., ändrats till *biskopen*.
» 23 *aflades*: *fla* är skrifvet af yh. öfver något utskrapadt; troligen har Bu. haft en läsart, öfverensstämmande med Bil. och Pass., hvilka hafva *æfldis* och *æfflde*s.
» » *cristendome* har af yh. ändrats till *cristendomen*.
» 25 *flytos*: i hs. har ursprungligen stått *flutos*, men *u* har — af yh.? — ändrats till *y*. Jfr. 99: 5.
» 26 *mæþ*: i hs. står *maþ*.
190: 3 *ranz hærra*: denna läsning är oviss, ty utom det att förkortningstecknet kan misstänkas för att vara af yh., är ett *æ*-märke utskrapadt från *a*, och *z* anträffas aldrig efter enkelt *n* i äh.'s skrift. Antingen föreligger här en ändring af yh., eller ock har skrifvaren själf velat rätta ett skriffel, men gjort det ofullständigt. Bil. har *oc engin orætwiis valz hærra thrifuas*, men *orætwiis* är insatt i stället för något utskrapadt; i Pass. lyder detta ställe *oc ængin waldz ellir rans hærra thriwas*.
» 4 *bref*: i hs. står *bres*.
» 9 *hans* är skrifvet af yh. ofvanför raden.
193: 3 *likasta*: efter ändelse-*a* är en bokstaf utskrapad, troligen *r*.
» 9 Före *iohannem* står i hs. ett underprickadt och utskrapadt *iacobum*.
» 10 *seia*: i hs. är *ia* utskrapadt.
» 15 Efter *hærra* står i hs. ett öfverstruket och utskrapadt *iak*.
194: 20 *Jacobus*: i hs. står *Jacob*us.
» 21 *ier*usal*em* har af yh. ändrats till *ier*usal*ems*.
» » *kirkiu* har af yh. ändrats till *kirkio*.
195: 8 I marginalen har af yh. skrifvits *gaa*, att insättas efter *in louat*.
» 11 *hans*: i hs. står *hanf*.

195: 19 Före *þæn* står i hs. ett utskrapadt *þæn.*
» 22 Efter *mz* står i hs. ett underprickadt och utskrapadt *hanom.*
» » *sætia borp* har af yh. ändrats till *sætia thil borp.*
196: 2 *i* har af yh. ändrats till *j.*
» 12 *forgærniga mæn*: Enligt STEPHENS' uppgift har i hs. *for* blifvit utskrapadt; om där stått *for,* kan nu ej längre afgöras, enär före *gærniga* af yh. insatts *ill* (eller *jll*). Bil. och Pass. hafva *for.*
» 16 *þær*: *æ* (måhända snarare att läsa *e*) är skrifvet af yh. i stället för en utskrapad bokstaf.
197: 1 *þrætiugunda*: *æ*-märkena äro skrifna med rödt.
» 3 *kunug*en: i hs. står *kunug*en.
» 4 *iui* har af yh. ändrats till *jui.*
» 5 *i* har af yh. ändrats till *j.*
» 21 *rap*: i hs. står nu *rad,* men *d* är skrifvet af yh. öfver något utskrapadt.
198: 2 *rætuisa*n: förkortningstecknet för *n* är af yh. Att den svaga formen begagnats, har sin grund däri, att Jacobus »*ræt vis heter at viþarnamne*» (193: 11). Pass. öfverensstämmer med Bu. härutinnan, den har nämligen *iacob rætwisa*; Bil. har *jacobum rætuisan man.*
» 3 *ey* är skrifvet af yh.
» 7 Enligt STEPHENS' uppgift är i hs. ordet *æt* utskrapadt; nu är det omöjligt att se, hvad som stått där.
» 15 I *iosephus* är *e* skrifvet af yh. öfver något utskrapadt.
199: 7 Efter *piænape* är ett ord utskrapadt, likaså efter *lanz hærra.*
» 15 *ænghe*n: förkortningstecknet för *n* är skrifvet af yh.
200: 3 *vænda*: förkortningstecknet för *n* är skrifvet af yh.
201: 1 *thær næst*: det är möjligt, att *thær* är skrifvet af yh., ty både *h*- och *æ*-typerna afvika från äh.'s skrift, och *thær* är tillsatt nedanför spalten.
» 15 *sax*: i hs. står *ssæx*; åtminstone *æ*-märkena torde vara skrifna af yh.; vid *ss* är en utskrapning gjord.
» 18 *gør*: efter *r* är en bokstaf utskrapad, troligen *a*(*s*?); Bil. har *ængla — gaa — gøra,* Pass. *ængla — ganga — gøra.*
» 22 *tungor*: förkortningstecknet för *n* är skrifvet af yh.
» 24 Efter *a* i *þa* är en bokstaf utskrapad; i stället för *þa* har Bil. *ther.*
205: 1 *hema*: *h* är nästan alldeles utplånadt.

205: 2 *a* har af yh. ändrats till *æn*.
» 6 I *illom* är förkortningstecknet skrifvet med rödt.
» 15 *rædens*: mellan *æ* och *d* är ett *d* utskrapadt; skrifvaren har af misstag skrifvit preteritiformen.
» 21 *huarce*: detta ord torde böra läsas *huarte*.
206: 11 *son*: i hs. har stått *som*, men sista *m*-strecket är utskrapadt.
» » Efter *af* är ett *o* utskrapadt, förmodligen hade skrifvaren af misstag börjat att skrifva *o spiællape* redan här i stället för längre fram i satsen.
» 15 Efter *ælla* har stått ett nu utskrapadt *ælla*.
» 18 *sighar tekn* har af yh. ändrats till *sigharz tekn*.
» 21 *var*: i hs. har stått *varn*, men förkortningstecknet är nu utskrapadt.
» 24 *fugel*: bör troligen vara *fugul*. Ordet förekommer utskrifvet med *u* som svarabaktivokal 157: 1.
207: 1 Mellan *han* och *frelste* äro några ord utskrapade.
» 7 Det af yh. insatta ordet är *thænte*, ej, såsom STEPHENS i Läsarter uppger, *thente*.
» 11 *ænglom*: i hs. har stått *æmglom*, men det har genom utskrapning ändrats till *ænglom*.
» 15 *castapo*: i hs. står *castopo*; jfr. ofvan sid. 22.
208: 2 *sagpe*: *e* är tillsatt ofvanför, ovisst om af äh. eller yh.
» 23 *bartholomei*: i hs. står *barpolomei*.
» 25 *astragem*: på *r* är en utskrapning gjord, kanske i syfte att få ett *astiagem*; jfr. Läsarter.
» » *polimii*: *ii* är skrifvet öfver något utskrapadt, men måhända af äh.
209: 8 *sua*: *su* är skrifvet af yh. öfver något utskrapadt.
» 9 *læt* har af yh. ändrats till *læth*; efter *h* är ngt bortskrapadt.
» 10 I *læt*, som står sist på en rad, är *t* skrifvet af yh., i början af den nya raden är en utskrapning gjord. Sannolikt stod ursprungligen *lætar* 209: 9 och likaså, deladt på två rader, *læ tar* 209: 10; innehållet i legenden kräfver emellertid preteritum, hvarföre *lætar* å bägge ställena ändrades till *læt*. Men Pass. har bevarat presens: *Jac later binda — — — oc later jac*; Bil. däremot har *jac læt binda — — — ok læt jac*.
» » *nøpoghan*: *o* är skrifvet ofvanför, möjligen af yh.
210: 2 *mæsta* har genom utskrapning ändrats till *næsta*.
» 7 Efter *mæn* står ett med rödt öfverstruket *mæn*.

210: 9 *blykisto*: i hs. stod ursprungligen *blikisto*, men *bli* har af yh. ändrats till *bly*.

395: 10 Efter *først* står i hs. ett öfverstruket *først*.

397: 11 *k*unug*i*: detta ord torde vara att läsa *k*unug*e*, jfr. ofvan sid. 14.

398: 1 *R*ømskar: bör vara *R*ømscar; jfr. Ljudläran § 13, mom. 2: a: *α*.

414: 2 *fraghaþar*: i hs. har stått *fræghaghaþar*, men genom utskrapning har detta ändrats till *fraghaþar*. Se Rydqvist I: 152 och jfr. mlty. *vregen*.

» 12 *romura*: denna form är något oviss; ursprungligen har skrifvits *rom* i slutet af en rad, och i början af nästa *ra*; sedan har ofvanför *m* tillsatts ett *u* — eller föreligger här måhända ej ett *u*, utan ett ofullbordadt *a* af samma typ som i *hana* 422: 16 (jfr. sid. 23, noten)?

» 13 *trøsta*: i hs. står *trøøsta*, deladt på två rader, på den första stå *trø*, på den andra *østa*.

» 20 Ofvanför *ræþe* har af yh. skrifvits *rædis*.

415: 10 *vorþen*: detta ord torde vara att läsa *wrþen*.

» 15 *halshuga*: i hs. står *halfhuga*.

» 17 Ofvanför *nat* har af yh. skrifvits *nat*.

416: 5 *tænd*ar: denna läsning är oviss, jfr. ofvan sid. 16.

» » Enligt Stephens har i hs. stått *ouan a*, ehuru *a* blifvit utskrapadt; nu kan man icke se, hvilken den utskrapade bokstafven varit.

» 15 Efter *iak* är i hs. utskrapadt *þaka þik at*.

417: 9 Hs. har *magha*, ej, såsom Stephens i Läsarter uppger, *maga*; i texten har ordet återgifvits rätt.

» 15 *tuo*: detta ord bör läsas *tiio*, såsom synes af de i Läsarter gjorda citaten ur Pass. och den latinska texten.

» 19 *þa*: i hs. står *þo*. Jfr. ofvan sid. 22.

418: 3 san*c*t*i*: i hs. står *sanct*i.

» 5 *lot*er*en*: bör vara *lotren*.

419: 14 I Läsarter uppger Stephens, att hs. har skriffelet *þæ* för *siþe*; så är emellertid ej förhållandet.

» 17 *iærn*: i hs. står *rærn*.

» » *brænande*: förkortningstecknet för *n* är måhända skrifvet af yh.

» » *þa*: i hs. står *þæ*.

419: 22 *hon*: i hs. har stått *hom*, men *m* har genom utskrapning ändrats till *n*.

420: 7 Före *ok* står i hs., sist på föregående rad, ett utskrapadt *ok*.

» 12 Efter *kesar* äro ett par bokstäfver utskrapade.

» 16 *puouapes* i STEPHENS' ed. är tryckfel för *prouapes*.

422: 13 *folstor moper* har af yh. ändrats till *folster moper*. Jfr. 12: 13 och 14: 2.

» 18 *faghran*: förkortningen kan äfven upplösas *fagharan*; de två sista bokstäfverna i ordet äro starkt afnötta, men torde hafva varit *an*.

» 20 *fotom*: endast *fo m* är nu läsligt.

489: 6 Efter *sua* är ett ord utskrapadt, troligen *at*.

» 11 *iak* är skrifvet ofvanför, men af äh.; i själfva raden står ett öfverstruket *han*.

490: 2 *borin*: i hs. står *burin*.

» 9 *rapa*: detta ord är utskrapadt, men tydligt läsbart. Ofvanför har yh. skrifvit *ridha*.

» 13 *folk*: i hs. står *fulk*.

» 15 *kunughs*: gen.-*s* är tillagdt af yh.

» 19 Efter *hans* är ett ord utskrapadt.

491: 2 *Sotasta*: i hs. står *Sotastasta*.

» 8 *miok*: i hs. står *miøk*.

» 9 I STEPHENS' ed. står ett öfverflödigt *at* utan motsvarighet i hs.

» 17 *pær*: i hs. står *pæ* och ett *r*-förkortningstecken därofvanför, men efter *æ* är ett *r* utskrapadt.

» 25 Före *at pu dør* är i hs. något utskrapadt, troligen *at pu dør*.

492: 3 *gømo*: *o* är tillsatt ofvanför, ovisst om af äh. eller yh.

» 12 *te* har af yh. ändrats till *tel*; i marginalen har en yh. från sen tid skrifvit *nota te pro tel, til*.

» 15 Ofvanför *døtos*[1] har en yh. tillsatt ett *P*.

» 21 *fatøke*: i hs. är efter *e* en bokstaf utskrapad, troligen har det varit ett *s*, och detta ord har med det följande bildat sammansättningen *fatøkesfolk*, hvaraf här skulle föreligga dativen. Blott ett beläggställe för detta ord anföres i SÖDERWALLS Ordb., från ett diplom af 1345, nyare afskr.; Bil. har *fateko folke*, Pass. *fatiko folke*.

» 22 *afla*: ett *æ*-märke är utskrapadt från första *a*.

493: 13 *ma lipughar*: första *a* och *li* tyckes vara skrifvet öfver något utskrapadt, dock måhända af äh.

[1] Jfr. Läsarter.

493: 15 Efter det första *at* är en utskrapning gjord.
» 16 Efter *hans* finnes en utskrapning.
» 24 *Dac:anus* i STEPHENS' ed. är tryckfel för *Dacianus.*
494: 3 *hanom*: i hs. står *hanon.* Däremot finnes icke *hanon* 493: 19, såsom STEPHENS i Läsarter uppger.
» 4 *afguþa dyrkt*: i hs. står *afguþa dyikt.* Jfr. 16: 2 *skriuas.*
» 6 *um giort*: sista *m*-strecket har blifvit utskrapadt, så att nu står i hs. snarast *iui giort.*
» 18 *georgio*: i hs. står *georgii.*
» 20 Det af yh. i stället för *valdar* skrifna ordet är *malmer* (ej *malmen,* såsom STEPHENS uppger). Tilläggas må, att det utskrapade ordet kan hafva varit *vældar*, hvilket ock skulle öfverensstämma med Bil.'s *velder.*
» 22 *þæn*: i hs. står *þæt.*
» 31 *þrolyndar*: denna läsning är ej fullt säker, ty den bokstaf, som af STEPHENS återgifvits med *o* och nu är *o*, har möjligen uppstått genom ändring af en annan bokstaf.
495: 2 Före *at alle* står i hs. ett utskrapadt *at alle.*
» 15 *þøm*: *m* är nu utskrapadt.
» 28 *hana*: mellan *h* och *a* har af yh. insatts ett *o.*
» 29 *øpte*: *te* är måhända tillagdt af yh.; ordet står sist på raden, och nästa rad börjar med *tel.*
» » *georgii*: denna form är ej den i hs. ursprungligen skrifna, ty efter det senare *i* är en utskrapning gjord.
» » *huat*: i hs. har stått *huart,* men *r* är utskrapadt.
» 30 *for* är skrifvet af yh. öfver något utskrapadt.
496: 3 Efter *vitna* står i hs. ett med rödt öfverstruket *vitna.*
» 4 Efter *iui* står ett öfverstruket och utskrapadt *ambrosium.*
» 6 *tima*: i hs. har troligen stått *tima*, men ordet har blifvit förvanskadt genom ändring. Bil. och Pass. hafva *t(h)ima.*
» 14 *En*: i hs. står *en.*
» 16 Efter *ok saghþe* står ett utskrapadt *at saghþe.*
» 17 *cristna*: i hs. står *cristno*, jfr. ofvan sid. 22. Det må emellertid påpekas, att vid *o* är en radering gjord i hs.
» 22 *hærniskom*: i hs. har stått *hæniskom* (ej *hærniskom*); nu är, såsom STEPHENS uppger, *m* utskrapadt, och *o* är af yh. ändradt till *e.*
498: 11 *mæþan*: då STEPHENS återgifvit det förkortade *mæþ* med *mꝫ*, torde vara riktigast att i ed. skrifva förevarande ord *mꝫan*; jfr. sidd. 13, 14.
» 21 *førma*: *ø*-märkena äro något utplånade.
499: 7 Före *hørþe han* står i hs. ett utskrapadt *hørþe han.*

499: 11 Stephens' uppgift i Läsarter 499: 7 gäller *røst* 499: 11.
500: 8 *cumo*: skrifvaren har först skrifvit *cuma*, men ändrat det till *cumo* genom att ofvanför skrifva ett *o*.
» 32 *þa*: här, liksom ock vid följande *þa* såsom nom. pl. fem., är *a* delvis utskrapadt.
501: 10 *vanda*: i hs. står *vando*. Jfr. ofvan sid. 22.
» 27 *sætia*: i hs. står *sætta*.
503: 7 Efter *hærra* äro några ord utskrapade; läsligt är ännu det närmast efter *hærra* stående *ok vng*; hvarken i Bil. eller Pass. finnas de i Bu. utskrapade orden.
» 12 På *ok* är en utskrapning gjord, kanske i syfte att få ett *at*.
504: 11 *hustryca*[1]: i hs. står *husstryca*; ordet är deladt på två rader, på den första står *hus*, på den andra *stryca*.
» 22 Efter *hans* står ett öfverstruket *dotter*.
» » *iui*: *iu* är i hs. utskrapadt.
» 28 *fapar*: i hs. har stått *fæpar*, men *æ*-märket är utskrapadt.
» 29 *digharan*: förkortningen kan äfven upplösas *dighran*.
» 31 *diœwls*: i hs. står *diœwlf*.
» 32 *kioti*: i hs. står *kiyti* eller *kivti*.
505: 1 *kyti*: Rydqvist II: 113 läser *kyti* eller *kiyti*; mellan *k* och *y* står visserligen en ofvanför skrifven punkt, men den synes mig icke gärna kunna vara återstod af ett tillsatt *i*. Jfr. mitt tillägg rörande *lust* 75: 59.
» 23 *vællen*: *æ*-märket är nästan utplånadt.
506: 5 *siþa*[1]: *a* är utskrapadt.
» 17 *scot*: i hs. har stått *scøte*, men det har genom utskrapning ändrats till *scot*; äfven Bil. har *skøte*; i Pass. saknas det blad, där detta skulle stå.
507: 6 *kesarane*: i hs. står *kesarene*.
» 13 Stephens' uppgift i Läsarter 507: 17 gäller *raþe* 507: 13.
510: 16 *halshuga*: i hs. står *halfhuga*. (Detta gäller det första af de två på samma rad i Stephens' ed. förekommande exemplen af detta ord).
511: 6 *stuud* i Stephens' ed. är tryckfel för *stund*.
512: 8 Efter *stoltastar* står i hs. ett öfverstruket *tel*.
» 9 *scoghs*: vid *o* tyckes i hs. vara en rest af ett utskrapadt *ø*-märke; måhända har här ursprungligen stått *scøghs*.
» 13 *eufemia*: skrifvaren har först skrifvit *eufemea*, men ändrat det genom att ofvanför sista *e* skrifva ett *i*.

[1] Jfr. Läsarter.

512: 14 *cristne*: i hs. står *cristine*.
514: 7 *fik*: i hs. har ursprungligen stått *fiþ*, men *þ* har ändrats med rödt till *k*.
» 30 Stephens har ur Bil. och Pass. upptagit *brænde*; i Bu. står *kænde*, hvilket Stephens ej omnämt.
515: 11 *kirkia* är skrifvet ofvanför, i själfva raden står *graf*, nu öfverstruket.
» 24 *kande*[1]: i hs. står *kande*.
516: 2 Enligt Stephens är det *um sipe*, som i hs. utskrapats efter *sic*; nu är *um sipe* alldeles oläsligt, och i hs. står icke *sic*, utan *sit*. Bil. och Pass. hafva emellertid resp. *vm sidhe* och *om sidher*.
» 7 *saucti*: i hs. står *sancta*.
» 10 *trygo tekn*: ordet är måhända att läsa *trygd tekn*; på motsvarande ställe har Bil. *trykt tekn*, Pass. *tryght tekn*, rad 18 och 20 hafva bägge dessa hss. *tryggo tekne*.
518: 1 *adriano*: i hs. står *adriono*; jfr. ofvan sid. 22.
519: 3 *mørke hus*: i hs. står *mørkt hus*.
» 5 Efter *hon* står i hs. ett öfverstruket *hon*.
» 14 *androm*: i hs. står *andron*.
» 23 *han*: i hs. står *hana*, men ändelse-*a* är öfverstruket.
520: 14 *husfru*: i hs. står *huffru*.
» 19 Efter *saghþe sik* står i hs. ett öfverstruket *sik*.
521: 20 *Maximianus*: i hs. står *Maxianus*, jfr. ofvan sid. 16.
» 24 *nacca*: i hs. står *nacta*.
» 25 Före *hærra* står i hs. ett öfverstruket *hærra*.
» 31 *tørkænde*: i hs. står *tyrkænde*; från fsv. är detta prefix, såvidt jag kunnat finna, ej uppvisadt under formen *tyr*, men i nsv. diall. anträffas densamma; så anför Rietz i Ordb. sid. 745 *tyr-kännas* från Gotland och från »andra Göta munarter» *ty-kännas*.
522: 18 *sina*: i hs. står *sino*, jfr. ofvan sid. 22.
» 23 *himnom*: i hs. har ursprungligen stått *hinnom*, af yh. har det ändrats till *himnom*.
524: 10 *fran*: i hs. har ursprungligen stått *fram*, men *m* har genom utskrapning ändrats till *n*.
525: 5 *armbar*: är förkortningsteckned af yh. och den ursprungliga formen *arbar* (*ærbar*)?

[1] Jfr. Läsarter.

525: 10 *na*mns: detta ord bör läsas *nams*, enär förkortningstecknet I ej står för *mn*, utan för blott *m* eller *n*.

526: 8 *en þiur*: i hs. står nog icke *en*, utan blott ett missbildadt *þ*; skrifvaren har i stället för att fortsätta med *iur* efter det sammanplumpade *þ*, börjat ordet på nytt igen. Bil. har *en tiwr* med *en* skrifvet ofvanför raden; Pass. har blott *tiwr*.

» 16 *i* är skrifvet ofvanför, i själfva raden står *for*, nu öfverstruket.

528: 1 *Primus* : i hs. saknas initial, och *p* är skrifvet tillsammans med återstoden af ordet. Jfr. ofvan sid. 18.

» 11 (*iærn*)*naghl*om: såsom STEPHENS i Läsarter meddelar, är *iærn* upptaget ur Bil. och Pass.; i Bu. står *rannaghl*om, hvilket STEPHENS underlåtit att omnämna.

529: 2 *diæwls vngen*: i hs. står *diæwls vnngen*; förkortningstecknet har sedan öfverstrukits med bläck af annan färg.

» 11 Före *for* står i hs. ett öfverstruket *æpte*.

530: 3 *eld*: i hs. står *eild* eller *elld*, snarare det förstnämda.

» 4 Efter *ok* står på nästa spalt ett öfverstruket *ok*.

» 16, 17 Öfver *cambom* och *baal* sträcker sig ett hål i pergamentet, så att några bokstäfver i dessa ord nu saknas.

532: 11 Efter *fæm ar* har i hs. stått (*ok*?) *fæm ar*, men *fæm ar* är utskrapadt och *ok* borta till följd af ett hål.

» 12 *tel*: där detta ord stått, är nu ett hål i pergamentet.

» 16 *sændar*: *æ*-märket är utplånadt.

» » *seia*: *ia* är nästan utplånadt, måhända har det med afsikt utskrapats.

I ofvanstående rättelser och tillägg har jag ej medtagit vissa ändringar af yngre hand, hvilka låta sammanfatta sig i kategorier.

a ändradt till æ af yh.

Främst bland dem stå de fall, då *a* af yh. ändrats till *æ*. STEPHENS har med tystnad förbigått dessa rättelser och utan vidare i allmänhet återgifvit den i hs. stående vokalen med *a*, någon gång med *æ*. I den följande framställningen använder jag vid citering den form, hvarunder STEPHENS aftryckt ordet; jag skrifver t. ex. *bøtar* 15: 16, *græt* 170: 16 och afser härmed att angifva, att i hs. finnas i dessa ord *æ*-märken, hvilka kunna misstänkas vara af yh. Då i ett ord flere *a* (*æ*) finnas, anger jag genom fetstil, hvilket som afses, så framt ej detta ändå framgår af sammanhanget.

De hithörande fallen låta uppdela sig i tre grupper. Största massan utgöres af ändelsen *-ar*, där *a* är svarabaktivokal, så komma åtskilliga fall af diftongen *ia* och enstaka fall. Detta är emellertid ej jämnt fördeladt öfver hs. I del III äro yngre hands rättelser öfver hufvud taget sällsynta, så äfven i detta afseende; i I och II är det väsentligen i vissa partier, som dessa ändringar förekomma, ymnigast och mest konsekvent genomfördt i en del af Maria-sagan och i legenden om Ypoliti martyrdöd.

Innan de enskilda fallen behandlas, må några typologiska meddelanden lämnas. Den i Bu. förekommande *æ*-typen utgöres af ett *a*, försedt med ett eller två diakritiska märken, af hvilka det ena är anbragt upptill på bokstafvens högra sida, det andra nertill vid vänstra delen af bokstafven. Exempel på enmärkiga *æ* finnas utan svårighet på planscherna 1—7; som exempel på tvåmärkiga kunna anföras från pl. 1 (bl. 1 recto) *kænnedom* 3: 5, *wærþoghar* 3: 6, *þiænist* 3: 14, *bætra* 4: 8; från pl. 3 (bl. 10 verso) *knæfallom* 26: 2, *sætte* 26: 13, *þæt* 26: 14. Någon gång är det öfre märket anbragt midt på toppen af bokstafven, t. ex. *æn* 4: 17, *hæluitiz* 8: 7, ibland utefter det lodrätta strecket — något som är mycket vanligt i III —, t. ex. *skælum* 10: 3, *fordæruaþe* 208: 26, *spiælca* 501: 19, *sælan* 521: 29; stundom är märket sammanbundet med följande bokstaf t. ex. *þær* 5: 6, *fra vændan* 421: 10. Som öfre märke brukas vanligen en hake; stundom dock en större prick, aflång eller rund, ofta alldeles invid det lodräta strecket, t. ex. *diækn* 11: 25, *fæþærne* 27: 8. Med afseende på nedre märkets plats kan påpekas, att det någon gång är flyttadt midt under bokstafven, t. ex. *vægh* 416: 13. Det vanliga är, att blott öfre märket brukas, fallen med tvänne märken äro jämförelsevis få. Då det är i synnerhet dessa, som komma i betraktande, när det gäller frågan om yngre hands ändringar, och då det till följd af deras sparsamma förekomst kan vara förenadt med besvär att finna dem, anför jag samtliga fall, som jag antecknat. Jag gör icke anspråk på att hafva observerat absolut alla, men tror, att följande förteckning skall vara så godt som fullständig. Det är möjligt, att bland de fall, jag anför, finnas sådana, där nedre märket är tillsatt af yh. Ett dylikt upphjälpande af *æ*-typen är nämligen icke sällsynt; som säkra exempel kunna nämnas *hænna* 12: 24, *kældom* 12: 29, *þiænande* 17: 13, *þænne* 18: 2, *værþoghar* 50: 9, *iæmværþoghar* 50: 10, *nædom* 50: 20, *kændos* 138: 12. Än längre har ifvern att förbättra gått i fråga om *lætar* 188: 24, där på rotstafvelsens *æ*, som

redan förut är försedt med ett vanligt *æ*-märke, anbragts ytterligare ett öfre och därjämte ett nedre märke[1].

Fallen af tvåmärkiga *æ* äro följande.

Del I. Jungfru Maria-sagan, sid. 3: 1—12: 11. *kænnedom* 3: 5, *wærþoghar* 3: 6, *piænist* 3: 14, *bætra* 4: 8, *mæþ* 4: 14, *bæst* 4: 19, *mæþ* 6: 11, *hænna* 9: 20, 21, *mæþ* 9: 27, *siælue* 10: 19; sid. 12: 12—18: 7. *ræknig* 12: 24, *pænna* 13: 2, *pæn* 13: 19, *prædica* 14: 5, *tændo* 14: 9, *mæþ* 14: 11, *ænglom* 14: 11, *hænna* 15: 22; sid. 18: 8—31: 5. *hænna* 19: 7, *læt* 19: 9, *væghenom* 19: 10, *bilætte* 19: 12, *bætra* 19: 17, *ræzl* 19: 30, *pæssa* 24: 3, *hænna* 25: 20, *knæfallom* 26: 2, *sætte* 26: 13, *pæt* 26: 14, *mæsso sangh* 27: 24, *hænna* 28: 4, *bætra* 28: 13, *skæmmes* 29: 12, *ræþ* 29: 18, *diæwlen* 29: 18, *rædes* 29: 21, *hiærta* 29: 27, *kiæran* 30: 3, *dræpa* 30: 9, *hiærta* 30: 13, *græt* 30: 23.

S. Johannes Döparens Saga. *bær* 50: 5, *ær* 50: 9, *pæt* 50: 11, *bær* 50: 11, *mællan* 50: 17, *bæzst* 50: 19, *fæsta* 50: 19, *ful sæle* 50: 22, *v brændan* 55: 7, *æta* 55: 18.

Sagan om Vår Herre. *vpfærþ* 61: 21, *hænne* 63: 1, *diæflom* 64: 4, *mæþ* 75: 52, *sænkte* 77: 39.

Sagan om Sankt Pehr. *quæþa* 101: 18.

S. Pauls-sagan. *fæle* (130: 18?), 130: 19.

S. Andreas-sagan. *skælum* 138: 27, *pænia* 140: 17, *vfræls* 143: 18, *æn* 143: 22, *værio* 143: 24, *kændes* 145: 28.

S. Johannes Evangelistens Saga. *frændar* 151: 4, *skæl* 153: 11.

S. Jacob den Störres Saga. *æpte* 172: 20, *pær næst* 176: 3, *pæn* 178: 6.

S. Thomas-sagan. *bæra* 182: 13, *hæmd* 182: 14, *Mæpan* 184: 9, *hæptom* 184: 10, *læta* 184: 13, *mæar* 184: 13, *pæfka* 185: 15, *hælzt* 186: 12, *skælum* 186: 13, *siælenna* 186: 18, *læs* 190: 5.

S. Jacob den Mindres Saga. *hærnen* 198: 11, *pæsse* 198: 16.

Sagan om S. Bartholomeus. *æn* 207: 9, *ænglom* 207: 11, *skæg* 208: 10, *diæuulen* 208: 14, *kærþo* 208: 26, *klædar* 209: 18, *mæn* 210: 7.

Del II. *duæl* 414: 18, *pæt* 415: 14, *vægh* 416: 13, *vænt* 416: 13, *skærsla* 419: 15, *fæm* 419: 15, *rærn* 419: 17.

Sagan om S. Ypolitus. *clæþa* 421: 15, *læt* 422: 4.

---

[1] Ett liknande upphjälpande af *z*-typen föreligger måhända i det ofvan sid. 25 omnämda *hebrezk* 182: 6.

Del III. *frælsat* 491: 9, *inœluen* 493: 21, *inne læsa* 505: 5, *siæng* 505: 19, *þæþaṅ* 511: 14, *værkløs* 516: 1, *grœt* 519: 5, *knœ* 520: 28. Något afvikande äro *ærum* 509: 9 och *uœl burn* 510: 1 (jfr. ofvan sid. 9).

Jag öfvergår nu till att meddela de fall, då af yh. *a* ändrats till *æ*. Det säger sig självt, att då det är fråga om så små skriftdelar som diakritiska märken, man ofta stannar i ovisshet och ej kommer längre än till att sätta ett frågetecken för det ifrågavarande ordets rätta läsning, likasom ock att ett och annat, som i sig självt är alldeles betydelselöst, blir medtaget för att möjligen lända till stöd eller förklaring, där det gäller språkligt intressanta former. I allmänhet anföras först fallen med svarabakti-*a*, därefter de med diftongen *ia* och slutligen enstaka fall.

Del I. Jungfru Maria-sagan, sid. 12: 12—18: 7.

I detta parti förekomma ifrågavarande yh.'s-rättelser i stor ymnighet. Emellertid anträffas äfven fall, där *-ar* och *ia* lämnats oändrade, såsom *aldar* 16: 14, *sialena* 14: 18, liksom ock fall, där *iæ* obestridligen härrör från äh., såsom *iærtigne* 12: 19.

De ändrade orden äro:

hauar 12: 12, *aldar* 12: 24, *bœccar* 12: 28, *hepar* 13: 5, *brøpar* 13: 7, *hauar* 13: 13, *sialuar* 13: 17, *føtar* 13: 22, *vanhepar* 13: 29, *brøpar* 13: 31, *sialvar* 14: 11, *hændar* 14: 13, *sialuar* 14: 16, *hepar* 14: 17, *sialuar* 14: 18, *aldar* 14: 18, *biscopar* 14: 30, *liþughar* 15: 4, *varþar* 15: 10, *fastar* 15: 11, *bøtar* 15: 16, 18, 20, *niþar* 16: 18, *bøtar* 16: 20, *klœrkar* 17: 13, *hepar* 17: 14, *klœrkar* 18: 2;

sialuar (*sialvar*) 13: 17, 14: 11, 16, 18, *iartingne* 15: 8, *sial* 15: 32, 18: 3;

þa 12: 12, *fagnaþe* 14: 7, *hanna*[1] 17: 15.

Vid en jämförelse med de öfriga *æ* i detta parti af hs. visa sig de uppräknade fallen representera en särskild typ, hvarjämte bläckets färg hos de allra flesta af dem tyder på samhörighet med yngre hands rättelser; jfr. t. ex. *vart* 12: 21, *hans* 13: 13, *mꝫ* 14: 4, *mopers* 14: 17, *stassens* 16: 11, *bød* 18: 5 och de af yh. tillsatta *i*-märkena, såsom i *vitia* 12: 18, *friþa* 14: 14, *liusct* 14: 22, *iuþa* 15: 16, *fingo* 15: 18, *milda* 18: 3.

Slutligen må framhållas, att en sådan form som *bœccær* 12: 28 med *c* före *æ* skulle sakna motstycke i I (*c* användes nämligen i denna del af hs. aldrig som beteckning för *k*-ljud före len vokal). Jag anser därför, att i samtliga de ofvan anförda orden *æ*-märkena hafva skrifvits af yh.

[1] Jfr. Läsarter.

Särskild uppmärksamhet påkallar *palmquistær* 13: 16. Åtminstone nedre *æ*-märket är skrifvet af yh.; i fråga om det öfre är saken mera oviss, men då för öfrigt i denna del af hs. så många ändringar af svarabakti-*a* till *æ* förekomma, och intet ursprungligt *æ* i svarabakti-ställning är uppvisadt från denna del af hs., och det öfver hufvud taget är ovisst, om *æ* finnes såsom svarabaktivokal i Bu., synes säkrast att här läsa *-ar*. — I *ær* 13: 7 tyckas *æ*-märkena vara skrifna af yh., men kanske endast för att upphjälpa ett halft utplånadt *æ*-märke af äh. — Intressanta fall äro *halp* 15: 6 och *halpa* 15: 6; i dessa ord har *i* tillsatts ofvanför, och *æ*-märken äro anbragta på rotstafvelsens *a*, så att nu står i hs. *hialp* och *hialpa*. De här förekommande *æ*-märkena skilja sig från öfriga i denna del af hs., men likna dem, som finnas i *diæuulen* 206: 21; emellertid skiljer sig bläcket i dessa tillsatser något från det i äh.'s skrift, hvadan det är möjligt, att den gjorda rättelsen härrör från yh., och att de af skrifvaren afsedda formerna äro *halp* och *halpa*. Så har äfven Stephens fattat saken. Ett subst. *halp* anträffas några gånger i Bu.

Jämte den anförda delen af Maria-sagan är det ännu ett parti af hs., där dessa yh.'s-ändringar anträffas i stor myckenhet, nämligen Ypolitus-sagan (sid. 421: 1—422: 21). Ändringarna äro i den senare genomförda med större konsekvens, ty intet enda fall af svarabakti-*a* har lämnats oändradt.

Fallen äro:

uændar 421: 8, *tændar* 421: 13, *sundar* 421: 13, *værpoghar* 421: 18, *svndar* 422: 1, *atar* 422: 4, 5, *hœpar* 422: 6, *hændar* 422: 8, *af gupa ofar* 422: 9, *varpnapar* 422: 11, *afgupa offar* 422: 12, *hældar* 422: 14, *føtar* 422: 21;

iarn cambom 422: 2;

riddarlekan 422: 5.

Af samma bläck som dessa ändringar äro några *i*-märken, t. ex. i *miste* 421: 17, *riua* 422: 1, äfvensom ändringen af svarabakti-*o* till *-e* i *folstor moþer* 422: 13, hvarmed kan sammanhållas, att *undorsfulle* 14: 2 af yh. — och det sannolikt samma yh., som skrifvit en del *æ*-märken i Maria-sagan — ändrats till *undersfulle*, och att *e* uti *kumber* 12: 13 tyckes hafva uppstått genom ändring af en annan bokstaf, måhända *o*.

Jag återgår till Maria-sagan för att redogöra för de delar af densamma, hvilka lämnats oberörda af en så omfattande korrigering som det ofvan behandlade afsnittet.

I *bipar* 19: 7 torde *æ*-märket rättast vara att fatta som en yh.'s ändring[1]; möjligen äro *æ*-märkena af yh. i *dayhæn* 5: 9 och, med mera sannolikhet, i *candelmæssa* 8: 25 (jfr. öfverskriftens *kyndelmasso*); *bærom* 10: 24 är yh.'s-ändring af ett ursprungligt *barom*. Sid. 26: 22 står i ed. *hans*; i hs. äro *æ*-märken anbragta på *a*, men de härröra måhända från yh. — i så fall har ändringen föranledts däraf, att det slutande *s*, hvilket för öfrigt är sammanplumpadt och otydligt, här, liksom på några andra ställen, har en viss likhet med ett *a*. Med läsningen *hæna* är att jämföra *mintis* (***swenen a*) *wara frw tidher* i Bil. Det följande, af yh. skrifna *Ar* står i stället för något utskrapadt, främst på följande rad. Kanske har den ursprungliga lydelsen varit den, att sist på ena raden stått *han* (*hæn*?) och i början på nästa rad *na*; hvad som af Stephens tagits för ett *s* (eller af yh. för ett *a*), skulle då vara blott en misslyckad bokstaf eller en plump.

S. Johannes Döparens Saga (sid. 49: 1—52: 5, 54: 20—58: 5). I följande ord äro *æ*-märken tillsatta af yh.:

iæmværpoghar 50: 10, *kunogar* 56: 9;

iamværpoghe 50: 12, *iate* 55: 18, *iatte* 57: 9, *iatat* 57: 11;

vika 51: 6 (jfr. att yh. äfven tillagt ett *z*), *patriarka* 51: 17.

Af ovisst ursprung äro *æ*-märkena i *hauar* 49: 11, *vikar* 50: 8; *siafs*[2] 50: 8, *iæmværpoghar* 50: 10, *sialue* 50: 25, *iamnugga* 50: 27; *pæt* 50: 16.

I Sagan om Vår Herre (sid. 61: 1—65: 7, 70: 23—79: 20) finnas inga hithörande fall. Däremot anträffas några enstaka i den därpå följande Sagan om Sankt Pehr (sid. 99: 1—103: 9): i *iamt* 99: 21 och *anlate* 102: 7 torde *æ*-märkena snarast vara att fatta som härrörande från yh.; i *siala* 101: 16 föreligger gifvet en yh.'s-ändring; läsningen af *rakæl* 101: 12 är oviss. I S. Pauls-sagan (sid. 128: 13—130: 25) har jag funnit blott ett hithörande fall, *salogar* 130: 5; det torde snarast vara en yh.'s-ändring.

S. Andreas-sagan (sid. 133: 1—146: 5) uppvisar åtskilliga säkra exempel på *æ*-märken af yh.:

tapapar 136: 3, *varpar* 140: 13, *liuuar* 140: 26, *glapar* 140: 27, *blipar* 140: 27, *siælluar* 141: 5, *stripar* 141: 26, *blipar* 141: 26, *hændar* 142: 15, *ætar* 144: 13 (*r* tillagdt af yh.), *mapar* 145: 6;

siax 136: 19, 137: 6, *sialene* 142: 16;

[1] Wieselgren, i Sv. Skriftprof sid. 49, återger ordet med *bipær*.

[2] Jfr Läsarter.

sax 135: 24, 136: 1, *cors tra*[1] 140: 17, *hærra* 140: 24, *ær* 142: 22 — ursprungligen stod här *ar* = 'år, äring', jfr. läsarten i Pass. *wardher æ thæs bætra aarith* —, *vaxte* 144: 22; i *længe* 141: 1 är *æ*-märket sannolikt af yh., liksom *-e* uppkommit genom yh.'s-ändring i stället för det ursprungliga *-o*.

I S. Johannes Evangelistens Saga (sid. 149: 1—157: 10) finnas några fall, men de flesta äro vanskliga att bedöma. Troligen föreligger yh.'s-ändring i *iævar* 155: 16 (jfr. senare *ø* i *døpo* 155: 20, se nedan sid. 60); mera oviss ställer sig saken i *sighar* 150: 14, *sialuar* 156: 11 och *saman læsa* 152: 5.

S. Jacob den Störres Saga (sid. 165: 21—178: 6) har följande fall af yh.'s-ändring:

abiathar 166: 2, *Ambiatar*[1] 166: 6;

iatape 176: 5;

casta 165: 22, *græt* 170: 16, *af liua* 174: 9.

S. Thomas-sagan (sid. 181: 1—190: 10) erbjuder vissa svårigheter, alldenstund åtskilliga yh.'s-rättelser där äro gjorda med bläck, liknande det i äh.'s skrift.

Dock anser jag *æ*-märkena bero på yh.'s-ändring i *lastar* 183: 17, *lygne eldar* 185: 2, *siukar* 186: 20, *kunugar* 188: 6 (jfr. det intill stående, af yh. skrifna *alla*), *vrepar* 189: 4, *biskopar* 189: 18, troligen också i *lætar* 188: 24.

Likaså synes mig yh.'s-ändring föreligga i *brvþa siæng* 182: 22, *siæng* 187: 2, *iam skyt* 190: 7, troligen äfven i *iamn* 189: 9.

I *þa* 188: 25 föreligga kanske blott några streck utan grafisk betydelse; i hvarje fall äro de af yh.

I S. Jacob den Mindres Saga (sid. 193: 1—198: 18) finnas följande fall, där *æ*-märkena härröra från yh.:

siatta 196: 7, *iam høght* 197: 15;

bærom 197: 9[2].

Ovisst är däremot *æ*-märkenas ursprung i *skyldskapar* 194: 4.

S. Philips Saga (sid. 199: 1—200: 16) uppvisar äfven några exempel på *æ*-märken af yh.:

biscopar 195: 17, *døtar* 200: 7, *døttar* 200: 13;

skuga 200: 5.

I Sagan om S. Bartholomeus (sid. 203: 1—210: 11) finnas följande fall af yh.'s-ändring:

vitarleka 206: 7, *atar* 206: 21;

---

[1] Jfr. Läsarter.

[2] Jfr. *bara* Ög. E.S.: 4: pr.

lassa 205: 19, *niþra* 206: 14, troligen också *ssax* 204: 15; Ovissa äro *diœuulen* 206: 21, *sighar* 210: 1. Slutligen må tilläggas, att *a* 205: 2 af yh. ändrats till *æn*.

Uti **del II** och **del III** förekomma endast få fall, om man frånser den redan behandlade legenden om Ypolitus. I *viþargango* 415: 5, *siælvar* 415: 18 och *þæ* 415: 17 äro *æ*-märkena måhända af yh.; månne ock i *þæ* 414: 5 och *allæ* 414: 5? Säkert härröra de från yh. i *etar* 490: 11 och *glœuio* 492: 3.

o ändradt till ø af yh.

Att jämföra med de nu behandlade ändringarna af *a* till *æ* äro åtskilliga fall, då af yh. *o* blifvit rättadt till *ø*. Såsom synes af planscherna 1—7, är äh.'s *ø*-typ ett *o* försedt med tvänne diakritiska märken. Endast i början af blad 54 äro bägge märkena skrifna i ett penndrag och gå genom bokstafven. Någon gång är nedre märket helt eller delvis bortnött, t. ex. i *føra* 13: 12, *giørþe* 29: 20 (af Stephens läst såsom *giorþe*), *prouaþe* 138: 27, *boþ* 168: 13; frånsedt dylika fall har äh.'s *ø* alltid tvänne märken. Stundom utgöres märket icke af en hake, utan af ett rakt streck, t. ex. i *øpte* 8: 1, *føra* 19: 22, *føtar* 21: 26, *gøra* 137: 10.

De ifrågavarande yh.'s-ändringarna uppvisa dels ett, dels två märken.

Två märken äro anbragta i följande fall, som genom bläckets färg afgjordt visa sig vara yh.'s-ändringar[1]: *oste* 13: 31, *hioggo* 16: 17, *for* 16: 20, *døþo* 155: 20. Måhända äro äfven *ø*-märkena i *føri* 50: 15 och i prep. *før* 415: 21 skrifna af yh.

Endast öfre *ø*-märke, och detta bestående af ett rakt streck, finnes i *for* 12: 27, *for stoþ* 13: 28, *for* 138: 2, 172: 13, 194: 7, *forboþ* 514: 8; *pauadoms* 99: 19, *sarsøka*[2] 172: 17. Det synes mig troligt, att *ø*-märket i samtliga dessa ord är tillsatt af yngre hand. Visserligen utvisar ej bläckets färg i dem alla, att senare ändring föreligger; men största delen af fallen utgöres af prep. *for* och ord, som kändes såsom samhöriga med densamma, och då för några af dessa bläckets färg lämnar ett ojäfaktigt vittnesbörd om ändringens sena ursprung, är det sannolikt, att de öfriga äro att fatta på samma sätt. Hvad *pauadoms* 99: 19 angår, är att märka, att den i fsv. vanliga formen är *pauadøme* (i Söderwalls Ordb. citeras *pava-*

[1] Jag citerar orden under den af Stephens anförda formen, jfr. ofvan sid. 53.

[2] Senare *s* är utskrapadt.

domber blott från detta ställe), och det är möjligt, att en senare läsare ville genom anbringande af ett ø-märke ändra den enligt hans mening oriktiga formen, men därvid förbisåg, att äfven ett *e* borde tilläggas, jfr. för öfrigt de i SÖDERWALLS Ordb. anförda *herredøm, keysardøm*. Ordet *sar[s]øka* 172: 17 visar redan genom den däråa gjorda utskrapningen, att det varit föremål för korrigering, och äfven ø-märket ser ut att vara af främmande ursprung.

Yh.'s anteckningar i marginalen.

Slutligen må för fullständighetens skull anföras de i marginalen gjorda yh.'s-anteckningar, som ej omnämts af STEPHENS, och hvilka jag ej förut berört. Jag anger den sida och rad i STEPHENS' ed., där det ord finnes, med afseende på hvilket anteckningen är gjord. Stundom är detta ord i hs. understruket eller på annat sätt framhållet.

3: 15 *þøn,* 3: 16 *giua,* 3: 19 *þe,* 3: 21 *snubbo,* 5: 14 *drosate,* 7: 15 *farande,* 9: 25 *tales* (motsvarande textens *þolika),* 10: 8 *sör,* 12: 18 *Gesus,* 15: 12 *kyste* (motsv. textens *mintes*), 25: 14 efter *la* har af yh. tillagts några bokstäfver, möjligen *ta,* 28: 1 *senex* (motsv. textens *skør),* 28: 12 *diabol*(-?) (motsv. textens *gramenom*), 61: 1 *jwla dagh,* 205: 11 *hoon.* Utan tydlig motsvarighet i texten är *the* nederst på andra spalten af blad 22 verso (139: 4). Oläsliga äro anteckningarna vid 7: 8, 51: 15, 65: 5, 515: 1, 526: 15.

Sidoöfverskrifter.

Med afseende på de i Bu. förekommande, efter all sannolikhet från yh. härrörande sidoöfverskrifterna är att märka, att STEPHENS dels 3: 1 i texten intagit en sådan som legendöfverskrift, liksom också 23: 17 skett med det i marginalen, troligen af yh. skrifna *af wara fru føzlotima,* dels användt dem som öfverskrifter på sidorna i sin edition, där han så funnit lämpligt. De i hs. förekommande sidoöfverskrifterna äro:

Bl. 1 recto. Öfverskriften är nu så godt som oläslig; STEPHENS har återgifvit den med *Af þy hur waar fru warþ først scapath.*

Bl. 1 verso spalt 2 *af wara fru føzslotima.*
» 2 recto » 1 *af þy sama*
» 3 » » 2 *af kyndilmæsso høghtiþ*
» 3 verso » 1 *af þy sama*
» » » » 2 » » »
» 4 recto » 1 » » »

Bl. 4 recto spalt 2 *af þy sama*
» » verso » 1 » » »
» » » » 2 » » »
» 5 recto *af wara fru himils færþ sum callas assupcio*
» » verso *af wa fru himilsfærþ*
» 6 recto spalt 1 *af þy sama*
» » » » 2 » » »
» » verso » 1 *af wara fru himilsfærþ*
» » » » 2 *af þy sama*
» 7 recto » 1 *af þy sama miraculum*
» » verso » 1 *af ware fru miraculum*
» » » » 2 » » » »
» 8 recto » 2 » » » »
» » verso » 1 » » » »
» 9 recto » 1 » » » »
» » » » 2 » » » »
» » verso » 1 » » » »
» » » » 2 » » » »
» 10 recto » 1 » » » »
» » » » 2 *af ware fru jærteckne*[1]
» » verso » 1 » » » »
» 11 recto *af ware fru miraculum.*

I marginalen bl. 9 verso sp. 1 står *af wara fru føzlotima.*

Åtskilliga af de anförda öfverskrifterna äro stympade genom kantskärning af bladen.

* *
*

Enskilda partier af Bu. hafva aftryckts af Dasent, Klemming och Wieselgren. Efter Klemmings edition har dikten om Kristi pina, med normalisering och andra textändringar, införts sid. 40 och följ. i Adolf Noreens Altschwedisches Lesebuch, Halle 1892—4.

Dasents Theophilus. George Webbe Dasent har i ett arbete Theophilus in Icelandic, Low German and other tongues, London 1845[2] intagit den i Bu. förekommande legenden om Theophilus (Stephens' ed. 28: 17—29: 28). Detta aftryck anger icke förkortningar och är

[1] Möjligen att läsa *jærteckne.*

[2] För kännedom om detta arbete står jag i tacksamhetsskuld till Dr. Wilhelm Gödel vid Kungl. Biblioteket i Stockholm.

behäftadt med åtskilliga oriktigheter, men det är af intresse därigenom, att det är gjordt efter Stephens' manuskript, och att det, fastän publiceradt tidigare än Stephens' edition, innehåller i några punkter riktigare och fullständigare uppgifter än densamma. Så motsvaras *blope* i Stephens' ed. 29: 8 hos Dasent af *blop(e)*, hvarigenom utgifvaren torde hafva afsett att angifva, att *e* i hs. är tillagdt ofvanför; motsvarande 29: 15 hos Stephens finnes hos Dasent uppgift om, att af yh. skrifvits *hiærta*; 29: 20 har Stephens *giorpe*, men Dasent — i öfverensstämmelse med hs. — *giørpe*, 29: 27 står hos Stephens *do*, hos Dasent åter (*do*), i Bu. är detta ord skrifvet med rödt ofvanför raden. Det förtjänar ock omnämnas, att Stephens' *ar* 28: 18 hos Dasent motsvaras af *ara*, jfr. ofvan sid. 31.

Klemmings edition af Kristi pina.

I Svenska Medeltids Dikter och Rim, utgifna af G. E. Klemming, Stockholm 1881—82, återfinnes sid. 3—6 den i Bu. inflickade dikten om Kristi pina. Af mina ofvan sid. 33—34 gjorda rättelser till Stephens' edition sid. 73—75 äfvensom af sid. 22 ofvan framgår, hvari min uppfattning afviker från Klemmings. För fullständighetens skull må tilläggas, att användandet af en afvikande *æ*-typ i *ælla* vers 3 ej har stöd i hs., utan torde bero på tryckfel, samt att de i hs. förekommande förkortningarna af ordet *ihesu* icke på något sätt blifvit i aftrycket angifna.

Svenska skriftprof.

I Svenska skriftprof från Erik den heliges tid till Gustaf III:s, Första häftet: Medeltiden, Stockholm 1894, hvilket arbete utgifvits af Generalstabens litografiska anstalt samt Emil Hildebrand, Algernon Börtzell och Harald Wieselgren, är en sida ur Bu. afbildad å plansch XX och i boktryck återgifven af Wieselgren å sidd. 48 och 49. De ord, rörande hvilkas läsning jag har en afvikande uppfattning, äro behandlade ofvan sid. 29 i mina rättelser till Stephens' ed. sid. 18—19 samt vidare sid. 58 i denna afhandling. Tilläggas må, att förkortningen *mꝫ* i Bu. rättast upplöses *mæþ*, ej *meth*.

LJUDLÄRA.

I.

KONSONANTERNA.

Kap. I.

Konsonanternas kvalitet.

§ 1. Bokstafven **b** betecknar tonande labial explosiva. Detta ljud förekommer i följande fall:

1) *b* står i inhemska ord, ärfdt från samnordisk tid; t. ex. *kæmba* 524: 11, *bryta* 5: 25; se Aschw. Gr. § 221: anm. 1 och § 225: 1.

2) *b* står i lånord[1] motsvarande *b* uti det språk, hvarifrån respektive ord lånats. T. ex. *bilæte* 25: 16 — fsax. *bilithi*, se Tamm Et. Ordb. **Beläte**; *baner* 206: 17 — mlty. *banner*, ffra. *banniere*, se Tamm Et. Ordb. **Banér.**

Oklart är det sid. 204: 15 förekommande *belz listom*. Bil. har på motsvarande ställe *pælz listum*. Såsom synes af Legenda Sanctorum 99: B[2], är detta *pælz* genitiv af *pæl* (i fsv. äfven skrifvet *pel*, *päld*, *peld*), hvilket är namn på ett slags dyrbart tyg; annorlunda, men oriktigt, hos Rydqvist III: 14. Detta *pæl* är att sammanhålla med mlty. *pelle*, ffra. *paile*. Afvikande från dessa former är *belz*, anträffadt blott i Bu. Professor Tamm har framkastat för mig den förmodan, att *b*-ljudet uti sv. *beck* (jfr. fhty. *beh*) och da. *blomme* ('plommon') skulle bero på att former med *b* inträngt från medeltyskan till lågtyskan, hvarifrån de sedan införts i Norden; jfr. äfven Aschw. Gr. § 265: anm. 2, där fsv. *bik* och *bloster* behandlas[3]. Denna Tamms förklaring är måhända tillämplig äfven på *belz*, ehuru jag icke kan uppvisa någon tysk motsvarighet därtill.

[1] Med lånord menar jag ord, hvilka icke ursprungligen tillhört fsv. eller nordiska språk öfver hufvud taget, utan införts från något annat språk, men hvilka i fråga om böjning anslutit sig till det inhemska ordförrådet; med främmande ord menar jag sådana från ett annat språk införda ord, hos hvilka en dylik anslutning i fråga om böjning ej ägt rum.

[2] »*colobio albo clavato purpura vestitur. Induitur pallio albo quod per singulos angulos gemmas habet purpureas*». Jfr. äfven Leg. 1 sid. 222.

[3] I Dansk-norskens lydhistorie af Torp och Falk antages däremot sid. XV (i rättelse till sid. 186), att det danska *blomme* är ombildadt efter »ordet for blomst».

3) *b* är inskjutet mellan *m* och *l*, *m* och *r*, jfr. Aschw. Gr. § 325. Exemplen härpå äro: *gamblum* 20: 14, *gamblan* 156: 13, 157: 3, 528: 8, *gamblom* 503: 13, *gambla* 61: 17, *gamble* 156: 15; *hamblape* 172: 3, 6, *ømblekt* 508: 27;

armbar 419: 8, *armbar* 525: 5; *arbar* 18: 19 (med utelämnadt *m*), *dombar* 518: 7, *ensambar* 205: 24, *Grymbar* m. m. 19: 18, 401: 9. 493: 2, *gupdombar* 63: 22, *hembren* 507: 10, *kombar* m. m. 28 ggr., t. ex. 21: 6, 49: 11, 102: 1, 496: 10, 523: 28, *cumba* 489: 31 (jfr. nedan § 26: mom. 10), *lanbar* (felskrifvet för *lambar*) 499: 6, *of skambar* 416: 24, *pilagrimbar* 175: 5.

Inskott saknas uti *gamle* 135: 11, *gamlo* 20: 18.

§ 2. Bokstafven d

betecknar tonande dental explosiva (jfr. dock Aschw. Gr. § 43: anm. 3). Detta ljud förekommer i följande fall:

1) *d* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid; t. ex. *binda* 143: 9, *gialda* 5: 26, *daghar* 49: 14, *fødde* 153: 7, *middax sol* 526: 23 (däremot *miþdagh* 177: 7). Se Aschw. Gr. § 221: anm. 1, § 225: 1, § 234: 1.

Någon etymologi på *ydd(o)* 168: 3 (jfr. ofvan sid. 41) har jag ej att gifva.

2) *d* står i lånord motsvarande *d* uti det språk, hvarifrån respektive ord lånats. T. ex. *danzar* 57: 17 — mlty. *danzen*, ffra. *danser*; *diækn* 11: 25 — mlty. *diaken*, grek.-lat. *diaconus*; *skændelekan* 401: 6 — mlty. *schendelik*, Lübben-Walther Mnd. Hwb. På mlty. inflytande beror *d* i *vildan* 156: 3, så framt det ej är att förklara genom Vernerska lagen, se Aschw. Gr. § 340: 2: a.

3) *d* är uppkommet af *ð* efter *b*, *g*, *g*, *l*, *m*, *n*; se Aschw. Gr. § 257: 1: a.

Efter *b*, t. ex. *snybde* 103: 6.

Efter *g* uti följande fall: *bygde* 5 ggr., t. ex. 54: 24, 499: 3, *bygdo* 3 ggr., t. ex. 64: 2, *bygdes* 70: 25, *bygd* (partic.) 78: 92, *manna bygdom* 207: 23; *stygdes* 4 ggr., t. ex. 497: 11, *trygdes* 520: 26 samt *trygd tekn* 516: 10, ifall man har att läsa så och ej, såsom Stephens läst, *trygo tekn*[1]. Hit hör ock *halshugde* 529: 10; det behöfver nämligen icke vara skriffel för *halshugne*, ty i några nsv. dialekter i Svea- och Götaland böjes *hugga*, åtminstone fakultativt,

[1] Ett *trygd tekn* vore troligen felskrifning för *trygda tekn*, jfr. *afguþ mønstar* 154: 18; ett *trygo tekn* åter vore att jämföra med *mørcohus* 526: 23, *mørkohuset* 521: 30 o. a. former af samma ord.

svagt. Så är fallet i Vätömålet (se SCHAGERSTRÖMS Ordlista) och i västgötamål (Å. G. L. BELFRAGE Om verbet i Vestgötamålet, sid. 36. — Lund 1871). — Efter *g* står *d* i *hængde* 4 ggr., t. ex. 101: 13, *hængdo* 6 ggr., t. ex. 26: 3, *hængdes* 521: 5, *hængdar* 170: 15, *hæyde* 26: 6, 141: 6; *længdom* 71: 7, *prængdes* 194: 18, *prængdar* 416: 5.

Efter *l*, t. ex. *delde* 171: 12, *dualdes* 24: 11.

Efter *m*, t. ex. *drømde* 174: 27, *dømdar* 57: 2.

Efter *n*, t. ex. *vandes* 156: 5, *pandar* 416: 4.

4) *d* är inskotts-*d*, se Aschw. Gr. § 326. Som exempel härpå kunna anföras *aldar* 14: 18, *aldra* 522: 5, *faldar* 189: 8; *androm* 100: 26, *mindre* 29: 1.

5) Om *d* uti *væruldz* 186: 4, *lidz* 182: 15 se nedan § 23; med afseende på *gudz* 20: 10 jfr. ofvan sid. 30.

Anm. Felskrifning torde föreligga i *stad* 64: 10 (jfr. dock Aschw. Gr. § 257: anm. 2), *sculde* 507: 10 i stället för *sculue* (jfr. Läsarterna). Äfvenså beror *d* väl på något missförstånd i *Domara* 533: 1, äfven Bil. har *Domara*, men Pass. däremot *Romara*.

§ 3. Bokstafven þ.

1) *þ* står i inhemska ord såsom beteckning för tonlös (inter)dental spirant, ärfd från samnord. tid, t. ex. *þing* 145: 5.

2) *þ* står i inhemska ord såsom beteckning för tonande (inter)dental spirant, ärfd från samnord. tid, t. ex. *biuþa* 491: 13, *broþer* 102: 2, *maþar* 7: 15. Se Aschw. Gr. § 223 och § 229. Se äfven Aschw. Gr. § 43: anm. 3.

Efter *gh* kvarstår *þ* ännu i Bu. (jfr. Aschw. Gr. § 257: 1: b), t. ex. *bøghþe* 71: 10, *fløghþe* 516: 3, *vighþe* 51: 21; fullständig exempelsamling är anförd § 5: mom. 5. Att märka är *þ* uti *byghþe* 55: 9, 492: 16, *dyghþa* 10: 16, *dyghþelekom* 8: 13 och *fryghþafuldar* 523: 1; det visar, att *g*-ljudet i dessa ord var eller åtminstone varit spirantiskt, jfr. § 2: mom. 3 och § 6: mom. 4. — Äfven då *gh*-ljudet öfvergått till *g* (jfr. § 5: mom. 5), kvarstår ännu *þ* i Bu., t. ex. *lagþe* 12: 10, *røgþe* 136: 12.

Äfven efter *v*-ljud kvarstår *þ*, t. ex. *dirfþe* 23: 16, *hofþa gærþ* 522: 26.

3) *þ* i lånord: Som beteckning för tonlös (inter)dental spirant motsvarar *þ* fsax. *th*, t. ex. *þypisco* 8: 26 — fsax. *thiudisk*, se TAMM Om tyska ändelser i svenskan, sid. 33; *þiæna* 9: 24 — fsax. *thianon*, se Aschw. Gr. § 118: anm. 2. Som beteckning för tonande (inter)dental spirant står *þ* i stället för *d* i det långifvande språket, t. ex. nyssnämda *þypisco*, *iuþe* 3: 8 — lat. *judæus*, *tabarþ*

204: 14 — mlat. *tabardum*, se Fritzners Ordb. Att i dessa och liknande fall *d* motsvaras af fsv. *þ*, beror måhända på att i den inhemska ordskatten kort *d* icke förefanns i ställning efter vokal, och att *d* öfver hufvud taget icke förekom efter *r* (frånsedt sammansättningar såsom *borduker*, *iordyn* o. s. v.), och att till följd däraf ljudet *d* utbyttes mot *ð*, när det i lånord förekom i nämda ställning; jfr. emellertid nedan mom. 4 och där citerad litteratur. För öfrigt har kanske i vissa ord tonande spirant förelegat redan på utom-nordisk botten, se Holthausen Altsächsisches Elementarbuch § 247: anm. 1.

Ifall hs. verkligen haft ordet *møþar* 174: 3 (jfr. ofvan sid. 42), är det antingen en i anslutning till partic. *mødder* gjord ombildning af adj. *moþer*, eller ock är det att sammanhålla med mlty. *mode*, uttaladt med *ö*-ljud[1].

Anm. 1. I främmande ord anträffas *þ* i följande fall: *þeodoche* 513: 3, *þeodor*us 209: 24, *þeodosi*us 54: 20, *þephilus* o. a. 8 ggr., t. ex. 28: 20, *Barþolome*us o. a. 3 ggr., t. ex. 203: 1, *maþcum* o. a. 133: 6, 9, *bæþleem* 6: 13, 64: 8, *raþegund* m. m. 419: 12, 16. Jfr. anm. 3: b.

4) Då Bu. har *þ* i pret. *hærþes* 504: 10 och *myrþe* 30: 16, är det i öfverensstämmelse med förhållandet i fsv. för öfrigt och i isl. Utvecklingen har sannolikt varit *-rðð- > -rdd- > -rd- > -rð-* att döma af isl. Se härom Hoffory Arkiv II: 31, not 2 (slutet); Aisl. Gr. § 189, Nachtrag; Noreen Grundriss § 81; Aschw. Gr. § 263: 2; jfr. dock äfven Aisl. Gr. 1:a uppl. § 182: anm. 4.

5) Det enstaka *pæþ* 508: 27 är att förklara i enlighet med Aschw. Gr. § 266, såvida ej skriffel föreligger.

6) *røþ* 75: 58, 61, 63, *ælskaþ*, *letaþ*, *tel repo giorþ* 141: 1, 2, behandlas nedan i § 26: mom. 10 och mom. 12: a.

Anm. 2. Felskrifning föreligger i *miþ* (för *mik*) 13: 8, *fiþ* (för *fik*, rättadt med rödt,) 514: 7, *þete* (för *hete*) 22: 1, *bøtaþ* 28: 13 (jfr. ofvan sid. 31), *iamharmsfuþ* (för *-ful*, beroende på det följande *þæþan*) 504: 23. Då i hs. ursprungligen stått *sagþo* 142: 18, är detta att sammanhålla med åtskilliga i fsv. och fda. litteratur förekommande fall, där *th* eller *d* har inkommit i *sagho* = videbant. Sådana fall anföras af Gislason i Annaler for nordisk oldkyndighed og historie, årg. 1862 sid. 367 och af Klemming i KL. sid. 424. De bero på felskrifning, sannolikt framkallad däraf, att pret. *saghþo* = dicebant hade sidoformen *sagho*. I Bu. står *laghþo* 420: 7, och man kunde vara benägen att fatta detta som felskrifning för *lagho*; då emellertid Bil. och Pass. på motsvarande

[1] Uti J. Bernhardts Lautstand der Glückstädter Mundart (Jahrbücher für ndd. Sprachforschung, 1892, sid. 81 och följ.) anföres sid. 97 ett adj. *möt* 'müde', hvars *ö* beror på omljud af gammalt *o*.

ställe hafva *lagdus*, resp. *laghdis*, är *laghpo* i Bu. väl snarast att fatta som ett *laghpos* med uteglömdt *s*. Måhända föreligger felskrifning i *laghpo* 51: 22[1].

Anm. 3. I stället för *þ* brukas stundom *th*; i främmande ord användes *th* dessutom äfven någon gång i stället för *t*.

a) *th* förekommer i inhemska ord såsom tecken för tonande eller tonlös (inter)dental spirant, hufvudsakligen i Maria-sagan: *bathe* 509: 10[2], *lætha* 9: 27, *hughnath* 3: 25, *scriucth* 6: 19, *thy* 23: 7, *Thær* 4: 29, *thri* 12: 22; rörande *thær næst* 204: 1 se ofvan sid. 46.

b) *th* står i främmande ord i följande fall: Växlande med *þ* träffas *th* uti *bartholomeus* o. a. 21 ggr., t. ex. 204: 6, 208: 15, *betheleem* 3: 10, *matheus* o. a. 5 ggr., t. ex. 133: 13, *theodorus* o. a. 8 ggr., t. ex. 530: 1, 531: 4, *thecophilus* 29: 6; växlande med *t* finnes *th* i *abiathar* 166: 2 (*abiatar* m. m. 165: 21, 166: 6), *nazareth* 3: 8, 6: 14 (*nazaret* 4: 27), *thomas* o. a. 11 ggr., t. ex 183: 9, 184: 21 (*tomas* o. a. 30 ggr., t. ex. 181: 1, 187: 3); för öfrigt står *th* i *dorotheus* 524: 1, *galathe* 200: 2, *mathia* 200: 16, *sithia* 133: 4, 199: 1, *thebe* 508: 2.

§ 4. Bokstafven f.

1) *f* står i inhemska ord såsom beteckning för tonlös labial spirant, ärfd från samnord. tid; t. ex. *fara* 5: 18, *pæfka* 185: 15, *lifs* 153: 23, *sialft* 71: 12. Se Aschw. Gr. § 33: 1, § 225: 2.

2) *f* står i inhemska ord såsom beteckning för tonande labial spirant, ärfd från samnord. tid (jfr. Aschw. Gr. § 226) eller uppkommen genom den fsv. öfvergången *f* > *b* (Aschw. Gr. § 259: 1), t. ex. *hafpe* 4: 10, *nafn* 155: 19 (jfr. nedan § 15: mom. 3), *tolf* 185: 7. Se Aschw. Gr. § 33: 2 och nedan § 21 med anm. 2.

3) *f* i lånord: De fall, i hvilka *f* betecknar tonande labial spirant, behandlas nedan i § 21. Som beteckning för tonlös labial spirant motsvarar *f* i uddljud fsax. *f* (*v*), mlty. *v*, lat. *f*; t. ex. *fru* 12: 12 — fsax. *frua*, se Tamm Et. Ordb. **Fru**; *frukt* 139: 22 — fsax. *fruht*, lat. *fructus*, se Tamm Et. Ordb. **Frukt**; i inljud motsvarar *f*(*ff*) fsax *ff* i *of*(*f*)*ra* o. a., t. ex. 140: 5, *of*(*f*)*er* o. a. t. ex. 9: 15 — fsax. *offron*, se Kluge Et. Wb. **opfern**.

---

[1] Bil: *Theophilus patriarche alexandrie wigdhe the kirkio som før war afgudha mønster oc lagdho thær mz hedher til the aff janua bæsta stadh lumbardie fingo thøm ok førdho them til sin.* Mellan *lagdho* och *thær* är ofvanför raden tillagdt *thøm*. Pass: *Theophilus patriarca alexandrie wighde them kyrkior som før waro afgudha mønster oc lagdhe them mz hedher Til thæs the aff ianua bætzsta stadh i lumbardia fingo them oc førdho them heem til siin.*

[2] Detta ord förekommer i den del af bl. 54 recto, hvilken uppvisar en från det öfriga skiljaktig handstil (jfr. ofvan sid. 9), och hvilken äfven innehåller ett par i ortografiskt hänseende afvikande former.

Rörande *foghate* o. a., t. ex. 493: 1, se Tamm Om främmande ord, förmedlade genom tyskan, sid. 14 och Et. Ordb. **Fogde**.

Formen *iuffru, -r* 5: 17, 14: 20, 25: 2 (blott i Maria-sagan) är att sammanhålla med mlty. *juffer*, se Lübben-Walther Mnd. Hwb. Äfven i holl. finnes *juffer*; jfr. ock Holthausen Die Soester Mundart § 158.

4) *førma* 498: 21. Jag är oviss, huru detta ord rätteligen är att fatta. Den af åtskilliga forskare gjorda sammanställningen med isl. *þyrma* har stöd däri, att dessa ord äga besläktad betydelse och att fsv. *misfyrma* m. m. och isl. *mispyrma* bägge betyda 'misshandla'. Det må också påpekas, att i fda., enligt Kalkars Ordb., *førme* betyder icke blott 'holde let faste', utan äfven 'skåne', och alltså uppvisar den nära öfverensstämmelse med isl. *þyrma*, hvilken man saknar i fsv. Men motsatsen *f* : *þ* lägger hinder i vägen för ordens sammanställande. Ett försök att förklara fsv. *fyrma* är gjordt af Björkman i Smålandslagens Ljudlära § 6: 4: c; man kunde ock tänka sig, att ett utbyte af *þ* mot *f* ägt rum i den ofta förekommande sammanställningen *fasta ok fyrma*. Ingendera af dessa förklaringar löser dock svårigheten med afseende på sammansättningen *misfyrma*.

5) För förklaring af skrifningen *af fat* 416: 23 se Larsson Södermannalagens Språk, sid. 109 (§ 19: anm. 3) och Aschw. Gr. § 297: anm. 2.

Anm. 1. *f* står genom felskrifning i stället för *s*: *hanf* 135: 22, 195: 11, *halfhuga* 415: 15, 510: 16 (det första af de tvänne på denna rad förekommande fallen af detta ord), *diœwlf* 504: 31, *huffru* 520: 14.

Anm. 2. I stället för *f* står *ph* i *philosophus* o. a. 151: 20, 26, *propheta* 51: 17, *prophetom* 14: 12 (men *profetas* 51: 11, *profeciam* 73: 2) samt i några egennamn af grekiskt ursprung eller hörande till det bibliska språket, såsom t. ex. *peophilus* 28: 20, *ephesin* 13: 19, *caipha* 196: 8. Dock förekommer i sådana ord äfven *f*, t. ex. *efeso* 150: 25, *farao* 76: 35.

Anm. 3. *f* ingår i digrafen *fu* i ordet *diœfuala* 22: 23.

§ 5. Bokstafven g.

1) *g* står i inhemska ord såsom beteckning för tonande palatal eller velar explosiva, ärfd från samnord. tid, samt för den af tonande palatal explosiva i fsv. tid uppkomna affrikatan; se Aschw. Gr. § 34, § 231, § 278. T. ex. *bæggia* 5: 23, *guz* 10: 5, *giua* 3: 16; *liggia* 128: 13, *ligia* 19: 14, *lægia* 155: 18, *lægia* 416: 2, *þigia* 'mottaga' 18: 11, se Aschw. Gr. § 225: 1, § 239: 1 (fullständig exempelsamling nedan i § 24), *halshugga* 515: 6, *halshuga* 496: 5,

tuægia 511: 29, se Aschw. Gr. § 227. Genom analogi finnes explosiva i *liggar* 54: 29, 176: 21, *læggar* 492: 3 och *hygar* 507: 8. Hit höra måhända också *sigia* 146: 2, 154: 7, 169: 25, 193: 12 och *sigar* 193: 14, se Aschw. Gr. § 239: 1; fall sådana som *sigia*, *sigar*, *hygar* och *lægia* kunna äfven hafva fått explosivan genom analogi med pret., se mom. 5. Med afseende på *sigia*, *sigar* och *hygar* är det för öfrigt ovisst, om man har rätt att för Bu. antaga ett uttal med explosiva, då af dessa ord inga skrifningar med *gg* förefinnas; kanske äro *sigia*, *sigar* och *hygar* att sammanhålla med de i mom. 6 anförda fallen, hvilka kunna hafva *g* i stället för *gh* till följd af osäkerhet vid användandet af beteckning[1].

2) *g* står i lånord såsom beteckning för den af tonande palatal explosiva uppkomna affrikatan och för velar explosiva, motsvarande *g* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats. T. ex. *gimstena* 152: 22, jfr. lat. *gemma*; *greue* 514: 12 — mlty. *greve*.

Anm. 1. Jämte *ierusalem* 51: 16 och *ihesus* o. a. 155: 15, 207: 10, 13 med förkortningar anträffas *gerusalem* 51: 15, *gesus* 12: 18, *ges*us 155: 19; äfvenså finnes vid sidan af *proiect*us 418: 21 en skrifning *proget*us 418: 18. Motsvarighet härtill förekommer både i fsv. och fda. Rydqvist, IV: 55, 56, anför *gesus* från en gotländsk runinskrift och från runhandskriften till Marias klagan vid korset, från hvilken urkund han äfven citerar *gerusalem*. På Rogslösastenen i Östergötland, hvilken i Runverser Ant. Tidskr. X: 303 dateras till omkring 1200, står *ges krist*. I Codex Runicus finnes äfven skrifningen *gesus*, bl. 94 verso, rad 6. Bil. har *gerapoli* 248: 19, hvilket i Stephens' namnlista sid. 1109 anses vara namnet *Hierapolis*. Från Al. anför Rydqvist, IV: 265, *gæmirlik*.

Att i dessa ord tecknet *g* kommit till användning, torde bero på utländsk skrifsed. Jfr. dock nedan § 9: anm. 2.

3) *g* betecknar den af *gh* — med *ch*-ljud som mellanstadium — i ställning före *s* eller *t* uppkomna tonlösa explosivan, se Aschw. Gr. § 261: 1. Jfr. äfven Kock Tidskr. f. Fil. N.R. IX: 143.

Exemplen härpå äro: *dags* 24: 6, *høgsta* 184: 14, *høgst* 168: 16, *skogs* 506: 12, *sigs* 195: 9, *salogs* 205: 2, *ørløgs man* 9: 1; *hælagt* 401: 9, *høgt* (adv.) 197: 11; med afseende på *hiøgt* 57: 4 jfr. ofvan sid. 32.

Däremot står *gh* i *høghstan* 62: 19, *høghsta* 197: 18, *scoghs* 512: 9; *høght* (adj.) 188: 10, 210: 3, *høght* (adv.) 14: 26, 63: 3, 173: 14,

[1] Emot de anförda fallen af *g* stå *sighia* 18 ggr., *viparsighia* 2 ggr., *sighar* 13 ggr., *viparsighar* 2 ggr., t. ex. 183: 18, 420: 4, 514: 27, 8: 20, 530: 13, *sigher* 139: 9, *þighia* 'tiga' 205: 5. Se rörande ljudvärdet af *gh* § 6: mom. 1 och § 9: mom. 5.

196: 7, 197: 12, 17, 503: 10, 510: 14, 516: 21, *hiøght* 422: 2, *iam høght* 197: 15, *saght* 195: 9, 415: 14, *viparsaght* 520: 6; vidare i sammansättningarna *øghsyn* 173: 10 samt *høghtiþ* o. a. former, inalles några och trettio gånger, t. ex. 6: 24, 395: 6, 501: 15, i hvilka ord sammansättningens genomskinlighet gjort *gh* enrådande. Slutligen träffas *gh* äfven i *blyght* 3: 21, 23, 4: 4, *dyght* 3: 11, *maghtoghar* 63: 22; se Schagerström Tyska lånord med *KT*, sid. 10.

Stundom står *k* eller *c* i ifrågavarande ställning, se därom § 10: mom. 3 nedan. Om *x* se § 22.

4) *g* betecknar den ur *gh* i ställning före *n* uppkomna velara nasalen, se nedan § 7: mom. 2: a: *β*.

5) *g* står i stället för *gh* före *þ* i *bogþe* 173: 15, *dygþ* (jfr. § 6: mom. 4) 74: 44, 153: 23, 183: 11, 190: 8, *dygþe* 198: 17, 421: 15, *dygþa fuldar* m. fl. smns. 151: 24, 182: 23, 185: 7, 194: 16, 209: 23, *fløgþe* 168: 16, *frygþ* (jfr. § 6: mom. 4) 183: 14, *fylgþe* m. m. 134: 8, 153: 6, 174: 3, 208: 24, *fylgþo* 177: 27, *høgþ* 168: 17, *lagþe* 12: 10, 21: 27, 130: 6, 143: 19, 169: 1, 170: 4, *lagþo* 15: 21, 166: 21, 210: 9, 420: 7 (jfr. § 3: anm. 2), *lagþos* 143: 17, *bilagþe* 16: 9, *bilagþar* 190: 5, *skrinlagþe* 54: 25, *pløgþ* 139: 26, 206: 9, *røgþe* 136: 12, *sagþe* 92 ggr., samtliga i I, t. ex. 7: 19, 26: 13, 133: 9, 188: 25, 209: 7, *sagþo* 24 ggr., hvaraf alla fallen i I med undantag af *sagþo* 523: 11, t. ex. 5: 19, 50: 21, 141: 10, 197: 7, *viþar sagþe* 29: 6, 208: 23, *viþar sagþo* 20: 9, *þigþe* 136: 12, *vigþe* 156: 27, 182: 22, 207: 22, *vigþo* 64: 2, 195: 12, *vigþes* 55: 10, *vigþ* 183: 23.

Däremot skrifves *gh* i *byghþe* 55: 9, 492: 16 (jfr. § 6: mom. 4), *høghþe* 71: 10, *dughþe* 25: 15, *dyghþa* 10: 16, *dyghþelekom* 8: 13, *fløghþe* 516: 3, *fryghþafuldar* 523: 1, *folghþo* 14: 26, *følghþo* 152: 10, *hughþe* 498: 15, *hæghþa* 153: 18, *leghþe* 417: 8, 523: 4, *laghþe* 401: 6, 417: 19, 512: 5, 521: 24, 523: 21, *laghþo* 51: 22, (jfr. § 3: anm. 2) 402: 4, 5, 522: 19, *laghþes* 55: 22, *skrin laghþe* 55: 10, *skrinlaghþa* 522: 25, *scrinlaghþ* 523: 3, *røghþes* 27: 13, *røghþo* 528: 2, *saghþe* 82 ggr., hvaraf 7 ggr. i I, nämligen 8: 3, 13: 2, 18: 4, 20: 6, 55: 4, 183: 10, 189: 11, 8 ggr. i II, nämligen 411: 4, 11, 415: 1, 22, 416: 6, 420: 5, 421: 17, 19, samt 67 ggr. i III, t. ex. 491: 12, 500: 10, 514: 10, 530: 6; i *saghþe* 188: 21 har *h* utskrapats (jfr. dock ofvan sid. 45); *saghþo* 11 ggr., hvaraf 1 fall i I, nämligen 9: 13, de öfriga i III, t. ex. 500: 9, 518: 8, 528: 3; *viþar saghþe* m. m. 28: 20, 493: 12, *viþarsaghþo* 524: 3; *syrghþe* 495: 12, 524: 6, *sørghþe* 491: 8, 493: 5, *vighþe* 51: 21, *vighþom* 398: 4, *væghþo* 490: 9.

I Tidskr. f. Fil. N. R. IX: 140 och följ. här Kock meddelat en undersökning rörande *gh*-ljudets utveckling till *g* före *þ*. Denna undersökning omfattar äfven en del af Codex Bureanus, nämligen sid. 128—152 i Stephens' edition, och för denna del af skriften konstaterar han en öfvergång *gh* > *g* i ställning före *þ*. Han framhåller dock möjligheten af att denna ljudlag framträder mindre konseqvent i andra delar af hs.

Såsom jag ofvan sid. 9 påpekat, råder i vissa afseenden olikhet mellan skilda delar af Bu.; så är fallet med användandet af beteckningarna *g* och *gh* i ställning före *þ*. Ty under det att i den del af hs., som jag betecknar med III, öfvergången *ghþ* > *gþ* knappt kan spåras, är den däremot i del I företrädd genom så många exempel, att dess förefintlighet icke torde kunna dragas i tvifvelsmål. Kocks regel gäller endast en del af Bu. (jfr. Kock anf. arb., sid. 140, noten), och äfven inom denna del är den icke fullt så konsekvent tillämpad, som det af Kock genomgångna partiet af Bu. skulle ge vid handen. Frånskiljas från de ofvan anförda exemplen fallen *lagþe* o. a. jämte smns., i hvilka ord *g* kan hafva inkommit genom analogi från infinitiven, fördela sig de åter-stående fallen på hs.'s olika delar på följande sätt:

i I står *g* 148 ggr. : *gh* 23 ggr.,
i II » *g* 1 gg. : *gh* 14 ggr.,
i III » *g* 1 gg.[1] : *gh* 96 ggr.

Att i I så pass många fall med *gh* anträffas, beror säkerligen till en väsentlig del på analogi; särskildt må påpekas, att af de 23 fallen med *gh* 10 äro former af verbet *sighia*, där till öfriga fall med ljudlagsenligt *gh* äfven kommer det också i Bu. uppträdande preteritet *saghe*.

6) *g* anträffas vidare i stället för *gh* i följande fall:

aldrogar 135: 6, *salogar* 130: 5, *skyldogan* 8: 11, *værþogar* 6: 27, *hælagare* 4: 16, *hælagastom* 194: 8;

daga 63: 2, *dagum* 154: 3, *dager* 509: 13, *dagleka* 28: 3, 151: 12, *slagum* 72: 18, *sago* 173: 14, *fiugur* 398: 2, *tiuga* 204: 15, *þrætiugunda* 197: 1, *flugur* 402: 4, *fægin* 14: 7, *iartigine* 6: 11, *fugul* 157: 1, *fugul* 206: 24[2];

fugla 157: 7, *insigle* 29: 8; *fylgia* 168: 14, 498: 12, *hælgom* 167: 5, *hælga* 194: 3, *hælgo doma* 190: 9;

[1] *sagþo* 523: 11.

[2] *hygar* 507: 8, *sigar* 193: 14 och *sigia* 146: 2 m. fl. äro anförda i mom. 1.

digran 155: 6, *høgre* (kompar. af 'hög') 145: 14, *høgra* (kompar. af 'högt', adv.) 145: 18, *høgro* ('dexter') 182: 24; *huargens* 4: 17, *hærbærges husbonde* 171: 5, *hærbærgiar* 15: 31;

eig 206: 32, 491: 21, 501: 10, *egih* 23: 14. Andra skrifningar af detta ord äro anförda i § 6: mom. 5.

Emot dessa sporadiskt och företrädesvis i I förekommande fall af *g* står en mängd ord med *gh*

Hvad då först beträffar de 6 *g*-skrifningarna i adj. på *-ogh-*, *-agh-*, så uppvisar den del af hs., i hvilken de äro anträffade, (del I), talrika exempel på *gh* i alldeles samma ställning: *aldroghan* 156: 18, *saloghar* o. a. 12 ggr., t. ex. 21: 23, 135: 4, *skyldoghan* 20: 16, *værþoghar* o. a. 8 ggr., t. ex. 50: 9, *hælaghar* o. a. 7 ggr., t. ex. 23: 19, 194: 23; *of høghfærþoghan* 150: 18, *liþughar* o. a. 6 ggr., t. ex. 15: 4, *maghtoghar* 63: 22, *naþoghan* 134: 2, *nøþoghar* o. a. 6 ggr., t. ex. 8: 3, *syndoghar* o. a. 3 ggr., t. ex. 20: 12, *vældoghar* o. a. 4 ggr., t. ex. 61: 11, *þiænoghar* m. m. 24: 7, 21. Vidare må anföras t. ex. *saloghom* 135: 21, *o værþoghom* 29: 17, *hælaghom* 102: 23; *girughum* 141: 2, *naþoghor* 175: 13, *nøþoghor* 8: 15, *syndoghom* 78: 76, *alzvaldoghom* 140: 6; *saloghe* 130: 10, *skyldoghe* 197: 13, *iamværþoghe* 50: 12, *liþughe* 57: 12, 129: 4, 167: 10, *naþoghe* 9: 16; *bardaghi* 176: 19, *bardaghan* 177: 3, *bindoghe* 185: 16. *hærtoghen* 16: 14 o. s. v.

Emot de få fallen af *g* i former af ordet *daghar* stå i I t. ex. *dagha* 20 ggr., t. ex. 20: 22, *daghum* m. m. 7 ggr., t. ex. 194: 22, i III t. ex. *daghar* m. m. (nom. sg.) 13 ggr., t. ex. 502: 15; emot *dagleka* står i I *daghleka* 10 ggr., t. ex. 76: 25; emot *sago* står i I samma form med *gh* 10 ggr., t. ex. 22: 13, 173: 19; jämte *fiugur*, som 1 gg. anträffas i II, finnes visserligen icke i samma parti af hs. någon *gh*-skrifning i detta ord, men väl i I 3 ggr., t. ex. 8: 28, och i III 502: 1, liksom ock *fughartan* m. m. 512: 16, 520: 17; vid sidan af *tiugu* står i samma del af hs. *tiughu* 7 ggr., t. ex. 209: 23, och vid sidan af *þrætiugunda* finnes *þrætiughunda* m. m. 72: 3, 4; mot *fægin* står äfvenså i samma del *fæghin* 7 ggr., t. ex. 12: 9. Ordet *fugul*, *fugul* förekommer visserligen icke någonstädes med *gh*, men hs. har *fughalare* 206: 24 samt *regholo tima* 22: 22, *sighelde* 210: 11, *sigholdo* o. a. 182: 1, 183: 27 i I samt i III *sighalde* 523: 8, 19, *sighalt* 523: 12. Om *fugla* se nedan. Ensamstående äro *slagum* och *flugur* samt *iartigine*; andra skrifningar af detta sistnämda ord anföras i § 7: mom. 1: a och b, mom. 2: a: β.

Jag har här lämnat exempel på *gh* hufvudsakligen från den del af hs. och från de ord, där de respektive *g*-skrifningarna äro anträffade. Men det finnes naturligtvis talrika andra fall af *gh* i liknande ställning, t. ex. *bugha* 173: 15, *bughin* 520: 10, *daghæn* 5: 9, *dragha* 57: 10, 141: 25, 199: 8, 207: 16, 398: 8, 496: 4, *drogho* 22: 14, 133: 18, 176: 5, 199: 4, 512: 9, *eghen* 30: 3, 491: 30, *flughu* 208: 11, 502: 2, *flyghande* m. m. 6: 4, 207: 24, *forlaghom* 509: 7, *hughi* 141: 2, *hugha* 16: 16, 19: 29, 129: 1, 145: 26, 505: 15, 31, *lughin* 505: 3, 514: 29 o. s. v.

Vidare förekommer enligt den sid. 75—76 lämnade förteckningen *g* i stället för väntadt *gh* några gånger omedelbart invid *l* eller *r*. Med undantag af *fylgia* 498: 12 tillhöra samtliga fall del I. Jag anför därför i det följande exempel på *gh* endast från denna del af hs., utom när det gäller *g* i ställning efter *l*.

Utan direkt motsvarighet med *gh* är *fugla* 157: 7, jfr. dock de ofvan med afseende på *fugul* anförda formerna med *gh*; jämte *insigle* finnes *insighle* 166: 22, *insighlat* 29: 9; om *dagleka* och *daghleka* se ofvan.

Emot *fylgia*, *hælgom* o. s. v. står *fylghia* m. m. I 10: 3, 185: 22, III 514: 21, 523: 17, *følgher* I 134: 13, III 505: 16, *fylghe* I 142: 15, 168: 14, *følghe* m. m. (subst.) I 5 ggr., t. ex. 135: 13, III 523: 10, *hælghan* I 3 ggr., t. ex. 55: 12, *hælgha* I 8 ggr., t. ex. 28: 5, 195: 23, III 3 ggr., t. ex. 505: 12, *hælgho* I 5 ggr., t. ex. 168: 2, II 396: 4, III 6 ggr., t. ex. 520: 24, *hælghom* m. m. I 7 ggr., t. ex. 5: 28, III 520: 30, *hælghe* I 49: 7, 12, III 517: 2, *hælghra* III 521: 25, *hælghe doma* I 16: 10, *hælghom domom* I 56: 2, 166: 16, *hælghodoma* III 522: 18, 24, *hælgha dagh* II 417: 17, *hælghanda* I 185: 9, *hælghona* III 532: 18; samt vidare *galghanom* I 26: 8, *galghan* I 170: 16, *galgha* III 524: 16, *suælghe* III 495: 17, *sualgh* III 495: 10, 18, *swlgho* III 512: 1.

Emot *digran*, *høgre* o. s. v. finnas *dighra* 27: 19, *dighrom* 151: 26, *høghro* ('dexter') 21: 8, 145: 19, *høghra* 200: 13, samt vidare *faghra* 56: 7, *fæghrind* 140: 30, *fæghrinda fuldar* 101: 15; emot *huargens* o. s. v. stå *hærbærghe* 3 ggr., t. ex. 13: 29, *hærbærgheno* 183: 2, *hærbærghes husbonde* o. a. 172: 23, 173: 5, *hærbærghiape* 15: 28, samt vidare *bærgh* 156: 11, 169: 14, *bærghe* 71: 16, 169: 14, *bærghapes* 178: 2, *borgh* 4 ggr., t. ex. 181: 14, *morghon* o. a. 4 ggr., t. ex. 102: 1, *sorgh* 3 ggr., t. ex. 17: 15, *sorgha* 18: 17, *sorghom* 153: 19, *syrghe* 20: 25, *syighande* 20: 23, *sørghas* 204: 15.

Emot det några få gånger funna *eig* står *eigh* massvis, t. ex. 1: 13, 206: 24, 397: 9, 417: 12, 491: 9, 501: 3.

Såsom synes af ofvanstående redogörelse, äro skrifningarna med *g* ett försvinnande fåtal emot mängden af fall med regelbundet bevaradt *gh*. Hvad som gör, att de icke dess mindre blifva beaktansvärda, är, att åtskilliga af dem förekomma just i fall, där yngre urkunder genomfört en öfvergång *gh* > *g*, samt att andra bland dem äga motsvarighet i — sporadiska eller mera allmänt uppträdande — skrifningar i samtidiga handskrifter.

Kock har i Arkiv XI: 146 och följ. för yfsv. påvisat en åtminstone dialektiskt verkande ljudlag, enligt hvilken intervokaliskt, och troligen äfven slutljudande, *gh* blir *g* efter vokal med semifortis och infortis; se äfven Aschw. Gr. § 258: 2: c. Därmed stämmer *g*-skrifningen i de 6 fallen af *-og-*, *-ag-*, t. ex. *aldrogar* 135: 6; *prætiugunda*, *fiugur* och *tiugu* kunde äfven förklaras enligt samma ljudlag. Att förklara *dager* o. a. former af samma ord ur komposita (jfr. Kock anf. arb. sid. 147, 148) är för Bu.'s vidkommande ej möjligt, då i sammansättningar endast *gh* är uppvisadt, t. ex. *fredaghen* 73: 6, *føzlo daghar* 23: 18, *opens daghar* 61: 19, *misomars daghar* 49: 15, *domadagh* 15: 29, *gangdagh* 496: 10.

Motstycke till det i Bu. i omedelbar förbindelse med *l* och *r* någon gång förekommande *g* finnes också i andra hss., ehuru exemplen därpå äro mycket fåtaliga. Se Brate Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 54 (§ 21: b: 1: *α* och *β*) och sid. 55 (§ 21: b: 2) samt Larsson Södermannalagens Språk, sid. 111; jfr. äfven Kock Tidskr. f. Fil. N. R. IX: 148. För enstaka ord kunna speciella förklaringar anföras; så kan *fylgia* hafva fått sitt *g* från preteritum (jfr. mom. 5 ofvan), *insigle* kan bero på utländsk förebild, och *fægin*, *iartigine* kunna vara förorsakade af ortografisk analogi, jfr. *iartigne* och *fægne* med *g* såsom beteckning för *ng*-ljud.

Äfven det i Bu. sällsynta *eig* har motsvarighet på annat håll; i Bjä. förekommer det enligt Zetterberg Bjärköarätten Ljud- och böjningslära, sid. 34 ej mindre än 84 ggr., och i Schlyters Ordb. anföres det — och blott det — från St. Då Bu. har *egih*, är detta skrifvel för *eigh* eller ock står det för *eghi*. Se för öfrigt om detta ord § 6: mom. 5.

Emellertid, om ock skrifningar, likartade med de i detta mom. ur Bu. anförda, kunna påvisas ur andra hss., är materialet i Bu. alltför knappt för att tillåta några slutsatser rörande *g*'s kvalitet i

ifrågavarande ord, och det är möjligt, att dessa fall i Bu. bero på osäkerhet i stafningen.

Anm. 2. Öfverflödigt står *g* genom etymologisk skrifning i *bygkt* 64: 21, 184: 4, 16, 188: 9, jfr. *ængkte* 494: 11, *ægkte* 153: 4. — I stället för *æ* anträffas *gs(s)* i *ygsn* 167: 19, 168: 1 och i *ygssom* 511: 12. — Om digrafen *gh* se § 6, om beteckningarna för *ng*-ljudet se § 7.

§ 6. Digrafen gh.

1) *gh* står i inhemska ord såsom beteckning för tonande palatal eller velar spirant, ärfd från samnord. tid; t. ex. *vighe* 182: 24, *lagh* 8: 20, *fughur* 99: 4; se Aschw. Gr. § 228, § 231.

På analogi beror *gh* i *nøpghape* 138: 3, *nøpghom* 500: 11, se Aschw. Gr. § 258: 2: a.

2) De i § 5: mom. 3 anförda skrifningarna med *gh* kunna bero på etymologiserande stafning, men de kunna ock äga sin orsak i uttalsformer med på analogisk väg återinförd tonlös spirant; se Aschw. Gr. § 225: 2.

3) *gh* står i lånord såsom beteckning för tonande palatal eller velar spirant, hvarvid digrafen *gh* motsvarar mlty. *g* (*gh*)[1]. T. ex. *møghelekt* 140: 8 — mlty. *mogelik*; *foghate* 493: 1 — mlty. *voget*.

Anm. I främmande ord förekommer *gh* blott en gång, nämligen i *matugho* 177; 30. Schagerström, i Tyska lånord med *KT*, sid. 32, fattar detta ord såsom adj. och betraktar det som den rent nordiska formen för 'mäktig'. Denna uppfattning stödes af det i samma skrift sid. 31 från Ög. citerade *vanmæt*, jfr. äfven anf. arb. sid. 25, noten. Emellertid uppger Stephens sid. 1132 i namnlistan, att *matugho* var »förnämsta hustrun åt konungen af Benemarin». Hvarpå han grundat denna uppgift, är mig obekant. Emellertid är tydligt, att Stephens påträffat ordet såsom nom. propr. på något annat ställe än i Bu., ty hans uppgift innehåller mer än hvad man af legenden i Bu. kan sluta sig till.

4) *gh* står i stället för väntadt *g* i *halshugha* 489: 29, *up byghia* 515: 11, *byghþe* 55: 9, 492: 16; hit höra ock *dyghþa* 10: 16, *dyghþelekom* 8: 13, *fryghþafuldar* 523: 1 samt de genom bortfall af *þ* uppkomna formerna *dygh* och *frygh* (se nedan § 26: mom. 13: c), ifall orden *dyghþ* och *fryghþ* äro bildade så, som Tamm i Fornnord. Feminina på *ti* och på *ipa* sid. 36 antar; jfr. å andra sidan Tamm Et. Ordb. **Dygd**. Hit är äfven att föra partic. *bygh* 490: 4 med bortfallet *þ*.

[1] I mlty. förekomma både *g* och *gh*; vid citering af mlty. ord använder jag emellertid beteckningen *g* i likhet med hvad fallet är i Lübben-Walthers Mnd. Hwb. Se Lübben Mittelniederdeutsche Grammatik, sid. 58.

I. *halshugha* betecknar *gh* naturligtvis explosiva. Samma ljudvärde har *gh* troligen också i *up byghia* och beror då på ortografisk analogi; dock är den möjligheten ej utesluten, att ett uttal med spirant analogice inträngt i detta verbs infinitiv. I de öfriga orden måste spirantiskt *g*-ljud föreligga eller hafva förelegat, eftersom den på *gh* följande dentalen dels bevarats såsom *þ* — i stället för att öfvergå till *d* —, dels bortfallit; se § 2: mom. 3, § 3: mom. 2 och § 26: mom. 13: c.

Äfven utom Bu. finnas fall, som kunna anses tyda på spirantiskt *g*-ljud i vissa af ifrågavarande ord; se Larsson Södermannalagens Språk, sid. 102 och 113.

Huru skall då förekomsten af *gh* i dessa ord förklaras? Larsson antar sid. 102, att »subst. *byggd* och pret. *byggde* analogiskt ombildats till *byghþ* och *byghþe* efter subst. på *-ghþ* och pret. på *-ghþe*». Jag vill icke bestrida denna förklarings möjlighet. För substantivets vidkommande är en sådan ombildning ganska sannolik. Men när det blir fråga om verbet, ställer sig saken något annorlunda. Det fanns visserligen åtskilliga verb med *gh* i pret., såsom *hughþe, laghþe, vighþe, leghþe, bøghþe, høghþe, nøghþe, røghþe, føghþe, pløghþe, vægþe, fylghþe, syrghþe, tælghþe*. Men de flesta af dessa verb hade spirantiskt *g* i inf. och pres., till på köpet föregånget af lång vok. eller kons., och det är svårt att finna den anknytningspunkt, från hvilken en analogisk ombildning af pret. till *byggia* skulle hafva utgått. Inflytande från det likaljudande *hyggia* borde, tyckes det, hafva astadkommit förändring äfven i fråga om preteritiformens vok., låt vara att redan på Bu.'s tid fall finnas, där verb af 2:a svaga konj. hafva infört inf.'s vok. i pret. och partic. Motsättningen *byggia* : *byghþe* skulle därför icke hafva framkallats af ett likartadt förhållande hos andra, närstående verb, utan helt enkelt däraf, att ljudförbindelsen *ȝð* var så vanlig hos pret. och partic. Det är möjligt, att så förhåller sig. Men det är ock möjligt, såsom Professor Lidén framkastat för mig, att på ett äldre språkstadium förbindelsen *gð* utvecklades till *ȝð*, hvilket behållits i det isolerade *fryghþ*, men genom analogi utträngts i *stygdes, trygdes* o. s. v., vanligen äfven i *bygdes* och *bygd*[1]. Jfr. äfven Aisl. Gr. § 246: anm. 2 och Aschw. Gr. § 264: anm. 3.

[1] Professor Lidén motiverar detta förslag närmare på följande sätt:

»Detta bestyrkes af isl. preterita såsom *skygða, trygða* o. s. v., där utan tvifvel *g* betecknar *ȝ*, eftersom *ð* icke blifvit *d*. Det gjorda antagandet förut-

Är denna sist anförda förmodan riktig, skulle förhållandet mellan de ljudlagar, som bestämt ifrågavarande ords utveckling, efter min uppfattning hafva gestaltat sig på följande sätt[1]:

1) *ggð* > *gð*, t. ex. **byggðe* > **bygðe*, **fryggð* > **frygð*;

2) *gð* > *ʒð*, t. ex. **bygðe* > *byʒðe*, **frygð* > *fryʒð*;

3) genom analogi uppkommet *gð* (t. ex. i **bygðe*, jämte hvilket dock fanns det ljudlagsenliga *byʒðe*) > *gd*, t. ex. **bygðe* > *bygde*;

4) *ð* bortfaller i slutljud efter *ʒ*, t. ex. *fryʒð* > *fryʒ*;

5) *ʒð* > *gð*, t. ex. *fryʒða* > *frygða*.

5) Jämte *eigh*, som är den i Bu. vanligen förekommande formen för det negativa adv. 'icke', t. ex. 4: 13, 421: 10, 514: 2, anträffas *eihg* 23: 5, *egih* 23: 14, *eig* 206: 32, 491: 21, 501: 10 (jfr. § 5: mom. 6) och *egh* 3: 19, 30: 8, 182: 15, 208: 6, 209: 13. Likaså finnes bokstafsförbindelsen *eigh* i adj. *eghen*, som uppvisar skrifningen *eighet* 207: 19, 208: 16, 209: 11, 421: 2 jämte *eghen* 30: 3, 491: 30, *eghet* 74: 28, 142: 5.

Ordet *eigh* är behandladt af Läffler i Tidskr. f. Fil. N. R. V: 71; af Kock i Arkiv XI: 138, 331 och Sv. Landsmålen XI: 8: sid. 48; af Noreen i Aschw. Gr. § 20: 3, § 124: anm. 6, § 153: anm. 3, § 311: 2: c. Om fall sådana som *eighet* har Kock yttrat sig i Sv. Landsmålen XI: 8: sid. 47.

Sannolikt är *igh* i *eigh* 'icke' afsedt att beteckna spirantiskt *j*; samma uttalsform ligger väl ock bakom skrifningarna *eig*, *eihg* och *egih*. Gången af utvecklingen från *eigi* till *ej* kan fattas olika, se anf. arb. Tillerkännes ljudvärdet spirantiskt *j* åt *igh* i *eigh* 'icke', bör måhända så ske äfven i adj. *eighet*; detta senare innebure, att öfvergången från *gh* till *j* inträdt äfven i starktonig ställning; jfr. Kock Sv. Landsmålen anf. arb., sid. 49. Med hänsyn

---

sätter således ingenting annat, än att fornsvenskan i behandlingen af *gg* + *ð* ursprungligen stått på samma punkt som isländskan. Utvecklingen af *gg* + *ð* kunde i äldre tid knappast resultera i något annat än *ʒð*. Intill 1100-talet existerade i isländskan intet preteritimärke *d*; samma förhållande måste ha rådt i ett äldre skede af fornsvenskan. Alltså skulle den i och för sig möjliga utvecklingen af *ggð* > *gd* medfört, att den mycket fåtaliga gruppen af verb på *-gg-* kommit att stå ensam om sitt preteritimärke. Helt annorlunda ställer sig saken under literär fsv. tid, då preteritimärket *d* i verb af 2., 3. och 4. konjug. i frekvens täflade med *ð*; förutsättningarna för en utveckling af *gg* + *ð* > *gd* voro då i hög grad gynsamma».

[1] Vid konstruerandet af i litteraturen ej funna språkformer har jag här tagit hänsyn endast till *g*- och *d*-ljuden.

till fallens fåtalighet i fråga om adj. *eighet* är det emellertid möjligt, att denna form icke tillhör den dialekt, Bu. representerar, utan inkommit i hs. från annat håll, t. ex. från det afskrifna originalet; detta så mycket mer som *eighet* anträffas endast i enstaka afsnitt af hs., nämligen i Bartholomeus-sagan och del II. Och för öfrigt kanske *eighet* i stället för *eghet* beror blott och bart därpå, att jämte *eigh* 'icke' fanns *egh*; om t. ex. i det afskrifna originalet användes *egh* och afskrifvaren utbytte detta mot den i hans språk vanliga formen *eigh*, så kunde genom förbiseende dels *egh* inkomma i Bu. från originalet, dels genom vanan att utbyta bokstafsförbindelsen *egh* mot *eigh* äfven ordet *eghet* råka att skrifvas *eighet*.

Hvilket ljudvärde äger då *gh* i *egh* och *eghen*, *-t*? Med anledning af Noreens i Grundriss 1:a uppl. § 158: c framställda åsikt, att *gh* allmänt och redan förlitterärt öfvergått till spiranten *j* före *i* och *e*, har Kock i Arkiv XI: 328 och följ., stödjande sig på skrifningar i den fsv. ordspråkshandskriften, häfdat den uppfattningen, att *gh* sammansmält med omedelbart följande konsonantiskt *i* till *j*, men annars kvarstått[1]. Om jag fattat Kocks framställning rätt, skulle hans ståndpunkt med de konsekvenser, som däraf följa, innebära, att den tonande palatala spiranten (betecknad med *gh*) i ställning före konsonantiskt *i* sammansmält med detta till spirantiskt *j* (betecknadt med *i*, *y*), men annars kvarstått som tonande palatal spirant, tills den — genom ljudlagar, på hvilka Kock icke ingått i ifrågavarande artikel — öfvergått till explosivan *g* eller spirantiskt *j*. Det fsv. *gh*-ljudet har klufvits i nsv. *g* och *j*, och *j* skulle tidigare hafva inträdt, när *gh* efterföljdes af konsonantiskt *i* än i annan ställning. Kock använder i sin artikel ej termen tonande palatal spirant, utan i stället det mera allmänna uttrycket *gh*-ljudet och innefattar under denna benämning palatal och velar spirant, såsom tyckes framgå af hans yttrande sid. 329, att *gh* kvarstår »såväl framför vokaliskt *i* och *e* som framför andra vokaler». Jag förmodar emellertid, att han med »*gh*-ljudet» i ställning före palatal vokal menar en tonande spirant, bildad längre tillbaka än spirantiskt *j*, men dock icke så långt tillbaka, att den förlorar sin palatala karaktär och öfvergår till ett velart ljud.

[1] Meningsskiljaktigheten mellan Noreen och Kock torde bero endast på olikhet i terminologin. Efter hvad Professor Noreen meddelat mig, sammanfattar han under termen »spiranten *j*» (såsom motsats till tonande velar spirant) bägge de ljud, som jag benämner tonande palatal spirant och spirantiskt *j*.

I anslutning till detta fattar jag *gh* i *egh* och *eghen*, *-t* som tonande palatal spirant. Formen *egh* synes mig hafva uppkommit ur *eghi* — hvilket i starktonig ställning förblifvit oförändradt tvåstafvigt och med palatal spirant — på samma sätt som t. ex. *ik* ur *ikki*, se Aschw. Gr. § 156: 1: b. Då i Bu. anträffas *sigha* 49: 8, 103: 9 och *syighande* (skriffel för *syrghande*) 20: 23, äro dessa former att fatta såsom ordspråkshs.'s *sigha* och *sørghæ* enligt Kock Arkiv XI: 329, d. v. s. till *sighir* och *sørgher* med palatal spirant har bildats inf. o. s. v. utan *i*, *sigha* och *syrgha* (där väl den palatala spiranten blifvit velar på grund af ställning före velar vok.), vid sidan af hvilka former stod ljudlagsenligt *siia* och *syria*, se § 9: mom. 5.

För denna åsikt, att öfvergången till spirantiskt *j* inträdt tidigare före konsonantiskt *i* än i annan ställning, talar den omständigheten, att i ordspråkshs., liksom ock i Bu. (se nedan § 9: mom. 5) beteckningen *i* användes i stället för *gh* + konsonantiskt *i*, men däremot icke i stället för *gh*, när det följes af vokalen *e*; t. ex. i Bu. *bølia* 499: 15, men *følgher* 505: 16. Emellertid är detta icke ett alldeles afgörande bevis, ty att beteckningen *i* användes blott i stället för *gh* + konsonantiskt *i*, eller m. a. o. där *i* befinner sig före velar vokal, kan bero på att bokstafven *i* förekom i sådan ställning i andra ord, t. ex. *væria*, *værio*, *hylia*, *seia*, *døia*, *flyia*, *boia*, men däremot icke brukade stå före palatal vokal. Ett annat stöd för denna uppfattning kan ligga däri, att man för att beteckna det spirantiska *j*-ljudet i ordet *eigh* icke nöjde sig med beteckningen *gh*, utan tog till en modifikation af densamma. Detta stöd faller dock, om *eigh* skulle representera ett uttal *eij*, såsom Kock i Sv. Landsmålen anf. arb., sid. 49 antagit fakultativt vara fallet.

Enligt Noreen i Aschw. Gr. § 270: anm. 2 äga däremot *sigha* och *syrgha* i Bu. samma ljudvärde som *siia* och *syria*, m. a. o. bakom samtliga dessa skrifningar skulle ligga ett uttal med spirantiskt *j*. Såsom stöd härför kunna anföras sådana skrifningar som de af Noreen i § 270 från olika hss. citerade *byrgha* = *byria*, *hylgha* = *hylia*, *velga* = *vilia*. Dock beror beviskraften hos dylika skrifningar på arten af handskrifternas ortografiska förhållanden i öfrigt. Och dessutom, om *gh* i *sigha* och *syrgha* skulle äga samma ljudvärde som *i* i *siia* och *syria* och alltså beteckna spirantiskt *j*, skulle väl detta förutsätta, att *gh* äfven i annan ställning, t. ex. *syrghe* 20: 25, ägde detta ljudvärde, något som emellertid, om också i och för sig möjligt, dock icke stödes af åtminstone den i Bu. tillämpade ortografin.

§ 7. Om beteckningen **ng** och därmed sammanhängande spörsmål.

Jämte *ng* förekomma i Bu. beteckningarna *ngh, ngg, nng, gn, g, gh, gg, ghg,* fördelade på sätt, som framgår af följande materialsamling.

I) Bokstafven *n* ingår i beteckningen.

a) *ng* förekommer i följande fall:

angar 29: 13, 30: 13, 152: 14, *angra* 130: 16, 197: 20, *antingia* 143: 18, *bange* 189: 22, *enga* 26: 17, 490: 16, 534: 2, *fangen, -t* 25: 14, 23, 419: 9, 519: 9, *fangen, -t* 10 ggr., t. ex. 138: 26, 401: 5, 519: 4, *fingo, -e,* 20 ggr., t. ex. 3: 20, 419: 1, *fanga, -þo,* 10 ggr., t. ex. 139: 5, 500: 4, *fange, -a, -an,* 7 ggr., t. ex. 174: 11, 500: 16, *fingren* o. a. 4 ggr., t. ex. 55: 7, *þumulfinger* 55: 20, *ganga, -r* 11 ggr., t. ex. 8: 23, 491: 1, *gingo, -e,* 9 ggr., t. ex. 63: 19, 522: 3, *gangen, -t* 154: 8, 422: 11, smns. *forgangen* m. m. 135: 11, 401: 12, 520: 20, *fra(n) gangen* 101: 9, 519: 32, 520: 4, *framganga* 19: 19, *ingangar* 9: 5, *in ganga* 6 ggr., t. ex. 128: 15, 416: 15, 506: 9, *vm gingu* 10: 15, *vt ganga* 525: 12, *viþargangar* 414: 2, 416: 10, *ganga* subst.[1] 79: 4, *gangdagh* 496: 10, *up gang* 185: 7, *viþargango* 415: 5, *hungor* 76: 27, *hungar* 206: 28, *hungra* 204: 19, *hungra* 206: 32, *hungrogh* m. m. 71: 10, 79: 15, *hængia* m. m. 5 ggr., t. ex. 170: 12, 501: 20, *hængde, -o, -es,* 11 ggr., t. ex. 140: 28, 521: 5, *hængdar* 170: 15, *uphængia* 4 ggr., t. ex. 511: 25, *iungfrur* 511: 23, *kring vm* 9: 8, *vm kring* m. m. 20 ggr., t. ex. 9: 24, 511: 23, *vm king* 31: 1, *kungsens* 184: 10, *langar* 417: 2, *langan* 19: 28, 523: 24, *lang* 76: 6, 520: 15, *langa* 5 ggr., t. ex. 144: 18, 511: 6, *langa* 19: 8, *lango* 64: 13, 494: 30, *langt* 26: 8, 496: 14, *længdom* 71: 7, *længe* 37 ggr., t. ex. 7: 12, 414: 8, 512: 10, *længe* 519: 7, *længar* 9 ggr., t. ex. 71: 3, 504: 30, *længstar* 497: 2, *mangen* 23: 7, *mangs* 153: 12, *mange* 9 ggr., t. ex. 128: 18, 419: 26, 517: 2, *mangom* m. m. 6 ggr., t. ex. 61: 17, 417: 5, 533: 9, *manga* 6 ggr., t. ex. 150: 12, 500: 28, *mang* 4 ggr., t. ex. 14: 9, 489: 16, *ringia* 509: 11, *gulringen* 512: 10, *sang* 23: 20, 24: 2, 25: 3, *sang* 14: 15, *Sangren* 25: 4, *aptonsangs tima* 177: 22, *mæsso sang* 27: 21, 495: 11, 496: 3, *vrgho sang* 491: 13, *siæng* m. m. 7 ggr., t. ex. 187: 2, 402: 6, 524: 14, *siangenne* 516: 3, *barnsiæng* 134: 16, *brvþa siang* 182: 22, *iærnsiæng* 416: 2, *synda siæng* 135: 12, *sionga* 182: 10, *siungom* 25: 7, *siungum* 25: 7, *siunge* 25: 8, *sang* 28: 3, 182: 6, 506: 3, *sungo* 14: 26, 25: 2, 402: 6, 530: 9, *slungo* 506: 7,

[1] Jfr. Landtmanson Ordböjn., sid. 29, not 1 och Noreen Aschw. Lesebuch 42: 24.

vt sprang 6: 4, *stang* 499: 4, *stangom* 209: 19, 422: 16, 525: 5, 532: 3, *iarn stangom* 505: 24, *klæpa stang* 198: 10, *mærke stang* 16: 12, *stungo* 133: 6, *tunga, -o* 6 ggr., t. ex. 7: 10, 499: 26, *tungo, -ona* 418: 2, 506: 14, 15, *þing* 9 ggr., t. ex. 16: 2, 416: 1, 492: 22, *þinge* 145: 3, *daghþingande* 522: 9, *þrang, -a* subst. 76: 8, 79: 2, *þranga* adj. 152: 13, 498: 9, *þrængdes* 194: 18, *þrængdar* 416: 5, *þunga* subst. 174: 5, *þungar, -a* adj. 79: 6, 141: 24, 25, 499: 14, *þyngre* 499: 17, *vngar* m. m. 10 ggr., t. ex. 26: 17, 491: 24, *vnge* m. m. 4 ggr., t. ex. 152: 10, 402: 1, 533: 10, *vngom* 30: 2, *vngan* m. m. 156: 3, 491: 20, *vngfølke* 182: 24, *vinga* 143: 24, *ængel* 21 ggr., t. ex. 4: 1, 510: 12, *ængli* m. m. 17: 23, 24: 18, *ængla* 13 ggr., t. ex. 28: 5, 522: 8, *ænglom* m. m. 5 ggr., t. ex. 14: 11, 506: 3, *Ængelen* m. m. 4 ggr., t. ex. 4: 26, *ængen* m. m, 40 ggr., t. ex. 6: 7, 395: 8, 519: 13, *ængom* m. m. 8 ggr., t. ex. 15: 17, 524: 4, *ængo* 199: 14, *ænga* 6 ggr., t. ex. 27: 12, 493: 23, *ænge* 15: 20, 167: 21, *ængte* m. m. 28 ggr., t. ex. 27: 4, 420: 6, 515: 4, *ængt* 145: 6, *ængalund* m. m. 15: 4, 511: 11; hit må ock föras *ængkte* 494: 11. (483 ggr., hvaraf 312 i I, 27 i II, 144 i III.)

brutfælingar 205: 9, *høfþinga* 177: 31, *kærling* 136: 13, 15, *kiærlingena* 174: 14, *kærlinga barn* 4: 11, *mæssing* 144: 20, *syslunga* 194: 10, *tuilinga* 193: 13, (9 ggr., samtliga i I); samt *bygning* 184: 2, *bygning* 395: 5, *daghning* 129: 7, *drotning* 207: 13, *drotningen* 187: 10, *drotningenna* 168: 4, *drotningene* 187: 10, *gærning* 508: 5, *gærninga* 101: 23, *gopgærningana* 420: 10, *gopgærningom* 138: 19, *ilgærninga* 141: 14, *hepninga* 177: 16, 23, *hepnunga* 177: 31, *kunungar* 65: 5, *kunungs* 401: 7, *kunung* 7 ggr. (hvaraf 6 i I), t. ex. 77: 40, 401: 5, *kununga* 491: 12, *pæningen* 153: 13, *pæninga* 153: 16, *rækning* 415: 3. (28 ggr. i ord på *-ning, -nung*, hvaraf 21 fall i I, 5 i II, 2 i III.)

Uti främmande ord anträffas *ng* i följande fall: *angelo* 17: 16, *arcangelus* 505: 13, *ewangelista* o. a. 7 ggr., t. ex. 50: 2, 193: 9, *hungari* 396: 5, *longinus* 129: 5, *longobardus* o. a. 56: 5, 13, 57: 2, 417: 8. (15 ggr., hvaraf 12 i I, 2 i II, 1 i III.)

Såsom beteckning för *ng*-ljud, uppkommet af *ȝ* före *n* (se Aschw. Gr. § 258: 1), anträffas *ng* i *gangn* 3: 11, *iartingne* 15: 8, 130: 17, 166: 1, 169: 6, 172: 17, 187: 10, *iartingnum* 150: 7, *vngnen* 506: 5 samt de latinska orden *angnus* 55: 4 och *ingnaciüs* 193: 9. Slutligen är äfven att märka *lunct* 489: 5. (12 ggr., hvaraf 10 i I, 2 i III.)

b) *ngh* förekommer i följande fall:

bangh 196: 15, *gangha* 73: 4, *cringh vm* 526: 1, *længhe* 6: 8, 54: 22, 71: 11, 175: 15, *manghen* 79: 12, *manght* 29: 26, 77: 59,

manghe 22: 21, 54: 28, 61: 18, 177: 8, *mangha* 19: 4, 101: 24, 149: 5, 398: 7, *mangh* 12: 11, 526: 15, *manghom* 51: 16, *manghfald* 75: 4, *sangh* 23: 22, *mæsso sangh* 27: 24, *sicengh* 183: 7, *pingh* 6: 18, 49: 6, *ængh* 508: 18, *ænghen* m. m. 24: 15, 62: 15, 16, 78: 82, 130: 2, *ænghe* 199: 15, *ænghom* 3: 12, *ængha* 27: 14, 73: 4 (i dikten II å nämda sida), *ingha* 24: 10, *ænghte* 7: 2, 101: 10, *ænghalund* 491: 26. (41 ggr., hvaraf 36 i I, 1 i II, 4 i III.)

kærlingh 4: 10 (del I); samt *drotningh* 52: 4, *kunungh* 210: 1 (bägge i I).

Sekundärt *ng*-ljud tecknas med *ngh* i *iartinghnum* 6: 27 (i Maria-sagan).

Af de anförda orden med *ngh* förekomma alla, utom *længho* och *ængh*, äfven skrifna med *ng*.

c) *ngg* förekommer i följande fall:

fangga 24: 13, *finggren* 55: 7, *længge* 14: 22, 23: 18, 24: 11, *manggen* 22: 23, *mangge* 24: 13, *siungga* 24: 1, *sunggo* 511: 23, *sunggo* 23: 22, *vngge* 22: 21, *ænggla* 23: 22, 24: 2. (13 ggr., samtliga fall tillhörande Maria-sagan utom *finggren* i Johannes Döparens Saga och *sunggo* i del III.)

gærningga 494: 13 (del III).

Alla dessa ord skrifvas äfven med *ng*.

d) På skrifningen *nng* finnes endast ett fullt säkert exempel, nämligen *vnnga* 11: 22 (i Maria-sagan); *diœwls vngen* 529: 2 (del III) är i hs. skrifvet med förkortningstecken öfver *n*, men detta tecken kan vara ditkommet genom felskrifning, jfr. ofvan sid. 12. Sid. 21: 12 står *tuænnga*; Pass. har på motsvarande ställe *twæninga*, Bil. har *twæscona*. Detta *tuænnga* kunde vara ett adjektiv af samma art som fsv. *enge*, *-a*, isl. *einga* ock med betydelsen 'tvåartad, af två slag'; det i Pass. förekommande *twæninga* förhölle sig till *tuæn(n)ga* såsom fsv. *eninga*, citeradt i Söderwalls Ordb. från en urkund af 1389, och fda. *ening* MK. sid. 174 förhålla sig till fsv. *enga*. Så länge ett **tuænge* icke är uppvisadt från något annat håll inom de nordiska språken, är dock säkrast att med Rydqvist, V: 142, fatta *twæninga* som gen. af subst. **twænning*, hvilket är styrkt från isl. (Fritzners Ordb. *tvenning*, 'Todeling, hvad der er delt i eller bestaar af to Dele'). Bu.'s *tuænnga* måste då fattas såsom skriffel; det är emellertid ej sällsynt, att *i* är uteglömdt, och särskildt mellan två *n* är ett sådant skriffel helt förklarligt. I nutida Östgötamål finnes enligt Rietz' Ordb., sid. 767 adv. *tvänning* 'i två omgångar', och från nno. diall. anföres i Aasens Ordb. *i Tvinningom*, *i Tvenning* m. fl.

e) *gn* förekommer blott i *almennigns gatu* 65: 5 (del I).

2) Bokstafven *n* ingår icke i beteckningen.

a) *g* förekommer i följande fall.

α) *ng*-ljudet är ursprungligt.

fagen 168: 14, 173: 17, *gagande* 151: 25, *hugra* 206: 25, *hægdc* 26: 6, 141: 6, *iugfru* 5: 19, 6: 5, 200: 7, *iugfrum* 11: 20, *iugfrur* 500: 32, *iugfruna* 195: 24, *lagan* 55: 16, *magan* 141: 30, *siœgena* 182: 22, *siugs* 9: 18, *sugo* 23: 19, *bugha strœgen* 157: 9, *tugor* 204: 22, *himiltuglom* 153: 8, *œgla* 23: 19, *œgte* 5: 10, 19: 29, 20: 21, 21: 16, 26: 12, 144: 12, *œgolepes* 12: 4; hit må ock föras *œgkte* 153: 4. (29 ggr., samtliga fall utom *iugfrur* tillhörande del I.)

kerkio bygnig 184: 6, *daghnigene* 10: 6, *drotnig, drotnug* m. m. 9: 20, 20, 56: 5, 143: 14, 166: 19, 167: 1, *drotnigen* 167: 6, 17, 187: 7, 13, 15, 16, 208: 21, *drotnugenna* 167: 16, *frestnigom* 135: 23, 206: 30, 32, *gœrnig* 30: 18, *gœrniga* 130: 16, *gœrnigom* 103: 7, 492: 6, *gœrniges mœn* 417: 9, *gœrniges mannom* 417: 14, (?-) *gœrniga mœn* 196: 12, *goþgœniga* 141: 11, *goþgœrnigomen* 21: 28, *goþgœrnigana* 420: 7, *ilgœrniges man* m. m. 494: 1, 500: 22, *hepnugane* 177: 25, *hepniga hœr* 176: 24, *kunugar, kunogar, konogar* 27 ggr., t. ex. 56: 9, 396: 1, 498: 21, *kunugs, kunogs, konogs* 15 ggr., t. ex. 3: 10, 497: 9, *kunuge* 4 ggr., t. ex. 138: 6, *kunug, kunog, konog* 5 ggr., t. ex. 76: 35, *kunugen* m. m. 57 ggr., t. ex. 167: 10, 401: 8, 501: 9, *kunugenom* 4 ggr., t. ex. 177: 4, 498: 3, *kunuga* 10 ggr., t. ex. 72: 6, 397: 2, *kunugane* 177: 14, 24, *pœniga* 5 ggr., t. ex. 170: 10, *pœnigenom* 153: 14, *pœnigen* 153: 20, *pœniga løst* 513: 5, *rœknig* 12: 24. (166 ggr., hvaraf 119 i I, 8 i II, 39 i III.)

I främmande ord förekommer denna beteckning blott 1 gg., nämligen i *logobardos* 56: 9 (del I).

Alla dessa ord finnas äfven skrifna med *ng* utom *himiltuglom, bugha strœgen* och *frestnigom.*

β) *ng*-ljudet har i fsv. tid uppkommit ur *gh* i ställning före *n.*

Exemplen härpå äro: *dygn* 26: 6, 101: 2, 135: 21, 141: 6, 416: 20, *egna* 153: 10, *egnaþe* 418: 11, 16, *fagnaþe* 14: 7, *fagnaþa* 183: 13, *fœgna, -e* adj. 12: 3, 56: 4, 129: 12, *gagnløst* 526: 9, *hugnaþar* 101: 16, *hugnaþ* 149: 15, *hugnaþos* 496: 23, *iartigne* m. m. 12: 19, 56: 1, 77: 60, 168: 5, 196: 3, 4, 206: 20, 210: 3, 7, 505: 5, 32, 526: 15, 529: 9, *iartigna* 100: 8, *iartignom* 152: 7, 186: 2, 187: 12, 206: 14, 32, 499: 21, 523: 7, *lygne eldar* 136: 15, 185: 2, *ogne* m. m. 22: 9, 417: 12, *rœgn* 522: 23, *signa* 4: 12, *signaþ* 10: 12, *vœlsignaþar* 151: 1, *uœl signaþan*

14: 8, *vœl signat* 166: 5, *vagn* 167: 19, *vœgna* 8: 4, 13: 1, 137: 2, 204: 9, 208: 2, 420: 3, 516: 13, 208: 1, i detta sista fall med lokal betydelse. (57 ggr., hvaraf 42 i I, 5 i II, 10 i III.)

Däremot står *gh* i *daghnigene* 10: 6, *daghning* m. m. 129: 7, 523: 20, *dyghn* 511: 26, *eghnar* 519: 11, *fæghnę* m. m. 14: 1, 415: 8, *hughnath* m. m. 3: 25, 17: 14, 489: 3, *hughnapos* 510: 6, *iartighne* 6: 10, 51: 12, *lyghn* 30: 7, *oghn* 506: 2, *oghnen* 188: 18, *limoghne* 188: 17, *vaghn* 505: 20, *vaghnen* m. m. 505: 22, 24, *vœghna* m. m. 5: 23, 8: 2, 129: 11, 181: 6, 195: 6, 207: 18, 492: 11, 507: 16, 516: 18, 522: 7, 64: 11, i detta sista fall har ordet lokal betydelse. (31 ggr., hvaraf 17 i I, 1 i II, 13 i III.)

b) *gh* förekommer i följande fall:

iughfru 510: 1, *magha* 417: 9, *æghte* 27: 4, *eghte* 8: 14, 22: 13, (5 ggr., hvaraf 3 i I, 1 i II, 1 i III);

samt i *daghnigh* 523: 20, *gopgernigh* 152: 14, *hunagh* 77: 48, 402: 3, *kunugh* 490: 15, 497: 4, 6, 502: 6, *tolpœnigh* 100: 9. (9 ggr., hvaraf 3 i I, 1 i II, 5 i III.)

Med undantag af *hunagh* skrifvas ofvannämda ord äfven med *ng*; med *ngh* skrifvas blott *kunugh*, *magha*, *æghte*.

c) *gg* förekommer i följande fall:

lœgge 4: 14, 22: 6, *magge* 16: 10, *siugga* 7: 2, *vt spriggar* 6: 4, *þugga* 19: 28, (6 ggr.);

samt i *gœniggana* 21: 24, *gopgœrnigga* 20: 20, *ilgœrnigga* 20: 19, *iamnugga* 50: 27, *konuggar* 54: 21, *pœniggom* 30: 9. (6 ggr.)

(Samtliga fall af *gg* tillhöra Maria-sagan utom *iamnugga* och *konuggar* i Johannes Döparens Saga.)

I alla dessa ord utom i *iamnugga* anträffas äfven *ng*.

Med *ngh* skrifvas blott *lœgge*, *magge* och *konuggar*, med *ngg* blott *lœgge*, *magge*, *siugga* samt *gœniggana*.

d) *ghg* förekommer blott i *siughga* 11: 30 (tillhörande Maria-sagan).

Såsom synes af ofvanstående materialsamling, är *ng* den i Bu. vanliga beteckningen. Det ljudvärde, denna beteckning återger, torde vara velar nasal + tonande explosiva. De i mom. 1: c anförda skrifningarna *fangga* o. s. v. äro väl afsedda att angifva ett uttal med explosiva efter nasalen. Då den af *ng* betecknade ljudkomplexen kommer i ställning före annan kons., torde — ifall ej analogi inverkat hindrande — explosivan hafva ljudlagsenligt bort-

fallit, t. ex. i *hungra*, *hænyde*. Ett sådant uttal utan explosiva anges sannolikt med skrifningen *almennigns gatu* (mom. 1: e); säkert är detta förhållandet med de under mom. 2: a: β anförda fallen *dygn* o. s. v. (ifall, såsom jag ofvan antagit, *gn* här betecknar *ɣn* och icke *gn*, hvilket senare vore ett mellanstadium mellan *ɣn* och *gn*, se Kock Tidskr. f. Fil. N. R. IX: 150.) Skrifningarna *nng* och *ngh* äro nog blott grafiska varianter till *ng*. Jfr. för öfrigt hvad som rörande andra fsv. hss. i detta afseende framställts af Brate i Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 57 (§ 22: f: 1), af Kock i Tidskr. f. Fil. N. R. VIII: 292 och följ., af Larsson i Södermannalagens Språk, sid. 109 (§ 20: anm. 1) och af Noreen i Aschw. Gr. § 34: anm. 2 och § 40: anm. 2.

Såsom beteckning för den ur *gh* i ställning före *n* uppkomna velara nasalen (jfr. dock den nyss omnämda, af Kock påpekade möjligheten) brukas i allmänhet *g*, dock äfven någon gång *ng* eller *ngh*; se mom. 2: a: β och mom. 1: a och b. Emot dessa ljudlagsenliga skrifningar stå icke så få fall med *gh*. Uti *daghning*, *dyghn*, *eghnar*, *fæghne*, *hughnath*, *hughnapos*, *lyghn* kan detta förklaras genom association med besläktade ord, i hvilka *gh* ej följdes af *n*. Måhända var sammanhanget med *vægher* ännu tillräckligt lefvande för språkkänslan för att åstadkomma en dylik association äfven i *væghna*; *vægher* användes nämligen i betydelsen 'sida, håll' uti uttryck liknande dem, där *væghna* brukas; se Rydqvist II: 54. Uti *iartighne*, *oghn* och *vaghn* kan *gh* ej förklaras genom analogi; i dessa ord torde det bero på konservatism i stafningen eller på vacklan i beteckningen. Den motsats mellan I och III, som råder i fråga om *g* och *gh* vid de i § 5: mom. 5 och 6 behandlade företeelserna, spåras äfven här: I har 42 *g* mot 17 *gh*, II 5 *g* mot 1 *gh*, III 10 *g* mot 13 *gh*.

Uti mom. 2: a: α, b, c, d äro anförda fall, där väntadt *n* saknas. Vid ett närmare skärskådande af dessa fall finner man, att afledningsändelserna *-ning*, *-nang*, *-nung* intaga en speciell ställning. De anträffas med utelämnadt *n* i hs.'s alla tre delar, under det att frånvaro af *n* i andra ord förekommer hufvudsakligen i del I; och då i öfriga fall[1] mot 498 *ng*, 41 *ngh* och 13 *ngg* eller inalles **552** fall af bevaradt *n* stå 30 *g*, 5 *gh* och 6 *gg* eller inalles **41** fall af

[1] Jag frånser fall af sekundärt *ng*-ljud äfvensom de ord på *-ing*, *-ung*, i hvilka afledningsändelsens vokal föregås af annan kons. än *n*.

utelämnadt *n*, så stå i *-ning, -nang, -nung* emot 28 *ng*, 2 *ngh* och 1 *ngg* eller inalles 31 fall af bevaradt *n* ej mindre än 166 *g*, 9 *gh* och 6 *gg* eller inalles 181 fall af utelämnadt *n*. I dessa talrika fall af utelämnadt *n* i ändelserna *-ning, -nang, -nung* kan skriffel icke föreligga. Visserligen vore det helt naturligt, om *n* i bokstafsförbindelsen *-ning, -nung* någon gång uteglömdes, men att en sådan glömska skulle göra sig gällande i den utsträckning, som här vore förhållandet, är icke möjligt, utan det måste vara med afsikt, skrifvaren här utelämnat *n*.

Noreen har i Grundriss § 189: 6, Sv. Etymologier, sid. 5 och Aschw. Gr. § 318 förklarat skrifningar sådana som dessa genom att antaga, att den före *g* stående nasalen genom ett slags dissimilation bortfallit, när stafvelsen börjat med *m* eller *n*. För vestgerm. språk är en liknande ljudlag uppställd af Schröder i ZfdA. XXXVII: 124 och följ. och af Holthausen i Asächs. Elementarbuch § 193. De i Bu. förekommande fallen stämma med den af Noreen framställda ljudlagen. Något exempel med föregående *m* finnes icke, om man frånser ordet *mangen*, som dock ej kommer i betraktande, ifall ljudlagen begränsas till svagtonig ställning, såsom äfven tyckes vara Noreens mening, efter hvad de i Aschw. Gr. anförda exemplen och formuleringen i Grundriss gifva vid handen. I enlighet med denna ljudlag är *n* kvar i *brutfælingar, høfþinga, kærling* o. a., *mæssing, syslunga, tuilinga*. Då *n* stundom är bevaradt äfven i *-ning, -nung*, kan detta bero på dialektblandning eller konservatism i skriften. Påpekas må, att i Mariasagan *n* alltid saknas. Det framgår ej af beteckningarna i Bu., huruvida den på nasalen följande explosivan efter nasalens försvinnande kvarstod som explosiva eller utbyttes mot spirant. Sannolikt inträffade det senare, såvida ej ljudlagen »*ȝ* > *g* efter svagtonig vokal» (se ofvan sid. 78) kom störande emellan.

Huru frånvaron af *n* är att fatta i andra fall — se mom. 2: a: *α*, b, c, d — än de nu behandlade afledningsändelserna, synes mig ovisst. Ett uttal utan nasal kan där icke förutsättas. Men frågan blir, om man har rätt att betrakta dessa fall såsom felskrifningar. Läffler har i afhandlingen Om *v*-omljudet, sid. 34, not 3 förklarat *siugga, siughga, siugs* m. fl. såsom skriffel, bestående däri, att förkortningstecknet för *n* blifvit uteglömdt, och i Aschw. Gr. § 40: anm. 1 har Noreen, ehuru med tvekan, anslutit sig till denna uppfattning. Men såsom redan Rydqvist IV: 333 påpekat, användes förkortningstecken ej särdeles ymnigt

i Bu. Utelämnandet af *n* förekommer hufvudsakligen i del I, ur II och III har jag antecknat blott *magha* 417: 9, *iugfrur* 500: 32, *iughfru* 510: 1. Uti del I anträffas 29 fall af *g*, 3 af *gh*, 6 af *gg*, 1 af *ghg*, alltså inalles 39 fall af utelämnad nasalbeteckning; detta förefaller visserligen ej mycket emot mängden af regelrätta skrifningar — 324 *ng* (n*g*), 36 *ngh*, 12 *ngg* (n*gg*), 1 *nng*, inalles 373 fall af utsatt nasalbeteckning —, men det är att märka, att i samma del af hs. *n* före *g* blott 14 ggr. uttryckts genom förkortningstecken (frånsedt afledningsändelserna *-ning*, *-nung*), alltså nästan endast en tredjedel af antalet fall, i hvilka förkortningstecknet skulle hafva uteglömts i nämda ställning. Visserligen kunde det i några fall vara bokstafven *n* — och icke förkortningstecknet —, som uteglömts; med någon större sannolikhet kan detta dock ej antagas för andra fall, än där *i* eller *u* föregår. Men äfven om de 14 fall frånskiljas, i hvilka nämda bokstäfver föregå *n*, kvarstå ej mindre än 25 fall, för hvilka man nödgas antaga förkortningstecknets uteglömmande. Före *d* saknas nasalbeteckning i del I endast 5 ggr. (se § 26: mom. 8), under det att förkortningstecknet användts i förbindelsen *nd* 18 ggr. och fastän nämda bokstafsförbindelse är minst lika vanlig som *ng*; i annan ställning saknas — utan ljudlagsenlig orsak — *n* 9, eller högst 13, ggr. (se § 26: mom. 8), ehuru förkortningstecknet användts cirka 125 ggr. Om nasalbeteckningens utelämnande före *g* beror på felskrifning, måste tydligen någon särskild orsak hafva funnits, som framkallat felskrifningen i sådan myckenhet just i denna ställning. Det vore möjligt, att dissimilationen i *-ning*, *-nang*, *-nung* icke ägt rum i afskrifvarens dialekt, men kommit till uttryck i det original, han afskref, och att till följd däraf hos skrifvaren uppstod osäkerhet i användandet af beteckning. Häremot talar dock, att de ord på *-ing*, *-ung*, i hvilka afledningsändelsens vokal föregås af annan kons. än *n*, blifvit rätt återgifna. Kanske drifves man till att antaga, att *g*, *gh*, *gg*, *ghg* äro af skrifvaren medvetet använda ortografiska varianter till *ng*, *ngh*, *ngg*, *nng*. Huru skulle en sådan skrifsed kunna uppkomma? Det är icke troligt, att den skulle hafva utvecklat sig därur, att *g* och *gh* i vissa ord fått ljudvärdet *ɣ* genom öfvergången *ʒ* > *ɣ* före *n*; ty dels förklaras därigenom icke skrifningarna *gg*, *ghg*, dels uttalades sannolikt de i mom. 2: a: *α*, b, c, d anförda orden i allmänhet med nasal + explosiva, under det att explosiva icke förefanns i de fall, där *ɣ* uppstått ur *ʒ*. I mlty. anträffas någon gång *gg* i stället för *ng*, men enligt Lübben Mnd. Gr., sid.

58 är detta sällsynt, och man kan därför icke antaga inverkan af mlty. skrifsed i Bu. Skulle möjligen det i Bu. förekommande utelämnandet af nasalbeteckning före *g* vara att sammanställa med en liknande företeelse i runskriften? Se vidare härom § 24. I fall *g* o. s. v. är blott ortografisk variant till *ng* o. s. v., är möjligt, att den ofvan behandlade frånvaron af nasalbeteckning i *-ning, -nang, -nung* icke har sin grund i ett uttal utan nasal. Att *n* så ofta utelämnats just där, skulle då bero på att förbindelsen *-ning, -nung* var obekväm att skrifva till följd af bokstäfvernas inbördes likhet, och kan jämföras därmed, att *n* aldrig uttryckts genom förkortningstecken i de ord på *-ing, -ung*, där *n* ej föregick, men däremot ganska ofta i förbindelsen *-ning, -nung*. Emellertid må å andra sidan erinras om att ordet *hunagh* enligt Noreen Sv. Etymologier, sid. 5 aldrig i fsv. uppträder med *-ng* och att man alltså åtminstone för detta ord synes vara nödsakad att antaga ett uttal utan nasal.

Det återstår slutligen att lämna en sammanfattande framställning af *g*-ljudets förekomst i Bu. Till de ofvan anförda fallen böra då ytterligare läggas ord med bokstafsförbindelserna *nk, nc*, bakom hvilka ligger uttalet velar nasal + tonlös explosiva. Naturligtvis kan där, liksom i ljudförbindelsen *g* + *g*, explosivan bortfalla i ställning före kons.

g-ljudet förekommer

1) i inhemska ord, där förbindelsen nasal + explosiva är ärfd från samnord. tid, t. ex. *lang* 76: 6, *sunko* 167: 12;

2) i lånord, hvarvid i det långifvande språket föreligger bokstafsförbindelsen *ng, nk*; t. ex. *ængel* 4: 1 — fsax. *engil*, ags. *engel*, grek. *ἄγγελος*; *ionkara* 414: 17 — mlty. *junker*.

3) på grund af öfvergången *ʒ* > *g* före *n*, t. ex. *vngnen* 506: 5, *dygn* 416: 20;

4) genom analogi i *antingia* 143: 18; se Kock Arkiv XI: 27 och följ., Noreen Sv. Etymologier, sid. 5.

§ 8. Bokstafven h.

Rörande *h*'s ljudvärde och ursprung se Aschw. Gr. § 36, § 364, § 365. Om förekomsten af *h* i Bu. är intet att anmärka. De digrafer, i hvilka *h* ingår, äro behandlade i § 3: anm. 3 (*th*), § 4: anm. 2 (*ph*), § 6 (*gh*), § 7 (*ngh* m. fl.), § 13: anm. 2 (*ch*).

Anm. Med afseende på *h* i *ihesus* o. a., t. ex. 207: 13, *iherusalem* m. m., t. ex. 3: 22, se Sv. Skriftprof, sid. 3, not. 3.

§ 9. Bokstafven i.

1) *i* står i inhemska ord såsom beteckning för konsonantiskt *i*, ärfdt från samnord. tid. T. ex. *duælia* 520: 23, *iak* 188: 7, *iorþ* 188: 11, *liuvar* 74: 16, *siu* 70: 25, *hion* 4: 30, *drænkia* 523: 15; se Aschw. Gr. § 75, § 82, § 92: b: 2, § 93: 3, § 231.

Anm. 1. Huruvida i något af ofvan anförda fall ett uttal med spirantiskt *j* förefanns, framgår ej af skrifsättet i Bu. Se Aschw. Gr. § 20: 3.

2) *i* står i lånord såsom beteckning för konsonantiskt *i* (jfr. dock anm. 2) motsvarande *i* eller *j* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats; t. ex. *boior* 511: 4 — mlty. *boie*, lat. *bojæ*; *ionkara* 414: 17 — mlty. *junker*.

Om senare *i* i *kirkia* 26: 21, *michials* 516: 7 o. dyl. se Aschw. Gr. § 231.

Anm. 2. Noreen i Aschw. Gr. § 20: 3 anser *i* redan i den klassiska fsv. (se Aschw. Gr. § 4: 2) beteckna spirantiskt *j*, när *i* i lånord står uddljudande före vokal. På ett sådant ljudvärde hos *i* tyda måhända de ofvan i § 5: anm. 1 anförda skrifningarna *gesus, gerusalem*. De torde visserligen hafva sitt upphof i utländska förebilder, men att man anslutit sig till dessa förebilder, beror kanske på att den uddljudande kons. i de ifrågavarande orden ägt en viss likhet i uttal med det ljud, som i inhemska ord låg bakom beteckningen *g* före palatal vokal; se Aschw. Gr. § 278. — Med afseende på ljudvärdet hos *i* i annan ställning än den här berörda, jfr. ofvan anm. 1.

3) *i* betecknar konsonantiskt *i* uti den genom fsv. brytning uppkomna diftongen *iu, io*, t. ex. *siungga* 24: 1, *sionga* 182: 10, *kiurtel* 16: 10. Se Aschw. Gr. § 127.

4) *i* betecknar affrikationen hos *g* ock *k*; se Aschw. Gr. § 278.

Det enda säkra fall, då ett sådant *i* står mellan *g* och *æ*, är *rum giæuir* 18: 9 [1]; *giærna* 9: 2, 17: 13, 18: 13, 19: 9, 24: 7, 26: 1, 18, 28: 3, 141: 23 (alltså blott i I) kan nämligen bero på brytning, (den vanliga formen af detta ord är *gærna*, t. ex. 25: 26, 137: 9). Mellan *k* och *æ* är *i* något vanligare, dock har jag antecknat det

[1] Stephens, sid. 1306, öfversätter detta ord med 'ärelysten', hvaremot Söderwall i sin Ordbok återger det — ehuru under tvekan — med 'frikostig, slösande'. Detta senare torde träffa det rätta. Den betydelse 'begifven på', som förutsättes af Stephens' tolkning af ordet, är icke uppvisad hos adj. *gæver*; däremot har betydelsen 'gifvande, gifmild' stöd af nno. diall.'s *gjæv* 'gavmild, som gjerne vil give', Aasen; jfr. äfven isl. *nytgæfr* 'yielding milk'. Detta *rum giæuir* är att sammanhålla med fsv. *rumgavul*, som af Söderwall öfversättes med 'frikostig, slösande'; jfr. äfven nno. *romhendt* 'rundhaandet, gavmild, som ikke sparer', Aasen. Första sammansättningsleden är *rumber*, hvilket bl. a. betyder 'stor, ymnig, frikostigt gifven'.

blott från del I. Exemplen äro: *kiæmpom* 128: 13, *kiænde*, *-o* 138: 15, 14: 20, *kiæran* 30: 3, *kiærþo* 136: 19, *kiærlingena* 174: 14, *skiæg* 56: 6, 204: 13. Däremot saknas *i* i *kænna* med afledningar och sammansättningar cirka 40 ggr., hvaraf cirka 30 i I, t. ex. 22: 14, 514: 19, *kær* o. a. 24 ggr., hvaraf 19 i I, t. ex. 30: 5, 531: 4, *kærþe* o. a. 6 ggr., hvaraf 4 i I, t. ex. 135: 6, 511: 4, *kærling* med smns. 4 ggr., samtliga i I, t. ex. 136: 13, *skæg* 208: 10, samt i åtskilliga andra ord, t. ex. *kælda* 71: 14, *kæmba* 524: 11, *skæmptan* 497: 9.

Mellan *g* och *ø* förekommer *i* endast i *giørþe* 29: 20 (se ofvan sid. 31). Det är möjligt, att detta är blott ett skriffel för *giorþe*. Men *i* kunde ock vara beteckning af affrikationen, och formen vore att sammanhålla med *gørdþe* m. m. 3 ggr. i Vg. II, Addit. 7: 11, not 90, *gørþ* ibidem 7: 25, not 64, *gørðe* och *gørþ* Vg. IV, sid. 313, *gørþe* i U. enligt Schlyters uppgift i Glossaret; i Vg. II, Addit. 7: 11 finnes äfven *giørþe*.

I andra fall än de anförda anträffas icke *i*[1]; som exempel kunna nämnas *genstan* 8: 6, *giri* 514: 8, *gyru* 197: 6, *kesare* 419: 12, *blykistan* 210: 10, *kyste* 519: 9, *kømd* 186: 2, *køpa* 184: 18.

5) *i* betecknar det ur sammansmältning af *gh* och konsonantiskt *i* uppkomna spirantiska *j*. Se Kock Arkiv XI: 328 och följ., Noreen Aschw. Gr. § 270 jämte anm. 2 samt ofvan § 6: mom. 5.

Exemplen äro: *bøia* 498: 24, *bølia* 499: 15, *fløia* 173: 17, *vipar siia* 20: 4, *þiia* 136: 8 samt *læias* 30: 11. I Söderwalls Ordb. uppfattas detta sistnämda ord såsom hörande till *lāghias* 'minskas, stillas, upphöra', och det är måhända det rätta. Emellertid är det, särskildt med hänsyn till att Bil. och Pass. hafva *læggias* på motsvarande ställe, möjligt, att *læias* utgår från ett *lāghias*, 'lägga sig', som skulle vara en i anslutning till pres. ind. gjord ombildning af *læggias*, såsom Noreen i Aschw. Gr. § 239: anm. 1 anser troligt att förhållandet är med *læghia* i Vg. II. — Sid. 152: 14 i Stephens' ed. står *syra*. Såsom jag ofvan sid. 39 angifvit, är hs.'s ursprungliga läsart förvanskad. Ifall där stått *syra*, kunde detta vara skriffel för *syria* (se nedan § 26: mom. 10), såsom Söderwall i tillägg till 18:de häftet af Ordb. förmodar, och då vore äfven detta att lägga till de här anförda fallen af sammansmältning af *gh* och konsonantiskt *i*. Men *syra* kunde ock vara ett helt annat ord än *syrghia*, nämligen en afledning af adj. *sur*. Detta *syra* skulle betyda 'se surmulen ut, se bedröfvad ut', och i mlty. finnes

[1] *Kiyti* 504: 32 är måhända att läsa *kivti*, jfr. ofvan sid. 51.

ock ett verb *suren*, som betyder 'sauern; widerwärtiges empfinden, missmütig werden; säuern', se Lübben-Walther Mnd. Hwb. Inom Skandinavien finnas äfven motsvarigheter till mlty. *suren*, nämligen i nsv. diall. *syra* 'ej vilja brinna' (om rå ved) Rietz' Ordb., sid. 700, och i nno. diall. *syra* 'suurmule, grine, være vranten' Aasen, enligt Ross äfven begagnadt »om fugtig Ved som suser og pibler i Ilden».

Gent emot de anförda exemplen på ljudlagens inträdande stå *fylghia* m. m. 6 ggr., t. ex. 185: 22, *leghia* 30: 8, *nøghia* 28: 21, *sighia* 18 ggr., t. ex. 23: 11, 398: 12, 516: 19, *viþar sighia* 29: 18, 514: 27, *þighia* 205; 5, *vighia* 182: 21, 195: 22, *hærbærghiaþe* 15: 28 (om *hærbærgiar* 15: 31 se § 5: mom. 6).

Dessa skrifningar bero på konservatism i stafningen eller ock möjligen därpå, att genom inflytande från pres. *fylgher* o. s. v. *gh*-ljudet åter inkommit i inf.; jfr. § 6: mom. 5.

6) *i* betecknar hiatusfyllande konsonantiskt (eller spirantiskt? jfr. ofvan anm. 1) *i*; se Aschw. Gr. § 328: 1.

Exemplen äro: *leiande* (se Aschw. Gr. § 125) 416: 12, 494: 29, *seia* 56: 1, 129: 11, 193: 10[1], 208: 5, 495: 2, 502: 9, 509: 1, 511: 23, 520: 21, 521: 28, 532: 16[1], *sucæiar* 199: 5, *sucia* 199: 19, *teia* 204: 24, *leion* m. m. 71: 20, 182: 17, 512: 8, 526: 26, 529: 7; då 173: 21 stått *leions* — hvars *i* nu är utskrapadt — i stället för *leons* nom. propr., är det måhända felskrifning beroende på att appellativet *leion* föresväfvat skrifvaren. Hit höra kanske ock *fiianda* 190: 7, *niio* 61: 5, *niiunda* m. m. 72: 2, 185: 21, 196: 1, *tiiu* 5: 4, 177: 6, *tiio* 396: 8, 417: 15, *tiiunda* 185: 22, 508: 26; dubbelskrifning af vokal är nämligen sällsynt i Bu. i flerstafviga ord.

Följande former sakna hiatus-*i*: *sea* 186: 15, *for seo* 182: 6, *tiunde* 509: 6, *Maria* o. a., mycket ofta, t. ex. 3: 2, 4: 22, 28: 14, 73: 1, *leons* nom. propr. 171: 14, jfr. nyssnämda fall 173: 21.

7) Oklart är *i* i *hiøght* 422: 2; jfr. Aschw. Gr. § 328: 2. Rörande *hiøgt* 57: 4 se ofvan sid. 32.

Anm. 3. På felskrifning beror *i* i *Hiat* (för *Huat*) 507: 7; troligen föreligger ock skriffel i *griæna* 19: 20 (i stället för *grænia*), såsom Rydqvist III: 291 och Söderwall Ordb. **gränia** antagit.

Anm. 4. I stället för *i* anträffas *y* i *dyavl* 20: 13, *dyavuls* 20: 4, *dyawlin* 20: 9, *dyævulen* 19: 30; samtliga fall tillhöra Maria-sagan. Här må ock nämnas *indye* 204: 9, 205: 7, 209: 25, 210: 1 (*indie* 181: 3, 182: 1, 183: 27, 186: 1, 203: 1, *india* m. m. 16: 8, 181: 7), *moysi*, t. ex. 3: 18, 78: 70, *troya* 490: 3. Med *y* skrifves ock det många gånger förekommande namnet *dyoclecianus*, t. ex. 489: 29, 526: 20, två gånger dock med *i*, nämligen 489: 24, 518: 3.

[1] *ia* är utskrapadt.

§ 10. Bokstafven k.

1) *k* står i inhemska ord såsom beteckning för tonlös palatal eller velar explosiva, ärfd från samnord. tid, samt för den af tonlös palatal explosiva i fsv. tid uppkomna affrikatan; se Aschw. Gr. § 37, § 231, § 278. T. ex. *like* 13: 31, *karl* 18: 19, *karþe* 135: 6.

2) *k* står i lånord såsom beteckning för i mom. 1 anförda ljud, motsvarande *k* (*c*) eller *ch* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats. T. ex. *ætikio* 77: 52, se Kluge Et. Wb. **Essig**; *biskopar* 5: 28 — fsax. *biskop*, grek. *ἐπίσκοπος*; *akt* 144: 2 — mlty. *acht*; *skændelekan* 401: 6 — mlty. *schendelik*.

3) *k* betecknar den af *gh* — med *ch*-ljudet som mellanstadium — och af *g* i ställning före *t* uppkomna tonlösa explosivan; se Aschw. Gr. § 261: 1, § 264. Fallen häraf äro *hælakt* 532: 15, *renfærþokt* 188: 5, *sakt* 185: 25, *syrkt* 74: 39, *vikt* 23: 9, 24: 9, 140: 22, 183: 9; *bykt* 24: 9. Motsvarande fall med *c* (jfr. § 11) äro: *skrinlact* 54: 20, *sact* 495: 24, *miþ vact* 15: 22; *Lanct* 56: 8, *lanclt* 145: 21 (skriffel för *lanct*), *lunct* 489: 5. Hit äro äfven att föra *bygkt* 64: 21, 184: 4, 16, 188: 9, *ængkte* 494: 11, *ægkte* 153: 4. Ett annat sätt att beteckna den af *gh* uppkomna explosivan är behandladt i § 5: mom. 3, där äfven skrifningar med *gh* äro anförda. På analogi beror *bygt* 188: 11; bakom *langt*, *manght* o. dyl. ligger måhända ett uttal utan explosiva, se ofvan sid. 88.

4) *k* betecknar den af *gh* — med *ch*-ljud såsom mellanstadium — i ställning efter *s* och *t* uppkomna tonlösa explosivan; se Aschw. Gr. § 261: 2. T. ex. *løske* 171: 17, *æke* 206: 3.

5) Genom assimilationen *tk* > *kk* hafva uppstått fall sådana som *nokor* 101: 14, *æke* 206: 3 med senare förkortning af dubbelkonsonanten; se Aschw. Gr. § 290: 1. Möjligen hör hit ordet *økn*, t. ex. 71: 20, se Aschw. Gr. § 308: anm. 3.

Anm. 1. På felskrifning beror *k* i *rækeleken* (för *ræþeleken*) 62: 15 och *lysteleck* (för *lystelect*) 489: 3.

Anm. 2. Öfverflödigt står *k* genom etymologisk skrifning i *ærinnelekx* 128: 23 och *ovinnelekx* 128: 24.

Anm. 3. Rörande den ortografiska växlingen af *k*, *c*, *q*, *ch* se § 13.

§ 11. Bokstafven c.

A) *c* betecknar *k*-ljud, jfr. § 10.

Bokstafven *c* förekommer här i de fall, som med afseende på *k* behandlats i § 10: mom. 1, 2, 3, 5.

Någon etymologi för *capal* 165: 22 (isl. *kaðall* 'Reb', nno. diall. *kal* 'Toug, Reb' m. m.) känner jag icke till.

Med afseende på växlingen *ct* : *tt* i *dactilla frukt* 499: 23 och *dattila fruk* 183: 3 se Tamm Et. Ordb. **Dadel.**

Anm. 1. *c* ingår i digrafen *ch*, se nedan § 13: anm. 2.

B) *c* är använd vid beteckning af *s*-ljud — jfr. § 19 — i *døscens* 207: 12, *manscens* 145: 9, *blamanzcens* 516: 4, om hvilka fall se § 23: 1, § 24: A: 4.

Anm. 2. I främmande ord står *c* ofta i nyssnämda användning, t. ex. *cesaream* 181: 1, *Justicia* 21: 16.

Anm. 3. Genom felskrifning står *c* i stället för *e* i *galcidas* 178: 3.

§ 12. Bokstafven q

betecknar tonlös velar explosiva, förekommande dels i inhemska ord, ärfd från samnord. tid, t. ex. *quinno* 62: 9, dels i lånordet *oquemelek* 143: 5, jfr. mlty. *bequemelik*.

§ 13. Om den ortografiska växlingen mellan k, c, q, ch.

Den följande redogörelsen rör sig uteslutande om ortografiska frågor. Användningen af *k*- och *c*-typerna är en af de punkter, i hvilka hs.'s olika delar tydligt skilja sig från hvarandra, och jag har därför ägnat den i och för sig skäligen ointressanta frågan en utförlig behandling. Grupperingen af materialet är gjord med hänsyn till de resultat, som i vissa fall framgå därur.

Bokstafven *q* brukas endast före *u*, när detta betecknar konsonant, men är där enrådande, t. ex. *qual* 135: 1, *quelde* 27: 6.

Digrafen *ch* användes blott undantagsvis i stället för *k* och *c*; se nedan anm. 2.

Bokstäfverna *k* och *c* växla på sätt, som framgår af följande redogörelse.

I) *k* : *c*. (Förbindelsen *sk* : *sc* behandlas särskildt i mom. 2; *k* : *c* i förbindelse med andra konsonanter och vid fördubbling behandlas i mom. 3—6.)

a) Före velara vokaler.

I lånord är *c* den vanliga beteckningen till följd af association med ordens utländska motsvarighet. Så anträffas — för att nu nämna blott de oftast förekommande orden — *c* 48 ggr. i *prædica* och därmed samhöriga ord, t. ex. 72: 3, 138: 14, däremot *k* blott i fallen 58: 5, 72: 10, 139: 12, och i *cors* är *c* fullständigt enrådande.

Inom den inhemska ordskatten äro *k* och *c* fördelade på följande sätt:

α) Före *a*.

Framför böjnings- och afledningsändelses *a* står i del I 180 *k* mot 9 *c*, i II 17 *k* mot 9 *c*, i III 16 *k* mot 54 *c*. T. ex. *likasta(r)* 193: 3, *licastan* 193: 12; *ændeleka* 414: 5, *sarleca* 414: 5; *siuka* 515: 20, *siuca* 516: 5.

I annan ställning anträffas i I 55 *k* mot 77 *c*, i II 1 *k* mot 8 *c*, i III 2 *k* mot 50 *c*. T. ex. *silf kar* 170: 8, *self car* 170: 5; *kastaþe* 420: 9, *iarn cambom* 422: 2; *færiokarl* 498: 31, *carman* 503: 5.

β) Före *o*.

Framför böjnings- och afledningsändelses *o* står i I 70 *k* mot 2 *c*, i II 2 *k*, i III 17 *k* mot 12 *c*. T. ex. *nokor* 5: 16, *nocor* 14: 16; *toko* 421: 6; *mørko hus* 504: 18, *mørco hus* 528: 5.

I annan ställning står i I 93 *k* mot 90 *c*, i II 11 *c*, i III 3 *k* mot 44 *c*. T. ex. *kom* 10: 11, *com* 10: 9; *coma* 402: 8; *kom* 493: 22, *como* 496: 19.

γ) Före *u*.

Framför böjningsändelses *u* står i I 7 *k* mot 1 *c*, i II 1 *k* mot 1 *c*, i III 2 *k*. T. ex. *vikum* 8: 18, *vicum* 12: 13; *suikum* 401: 12, *lucum* 416: 16; *takum* 515: 19.

I annan ställning står i I 126 *k* mot 7 *c*, i II 10 *k* mot 3 *c*, i III 45 *k* mot 32 *c*. T. ex. *kumbar* 19: 18, *cumbar* 6: 4; *kusca* 415: 5, *cusca* 422: 9; *kunugen* 502: 3, *cunugen* 502: 11.

Af denna statistik framgå följande resultat:

De olika delarna af hs. visa skiljaktig ståndpunkt i fråga om användningen af *k* och *c*. Under det att i del I skrifning med *k* dels har öfvertag, dels är proportionsvis mycket starkt företrädd gent emot skrifning med *c*, föredras *c* afgjordt i del III[1]. Hvad del II beträffar, är materialet för knappt för att tillåta några bestämda slutsatser; dock tyckes denna del ansluta sig till III.

Bokstafven *k* förekommer ymnigare före *a* och *o*, när de äro ändelse- och afledningsvokaler, än när de befinna sig i annan ställning. (Exemplen på *k*, *c* före *u* äro så få, att de ej kunna tagas i betraktande). Att *k* föredragits före ändelsevokaler, torde hafva sin orsak däri, att vid ordens böjning *k*-ljudet ofta kom att stå före palatal vokal och då skulle betecknas med *k*; de talrika former,

[1] Jfr. dock nedan rörande ställning före *u*.

i hvilka *k* var det enda möjliga, bidrogo till samma teckens öfverhandtagande eller bibehållande i former, där velar vokal följde och alltså *k* och *c* kunde användas promiscue. Sedan skrifning med *k* på detta sätt stadgats före böjningsändelses vokal, kunde *k* analogice få ett liknande öfvertag äfven före afledningsändelses vokal och i fall, som därmed föreföllo likställda, t. ex. i ordet *nokor*, hvilket i regel har *k*.

Minst vanligt är *c* i ställning före *u*; t. o. m. i III, som annars gynnar *c*-skrifning, är *k* öfvervägande i nämda ställning. Att III uppvisar så många *c*, som verkligen är förhållandet, beror på att icke mindre än 26 fall äro former och afledningar af verbet *cuma*, där skrifning med *c* fått öfvertag genom inverkan från de ännu talrikare (43) fall af detta verb, i hvilka *k*-ljudet åtföljdes af *o* och enligt den allmänna tendensen i III betecknades med *c*; blott två gånger, 505: 2, 511: 11, har jag ur III antecknat bokstafsförbindelsen *ku* hos detta verb. Af ordet *kunugar* däremot, hvilket i denna del af hs. alltid har *u* i rotstafvelsen, har jag funnit 39 fall af *k*, men blott 1 af *c*, nämligen 502: 11.

b) Före palatala vokaler.

c anträffas blott i *dracin* 491: 31 och *sæncia* 514: 16 samt i *Cøpen* 152: 23; annars är alltid *k* användt, t. ex. *draki* 199: 5, 490: 6, *bialken* 417: 2, *sænkia* 210: 10, *drænkia* 523: 15, *køpa* 184: 18, *køp* 513: 12, *kømd* 186: 2. Skrifningarna *dracin* och *sæncia* äro att sammanhålla med de nedan i mom. 2: b anförda fallen af *sc* före palatal vokal i II och III. Det i del I förekommande *Cøpen* tyder på att *k* ej öfvergått till affrikata före det af *au* uppkomna *ø*, se Kock Fsv. Ljudlära, sid. 54 och följ., sid. 544 och följ., Noreen Aschw. Gr. § 278: anm. 2.

c) I slutljud

förekommer *c* sällan, hufvudsakligen i Maria-sagan. Jag har antecknat *folc* 7: 18, *sanc* 137: 16, *calc* 420: 13, *fic* 4: 9, 13, 8: 9, 24: 16, 30: 8, *sic* 16: 1, 25: 21, 29: 19, *oc* 8: 1, 8, 12: 18, 27: 15, 29: 5, 174: 17, 509: 10, 12; hit höra äfven *oc* 15: 24, 20: 6, ifall dessa ord äro skrifna af äh., samt det på felskrifning af *t* i stället för *c* beroende *ot* 11: 5.

Annars brukas alltid *k*, t. ex. *folk* 8: 14, *fik* 4: 17, 7: 16, 24: 5, 415: 6, 506: 1, *sik* 15: 10, 25: 25, 420: 4, 525: 6, *ok* 8: 3, 174: 16, 395: 6, 510: 5.

2) *sk* : *sc*. (Om *sk* : *sc* före *r* se mom. 3: b.)

a) Före velara vokaler.

α) Före *a*.

I del I är *sk*, med ett undantag, enrådande, t. ex. *hemska* 138: 10, *skal* 4: 4, *hærskape* 14: 12; endast lånordet *paska*, som 4 ggr. skrifvits med *sk*, t. ex. 195: 21, anträffas med *sc* 196: 2.

I del II står före ändelse-*a* *sc* 5 ggr., t. ex. *rømscar* 396: 1, *sk* blott i *rømskar* 397: 5; i annan ställning möter *sc* 8 ggr., t. ex. *scaro* 418: 3, *venscap* 422: 5, *sk* blott i *of skambar* 416: 24.

I del III brukas alltid *sc*, utom i *hærskap* 490: 7; t. ex. *kuscapar* 530: 1, *scal* 495: 32, *hærscap* 508: 3.

β) Före *o*.

Framför böjnings- och afledningsändelses *o* anträffas i I 14 *sk* mot 6 *sc*, i II 2 *sc*, i III 1 *sk* mot 5 *sc*. T. ex. *hemsko* 101: 20, *hemsco* 101: 12; *rømscom* 415: 4; *asko* 530: 4, *asco* 495: 9.

I annan ställning förekommer i I 6 *sk* mot 1 *sc*, i II 3 *sc*, i III 1 *sk* mot 4 *sc*. T. ex. *alskons* 102: 8, *alscona* 101: 18; *alscons* 415: 20; *skogs* 506: 12, *scoghom* 500: 26.

Lånordet *biskopar* skrifves i I med *sk* 15 ggr., och med *sc* 55 ggr., i II med *sc* 2 ggr., i III med *sc* 2 ggr. Med *sk* skrifves *skola* 22: 7, 50: 25, med *sc* *pascom* 166: 11.

γ) Före *u*.

I del I är *sk* det normala, t. ex. *skulde* 184: 8, *sc* anträffas endast i *sculum* 199: 12.

I del II anträffas *sk* i *skuld* 396: 11, 397: 9, *sc* 5 ggr., t. ex. *sculd* 414: 2.

I del III är *sc* det normala, t. ex. *sculd* 499: 17, och *sk* finnes endast 3 ggr., t. ex. *skuld* 493: 14.

b) Före palatala vokaler.

Före *e* brukas i hs.'s alla delar *sk*. Före *i*, *y*, *æ*, *ø* anträffas däremot *sc* ej sällan i II och III, under det att I alltid har *sk*.

Del II. Före *i* står *sc* i *scina* 416: 1, *scipte* 417: 1, *scipape* m. m. 397: 7, 398: 3; däremot har jag från denna del af hs. icke antecknat något fall af *sk* före *i*.

Före *æ* står *sc* i *sundar scæra* 417: 4, *sk* i *skær* 419: 18, *skærsla* 419: 15, *skæmdes* 416: 17, 419: 19, *skændelekan* 401: 6.

Exempel på *sc* eller *sk* före *y* och *ø* saknas.

Del III. Före *i* står *sc* i *scinanda* 530: 8, *scip* o. a. 6 ggr., t. ex. 523: 9, *scipapo* 4 ggr., t. ex. 512: 3, *sciuta* o. a. 4 ggr., t. ex. 494: 19, inalles 15 ggr. Däremot anträffas *sk* i *skils* o. a. 3 ggr., t. ex. 520: 1, *skin* 526: 7, *skinande* 526: 6.

Före *y* står *sc* i *scyt*, *iam scyt* m. m. 12 ggr., t. ex. 489: 2, *scyldughe* 509: 9, *scynda* 522: 3, 523: 2, inalles 15 ggr.; *sk* där-

emot blott 3 ggr., nämligen i *iamskyt* 495: 8, *skyldogha* 513: 12, *skynde* 499: 9.

Före *æ* står blott *sk*, nämligen i *skært* 489: 4, *ofskært* 526: 7, *skæra* o. a. 3 ggr., t. ex. 506: 12, *skæmptan* 497: 9, *skænkte* m. m. 494: 9, 11.

Före *ø* står *sc* i pret. *scøt* 502: 6, subst. *scøte* 522: 19, äfvensom i *scøte* 506: 17, hvilket genom utskrapning ändrats till *scot*. (Måhända har *ø* förelegat i *scoghs* 512: 9, se ofvan sid. 51). Något fall af *sk* före *ø* har jag ej antecknat.

c) I slutljud af ett ord eller en sammansättningsled står *sk* i *besk* 418: 2, *sc* i *pypiscland* 508: 11.

Af ofvanstående framgår, att den motsats, som i mom. 1 visades råda mellan I och III, gör sig gällande äfven i fråga om användningen af *sk* och *sc*, och att II i afseende på dessa beteckningar afgjordt sluter sig till III. Det förtjänar ock påpekas, att under det att vid de i mom. 1 behandlade fallen del III visar tendens att i ställning före *u* föredraga *k* framför *c*, denna del af hs. i allmänhet uppvisar *sc* äfven i ställning före *u*.

3) *kr* : *cr*.

a) Med frånseende af *cristen* och dess afledningar, där alltid *c* förekommer utom i *kristno* 137: 19, *kristne* 165: 21, *kristtna* 176: 20, *kristendom* 149: 5, *kristnat* 184: 5 (hvilka fall samtliga tillhöra I), äro *kr* och *cr* fördelade på följande sätt.

Del I har *kr* i *krankar* o. a. 28: 2, 142: 9, *krapt* 62: 18, *kring vm* 9: 8, *vm kring* m. m. 9 ggr., t. ex. 199: 18, *golkrono* 11: 21, *kronat* 63: 4, *kronaþar* 183: 7, *krymplinge* 100: 14, inalles 17 ggr.; däremot *cr* i *cranka* 206: 29, *creatur* 17: 26, 188: 26, *cronaþa* 128: 16, *vm cring* m. m. 169: 18, 176: 10, inalles 6 ggr.

Del II har *cr* i *crononanna* 395: 11 och *cristallo* 417: 16, hvilket senare emellertid kan vara latinsk form.

Del III har *kr* blott i *kræuar* 498: 21, däremot *cr* i *crapt* 514: 20, *cringh vm* 526: 1, *vm cring* m. m. 10 ggr., t. ex. 494: 16, *crono* 496: 1, *gulcrono* 491: 10, *crøkte* 498: 8, inalles 15 ggr.

I fall, där *k* och *r* sammanstöta genom böjning, är *kr* enrådande i hs.'s alla tre delar, t. ex. *akra* 175: 23, *nokra* 421: 11, *Røkren* 524: 14.

Äfven i fråga om *kr* : *cr* råder alltså samma motsats mellan I och III, som påvisats i mom. 1 och 2.

b) *skr* : *scr*.

Nästan alla hithörande ord äro lånord, och *c*-skrifning är starkt företrädd, dock proportionsvis minst i I. Uti nämda del anträffas 38 *skr* mot 22 *scr*, t. ex. *skriua* 102: 23, *scriua* 63: 16, dessutom 5 fall af *sk* med det följande *r* uteglömdt; i II står *scr* 5 ggr., t. ex. *Scriuar* 416: 22, i III *skr* i *skrinlaghþa* 522: 25 och *scr* 8 ggr., t. ex. *scref* 489: 7.

4) *kl* : *cl*, *kn* : *cn*, *kt* : *ct*.

I fråga om dessa bokstafsförbindelser förekommer icke någon utpräglad skiljaktighet mellan hs.'s olika delar. Vid *l* och *t* brukas *k* oftare än *c*, dock anträffas *c* långt ifrån sällan; i förbindelse med *n* står *c* några gånger i Maria-sagan: *wacnaþe* o. a. 12: 5, 21: 29, 28: 13, 29: 24, annars alltid *k*, t. ex. *vaknaþe* 135: 17, 175: 1, 515: 24, 523: 25, 526: 3, *knæ* 8: 10, 520: 28, *diæknen* 417: 18.

5) Vid fördubbling af konsonanten brukas *kk*, *cc*, *kc*, *ck*.

kk anträffas i I i *graua bakka* 172: 8, *drikka* 55: 18, 182: 12, *Munkka* 51: 14, *stykke* 155: 5, *þakkom* 25: 27, 145: 31, 183: 21, i II i *stykke* o. a. 417: 4, 19, i III i *drikka* 529: 4, *lukkan* 528: 10, *stykke* 504: 31.

cc förekommer i I i *bæccar* 12: 28, i III i *lycca* 489: 14 och *luccat* 494: 22.

kc anträffas blott i III: *lukcaþe* 524: 7, *lukcat* 501: 1, *rakca* 492: 8.

ck står uti I i *bucka bloþ* 72: 17, *druncknaþe* 57: 16, *muncka* 22: 21, *munckren* 23: 1, i III i *lucka* 511: 10 samt i skriffelet *lysteleck* (för *lystelect*) 489: 3. Uti *nacta* 521: 24 är *t* felskrifvet för *k*, kanske äfven i *Muncta* 55: 7, jfr. dock nedan § 26: 12: c.

6) I andra fall än de ofvan anförda brukas alltid *k*, t. ex. *folks* 144: 10, 498: 32, *ævinnelekx* 128: 23, *hebrezk* 182: 6.

Anm. 1. *k*, *c*, *q* i främmande ord.

Före *u*, när detta betecknar konsonant, brukas endast *q*, t. ex. *aquilina* 501: 21.

Före palatala vokaler står *k*, *c* eller *ch*. Ord med *ch* anföras i anm. 2. Det enda fallet af *c* är *ioacim* 4: 18, vanligare är *ioakim*, hvilket anträffas 3: 7, 21, 23, 4: 1, jfr. äfven *ioachim* i anm. 2; samtliga dessa skrifningar äga motsvarighet i latinet, se Forcellini Totius Latinitatis Lexicon, **ioacim.** Fall af *k* äro det nyssnämda *ioakim*, *patriarke* 51: 20 (jfr. anm. 2) och *rakæl* 101: 12 (måhända dock att läsa *rakal*).

I annan ställning brukas i allmänhet *c*, t. ex. *caipha* 196: 8, *claudii* 101: 22, *crescenciam* 526: 28, *Rebecca* 4: 14. Fallen af *ch* anföras i anm. 2; *k* anträffas blott i *katerina* o. a. 489: 31, 533: 11, 534: 2, *patriarka* 51: 17

(men *patriarca* m. m., *-om* 4: 11, 14: 11, 51: 20, 508: 8, *patriarcha*, se anm. 2), *iakob*us 172: 11 (däremot *iacob*us o. a. ofta, t. ex. 172: 12), *oktouian*us 63: 7 (däremot *octouian*us m. m. åtskilliga ggr., t. ex. 63: 11).

Anm. 2. I stället för *k* eller *c* står *ch* i åtskilliga fall, hufvudsakligen i namn: *Henrich* o. a. 419: 12, 18, 23, 420: 2 (men *hinrik* m. m. 420: 13, 17), *ioachim* 3: 8, 5: 5 (men *ioacim, ioakim*, se anm. 1), *michaelis* 169: 14 (men *Micael* 505: 13), *michials* som simplex och i smns. 12: 13, 509: 13, 512: 17, 516: 7 (men *mikialsmœsso* 523: 29), *antiochiam* o. a., t. ex. 99: 5, *baldach* 209: 16, *barchinona* 175: 4, *marchalis* 99: 18, *nichola*us o. a., t. ex. 135: 6, *peodoche* 513: 3, *zacharie* 49: 5 samt *nichea* 136: 18, 137: 4 och *Saracheni* 175: 7 (däremot *saraceni* o. a. 496: 20, 24), i hvilka sistnämda tvänne ord man skulle hafva väntat *c*, men där *ch* torde hafva inkommit genom analogi med fall af *c* och *ch* växlande före velar vokal, såsom förhållandet torde vara med de i Bil. förekommande *marc*um 248: 13, *marchu*m 249: 19, *marci* 251: 2, *marchi* 254: 7. I andra ord än namn står *ch* blott undantagsvis och hufvudsakligen i hs.'s början: *francha rike* 54: 28, *himirichi* 6: 15, *nochre* 5: 8, *patriarche, -a* 195: 17, 4: 13, *lœchiara* 513: 4; af samtliga dessa ord förekomma äfven skrifningar med *k* eller *c*.

§ 14. Bokstafven l.

Rörande ljudvärdet hos *l* se Aschw. Gr. § 38. De af bokstafven *l* betecknade ljuden förekomma i följande fall:

I) *l* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid. T. ex. *liua*[1] 5: 24, *ællevo* 185: 27, *gullet* 189: 13, *kiurtellen* 16: 19; se Aschw. Gr. § 235: 3, § 236, § 238: 1.

---

[1] Det sid. 174: 9 förekommande *af liua* fattas i Söderwalls Ordb. som verb och öfversättes 'aflida, dö'. Emellertid har verbet *afliva* annars i fsv. alltid transitiv betydelse 'aflifva, döda', och det är icke heller från något af de närbesläktade språken uppvisadt som intransitivt. Månne icke här föreligger ett indeklinabelt adj. *afliva* med betydelsen 'död'? Det vore en ombildning af — eller en inhemsk motsvarighet till — mlty. *aflivich*, som i Lübben-Walthers Mnd. Hwb. anföres i uttrycket *aflivich werden* 'mit Tode abgehen, sterben'. Indekl. adj. på *-a* motsvara i fsv. ej sällan mlty. adj. på *-ich, -isch*, t. ex. fsv. *osinna* (jämte *osinnogher*) — mlty. *unsinnich*, fsv. *vanvita* (Rydqvist VI: 502) — mlty. *wanwittich, -isch*, fsv. *malata* — mlty. *malatich, -isch*, fsv. *vanhopa*, t. ex. Bu. 513: 7, — mlty. *wanhopich*, fsv. *fulvikta* (jämte *fulviktogher*) — mlty. *vulwichtich*. I Et. Ordb. **Avvita** antar också Tamm för förklaring af formen *avita* tillvaron af ett motsvarande mlty. adj. på *-ich* och hänvisar på att mlty. *-ich* ersatts af fsv. *-a* i mlty. *afsinnich* — fsv. *afsinna*, mlty. *mechtich* — fsv. *mœkta*. Med afseende på *aflivich* låg ombildning till en indeklinabel fsv. form på *-a* nära till hands, enär i fsv. funnos just med *af* sammansatta adjektiv, bildade på subst., t. ex. *afgupa* (mlty. *afgodesch*), *aflagha*.

I mlty. finnes äfven en sidoform på *-e*, t. ex. *elendich* och *elende*; jfr. uttrycket »och hjälpa de elända» i en psalm af Wallin, Sv. Psalmb. 55: 2.

2) *l* står i lånord motsvarande *l* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *bliua* 51: 24 — mlty. *bliven*. I fråga om *pilagrimbar*, t. ex. 175: 5, se KLUGE Et. Wb. **Pilger**; om *selke* 152: 12, 520: 30 se TAMM Sv. ord belysta genom slav. och balt. språken, sid. 30. Till förklaring af förhållandet mellan a cna sidan *vlualde* o. a. 205: 20, 515: 9, isl. *ulfalde* och å den andra got. *ulbandus*, ags. *olfend* har jag intet att anföra.

3) *l* har uppstått genom assimilationen *ðl* > *ll* — se Aschw. Gr. § 285: 3 — i *mællan*, t. ex. 417: 1, *brulløp* 27: 5, *brulløpe* 72: 8, *brulløpes afton* o. a. smns. 27: 6, 182: 4, *brolløps kost* 6: 13; med ett *l* skrifves detta ord i *bruløp* 182: 3, *bruløpe* 26: 20; analogiska former äro *brupløps* 491: 4, *brupløp* 491: 13.

4) Af oklar upprinnelse är *l* i *folstar faþer* 194: 4, *folstor moþer* 422: 13, *folstar son* 526: 29, (däremot *fostar moþor* 526: 28). Jfr. NOREEN Aschw. Gr. § 329 jämte där citerad litteratur och SCHLYTER Ordb., sid. 796.

Anm. 1. I *hælre* 4: 8 kunde möjligen föreligga spår af assimilationen *ld* > *ll*, se Aschw. Gr. § 292: 1 jämte anm. 2. Emellertid skrifves *hældar* i Bu. alltid med *ld*, och i hs. finnes nu till följd af hål i pergamentet blott *hæl* kvar af det 4: 8 förekommande ordet, hvadan det nog är säkrast att lämna detta fall ur räkningen.

Anm. 2. På felskrifning beror *l* i *lin* (för *þin*) 138: 5, *lanelt* (för *lanct*) 145: 21; *alskuna* 495: 10 är nog icke skriffel för *askuna* (man skulle hafva väntat *askona*), utan *alskuna* är genitiven *als kuna*, använd i betydelsen 'allt möjligt', se SÖDERWALLS Ordb. **kon.**

§ 15. Bokstafven m

betecknar labial nasal. Detta ljud förekommer i följande fall:

1) *m* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid, t. ex. *mala* 511: 28, *daghum* 15: 24, se Aschw. Gr. § 238: 2.

Såsom paralleller till motsatsen mellan *snymbo* 78: 84 och *snybbo* 3: 21, *snybbe* 27: 15, *snybde* 103: 6, 138: 30, 172: 14 kunna anföras isl. *klumba* och *klubba*, isl. *kumbr* och *kubbr*. Rörande *m* i *fæm*, t. ex. 70: 23, se Aschw. Gr. § 83: 2: b.

2) *m* står i lånord motsvarande *m* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *cumpan* 500: 25 — mlty. *kumpân*, ffra. *compaigns* m. m. Med afseende på *pilagrimbar*, t. ex. 175: 5, se KLUGE Et. Wb. **Pilger.**

Anm. 1. Namnet *abiat(h)ar* 165: 21, 166: 2 skrifves *Ambiatar* 166: 6.

3) Öfvergången *ƀ* > *m* före *n* — se Aschw. Gr. § 256 — är nästan konsekvent genomförd i Bu., t. ex. *dumnaþo* 141: 18, *iamn* 395: 5, *symne* 514: 10. Undantag bilda dels det en gång förekommande *nafn* 155: 19 (jfr. Kock Arkiv VI: 36 och följ., Björkman Arkiv XII: 270 och följ.) gent emot talrika fall af *nam(þ)n* o. a., t. ex. 9: 4, 151: 1, 416: 9, 500: 17, dels följande på analogi beroende former: *gifno* 520: 11, subst. *lifnaþ* o. a. 8: 13, 49: 14, 194: 8, 195: 11 (däremot subst. *limnaþ* o. a. 28: 2, 138: 10, 193: 13, 194: 16, 418: 2, vb. *limna* o. a. 101: 4, 155: 20, 171: 7, 419: 2), *iufþnaþ*, skriffel för *þiufnaþ* 170: 8 (däremot *þiumnaþ* 170: 7; det af Stephens från 170: 7 i Läsarter anförda *iumnaþ* existerar ej, se ofvan sid. 42).

4) *m* har uppkommit af *g* i ställning före labial i *iumfrun* 71: 9, se Aschw. Gr. § 281: 1.

5) I *leiom* 529: 7 kan skriffel föreligga, i all synnerhet som både det föregående och det efterföljande ordet slutar på *m*. Men då *m* förekommer i stället för *n* i liknande fall ej blott i fsv., utan äfven i nsv. diall., återger *leiom* i Bu. möjligen ett uttal med *m*; någon förklaring af en sådan företeelse kan jag icke gifva, utan hänvisar till Aschw. Gr. § 277: anm. 3 och där citerad litteratur.

Anm. 2. *m* står i stället för *n* genom felskrifning i *hom* 12: 8, *næpmdc* 19: 2, *mæþam* 73: 2 (i dikten II å nämda sida), *simom* 101: 26, 103: 8, *licamam* 171: 13, *samam blandat* 532: 6; samma skriffel har genom utskrapning rättats i *som* 206: 11, *æmglom* 207: 11, *hom* 419: 22. Sannolikt beror det på felskrifning, då *sinom* står som attribut till *mantolskøte* 22: 18 i stället för väntadt *sino*; mlty. *schôt* är visserligen mask., men det vore alltför djärft att blott på grund af detta ställe i Bu. antaga, att fsv. *skøt* skulle hafva ändrat genus genom mlty. inverkan. När i Bu. 524: 10 ursprungligen stått *fram* såsom prep. — genom utskrapning ändradt till *fran* —, behöfver detta icke vara skriffel, se Kock Arkiv VI: 31; dock är rätt sannolikt, att felskrifning föreligger, beroende på dittografi, ordet *fram* förekommer nämligen i sammanställningen *lim fram limi*.

§ 16. Bokstafven n.

Uti § 7 har redogjorts för användningen af *n* vid beteckning af palatal eller velar nasal. Här behandlas *n* såsom tecken för dental eller alveolar nasal; se rörande fördelningen af dessa ljudvärden Aschw. Gr. § 40: 2, 3. Dessa ljud förekomma i följande fall:

1) *n* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid. T. ex. *niio* 61: 5, *annar* 7: 12, *renne* 62: 11; se Aschw. Gr. § 236, § 238: 3.

Om förhållandet mellan *grunnom* o. a., t. ex. 137: 14, 514: 17, och *grundom* o. a., t. ex. 505: 9, 137: 16, se Aschw. Gr. § 340: 2: b.

Verbet *hanna*, hvaraf i Bu. förekommer pret. *hannapo* m. m. 15: 19, 133: 6, förmodas af Rydqvist IV: 346, V: 27 utgöra exempel på assimilationen *nd* > *nn*. Visserligen vore det för betydelsens skull tilltalande att ställa ordet i så nära sammanhang med subst. *hand*; men detta låter sig icke göra, då i Bu. annars icke finnas några spår af denna assimilation och då den för öfrigt först vid midten af 1400-talet uppträder efter starktonig vokal, se Aschw. Gr. § 292: 2. Dessutom skulle väl, ifall språket verkligen ägt ett **handa*, dess *d* hafva åtminstone någon gång blifvit bevaradt genom påverkan af subst. *hand*. Det synes mig därför vara med full rätt, som Unger afböjt sammanställning af *hanna* och *hand*, se Bugge Tidskr. f. Phil. og Pæd. VI: 89 och följ. Jag förmodar, att *hanna* hör samman med got. *hinþan*; se om detta ords frändskapsförhållanden Uhlenbeck Et. Wb. Den ursprungliga betydelsen hos *hanna* vore 'fatta, gripa', och därur kunde ordets öfriga betydelseskiftningar lätt härledas; med afseende på bildningssättet vore *hanna* att jämföra med isl. *kanna* 'undersøge, gjennemsøge noget for at vinde Kundskab derom', m. m. Till *hanna* höra kanske isl. *hannr*, *hannarr* och *hannyrð*, såsom Unger antagit, se Bugge anf. arb. En annan tolkning af *hannyrð* är gifven af Falk i Arkiv III: 89; den synes mig emellertid osannolik till följd af den med densamma förknippade svårigheten att förklara vokalen *y* i senare sammansättningsleden.

Här må ock några ord ägnas åt skrifningen *anmæle*. I Bu. har denna form funnits 188: 18, men genom utskrapning ändrats till *amæle*; Bil. och D hafva å motsvarande ställe *amælis*, i Pass. saknas frasen *ok þær liggia tel anmæle*. Vidare anträffas *anmælis* i Bil. motsvarande *san(n)mæles* i Bu. 57: 18; Pass. har där *amælis*. Som öfversättning af *amæle*, *anmæle* å nämda ställen föreslår Söderwall i Ordb. **amäle**, ehuru under tvekan, 'straff, varnande exempel, varnagel'. I fsv. finnas vidare enligt Söderwalls Ordb. *amæle* 'klander, förtal', *amæla* 'klander', *amæla* 'förtala, klandra' och *afmæla* 'förtala, nedsätta'. Från isl. anföras i Fritzners Ordb. *ámæli* 'ufordelagtig Omtale, Bebreidelse', m. m., *ámæla* 'tale ilde om, dadle, bebreide'. Och i nsv. och nno. diall. förekomma enligt Rietz' Ordb., sid. 840, samt Aasens och Ross' Ordb. *åmäle, åmäla, aamæle, avmæle* i nyss anförd betydelse. Här torde föreligga skilda ord. Det till sin komposition genomskinliga *a-mæle*, liksom

ock *af-mæle*, betyder 'klander, förtal'; *anmæle* kan vara identiskt med isl. *andmæli* 'contradiction', se CLEASBY-VIGFÚSSON Dict., och dess egentliga betydelse har då varit 'motsägelse', en betydelse, som sedan förskjutits till 'tecken, bevis, statueradt exempel' på samma sätt, som fsv. *vipermæle* betyder dels 'svar, svaromål', dels 'vedermäle, tecken, bevis'. Om *anmæle* < *andmæle* se § 25: mom. 1.

2) *n* står i lånord motsvarande *n* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *crono* 496: 1 — mlty. *krone*, lat. *corona*. Om *n* i *leion*, t. ex. 71: 20, se TAMM Om tyska ändelser i svenskan, sid. 37 och följ.

Då prep. *i* i hs. skrifvits *in* 14: 17 — *n* är nu utskrapadt — torde detta bero på inflytande från latinet eller tyskan; se Aschw. Gr. § 249: anm. 5 och där citerad litteratur.

3) *hænta* o. a., t. ex. 72: 11, beror på öfvergången *m* > *n* före dental; se Aschw. Gr. § 272: 1.

4) Möjligen föreligger i *famn* o. a., t. ex. 183: 8, en öfvergång *ðm* > *nm* med metates; se Aschw. Gr. § 257: anm. 7.

5) Genom dissimilation har *n* uppstått af *l* i *nyclom* 100: 12; se Aschw. Gr. § 268.

Enligt KOCK föreligger i *fran*, t. ex. 12: 4, dissimilation af *m* > *n* i svagtonig ställning. Se Bidrag till sv. etymologi, sid. 10 och följ., Arkiv VI: 31 och följ.; rörande kvarvaron af *n* gifvas tvänne olika förklaringar i de anförda artiklarna. NOREEN har i Arkiv III: 9: not 2 uttalat den uppfattningen, att *fran* ursprungligen varit prefixform före dental, och i Et. Ordb. **Från** har TAMM upptagit detta som en förklaringsmöjlighet. Åter en tredje åsikt är framställd af ZETTERBERG i Bjärköarättens Ljud- och böjningslära, sid. 37; han anser formen bero på association med partiklar på *-an*. I Aschw. Gr. § 330: anm. 1 har NOREEN anslutit sig härtill. Samtliga dessa förklaringar äro möjliga, och ingen af dem synes mig äga afgjordt företräde framför de andra. I Bu. finnas både *fra* och *fran*; om *fram* se § 15: anm. 2. Formerna *fra* och *fran* äro något olika fördelade i hs. Uti del I står *fra* 35 ggr. mot *fran* 8 ggr., i II *fra* 4 ggr. mot *fran* 1 gg., i III *fra* 4 ggr. mot *fran* 15 ggr. jämte *fra*n 3 ggr.; därtill kommer *fra gangen* 101: 9, 519: 32, *fra vænda*n 421: 10, men *fran gangen* 520: 4.

Enligt KOCK Arkiv XIV: 234 och följ. har *n* uppstått af *R* genom dissimilation i verbaländelsen 2 pers. pl., en förklaring, som emellertid gjorts osäker genom BUGGES artikel i Arkiv XVI: 321 och följ., speciellt 330 – 340. Huruvida den af LÄFFLER Tidskr. f.

Fil. N. R. V: 77 och följ. och Bugge anf. arb. häfdade uppfattningen träffar det rätta, synes mig dock ovisst på grund af de skäl, som af Kock anf. arb. framställts mot Läfflers åsikt.

6) Assimilationen *ðn* > *nn* har inträdt i *mæn*, t. ex. 20: 8; se Aschw. Gr. § 285: 5.

7) På analogi beror *n* i åtskilliga fall: *bant* o. dyl., t. ex. 206: 10; *mællan*, t. ex. 79: 10, se Noreen Arkiv VI: 362 och följ.; *varns* 195: 12, hvilken form är att sammanhålla med den 206: 21 förekommande nom. sg. mask. *varn* — där förkortningstecknet emellertid blifvit utskrapadt — samt nominativerna *annan* 170: 9, *dryghan* 417: 13, *mactoghan* 417: 14.

Anm. 1. Rörande *ensamen* 7: 4 och *vtt giuin* 29: 21 se nedan § 26: 12: a.

Anm. 2. *n* står genom felskrifning i stället för *m* i *kon* 5: 13, *alnanna væghen* 7: 13, *nanpns* 30: 27, (om *Simon* 73: 1 se ofvan sid. 33), *þøn* 494: 26, *lanbar* 499: 6, *hinnom* 522: 23, i *andron* 519: 14, *hanon* 20: 21, 27: 4, 168: 21, 494: 3, 512: 8, *iarnon* 207: 6, *minon* 204: 26, *portenon* 190: 6, *sinon* 11: 10, 177: 1 (jfr. Schagerström Arkiv IV: 343); i stället för *þ* står *n* i *vacnane* 21: 29, i stället för *t* i *mønstren* 207: 20. Då Bu. har *astundan* 140: 29, kan detta vara subst., och skrifvaren har i så fall uteglömt verbet — såsom skett vid *astundan* 151: 12 — eller ock tänkt sig det föregående *hauar* upprepadt.

Anm. 3. Någon förklaring af rättelsen *uvænptan* för *uvæmptan* 156: 18 har jag ej att gifva.

§ 17. Bokstafven p

betecknar tonlös labial explosiva. Detta ljud förekommer i följande fall:

1) *p* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid, t. ex. *gripa* 8: 6.

2) *p* står i lånord motsvarande *p* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *pris* 24: 16 — mlty. *prîs*, ffra. *pris*.

3) Öfvergången *ft* > *pt* — se Aschw. Gr. § 259: 2: a — är så godt som fullständigt genomförd i Bu., t. ex. *crapt* 514: 20, *æpte* mycket ofta, t. ex. 150: 17, 416: 18, 506: 1, *ællepta* 185: 24. Dock anträffas *f* i *afte* 8: 18, *æfte* 12: 24, 28: 19, 30: 9, 49: 15, 16, 177: 27, *pær æfte* 8: 25, 30: 18, 56: 9, *brullopes afton* 27: 6, *kyndelmæsso afton* 9: 5, alltså, på ett undantag när, uteslutande i Mariasagan och Johannes Döparens saga, dock äfven där omväxlande med *p*, t. ex. *apte* 12: 4, 13: 17, 25: 3, 26: 19, 55: 20, 57: 11, *hær æpte* 11: 24, *opta* 12: 17, *o giptar* 6: 1, *porpte* 18: 10. Fallen af *ft* bero på inverkan från någon dialekt, i hvilken öfvergången *ft* > *pt*

icke inträdt, eller äro spår af en yngre ljudlag *pt* > *ft*, se Aschw. Gr. § 265. Genom analogi finnes *f* i nom. och ack. sg. neutr., t. ex. *lioft* 140: 26.

Ett exempel på *fs* > *ps* — se Aschw. Gr. § 259: 2: b — är *gulveps klæpe* 54: 23, ifall det icke, genom bortfall i konsonantgrupp, utgår från ett **gulvepts*, motsvarande *gul wæfts* i Bil.

4) *þ* är inskjutet mellan *m* och *n*, *m* och *t*; se Aschw. Gr. § 332.

Uti förbindelsen *mn* anträffas *þ* blott i ordet *namn*, och samtliga exempel tillhöra början af hs., de förekomma nämligen i Mariasagan, Sagan om Vår Herre och en gång i Pauls-sagan. Fallen äro: *nampn* 4: 21, 8: 25, 9: 21, 21: 1, 5, 61: 10, 18, 62: 21, *nampn* 9: 4, *nampne* 9: 4, 13, 61: 14, *nampnet* 61: 17, *nanpns* 30: 27 (se § 16: anm. 2), *namp* 130: 25 (se § 26: mom. 8). Nämda sagor uppvisa följande fall utan *þ*: *namne* 3: 8 samt *fulcomnoþo* 129: 13, *hæmnas* 19: 24, *limnaþ* 28: 2, *symne* m. m. 11: 18, 20: 12, 28: 4, *somnar* o. a. 11: 18, 12: 8, 19: 13 samt ord, där förbindelsen *mn* förekommer blott i vissa böjningsformer, t. ex. *ensamne* 3: 18, *himna* 12: 20. I Johannes Döparens saga och Sagan om Sankt Per, hvilken saga befinner sig mellan Sagan om Vår Herre och Pauls-sagan, anträffas *namn* 51: 1, *iamnugga* 50: 27, *limnaþe* 101: 4, *næmna* 100: 6. Kock har i Arkiv XVI: 258 och följ. för Lexicon Lincopense påvisat regeln: *mpn* användes i slutljud, *mn* i midljud före vokal. Denna regel tyckes äfven gälla för det här behandlade afsnittet af Bu.; undantagen *nampne*, *nampnet* och *namn* kunna förklaras genom analogi inom paradigmet. — I öfriga delar af hs. saknas *þ*-inskott alltid, t. ex. *namn* 151: 1, 416: 9, 500: 17, *ihesus namne* 166: 4, *namne* 418: 8, 500: 21, *hamn* 166: 18, *iamn* 395: 5, *symn* 523: 24, *dumnaþo* 141: 18, *fulæmna* 417: 3, *somnaþe* 523: 22. Dock finnes ett indirekt exempel på *þ*-inskott, nämligen i *næmþdan* 497: 14, hvilket beror på ortografisk analogi efter ett *næmpna*.

Det enda säkra exemplet på *þ*-inskott i förbindelsen *mt* är *skæmptan* 497: 9. Ty måhända höra ej hit *væmpto* 14: 28, *væmptar* 156: 18, *uvæmptan* 156: 18 (jfr. § 16: anm. 3). Dessa former bero kanske på metates, såsom Noreen antagit i Aschw. Gr. § 337: 5; i så fall utgår *væmte* 492: 1 ur *væmpte* genom bortfall af *þ* i konsonantgrupp. Jfr. emellertid Noreen Urgerm. Lautlehre, sid. 141. — Som exempel på uteblifvande af *þ*-inskott kunna anföras *iamt* 99: 21, *fræmt* 420: 6, *fæmtan* 12: 21, 398: 3, *fæmtan* 529: 11.

Anm. I. Till förklaring af *napn* 8: 2, 61: 22, *napns* 31: 3, *næpnas* 6: 20, *næpmde* 19: 2 (se § 15: anm. 2) har jag intet att anföra; jfr. Aschw. Gr.

§ 256: anm. 5. Det förtjänar påpekas, att dessa skrifningar i Bu. anträffas endast i Maria-sagan och Sagan om Vår Herre.

Anm. 2. Rörande digrafen *ph* se ofvan § 4: anm. 2.

§ 18. Bokstafven r

har sannolikt samma ljudvärde öfverallt, nämligen alveolart *r*; jfr. dock Aschw. Gr. § 43: anm. 2 och anm. 3. Detta ljud förekommer i följande fall:

1) *r* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid, t. ex. *bæra* 11: 23, *mera* 100: 8.

På analogibildning, försiggången i samnord. eller fsv. tid, beror ändelse-*r* i t. ex. *brindar* 189: 17, *nekar* 416: 8; se Aschw. Gr. § 238: anm. 6 och Noreen Grundriss § 249: 1.

2) *r* står i lånord motsvarande *r* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *marscalk* 518: 12 — mlty. *marschalk*.

3) För *r* i *sirla*, hvilket i Bu. förekommer 168: 11, 173: 13, 499: 5, äro olika förklaringar framställda. Lind, Om rim och verslemningar, sid. 56, antar, att *r* beror på inverkan från *arla*, och detta synes mig sannolikt. Kock har i Ant. Tidskr. XVI: 3: sid. 9 och följ. fattat *sirla* såsom utveckladt ur ett **sīðrla* (jfr. isl. *síðarla*) och till stöd för ett fsv. *siðr* påpekat fsv. *sidhirmer*. Mot denna Kocks förklaring talar emellertid, såsom Prof. Noreen å akademiska föreläsningar påpekat, dels att isl. *síðla*, fgutn. *sipla* tyda på ett *siðla* (ej *siðrla*) äfven för fsv., dels att då *siðrmer* öfvergått till *sedermera*, borde äfven ett **siðrla* hafva resulterat i en motsvarande form och icke i *sirla*, *serla*, *särla*.

4) *atartan* 177: 11. Det synes mig vara utom allt tvifvel, att Kock har rätt i sin i Fsv. Ljudlära, sid. 153 och följ., framställda förklaring, att detta ord erhållit *r* genom påverkan från räkneordet för 14. Såsom Kock emellertid å anförda ställe fattat utvecklingen af fsv. *attan* till nsv. *aderton*, lösas icke de med detta ord förknippade svårigheterna. Enligt Kock skulle *attan* i anslutning till *fæm*: *fæmtan*, *siax*: *siaxtan*, *siu*: *siutan* hafva ombildats efter *atta* till **attatan*, och detta **attatan* skulle sedan hafva antagit *r* efter *fughurtan*, till hvilket det lätt anslöt sig, då dessa tvänne räkneord i motsats mot de omgifvande talen voro trestafviga. Men såsom Kock själf sid. 155 påpekat, lämnas härigenom icke någon fullt tillfredsställande förklaring på *a*-ljudet i nsv. *aderton*. Visserligen har Tamm i Et. Ordb. **Aderton** förmodat, att orsaken till *a*-vokalen skulle vara hufvudaccentens läge på *-tan* —

en synpunkt, som af Bugge förut framställts till förklaring af en i dalmålet förekommande form af detta ord, se Sv. Landsmålen IV: 2: sid. 226; äfven i Sv. Akademiens Ordbok **Aderton** förekommer denna förklaring. Emellertid föreligger icke annars något stöd för antagandet af en dylik accentuering i fsv. Och ett sådant antagande torde ej heller vara behöfligt, då samtliga former af ordet kunna förklaras, om man med Noreen i Grundriss § 231 utgår från att den i anslutning till räkneordet för 14 nybildade formen för *attan* varit **attrtan*, ej *attartan*. Denna utgångspunkt har stöd i den fsv. skrifningen *atirtan, attirtan* och det i fgutn. runkalendern förekommande *atrtan* (Worm Fasti Danici, sid. 110). Gången af ordets utveckling fattar jag på följande sätt: *āttān, -de* ombildades efter *fiuʒrtan, -de* till **āttrtān, -de*, hvilket genom förkortning af geminatan *tt* före *r* och förkortning af det långa *a* före de följande konsonanterna öfvergick till *ătrtān, -de* eller med utveckling af svarabhaktivokal *ătirtān, -de, ătartān, -de*. Naturligtvis kan genom association med *atta, ata* äfven hafva funnits ett *attartan, -de, atartan, -de*, i hvilket icke svarabhaktivokal, utan ett vanligt *a* föregick *r*. Fsv. *apertan, -de* och nsv. *aderton, -de* förklaras antingen genom anslutning till **fiopertan, -de* eller genom öfvergången *t* > *ð* i obetonad ställning; se Aschw. Gr. § 266 jämte anm. 2. Det återstår emellertid att angifva, hvarför räkneordet för 18 ombildats efter räkneordet för 14, ty den af Kock antagna orsaken är ej tillämplig på ofvanstående förklaring, som utgår från ett tvåstafvigt **attrtan*. Anledningen synes mig ligga i den likhet, som förefanns mellan ordinaltalet till *attan* och ordinaltalet till *atta; attande* '18:de' och *attunde* '8:de' lågo hvarandra alldeles för nära i uttal, för att icke differentiering skulle vara önskvärd, i all synnerhet som ordinaltalet till *atta* stundom kunde antaga formen *attande*, såsom i Bu. 491: 6, RK I: 3302 (Söderwalls Ordb.), jfr. äfven *atande* Bir. III: 19: 22 (Söderwalls Ordb.), *siauanda* G. Add. 4 samt å andra sidan *prættunda* Sdm. Þg. 11: pr. och *fiorthunde* SD., NS.: II: 103 från år 1409 (Söderwalls Ordb.). En form **attatan*, bildad efter *atta* i öfverensstämmelse med *fæm*: *fæmtan* o. s. v., hade ej varit tillfyllestgörande, enär **attatande* lätt skulle öfvergå till *attande*, se Aschw. Gr. § 158: 1. Därför grep språkkänslan till anslutning efter *fiuʒrtan, -de*, kanske med stöd däraf, att kardinaltalet för 4 i många kasus ändades på *a* och att alltså räkneorden för 4 och 8 bildade en från de mellanliggande talen skiljaktig typ.

Anm. 1. Någon förklaring af första sammansättningsleden i ordet *rannaghlom* 528: 11 har jag icke att gifva.

Anm. 2. På felskrifning bero *krrkia* 30: 20, *ræern* 419: 17, *brarst* 155: 4, *rørst* 499: 11 samt *fækar* 171: 20, i hvilket sistnämda ord *r* blifvit utskrapadt. Hit hör nog äfven *byrriar* 200: 1; ursprungligen har i hs. stått *byrrar*, skriffel för *byriar*, rättadt af äh. genom tillsättande af *i*. Det är mindre troligt, att *byrrar* är ett på uteglömning af *i* beroende skriffel för *byrriar*, ty del I uppvisar icke något annat exempel på den fsv. konsonantförlängningen före konsonantiskt *i*, se nedan § 24: A: 2. — Då i hs. ursprungligen stått *huart* 495: 29 (genom utskrapning ändradt till *huat*), behöfver detta icke fattas såsom felskrifning; i Söderwalls Ordb. **hvart** anföras några fraser, där detta ord har en betydelse, som närmar sig 'hvar', och en sådan innebörd kunde *huart* äfven här hafva: *huart ær min vaan annars hems* 'hvar är min förhoppning på en annan värld', 'hvart har min förhoppning på en annan värld tagit vägen'; jfr. *Siþan appostolus var bort af hærbærgheno* 183: 1

§ 19. Bokstafven s

betecknar tonlös dental spirant (jfr. dock Aschw. Gr. § 43: anm. 3). Detta ljud förekommer i följande fall:

1) *s* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid, t. ex. *se* 62: 15.

2) *s* står i lånord motsvarande *s* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *asna* 173: 1 — ffra. *asne*, lat. *asinus*.

Anm. 1. Vid sidan af *cesaream* 181: 1 står *sesarea* 182: 1.

3) Assimilationen *ts* > *ss* — se Aschw. Gr. § 290: 2 — behandlas nedan i § 23.

4) I *huars* 20: 6 föreligger sammansmältning af *huar* och relativpartikeln *es*, såsom Landtmanson antagit i Ordböjn., sid. 41, not 5.

5) Fall sådana som *vuarandes* 183: 10, *liuandes* m. m. 63: 16[1], 167: 3, 184: 9, 492: 18, 505: 9, 509: 12, 511: 14, 512: 2, 514: 18 (däremot *liuande* m. m. 19: 27, 63: 14, 141: 6, 20, 149: 8, 151: 13) äro förklarade af Kock i Sv. Landsmålen XV: 5: sid. 50 och följ.[2] Enligt Landtmanson Ordböjn., sid. 61, förekommer *li-*

[1] Jfr. dock Landtmanson Ordböjn., sid. 61.

[2] Det synes mig ovisst, om Kock har rätt, då han anf. arb., sid. 53 och följ., som förklaring af *koma vidhandis* o. dyl. uttryck anför, att t. ex. *ridha* och *ridha sik* brukades i väsentligen samma betydelse. Ty däraf, att *ridha* och *ridha sik* kunde användas om hvarandra, följer ju icke, att *ridhande sik* skulle kunna utbytas mot *ridhandis*. Kocks förklaring förutsätter väl nödvändigtvis, att de verb, som här komma i fråga, vid sidan af den aktiva eller re-

uandes städse i attributiv ställning, något som dock motsäges af den exempelsamling, LANDTMANSON anfört; i uttryck sådana som *monde varla liuandes þæþan cuma* 511: 14 är *liuandes* väl afgjordt predikativ, icke attribut (man kunde t. o. m. kalla det adverbial).

Anm. 2. Genom felskrifning står *s* i *prøuas* 15: 27 samt i stället för *t* i *tollis* 55: 4, i stället för *d* i *hans* 197: 18, i stället för *f* i *gras* 12: 20, *gas* 27: 8, 152: 8, 168: 6, *skres* 150: 6, *bres* 190: 4.

Anm. 3. Öfverflödigt står *s* i *vœxste* 402: 8. — Fall af *gs*, *gss* i stället för *x* äro anförda ofvan i § 5: anm. 2. — Om *c*, *sc* och *zc* som beteckning för *s*-ljudet se § 11: B med anm. 2.

§ 20. Bokstafven t

betecknar tonlös dental explosiva (jfr. dock Aschw. Gr. § 43: anm. 3). Detta ljud förekommer i följande fall:

1) *t* står i inhemska ord, ärfdt från samnord. tid. T. ex. *tue* 50: 13, *stat* 151: 15, *vilte* 155: 6, *dotter* 57: 15, *bøtte* 526: 19; se Aschw. Gr. § 222 och § 235, § 223: anm. 2, § 233, § 237.

2) *t* står i lånord motsvarande *t* i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *akt* 144: 2 — mlty. *acht*.

Fsv. *proventa*, t. ex. Bu. *prouento* 29: 2, samt isl. *próventa* (jämte *próvenda*) afvika i fråga om *t* från mlty. *provende*, ffra. *provende*, mlat. *provenda*[1]. I mlty. finnes jämte *provende* och *provene*, fem., äfven ett *proven*, mask. Detta *proven* har kanske äfven haft formen **provent* — därpå tyder fsv. *prouent*, citeradt i SÖDERWALLS Ordb. från FH. 5: 53 (1468) —, och genom kontamination af **provent* och *provende* kan det nordiska *proventa* hafva uppstått.

Oklart är *t* i *bilæte*, t. ex. 25: 16; ett förslag till förklaring är framställdt af TAMM i Fonetiska kännetecken på lånord, sid. 72.

---

flexiva formen hade äfven deponensform icke blott i partic. pres., utan äfven i finit modus. Men detta är åtminstone hittills icke uppvisadt, frånsedt det enstaka fallet *foors* RK. I: 2704. Och mot ett antagande, att reflexivform och deponensform voro för språkkänslan väsentligen liktydiga (och att alltså den förra kunde utbytas mot den senare), ställer sig den omständigheten, att deponensformen kunde genom tilläggande af *sik* utbildas till reflexivform, t. ex. *stadhen, i huilkom hans hælge likame war sik hwilandes ællar liggiandes* Lg. III: 171: 11 och följ., *tha førfæradhos the mykyt, hastandes sik æpther them* Lg. III: 182: 9 och följ. Att *ridhandis* o. dyl. skulle innehålla dativen *sær* (jfr. KOCK anf. arb., sid. 55), synes osannolikt, då de ifrågavarande fallen uppträda först i yfsv. och alltså troligen äro unga bildningar.

[1] Se med afseende på uppkomsten af detta ord SÖDERWALLS Ordb. **proventa**.

Anm. I. Formen *dauit* 6: 1 är kommen från mlty., där detta ord har *t* äfven i inljud, t. ex. *Davitis, Davites, Davite* Lübben Mnd. Gr., Chrestomathie, 136: 39, 137: 8, 139: 5. Äfven *dauid* anträffas i Bu., nämligen 3: 10.

3) *t* har uppstått af *þ* i ställning efter tonlös konsonant, se Aschw. Gr. § 260: 1, 2, 3. T. ex. *løste* 21: 14, *stektar* 416: 11, *drøpto* 402: 3, *mælte* 510: 15, *rænte* 29: 1. På analogi beror *t* i *fylte*, t. ex. 137: 19, *hultc* o. a., t. ex. 499: 7, *lønte* 6: 8, *mælte* 145: 24, *pintes* o. a., t. ex. 490: 1, *syntes* o. a., t. ex. 11: 26, *piænte* o. a., t. ex. 20: 8, *vnte* 492: 21, *vænto* o. a., t. ex. 26: 9.

4) *t* står i stället för väntadt *þ* i slutljud: subst. *døt* 16: 2, 21: 12, 51: 8, adj. nom. sg. fem. *døt* 13: 29, 15: 24, substantiven *læt* 19: 9, *nøt* 16: 11, 1:a och 3:e sg. pret. *bøt* 8: 13, 14: 24, 19: 22, 21: 24, *howt* 54: 26, *howtdok* 128: 17, nom. sg. fem. *iorpat* 15: 24, *limnat* 194: 16, *utfært* 420: 1, 2:a sg. imper. *vart* 166: 4, (i *vart* 188: 18 är *t* troligen tillsatt af yh.). Samtliga fall, där *t* föregås af starktonig vokal, tillhöra Maria-sagan och Johannes Döparens Saga; fallen, där *t* föregås af svagtonig vokal, förekomma å skilda ställen i del I; enstaka äro *vart* i I och *utfært* i II. Emot dessa skrifningar med *t* stå talrika fall med *þ*, såsom i Maria-sagan och Johannes Döparens Saga subst. *døþ* 9 ggr., t. ex. 15: 25, 21: 15, 51: 2, *nøþ* 3 ggr., t. ex. 18: 16, *bøþ* 11 ggr., t. ex. 8: 2, 14: 16, 21: 17, eller, för att taga exempel ur skilda delar af hs., *howoþ* m. m. 12 ggr., t. ex. 52: 2, 5, 185: 14, 501: 28, *houoþ sare* 74: 26, *forbanaþ* 3: 19, *limnaþ* m. m. 28: 2, 194: 8, 418: 2, 3:e sg. pret. *varþ* mycket ofta, t. ex. 6: 23, 166: 10, 420: 11, 505: 15, 2:a sg. imper. *varþ* 165: 28, där emellertid *þ* blifvit utskrapadt, *likfærþ* 16: 3, *pilagrims færþ* 171: 19.

Dessa och liknande fall af *t* i stället för *þ* hafva varit föremål för diskussion i litteraturen, se Kock Fsv. Ljudlära, sid. 445 och följ., Bidrag till sv. språkhistoria, sid. 20, Noreen Arkiv V: 389, noten, Kock Arkiv VI: 35 och följ. (exkurs till sid. 25), Noreen Arkiv VI: 375 och följ., Kock Arkiv VI: 376, not 2, Larsson Södermannalagens Språk, sid. 130 och följ., Zetterberg Bjärköarättens Ljud- och böjningslära, sid. 39, Kock Arkiv IX: 161 och följ., Noreen Aschw. Gr. § 257: anm. 3 och 4, § 260: anm. 7.

Att *t* uppträder i stället för *þ* i slutljud af en svagtonig stafvelse, är ju en från yfsv. känd ljudlagsenlig företeelse (se Aschw. Gr. § 260: 7), och det synes mig ej föreligga något hinder mot att med denna företeelse sammanhålla de med den öfverensstämmande fallen i Bu., fastmer finnes en anledning därtill i den om-

ständigheten, att nom. sg. fem. *iorþat* icke kan förklaras genom analogi. Utvecklingen från *ð* till *t* i Bu. kan naturligtvis hafva skett oberoende af den allmännare yfsv. öfvergången, endast med det gemensamhetsdrag, som ligger i dessa företeelsers likartade natur. Att den i Bu. framträdande ljudlagen icke sammanfaller med den, som råder i yfsv., framgår ju för öfrigt däraf, att i Bu. *t* inträder i stället för *þ* också efter starktonig vokal. Ty äfven i denna ställning måste *t* hafva framkallats genom ljudlag, enär nom. sg. fem. *døt* och substantiven *læt*, *nøt* icke kunna hafva fått *t* genom analogi. Samma ljudlag torde äfven vara orsaken till formerna *vart* och *utfært*, om ock det icke kan förnekas, att en svårighet ligger däri, att *vart* i Bu. och nsv. *vart* ('vardt') härigenom få olika förklaring; huruvida hit äro att föra *blyght* 3: 21, 23, 4: 4 och *dyght* 3: 11 (samtliga fall tillhöra Maria-sagan), är ovisst, då dessa former kunna vara ombildningar efter subst. på *-kt*, såsom Schagerström antagit i afhandlingen Om tyska lånord med *KT*, sid. 10. Hvilka de närmare betingelserna varit för utvecklingen från slutljudande *ð* till *t*, och huruvida den sammanhänger med den samnord. öfvergången från tonande till tonlös spirant i slutljud (se Aschw. Gr. § 257: anm. 4), kan icke fastställas af de i Bu. förekommande fallen.

5) Till förklaring af *t* i imper. *sænt* 181: 7, *vænt* 156: 21, 416: 13, 494: 28 har jag intet att anföra; samma fall i andra fsv. hss. äro anförda i Aschw. Gr. § 263: anm. 1.

6) Assimilationen *pt* > *tt* föreligger i *attar* 177: 29, se Aschw. Gr. § 288.

7) Rörande formen *huarte*, t. ex. 23: 9, äro olika åsikter framställda; se Brate Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 82 (§ 39: d: 2), Bugge Arkiv IV: 128 och följ., Kock Arkiv IX: 167 och följ., Noreen Aschw. Gr. § 337: anm. 5. Jag har intet att anföra i frågan. (Tilläggas må, att formen *huarce* icke torde förefinnas i Bu.; se ofvan mina rättelser till Stephens' edition 23: 9, 176: 7, 205: 21.)

8) *t* i *miþ vact* 15: 22 beror på analogi efter adverb på *-t*; jfr. Kock Tydning af gamla sv. ord, sid. 36.

Anm. 2. Genom felskrifning står *t* i stället för *c* i *ot* 11: 5, i stället för *k* i *nacta* 521: 24 och *Muncta* 55: 7 (jfr. dock med afseende på det sistnämda § 26: 12: c), i stället för *n* i *pæt* 494: 22.

Då i hs. står *barnet* 172: 24, är det måhända skriffel för *barnen*, såsom Stephens antagit i Läsarter. Jag är dock icke öfvertygad om att en sådan förklaring träffar det rätta. Det finnes nämligen i Bu. ett par egendomliga fall af sub-

stantiv i singularis i stället för i pluralis. De kunna visserligen affärdas som felskrifningar, men det synes mig också vara möjligt, att man i dem har att göra med en egendomlighet i uttryckssättet. Utan att bestämdt uttala mig om arten af dessa fall, meddelar jag dem för att fästa uppmärksamheten på dem.

I samtliga exempel betecknar det ifrågavarande substantivet ett personligt väsen. Sammanhanget kräfver pluralform, och det händer också, att ett pronomen, som syftar på substantivet, eller ett verb, som är predikat med detta substantiv som subjekt, får plural form. Men substantivet själft står i singularis. Det ser ut, som om man, i stället för att i den genom pluralformen angifna flerheten sammanfatta alla de individer, om hvilka framställningen rör sig, skulle hafva i tanken så att säga gripit ut en enskild och ställt fram denne som typ för dem samtliga. Substantivet får härigenom stundom ett slags kollektiv betydelse. I ett fall glider betydelsen öfver till hvad som brukar benämnas totalitetsbetydelse. Och därigenom eller till följd af att den enstaka individen förts fram som typ för en flerhet af individer, kommer framställningen lätt att springa öfver till användande af plurala uttryck. Det kan härvid påminnas om fall sådana som *kærþe for hanon at* **cristet folk** *mz truldoms listom* **forvinna** *alla pinor ok* **virþa** *for ængte afgupa dyikt* 494: 2 och följ.

Jag öfvergår till de särskilda fallen. Sid. 9: rad 6 och följ.: *romara þiænto æn mer februe at gora sonen bliþan Huart femta aar hiøldo þe hænne høghtiþ a første dagh februarii ok gingo kring vm romara borgh mæþ brnnande blusum ok baþo februam martis moþor gøra sin son* **romara** *bliþan ok* **þera** *vinum* (skriffel för *ovinum*) *vreþan.* I Bil. återfinnes *badho februam — — — gøra sin son romara blidhan ok thera owinum wredhan*; Pass. åter har *romarom.* I detta fall beror singularis afgjordt icke på felskrifning, utan här föreligger samma företeelse, som i nsv. uppträder just vid nationalitetssubstantiv, t. ex. i uttryck sådana som 'ryssen kommer', 'hvad gör inte tysken för pengar'. — Sid. 22: rad 21 och följ.: *Manghe vngge muncka ens klostars som stoþ viþ fliutande vatn stoþo arla vp firi sin regholo tima at tala ok talaþo manggen hægoma diæfuala roþo þær fram i manna ham* **munckren spurþo** *huaþan þe varo.* Bil. *Munka spurdho*, Pass. *munkane spordho.* — Sid. 136: rad 18 och följ.: *en tima þa andreas var i nichea sua callaþom staþ kiærþo bura for hanom at siax diaþla lagho viþ almanna væghen ok drapo þøm alla fram foro andreas bøþ* **diæflenom** *ii guz namn ok* **komo** *iam skyt for han ii hunda hami.* Bil. *bødh diæflomen — — — ok komo*; Pass. *thom diefflom — — — oc komo.* — Ett intressant fall är 154: 7 och följ. Såsom jag ofvan sid. 40 påpekat, har i hs. ursprungligen stått *þæn salogha suenen* (eller *suennen*). Det sammanhang, i hvilket detta fall står, är följande. Två ynglingar hade öfvergifvit världen för att följa evangelisten Johannes och tjäna Gud. När de så en gång fingo se några pager, klädda i dräkter af guld och silke, ångrade de det steg, de hade tagit. Då lät Johannes från skogen och stranden hämta samman grenar och smästenar, dem förvandlade han till guld och smaragder och gaf dessa dyrbarheter åt de tvänne ynglingarne med de orden: »tagen åter guld och stenar, som I gåfven åt Gud, ty himmelriket hafven I mist för Ert begär efter denna världen». (Stephens ed., sid. 152: 10 och följ.) Sedan begaf det sig, att Johannes uppväckte en död. Denne sände han

till de två ynglingarne för att säga dem, hvilken nåd de hade förkastat och hvilken våda förestod dem. Genom den från döden uppväcktes predikan omvändes ynglingarne, och efter trettio dagars botgöring blefvo de af Johannes sända till skogen och stranden, där de fingo bevittna beviset på den förlåtelse, de fått: guldet förvandlades åter till grenar och ädelstenarna till stenar på stranden. (Sid. 154: 1 och följ.) Här förekommer i Bu. 154: rad. 6 och följ.: *johannes gaf dǫþom lif mꝫ bønom ok baþ han sigia* **þæn salogha suenen** *fra guþi* **var gangen** *huat naþom* **þe castaþo** *atar ok huat uaþa þem var for hænde.* I Bil. står *bødh hanum sighia thꝫ sælughum swenum som fra gudhi varo gangne hwat nadhum the kastadho ater*; i Pass. *badh han sighia salghan man thom frawænda swenom huat nadhom ther the haffdho ater kastat.* I Pass. har alltså *salghan man* användts om den från döden uppväckte. Det är möjligt, att *salghan* där står för *salighan* 'säll, lycklig'. Men i Bu., som har *salogha* 'arm, stackars', kan uttrycket *þæn salogha suenen* ej åsyfta den från döden uppväckte; ty *salogher* 'arm, stackars' vore icke något lämpligt uttryck om den, åt hvilken lifvets gåfva blifvit återskänkt, däremot passar det förträffligt om de två ynglingarne, som förspillt sin arfvedel i himmelen, och det användes äfven om dem i Bu. 152: 16 (*Johannes*) *callar firi sik salogha suena.* För öfrigt visar ju tillsatsen *fra guþi var gangen*, att *þæn salogha suenen* ej afser den, som Johannes uppväckt från döden. Här står alltså singularis i stället för väntad pluralis; men i den följande satsen inträder användandet af plurala former. Emellertid finnes vid detta ställe en omständighet, som väcker misstanken, att någon felskrifning eller förvanskning af texten föreligger: man skulle vänta dativ efter *sighia*, ej ackusativformen *þæn salogha suenen.* Eller skulle möjligen detta ställe vara att jämföra med fall sådana som det i Söderwalls Ordb. **sighia**, mom. 4, anförda *then godha venscap han hafde marsken sakth* RK. II: 5579? Däremot talar dock bl. a. det stora tidsafståndet mellan Bu. och RK. II. — Sid. 172: 20 och följ.: *En man af frans — — — for pilagrims færþ mꝫ sinne cono ok barnom tel sanctum iacobum hans cona do vip pamphiloniam ok þerra hærbærghes husbonde tok up alla þerra pæniga ok hæsten som* **barnet** *bar saloghar man bar siþan som barnen a sinom bak ok som drogh han æpte sik.* I stället för *barnet* har Bil. *barnin*, Pass. *thera barn.* — Sid. 200: 8 och följ.: *philiphus var firi spa sins døz ok læt calla saman siu daghum før biscopa ok præste ok fæste þera tro ok trøste siþan* **com** *guz* **ouen** *ok trona ok* **corsfæsto** *han.* Bil. har *Sidhan komo gudz owini oc tronna ok korsfæsto han.* Pass. *Sidhan kom gudz owin oc tronna oc korsfæste han.* Med anledning af fallen *spurþo* 23: 1 och *corsfæsto* 200: 11 må påpekas, att *iataþo* 167: 14 är skriffel för *iataþe.* — Slutligen må anföras ännu ett fall, ehuru kanske ej hithörande. Sid. 3: 23 och följ.: *Ioakim flyþe firi blyght wrækin fra ofre ok war hemeleka fiærren i øknom mæþ sinom* **fæþær** *ok baþ guþ giua sik hughnath vm siþe.* Såsom jag i § 27 närmare utför, betyder *fæþær* 'herde'. För sammanhangets skull är ej alls nödvändigt att antaga, att här singularis står i stället för pluralis; men det må omnämnas, att Pass. har *fæhirdhom* och D *fæ hirdhom* samt att i den latinska texten står *Secedens igitur ad pastores suos.*

Anm. 3. Om digrafen *th* se § 3: anm. 3.

§ 21. Bokstäfverna **v, u, w** beteckna *v*-ljud eller *u*-ljud. Med undantag af de nedan i slutet af anm. 2 nämda fallen användas de emellertid vid beteckning af *v*-ljudet endast i uddljud och i inljud före vokal, i slutljud och i inljud före konsonant begagnas *f*. De fall, där *v, u, w* beteckna *u*-ljud, skola behandlas i vokalläran; här upptagas till undersökning de fall, i hvilka *v, u, w, f* (jfr. ofvan § 4) stå som beteckning för *v*-ljud.

Af skrifsättet i Bu. framgår icke, huruvida det språk, hs. representerar, ägde åtskillnad mellan tonande labial spirant och labial halfvokal; se rörande fördelningen af dessa ljudvärden Kock Fsv. Ljudlära, sid. 19 och följ., Noreen Aschw. Gr. § 269 jämte anmärkningar. Jag använder därför i det följande endast den allmänna termen »*v*-ljud» eller *v*.

v-ljudet förekommer i följande fall:

1) I inhemska ord, ärfdt från samnord. tid, t. ex. *grauin* 7: 7, *suæria* 396: 9, *nafn* 155: 19, se Aschw. Gr. § 226.

Genom analogi står *v*-ljud i t. ex. *houuþ* 185: 14, *svorit* 57: 11, *svylt* 489: 7, *vurþe* 415: 20, *vorþen* 64: 10, *wrþen* 519: 6, *vunnet* 136: 2, *swlgho* 512: 1; se Aschw. Gr. § 243, § 252.

2) I lånord motsvarande *v*-ljud i det språk, hvarifrån respektive ord lånats, t. ex. *bliua* 51: 24 — mlty. *bliven, diæfla* 138: 15 — fsax. *diuƀal, diabol*, grek. *διάβολος*, jfr. Kahle Die anord. Sprache im Dienste des Christenthums, sid. 13.

3) Uppkommet af tonlös labial spirant i slutljud efter eller i inljud mellan tonande ljud, t. ex. *tolf* 185: 7, *vuermagha* 176: 2; se Aschw. Gr. § 259: 1 med anm. 1 och 2.

4) Inskjutet vid hiatus — se Aschw. Gr. § 336 — i *boua* 144: 6 och *brouaþar* 65: 6. Däremot saknas *v* i *doo* 57: 15, 155: 12, 16, *doe* 151: 8, *groe* 73: 11.

Anm. 1. Felskrifning föreligger i *van* (för *man*) 62: 20 och i *sua suen* (för *sma suen*) 63: 13.

Anm. 2. Såsom ofvan sid. 22 påpekats, är ofta vanskligt att afgöra, huruvida i hs. föreligger tecknet *v* eller tecknet *u*. På grund däraf meddelas här icke någon redogörelse för växlingen mellan dessa bokstäfver. Dock må nämnas, att i allmänhet tyckes i uddljud förekomma *v*, i inljud *u*.

I stället för *v* eller *u* anträffas stundom *w*, hufvudsakligen i uddljud och ymnigast i Maria-sagan. Det förekommer i följande fall: i I *wacnaþe* 12: 5, *wacto* 14: 9, *wald* 9: 19, *wald føra* 8: 6, *wanda* 20: 26, *wara* 4: 2, *war* 3: 8, 24, 4: 16, 9: 26, *waro* 3: 19, 4: 3, *warþa* 4: 19, 22, *warþar* 19: 19, *warþ* m. m. 4: 11, 15: 3, 18: 10, 72: 4, *worþo* 15: 3, 128: 18, 134: 13, 152: 19, 199: 19, *worþe* 71: 17, *wercelliaco* 174: 25, *wilde* 3: 22, *wisastan* 181: 16, *wiþ* 4: 29, *wæruldenna* 4: 15,

wreþ 16: 19, 27: 1, *wrækin* 3: 23, *Hwi* 150: 1 (där *w* föregås af initial), *ewangelista* o. a. 50: 2, 6, 9, 14, 149: 1, 193: 9, *howoþ* 52: 2, 130: 3, *swærþe* 26: 11; i II finnes *w* blott i *war* 417: 14, i III i *wreþ* 526: 26, *awi* 520: 11, *liuwom* 523: 19. En gång anträffas *vv*, nämligen i *vvreþ* 27: 17.

Bokstafven *w* är vidare använd såsom beteckning för ljudförbindelserna *u* + *v* och *v* + *u*. I den förstnämda funktionen anträffas *w* blott i *wærpoghar* 3: 6, annars brukas kombinationer af bokstäfverna *u* och *v*, t. ex. *þiuvar* 26: 1, *vuarandes* 183: 10, *duua* 6: 9. För att återgifva ljudförbindelsen *v* + *u* användes däremot i allmänhet *w*, och kombinationer af *u* och *v* äro i III sällsynta. Del I har *w* i följande fall: *awnd* 51: 12, *diœwl* m. m. 10 ggr., t. ex. 171: 8, *diœwls* m. m. 8 ggr., t. ex. 153: 16, *diœwlen* m. m. 18 ggr., t. ex. 23: 13, *diœwlsens* 206: 22, *howþ* 4 ggr., t. ex. 195: 1, *howt* 54: 26, *howþet* 129: 21, *huwþet* 130: 1, *howtdok* 128: 17, *lowm* 26: 7, *sialwm* 130: 6, *stawr* [1] 129: 19, *wnno*, *-s* 3 ggr., t. ex. 177: 21, *wrþo*, *-e*, *-en*, *-et* 21 ggr., t. ex. 15: 17, 64: 5, 187: 17, 15: 5, *œrwþe* 153: 17, *œrwþar* 153: 18; i samma del af hs. anträffas å andra sidan *avundaþes* 143: 4, *bliuu* 177: 8, *diœuul* m. m. 4 ggr., t. ex. 171: 18, *diœvuls* m. m. 3 ggr., t. ex. 153: 13, *diœuulen* m. m. 11 ggr., t. ex. 8: 15, *givum* 8: 28, *havum* 74: 33, *houuþ* 185: 14, *houuþet* 129: 18, *huuuþet* 129: 22, *gulstavum* 7: 9, *sialuum* 5: 7, *scrivv* 49: 7, *vunnet* 136: 2, *œruuþe*, *-s* 3: 6, 141: 27. Del II uppvisar dels *diœwls man* 414: 20, *wrþen* 415: 10 (se ofvan sid. 48), dels *diœuulen* 420: 15, *vurþe* 415: 20, *aruuþe* 419: 26. Del III har å ena sidan *awnd* 516: 12, *diœwl* 517: 3, *diœwls* m. m. 8 ggr., t. ex. 500: 25, *diœwlen* m. m. 8 ggr., t. ex. 497: 14, *huwþ* 3 ggr., t. ex. 491: 11, *huwþet* 489: 30, *iœwgha* 516: 15, *swlgho* 512: 1, *wrþo*, *-e*, *-en* 11 ggr., t. ex. 500: 17, 520: 11, 526: 6, *wnnen* 3 ggr., t. ex. 502: 4, *wnet* 501: 12, och å den andra sidan *diœvulen* 526: 17, *giuum* 515: 19, *huuuþ* 501: 28, *œruuþa* 498: 31. Det 533: 12 förekommande *huuþ staþ* är skriffel för *huuuþ staþ* (möjligt vore ock, att *u* betecknar ljudförbindelsen *v* + *u*, jfr. Brate Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 62 (§ 29: c: 3), och Larsson Södermannalagens Språk, sid. 134), eller också beror det på bortfall af *v*, se nedan § 26: mom. 14.

Några gånger står *u* eller *w* i stället för *f*: *diœruleka* 170: 7, *diœwlum* 207: 23, *diœulom* 398: 9, *diœulenom* 171: 11, 12, 206: 13, *tœruþo* 198: 1, *yvret* 20: 10. Före konsonantiskt *i* står *u* i *glauio* 492: 3, däremot *f* i *rifia* 530: 16, *rifiom* 504: 25, *gulvœfiom* 491: 10.

Anm. 3. Digrafen *fu* förekommer blott i *diœfuala* 22: 23.

§ 22. Bokstafven X

betecknar ljudförbindelsen *ks*.

I) *ks* förekommer i ordets stam, t. ex. *vœxa* 56: 6, *huxa* 103: 8, se Aschw. Gr. § 224, § 261: 1. I stället för *x* står *ks* i

[1] Tamm framkastar i Uppsalastudier, sid. 35, att *stawr* skulle vara att sammanhålla med isl. *staurr*, fgutn. *staur*, fsv. och nsv. *stör*, och att de olika formerna *stavur* och *staurr* skulle bero på växling mellan synkoperade och osynkoperade former samt på senare ombildning af *stafr* till *stavur*. Men isl. *staurr* etc. föres väl riktigast till grek. *σταυρός*, fhty. *stiura* m. fl. (se Noreen Urgerm. Lautlehre, sid. 58 och 94) och är under sådana förhållanden af annat ursprung än fsv. *staver* (nsv. *staf*) och fsv. *stavur*.

vaks 166: 22, *gs*(*s*) i *ygsn* 167: 19, 168: 1, *ygssom* 511: 12, *xs* i *væxste* 402: 8.

2) *ks* har uppkommit genom sammanträffande af stamslutande *gh* och böjningsändelsen *s* i *alzualdox* 204: 8, *dax* 54: 30, 102: 2, 205: 23, *doma dax* 142: 6, *middax sol* 526: 23, (om *frædaz* 17: 15 se § 23: mom. 6, om *daz* eller *dax* 24: 16 se ofvan sid. 30). Jfr. ofvan § 5: mom. 3.

Anm. 1. I främmande ord brukas *x* ofta, t. ex. *Maximilla* 142: 18.

Anm. 2. Bokstafsförbindelsen *kx* anträffas i *ævinnelekx* 128: 23 och *ovinnelekx* 128: 24.

Anm. 3. *x* användes aldrig, när stamslutande *g*-, *ng*- eller *k*-ljud och böjningsändelsen *s* sammanträffa, utan då brukas *gs*, *ngs*, *ks*, t. ex. *halshugs* 508: 27, *aptonsangs tima* 177: 22, *folks* 144: 10.

§ 23. Bokstafven z

begagnas egentligen i stället för *ts*, men genom assimilationen *ts* > *ss* — se Aschw. Gr. § 290: 2 — har *z* äfven fått ljudvärdet *ss* eller *s* och kommit att brukas också där ett uttal *ts* aldrig kan hafva förefunnits. Hvilketdera ljudvärdet tecknet *z* har i Bu., kan i allmänhet ej afgöras, då å ena sidan inf. *diruaz* 13: 15 och pret. *hitez* 7: 21 visa, att *z* kan stå som beteckning för enbart *s*-ljud, och å den andra det är möjligt, att genom analogi ett uttal *ts* (*ps*, *ds*) återinförts i stället för det ljudlagsenliga *ss* eller *s*.

Bokstafven *z* förekommer i följande fall:

1) *z* står i inhemska ord, etymologiskt sedt, motsvarande bokstafsförbindelserna *ts*, *ps*, *ds* i följande fall:

bæzt o. a. 5 ggr., t. ex. 198: 4, 502: 10, *hiolz* 61: 14, *kiøz* 185: 16, *vaz æmbar* 414: 22;

døz med smns. 200: 8, 500: 14, *dozens* 75: 48, *friz mønstar* 64: 3, 7, *føzla* o. a. med smns. 7 ggr., t. ex. 61: 9, subst. *goz* 11 ggr., t. ex. 173: 11 (gen. sg.), *gozet* 519: 16, *guz* m. m. ytterst ofta, t. ex. 418: 12, *afguz* 505: 28, *manaz* 9: 17, *ræzl* 5 ggr., t. ex. 8: 10, *staz* 183: 24;

anz 10: 8, *anzvar* m. m. 23: 23, 504: 24, *hælzt* 186: 12, 197: 19, *lanz* med smns. 15 ggr., t. ex. 533: 12, *vphalz liusom* 11: 26, *valz* i smns. 3 ggr., t. ex. 206: 15, *værulz* med smns. 3 ggr., t. ex. 203: 2.

Hit äro ock att föra fall, där förbindelsen *ts* uppstått genom inskott af *t* mellan *ll* och *s*, *nn* och *s*, se Aschw. Gr. § 254. Fallen häraf äro: *alz* jämte smns. 5 ggr., t. ex. 62: 14, *manz* m. m. jämte smns. 17 ggr., t. ex. 497: 8, *manzens* 3 ggr., t. ex. 174: 15, *belz listom* 204: 15 (jfr. § 1: mom. 2).

Efter kort *l* och *n* anträffas *z* i *molz manz* 176: 1 och *ranz hærra* 190: 3. I det förstnämda ordet kan *z* vara skriffel, föranledt af det följande *manz*; rörande det senare se ofvan sid. 45. Jfr. för öfrigt med afseende på *z* i stället för *s* i dylik ställning Kock Arkiv XIV: 96.

Etymologisk skrifning *ts, þs, ds* förekommer i *af guþa præsts* 199: 6, *sundsens* 499: 3 samt när *t, þ, d* och *s* tillhöra olika sammansättningsleder: *mætskalana* 21: 27, *buþskap* o. a. 6 ggr., t. ex. 6: 22, *huþstryca* o. a. 7 ggr., t. ex. 495: 28, *leþsaghare* o. a. 3 ggr., t. ex. 133: 12, *miþsumars apton* 529: 11, *nøþstadom* 15: 6, 16: 19, *værþskap* o. a. 5 ggr., t. ex. 194: 10, *andsuar* 521: 16, *andsuara* 415: 3, *skyldskapar* 194: 4 och i fall, där sammansättningslederna ej sammanskrifvits. Genom inflytande från former, i hvilka *d* ej följdes af *s*, eller genom att *z* kunde hafva ljudvärdet *s*, har uppstått skrifningen *væruldz* 186: 4; i analogi med sådana fall har skrifningen *lidz* 182: 15 tillkommit.

Bokstafsförbindelsen *zs* anträffas i *anzsuar* o. a. 13 ggr., samtliga i I, t. ex. 56: 12, *anzsuarat* 174: 13, *bæzste* 51: 23, *bæzst* 50: 19, *guzs* 489: 1; *zc* förekommer i *blamanzcens* 516: 4; läsningen af *lansz* 71: 6 är oviss, se ofvan sid. 33.

I stället för *z* står *ss, sc* eller *s* på grund af assimilationen *ts* > *ss* : *husstryca* 504: 11 (jfr. § 24: A: 9), *missumars dagh* 50: 2, *stassens* 16: 11, 13, 496: 5, *stassen* 16: 11, *døsccns* 207: 12, *bastouo* 195: 2, *bliscap* 494: 32, *bæst* o. a. 8 ggr., t. ex. 4: 19, 421: 15, 493: 11, *føslo are* 72: 6, *þryscar* 494: 31, *þysco* 200: 15, *misomars daghar* 49: 15, *drosate* 5: 14, *stas* 190: 4, *haldes* 51: 4, hvilket sistnämda dock möjligen är inf., se Landtmanson Ordböjn, sid. 61, Söderwalls Ordb. **gita**, mom. 1, och Kock Fsv. Ljudlära, sid. 247. Genom nämda assimilation eller måhända genom bortfall i konsonantgrupp står enbart *s* i *anstygar* 130: 14, *ansuar* o. a. 10 ggr., t. ex. 5: 28, 528: 3, *ansvarat* 145: 11, *hals* 52: 1, *hiøls* 10: 2, *lans* med smns. 155: 21, 181: 3, 210: 1, *onscap* 495: 14, *væruls hærra* 497: 5; skrifningarna *alscona, alscons* m. m. 9 ggr., t. ex. 101: 18, 415: 20, 493: 24, *alsvadologhom* 138: 6, *mans* 10: 16, *blamans* 208: 9, 515: 22 kunna hafva framkallats af nyss anförda orsaker eller af nybildning efter andra kasus. På mlty. inflytande beror måhända *frans* 172: 20, jfr. mlty. *frans* 'französisch', (däremot *franz* 55: 13, 99: 18, 508: 10). Med afseende på *manscens* 145: 9 se § 24: A: 4.

2) *z* står i lånord motsvarande mlty. *z*, lat. *ti*, t. ex. *danzar* 57: 17 — mlty. *danzen*, *terz* 5: 11 — lat. *tertia*.

Adjektivet *hebresker* finnes i Bu. 3 ggr., alltid med *z*, t. ex. 182: 6. Också annars i fsv. anträffas detta ord med *z*, någon gång med *tz* eller *dz*, se Söderwalls Ordb. Likaså citeras därsammastädes af adj. *gresker* former med *z*, *tzs* och *dz*. Orsaken till dessa skrifningar kan vara analogi — i skriften eller uttalet — med nationalitetsadjektiv, som på grund af assimilationen *ts* > *ss* hade förbindelsen *tsk* omväxlande med *sk*, såsom *gøtsker*, *gødsker* : *gøsker*, *øst-*, *væstgøtsker* : *-gøsker*, *thydzsker* : *pysker*, jfr. äfven *jwdzker*.

3) För förklaring af *eldez bandom* 207: 14 se Noreen Arkiv VI: 381.

4) *himirikiz* 14: 12, 18, 15: 26, 16: 1, 5, 19: 23, 61: 21, 76: 13, 100: 11, 153: 23, *iorþrikiz* 62: 14, *rikez* 13: 14, i hvilket sistnämda fall *z* blifvit utskrapadt (se ofvan sid. 28), *hæluitiz* m. m. 8: 7, 9: 15, 20, 25, 23: 3, 28: 9, 136: 3, 182: 14, *hæuitez* 145: 25. Samtliga fall tillhöra I, och, frånsedt *rikez* 13: 14 och *hæuitez* 145: 25, föregås *z* alltid af *i*. Däremot står *s* i *himirikis* m. m. 12: 15, 13: 16, 14: 18, 63: 7, 139: 14, 154: 10, 185: 7, 186: 4, 20, 419: 10, 511: 1, *himirikes* 63: 13, 495: 32, 510: 4, *iorþrikes* 206: 4, *rikes* 210: 3, 493: 11, 507: 15, 508: 15, *hæluitis* m. m. 9: 14, 153: 4, 154: 11, *hæluites* m. m. 171: 9, 489: 19.

Om *z* i dessa och liknande fall äro två skilda meningar framställda: af Kock i Fsv. Ljudlära, sid. 435 och följ., och af Brate i Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 66 och följ.; jfr. äfven Hellquist Arkiv VII: 165, not 3. Något bidrag till lösning af frågan har jag icke att gifva.

5) *diruaz*, inf., 13: 15, *hitez*, pret., 7: 21. Liknande fall äro anförda af Siljestrand i Ordböjn. i Västmannalagen III: sid. 106 och 107. Bakom dessa skrifningar ligger naturligtvis ett uttal utan *t* före *s*-ljudet; att *z* här blifvit användt, kan emellertid bero på analogi med former, i hvilka *z* ursprungligen betecknat ljudförbindelsen *ts*; se Brate Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 65 och följ., Noreen Grundriss § 249: 3, Arkiv V: 393 och följ., Siljestrand anf. arb., sid. 110.

6) Med afseende på *z* i *frædaz* 17: 15 se Aschw. Gr. § 49: anm. och där citerad litteratur. Läsningen af *daz* 24: 16 är oviss, se ofvan sid. 30.

Kap. II.

Konsonanternas kvantitet.

§ 24. Geminata tecknas i intervokalisk ställning med dubbel konsonant, i slutljud med enkel konsonant.

I ställning efter konsonant har geminata redan i samnord. tid förkortats — se Aschw. Gr. § 241 —, och i öfverensstämmelse därmed äro skrifningar sådana som t. ex. *sændar* 100: 26 det normala i Bu.

Kommer geminata att stå före annan konsonant, betecknas den med enkel konsonant, t. ex. *fult* 185: 25, *fulføra* 100: 3, *skæmdes* 419: 19, *snybde* 172: 14, *quinmanz* 143: 6, *bastouo* 195: 2, *bliscap* 494: 32, *føslo are* 72: 6, *bæstan* 494: 8. Dylika skrifningar med enkel konsonant kunna visserligen stundom tänkas bero på ortografisk analogi från former, där geminatan stod i slutljud, men för en hel del af fallen är denna förklaring ej tillämplig, utan orsaken till beteckningen med enkel konsonant är, att geminatan i ställning före annan konsonant förkortats.

Före konsonantiskt *i* skrifves från samnord. tid ärfd geminata — se Aschw. Gr. § 227, § 239 — i allmänhet med enkel konsonant, nämligen i *bægia* 505: 13, *ligia* 19: 14, 200: 15, 205: 10, 517: 6, 521: 23, 523: 24, *ligianda* 395: 12, 415: 5, *lægia* m. m. 129: 24, 416: 2, 417: 5, 501: 28, *sigia* 146: 2, 154: 7, 169: 25, 193: 12, (jfr. § 5: mom. 1), *slægio*m 522: 5, *stygias* 13: 12, *tuigia* 153: 12, *tucgia* 511: 29, *an tuigia* 494: 7, *þigia* 18: 11, 56: 2, 139: 29, 174: 27, *þrigia* 5: 3, 63: 2, 195: 16, 415: 9, 522: 30, *vægio*m 208: 1, *vægiana* 501: 14, *vægia motet* 416: 25, *kerkio vægio*m 208: 8, *ægian* 30: 10, *vækia* 524: 12. Dubbelkonsonant anträffas i *bæggia* 5: 23, 144: 11, *liggia* 128: 13, 188: 18, *læggia* 155: 18, *ryggia* 490: 8. Att i uttalet skulle hafva förelegat kort konsonant i dessa ord, är icke troligt, då språket vid denna tid skapade nya geminator i samma ställning (se nedan mom. A: 2). Hvarför geminatan i strid mot uttalet betecknades med enkel konsonant, är svårt att bestämdt angifva. Måhända har, innan ännu den fornsvenska förlängningen före konsonantiskt *i* inträdde, ortografisk analogi från sådana fall som t. ex. *sitia*, *væria*,

vælia, tæmia förorsakat enkelskrifning äfven i ord, där *i* föregicks af *g* eller *k*. I åtskilliga fall, såsom t. ex. *lægia, vægiom, stygias, rækia*, kan enkelskrifningen bero på ortografisk analogi efter närbesläktade former, i hvilka enkelskrifning af konsonanten var regelrätt.

Före svarabhaktivokal förekommer både enkel och dubbel konsonant för etymologiskt långt konsonantljud. Enkelskrifning finnes i *atartan* 177: 11, *døtar* 200: 7, *drikar* 155: 11, 492: 19, *fødar* 49: 15, 63: 14, 64: 13, 396: 5, *nyfødar* 76: 17, *klædar* 209: 18, 496: 16, *afklædar* 416: 4, *nætar* 9: 22, 129: 20, *af guþa ofar* 422: 9, subst. *rætar* 50: 5, *satar* (isl. *sáttr*) 155: 10, *smidar* 168: 11, *Stygar* 130: 8, *anstygar* 130: 14, *trygar* 102: 2, *prøtar* 174: 4, *pækar* 62: 16, *vætar* 130: 13. Hit höra äfven *hygar* 507: 8 och *sigar* 193: 14, ifall *g* i dessa ord betecknar explosiva och icke helt enkelt beror på osäkerhet i stafningen (jfr. ofvan § 5: mom. 1). Dubbelskrifning af konsonanten anträffas i *att*ar 177: 29 (se ofvan § 20: mom. 6), *bæccar* 12: 28, *døttar* 200: 13, *systara døttar* 49: 3, *liggar* 54: 29, 176: 21, *læggar* 492: 3, *offar* m. m. 9: 15, 63: 9, 503: 16, 508: 19, 520: 11, *afguþa offar* 422: 12, *ræddar* 156: 19, 498: 8, 505: 32, 526: 32, adj. *rættar* 197: 9, *slippar* 186: 11, *staddar* 169: 17, partic. *sattar* 530: 5, *saman sattar* 176: 19. Det framgår icke häraf, huruvida i denna ställning förelåg kort konsonant, enär å ena sidan dubbelkonsonanten kan bero på analogi-inverkan från närstående former, och å den andra fallen med enkel konsonant kunna dels bero på analogi, dels vara att sammanhålla med de nedan i mom. B: 3 anförda enkelskrifningarna.

I strid mot de anförda ortografiska reglerna eller mot hvad ordens etymologiska förhållanden skulle kräfva, anträffas dubbelskrifning eller enkelskrifning af konsonant i följande fall.

A. Dubbel konsonant i stället för enkel.

1) Dubbelkonsonanten anger den i fsv. tid skedda förlängningen efter starkt bitonig vokal, se Aschw. Gr. § 298. Fallen äro: *bilætte* 19: 12, 189: 16, *bilætteno* 207: 8, *afguþa bilætte* 64: 12, 155: 4, 207: 20, *bruþgummen* 183: 2, *sarbetta* 402: 4. (Rörande *hægomma* 138: 20 se ofvan sid. 37.) À andra sidan må anföras *bilæte* 25: 16, 101: 18, 102: 22, 188: 20, 26, *bilætet* 189: 10, 12, *bilæteno* 189: 15, 207: 19, *hægoma* 22: 23, 23: 7, 140: 4, 151: 26.

2) Dubbelkonsonanten beror på den fsv. förlängningen före konsonantiskt *i* — se Aschw. Gr. § 296 — i *villia* 511: 18,

þænnia 514: 31, *sættia* 511: 26; hit hör äfven *sætta* 501: 27 med *i* analogice utelämnadt. Ovissa exempel äro *byrriar* 200: 1 och *sittia* 491: 11, i hvilka ord *i* tillsatts ofvanför; denna ändring har visserligen gjorts af äh., men det är möjligt, att de åsyftade formerna varit *byriar* och *sitia*, ej *byrriar* och *sittia*. Frånsedt dessa få fall, hvilka med undantag af det osäkra exemplet *byrriar* tillhöra del III, har Bu. alltid enkelskrifven konsonant i ifrågavarande ställning, såsom *vilia* o. a. i III 11 ggr., t. ex. 519: 21, *þænia* i III 3 ggr., t. ex. 514: 15, *sætia* i III 4 ggr., t. ex. 518: 10, *sitia* i III blott 511: 23, *byria* 11: 29, *værio* 507: 15, *vitia* 12: 18, 521: 30, etc. För *sættia* och *villia* äro äfven andra förklaringar möjliga än den här angifna; *sættia* kan hafva fått *tt* från pret. och part., och i *villia* kan dubbelskrifningen vara af samma art som i de i nästa mom. behandlade fallen.

3) I *Milldaste* 142: 1 och *villde* 196: 9 anger dubbelskrifningen måhända *l*'s dentala karaktär; se Aschw. Gr. § 38: 1 och anm. 1. Ett osäkert exempel är *halls bene* 129: 24, enär det uppstått genom rättelse af *hans bene*; oviss är äfven formen *elld* (*eild*?) 530: 3. Måhända är dubbelkonsonanten i *All* 129: 14 och *minn* 50: 9 äfven att fatta som beteckning för dentalt *l* resp. *n*; se Aschw. Gr. § 40: 2.

4) Skrifningarna *corsset* 497: 13, *fæperssens* 9: 27, *Munkka* 51: 14, *muncka* 22: 21, *munckren* 23: 1, *druncknape* 57: 16, (? *manscens* 145: 9, *blamanzcens* 516: 4) äro kanske att förklara genom den af Kock i Skandinavisches Archiv I: 54 och följ. samt Noreen Aschw. Gr § 301 framställda ljudlagen.

5) Jämte *pera*, t. ex. 170: 9, 417: 1, 527: 4, förekommer äfven *perra* (*þærra*), t. ex. 170: 9, 417: 10, 527: 6. Dessa former tillhöra i det stora hela skilda delar af hs.: i I anträffas *perra* blott 129: 10, 12, 170: 9, 172: 23, 24, däremot *pera* 54 ggr., under det att i III *þerra* (1 gg. skrifvet *þærra*) möter 35 ggr. och *þera* blott 8 ggr.; i II finnes *pera* 2 ggr. och *perra* 1 gg. Konsonantlängden i *perra* har uppstått till följd af konsonantens ställning mellan en lång hufvudtonig och en obetonad vokal, se Aschw. Gr. § 297: 3.

Hs. har haft *vtt giuin* 29: 21, men det senare *t* har blifvit utskrapadt. Formen *utt* anföres i Aschw. Gr. § 297: anm. 4 från åtskilliga fsv. hss. Den kan bero på analogi efter juxtapositioner, t. ex. *utti* < *ú-ti*, såsom Kock påpekat i Arkiv VII: 351; i Aschw. Gr. § 297: anm. 4 framställes äfven möjligheten af att *p*, *t*, *k*

förlängts också i ursprungligt slutljud, då lång hufvudtonig vokal föregick. Det en gång i Bu. förekommande *vpp* 196: 13 och *vppe*, hvilket senare alltid skrifves med två *p*, t. ex. 140: 24, torde, såsom Kock i Arkiv VII: 341 framhållit, böra sammanställas med ags. *upp*.

Af oklart ursprung är konsonantlängden i *prættanda* 72: 5, se Aschw. Gr. § 297: anm. 2 och där citerad litteratur.

6) I fraserna *spilla bæggia vara hepar* 144: 11 och *i mins fapurs namn ok mins hans sons ihesu christi ok pæs hælgha anda varra bægia* 505: 11 och följ. kan *vara*, *varra* fattas antingen såsom genitiv af personligt pron., styrd af *bæg(g)ia* (jfr. de af Rydqvist III: 289 anförda *then wara*, *hwart wara* o. s. v.) eller såsom possessivt pron., hvilket blifvit i fråga om böjning attraheradt till *bægia* (jfr. *mins hans sons* 505: 12, *ii sialfs sins hus* 142: 17). Ifall här föreligger personligt pron., så beror formen på sammanblandning med possessivet *varra* eller — hvilket är troligare — på analogi med *þerra*; det senare göres troligt därigenom, att *vara* anträffas i I och *varra* i III, likasom *þera* väsentligen tillhör I och *þerra* tillhör III. Föreligger possessivt pron., så är förenklingen af konsonanten att sammanhålla med de i B: 3: a behandlade fallen. I förbigående må tilläggas, att gen. pl. *varra* såsom poss. pron. icke är så sällsynt, som Rydqvists framställning III: 289 ger vid handen. Jag har antecknat den ur Bu. 194: 23 och i MET., sid. 561, rad 2 nerifrån, sid. 568, rad 3 uppifrån.

7) *kiurtellen*, ack., 16: 11 är möjligen ett exempel på att nominativ-formen inträngt i ackusativ, såsom fallet är i *villa* 8: 29, *høghtipes mæssa* 195: 13, *skærsla*[1] 419: 15, (rörande *suennen* 154: 7 se ofvan sid. 40). På — kanske blott ortografisk — förväxling af de olika kasusformernas kvantitet beror *likbarenna*, ack., 15: 1; liknande fall ur andra fsv. hss. anföras af Kock i Fsv. Ljudlära II: 291[2].

[1] Söderwall, i Ordb., upptar, ehuru med tvekan, *skærsle*, mask., för ifrågavarande ställe.

[2] Däremot behöfver icke *siælenna* 149: 14 i frasen *som ængen hanom hulpe tel likaman ok han ængom tel siælenna* nödvändigt fattas på detta sätt, ty koordinerade ord stå stundom i olika kasus, t. ex. 154: 13, 170: 11, 184: 17. I *tel alexandriam sinna husfru* 495: 21 och *tel sinna husfru nataliam* 519: 27 skulle man hafva väntat formen *sina*, eftersom nom. propr. står i ack.; emellertid kan nog *sinna husfru* vara genitiv trots den latinska ackusativformen, ty äfven annars förekomma latinska ord i annan kasus, än den fsv. syntaxen kräfver. Så finner man *iohannes baptista hialpar þom longobar-*

8) Dubbelkonsonanten i dat. sg. *offre* 72: 7 och former af verbet *offra* 21 ggr., alla i III, t. ex. 489: 27, samt i *dobbla* 156: 6 beror på inflytande från mlty. *offer*, *offeren* och *dobbelen*. Å andra sidan anträffas dat. sg. *ofre* 3: 23 och former af verbet *ofra* 20 ggr., hvaraf 12 i I, 4 i II och 4 i III, t. ex. 140: 5, 414: 7, 503: 17. Äfven i *iuffru* o. a. 5: 17, 14: 20, 25: 2 sammanhänger dubbelskrifningen med formens mlty. ursprung, se ofvan § 4: mom. 3. Till förklaring af växlingen *l*: *ll* i *dattila fruk* 183: 3 och *dactilla frukt* 499: 23 har jag intet att anföra.

9) Af grafisk natur är dubbelskrifningen i *aff* 12: 14, 15, 13: 3, 6, 20, 31 (jfr. emellertid rörande detta ord Aschw. Gr. § 259: anm. 2), *affgupum* 508: 14, *gaff* 504: 12, *appro(m)* 12: 28, *ippro* 208: 8, *nippra* 138: 7, *rappe* 507: 13, *ssatto* 508: 17, *Sstripen* 178: 1, (i *ssax* 204: 15, hvars *a* af yh. ändrats till *æ*, är måhända äfven konsonantfördubblingen af samma sena ursprung, jfr. att *for* 12: 27 af yh. ändrats till *ffør*), *yssom* 511: 2, *fassta* 508: 31, *sttund* 57: 6, *kristtna* 176: 20, *vm crring* 169: 18. I några af dessa fall föreligger felskrifning, andra hafva måhända framkallats genom inverkan från skrifter med andra ortografiska grundsatser än Bu. Felskrifningarna *palmmen* 15: 18, *husstryca* 504: 11 förklaras genom ordens afstafning på två rader (*palm men*, *hus stryca*); i stället för *firritighi* 101: 2 har man måhända att läsa *fiurtighi*, men för öfrigt skulle en felskrifning *firritighi* (för *firitighi*) kunna bero på att ordet afstafvats *fir ritighi*. Skrifningen *rættleca* 500: 24 har sin grund i association med *rætter*. — Om *sannmæles* 57: 18 se ofvan sid. 33. — Beteckningarna *nng* och *ngg* äro behandlade i § 7. — Rörande öfverflödigt förkortningstecken se sid. 12.

Anm. I. Till följd af ordens afstafning på två rader har samma konsonant skrifvits tre gånger i *dott tor* 30: 2, 11, *pæs ssa* 150: 21, *off fer* 12: 3.

B. Enkel konsonant i stället för dubbel.

I) På grund af att geminata förkortats efter svagtonig kort vokal — se Aschw. Gr. § 242, § 303 —, förekommer enkel konsonant i följande fall:

---

dos 56: 12, ehuru *hialpa* i Bu. eljest styr dativ; likaså *folghe andream* 134: 8 och *følghþo iohannem* 152: 10, ehuru äfven *fylghia* för öfrigt i Bu. styr dativ. Måhända bero dylika inadvertenser på inflytande från en latinsk originaltext. Genitiv föreligger äfven i *tel sinna hiorþ* 167: 18 och *iui sinna siang hoffa gærþ* 522: 26; också annars anträffas ändelselös gen. sg. af starka feminina, t. ex. *borgh* 102: 6, 395: 5, *dygþ* 190: 8. Jfr. rörande de i denna not behandlade fallen Landtmanson Ordböjn., sid. 29, där en delvis annan uppfattning är framställd.

a) Före hufvudtonen:

I *baner* 206: 17, 508: 6, hvilket redan i det långifvande språket hade hufvudtonen på senare stafvelsen.

I sammansättningarna *bruløp* 182: 3, *bruløpe* 26: 20, *misomars daghar* 49: 15, *stiufapir* 194: 6, *skælict* 15: 27; å andra sidan stå *brulløp* 27: 5, *brulløpe* 72: 8, *brolløps kost* 6: 13, *brulløpes afton* 27: 6, *brulløpes bup* 182: 4, *missumars dagh* 50: 2, *skællekt* 188: 3, *vtallekan* 177: 21, *otallecom* 508: 11. På analogi eller omflyttning af accenten beror *skælekt* 15: 31, 138: 7, 139: 15. Genom association med simplex är dubbelkonsonanten bevarad i orden *forrapa* och *forrapare*, t. ex. 102: 1, 139: 3.

I afledda ord: *mæniskio* 103: 2, 206: 29, *mæniskio natura* 64: 14, *brutfælingar* 205: 9, *pæniga* o. a. 12 ggr., t. ex. 174: 26, 513: 5, *tuilinga* 193: 13. Å andra sidan kunna anföras *mænniskia* o. a. 208: 17, 5: 8, 140: 3, *mæssing* 144: 20.

b) I proklitiska ord, t. ex. *nokor* o. a. 101: 14, 414: 6, 498: 19, *æke* 206: 3, *mæpan* 521: 10, *sipan* 12: 15. På obetonad ställning i satsen kunna äfven bero de nedan i mom. 3: a, b anförda gen. och dat. *þina*, *sina*, *vara*, *mine*, *vare* och *hæna*, *hænæ*; säkert hör hit, eftersom ändelse-*a* öfvergått till *e*, gen. sg. fem. *vare* 6: 26, 16: 10.

c) Efter hufvudtonen:

I gen. och dat. sg. fem. af suffigerade artikeln, hvarvid är att märka, att genom analogi enkelskrifning af konsonanten stundom förekommer äfven omedelbart efter starktonig vokal. Enkel konsonant anträffas i *iugfruna* 195: 24, *kirkiona* 56: 8, 144: 7, *conona* 174: 3, *kiærlingena* 174: 14, *trona* 183: 13, 200: 11, *væruldena* 55: 6; *bokene* 130: 22, *daghnigene* 10: 6, *drotningene* 187: 10, *pilagrims færþene* 171: 17, *grauene* 16: 5, 129: 8, *iorþene* 145: 17, 173: 16, *lukune* 137: 5, *læstene* 153: 2, *muldene* 141: 22, 142: 8, *møne* 512: 2, *natene* m. m. 14: 10, 171: 16, *siælene* m. m. 15: 25, 142: 16, *strandene* 177: 16, *trone* 183: 25, 397: 10, *væruldene* 99: 14, 171: 3, *værældena* (felskrifning för *væreldene*) 58: 4. Däremot står dubbelkonsonant i *drotnugenna* m. m. 167: 16, 168: 4, *frunna* 25: 23, *handenna* 74: 31, *kirkionna* 415: 2, 417: 1, *crononanna* (felskrifning för *crononna*) 395: 11, *mønna* 492: 5, *quinnonna* 30: 18, *rotenna* 7: 9, *siælenna* m. m. 21: 14, 149: 14 (jfr. ofvan sid. 126, not 2), 186: 18, 19, *solenna* 174: 4, 188: 20, *stripenna* 56: 11, *wæruldenna* m. m. 4: 15, 497: 15, 500: 25; *barenne* 419: 7, *helsonne* 489: 13, *hiorpenne* 167: 21, *iorpenne* 134: 1, 199: 6, 516: 6, *lepenne* 100: 27, *naturonne* 4: 5, *pannonne* 494: 20, *siælenne*

185: 11, *siangenne* 516: 3, *solenne* 508: 1, *strandenne* 532: 15, *tronne* 519: 32, 520: 20, 27, 524: 8. — Oviss är läsningen af *quinnona* 188: 2, se ofvan sid. 44.

2) Intervokaliskt före suffigerade artikeln står enkel kons. i stället för dubbel i nominativerna *delen* 99: 14, *sonen* 170: 11, 15, 16, 395: 14, *stenen* 166: 22, *suenen* 145: 25, 157: 8, 176: 4, (läsningen af *suenen* 176: 10 är oviss, se ofvan sid. 11), och *Ængelen* m. m. 4: 26, 133: 11 samt i *dryken* 155: 14, *ræten* 490: 18, *naten* 169: 16, *natene* 14: 10, *natena* 24: 1, 25: 23, 493: 22, *soten* 489: 13, *af huget* 417: 3. Likaså står enkel kons. i stället för dubbel i smns. *fulæmna* 417: 3. Däremot förekommer dubbel kons. i nominativerna *suennen* m. m. 22: 11, 25: 26, 27: 3, 137: 11, 156: 6, 25, 157: 6, 9, 176: 2, (154: 7 föreligger ack. *suenen* eller *suennen*, se ofvan sid. 40), *smasuennen* m. m. 134: 9, 499: 14, 18, *Ængellen* 13: 10, *kiurtellen* 16: 19, hvarjämte *kiurtellen* står äfven som ack. 16: 11, samt i *nattene* 171: 16, *arren* 172: 16, *gullet* 189: 13, *mannen*, t. ex. 20: 16, 511: 8, *vællen* 505: 23. I de anförda fallen af nom. mask. kan enkelskrifningen vara fonetiskt berättigad och bero på ackusativformernas inträngande i nom. (jfr. äfven Aisl. Gr. § 330: 1), i *Ængelen* kan den äfven förklaras genom svagtonig ställning. Också skrifningen *soten* anger måhända ett uttal med kort kons., eftersom i isl. finnes *sót* jämte *sótt* och i nsv. *sot* (jfr. Aisl. Gr. § 209: anm. 1 och Aschw. Gr. § 233: anm. 1); för ett uttal *soten*, *ræten*, *naten* o. a. kan äfven antagas analogisk påverkan från tvåstafviga former, ifall i det språk, Bu. representerar, geminata förkortats mellan en lång hufvudtonig och en bitonig vokal, jfr. nedan mom. 3. Skrifningen *fulæmna* förklaras kanske efter mom. B: 1: a. Då emellertid *dryken* och *af huget* bero på ortografisk analogi från fall, där geminatan på grund af ställning i slutljud tecknades med enkel kons., är det möjligt, att denna orsak framkallat enkelskrifningen äfven i de öfriga anförda orden.

3) Geminata enkelskrifves ofta i ställning mellan en hufvudtonig och en bitonig vokal[1].

a) Den föregående vokalen är lång.

Del I. Preterita *bede* 62: 22, *bedes* 21: 9, 134: 17, 20, 136: 16, 144: 22, 154: 5, 165: 23, 166: 1, 7, 175: 6, 12, 187: 3, *bedos* 154: 12,

[1] I den följande materialsamlingen upptagas äfven fall sådana som t. ex. *formate* 7: 2 och *menløse* 206: 11. Den ljudlagsenliga accentueringen torde visserligen hafva varit *formate* med *a* hufvudtonigt och *e* obetonadt samt *menløse* med *ø* starkt bitonigt och *e* obetonadt, men de i simplex rådande accent- eller kvantitetsförhållandena kunna analogice hafva införts i smns.

167: 15, *bide* 169: 13, *bido* 169: 11, *bløde* 75: 64, *bløte* 29: 26, *bøte* 8: 12, 21: 30, 78: 71, 130: 16, 139: 18, 206: 12, *føde* 4: 15, 11: 3, 12: 21, 15: 15, 17: 24, 49: 1, 2, 77: 41, 151: 12, 174: 27, *fødes* 5: 1, 12: 18, 24: 1, 49: 5, 50: 3, 4, 61: 10, 63: 18, 21, 64: 7, 18, 65: 2, 5, 70: 23, 76: 9, 26, 139: 27, 206: 11, *upfødes* 5: 17, *høte* 27: 20, 140: 11, 166: 3, *høtes* 103: 3, *iate* 55: 18, *klæde* 151: 12, *af klæde* 141: 5, *lete* 63: 11, *lede* 151: 22, 165: 22, 187: 18, 206: 12, 22, *ledes* 20: 12, 165: 25, *ledo* 25: 3, *lyde* 8: 15, 20: 3, *mate* 3: 16, 8: 7, 11: 17, 13: 7, 29: 4, 63: 1, 75: 55, 140: 1, 143: 22, 144: 10, 145: 12, 186: 6, 187: 8, 8, *matom* 139: 28, *mato* 50: 19, 204: 11, *formate* 7: 2, *møte* 20: 25, 21: 2, 24: 12, 165: 25, 181: 11, *møto* 24: 12, 71: 16, *møtos* 4: 30, 50: 25, 56: 11, *møde* 27: 19, 203: 7, *mødes* 187: 5, *nøde* 56: 16, *quide* 20: 24, *rede* 6: 13, *rædes* 29: 21, 30: 7, 51: 17, 52: 4, 62: 21, 103: 6, 167: 12, 171: 6, 175: 18, *rædos* 71: 17, 129: 8, 185: 2, *stride* 16: 8, *vm stride* 207: 2, *sote* 203: 5, *vite* 170: 7, *auite* 20: 4, *vredes* 189: 9; participerna *klædan* 11: 25, *klæda* 128: 16, 152: 12, *ledan* 28: 4, *tel rede* 50: 20, *ræde* 16: 15;

gen. och dat. sg. fem. och gen. pl. af starka adj.-böjningen: gen. sg. *þina* 79: 4, *vara* 8: 14, 18, 12: 9, 15: 7, 16: 4, 21: 25, 30: 23, 166: 11, (om *vare* 6: 26, 16: 10 jfr. ofvan B: 1: b); dat. sg. *mine* 174: 12, *vare* 6: 18, 7: 11, 10: 2, 11: 9, 17: 12, 13, 18: 12, 24: 7, 9, 28: 3, (*varo* 11: 10, troligen felskrifning för *vare*), *menløse* 206: 11, *sare* 174: 9; gen. pl. *sina* 139: 3, *þina* 143: 24 (kan möjligen vara ack.); om *vara* 144: 11 se ofvan A: 6;

atunda 6: 24, 21: 6, 76: 18, 185: 20, *dotor* 4: 21, *drosate* 5: 14, *natom* 190: 9, dat. sg. neutr. *ræto* 21: 18, komp. *rætare* 61: 16, nom. pl. mask. *sate* 50: 22, 24, 25, nom. pl. fem. *sata* 25: 7, ordinaltalet *siæta* 185: 19.

Däremot förekommer dubbelskrifven kons. i följande fall:

Preterita *atte* 18: 24, *bløtte* 134: 3, *fødde* 153: 7, *hotte* 175: 17, *iatte* 18: 19, 57: 9, *lette* 143: 4, *letto* 64: 3, *ledde* 77: 37, 173: 14, *leddo* 140: 17, 184: 14, 197: 11, *lydde* 182: 8, 208: 15, *lyddo* 151: 23, *matte* 10: 10, 30: 11, 139: 14, 151: 7, 156: 16, *møtte* 25: 1, 171: 10, 172: 26, *møtto* 137: 4, *redde* 130: 11, *reddo* 155: 8, *rædde* 172: 8, *ræddens* 205: 15 (genom utskrapning ändradt till *rædens*), *ræddes* 101: 20, 139: 11, 169: 16, *ræddos* 150: 21, 182: 19, *vm stridde* 207: 2, *sætte* 26: 13, *vedde* 206: 23; participerna *rædde* 23: 3, 166: 51, 184: 11, *ræddan* 4: 2, 28: 5, *v ræddan* 181: 8, *vrædda* 185: 4;

gen. och dat. sg. fem. och gen. pl. af starka adj.-böjningen: gen. sg. *enna* 24: 22, *minna* 75: 46, 136: 9, *sinna* 11: 2, 18, 14: 13,

167: 18, 174: 6, 182: 3, 21, *þinna* 73: 5 (i dikten II), *varra* 11: 16, 16: 13, 19: 12, 23: 18, 24: 17, 22, 25: 16, 30: 20, 27, 31: 4, 64: 10, 194: 6; dat. sg. *enne* 19: 11, 186: 3, 198: 10, *minne* 13: 9, 175: 12, 187: 22, 205: 15, *renne* 62: 11, 63: 15, *sinne* 12: 7, 18: 2, 19: 3, 25: 22, 27: 7, 135: 1, 142: 8, 172: 21, 175: 16, 182: 24, 183: 3, 187: 8, 205: 9, 206: 21, 22, *þinne* 13: 4, 141: 4; gen. pl. *enna* 9: 12, *minna* 3: 5, 19: 24 (jfr. ofvan sid. 29), *sinna* 27: 3, 100: 24, 175: 7, 184: 3, 188: 2, *þinna* 141: 14, 189: 2, *varra* 194: 23;

atta 20: 22, 99: 7, 9, 166: 11, 175: 20, *attatighi* 170: 2, *dotter* 57: 15, 142: 19, 143: 14, 144: 4, 151: 3, 11, *dottor* (*dotttor*) 30: 2, 11, 182: 3, 21, 205: 9, dat. sg. *illo* [1] 30: 4, 205: 6, nom. pl. mask. *ille* 21: 13, ack. pl. fem. *illa* 21: 25, adv. *illa* 11: 16, 74: 40, 133: 6, 170: 16, 198: 9, dat. sg. mask. *rættom* 21: 19, ack. sg. mask. *rættan* 168: 3, *siætta* m. m. 150: 19, 196: 7, 18, *siætto* 153: 19.

Del II. Preterita *bedes* 417: 11, *bøte* 419: 9, *bøtes* 417: 5, *ledes* 415: 17, *stride* 401: 5, *øde* 401: 4; participet *af clædan* 421: 14.

Däremot anträffas dubbelskrifven kons. i preterita *matte* 417: 13, *vitte* 420: 8, i participerna *rædde* 398: 10, *vreddan* 398: 12;

i gen. sg. fem. *varra* 419: 1;

samt i dat. *illom* 414: 15, adv. *illa* 417: 19, ack. sg. mask. *rættan* 421: 10, dat. sg. fem. *rætte* 419: 3, dat. sg. neutr. *vrætto* m. m. 418: 9, 419: 9, inf. *rætta* 417: 7.

Del III. Preterita *bedes* 491: 4, 494: 14, 511: 17, 521: 2, 522: 27 *bøto* 513: 5, 10 *iæte* 500: 32, (*iates* 489: 13 är väl snarast presens), *lete* 498: 18, *leto* 512: 10, *letes* 526: 19, *ledos* 515: 1, *mate* 508: 28, 521: 18, *møte* 523: 16, *mødos* 532: 3, *rædes* 519: 31, *prøtos* 504: 12, (*vete* 504: 28 är måhända presens), *vredes* 501: 20, 504: 24, *vredos* 510: 10, *ødes* 490: 14; participerna *føde* 524: 2, *nyføda* 505: 26, *vpfødan* 500: 26, *upføda* 524: 7, *smidan* 521: 20, *smida* 518: 10;

dat. sg. fem. *væne* 520: 16;

natum m. m. 509: 13, 512: 16, *nata mørk* 489: 3.

Däremot står dubbelskrifven kons. i följande fall:

Preterita *beddes* 522: 30, *bidde* 491: 17, 23, *bøtte* 526: 19, *høtte* 501: 10, *klædde* 491: 9, *lette* 497: 15, *ledde* 516: 20, *leddes* 522: 15, 526: 21, 530: 11, *leddos* 514: 18, *lydde* 529: 2, *matte* 495: 7, 500: 1, 519: 8, 520: 10, *møtto* 512: 2, 8, *møddes* 489: 6, *nødde* 520: 6, *striddo*

[1] Adj. *ilder* och adv. *illa* kunna äfven höra till mom. 2, se Kock ZfdA. XL: 201 och följ.

496: 19, *sætte* 497: 12, 13; participerna *hugh mødde* 491: 8, *rædde* 510: 6, 530: 10, *rædda* 501: 6;

gen. och dat. sg. fem. och gen. pl. af starka adj.-böjningen: gen. sg. *sinna* 491: 2, 495: 21, 504: 18, 519: 27, 522: 26, *varra* 492: 17, 523: 29, dat. sg. *enne* 532: 12, *sinne* 505: 19, gen. pl. *minna* 508: 24, *þinna* 521: 11, (om *varra* 505: 13 se ofvan mom. A: 6);

atta 491: 5, 6, 500: 3, 508: 17, *attanda* 491: 6, *attatighi* 528: 8, *dotter* 490: 19, 491: 2, 15, 23, 495: 32, 503: 2, 13, 504: 1, 21, 22, 30, 510: 1, 519: 15, *dottor* 490: 16, 491: 2, 9, 14, 503: 12, 15, 17, 504: 10, 18, 24, 27, 505: 2, 533: 6, dat. *illom* 526: 21, ack. sg. mask. *illan* 501: 10, adv. *illa* 519: 5, 31, 521: 9, 10, 12, ack. sg. fem. *lætta* 505: 9, dat. sg. neutr. *rætto* 523: 14, ack. pl. mask. *slætta* 533: 2.

Frekvensen af enkelskrifningar är större i del I än i de öfriga delarna af hs. Härmed kan sammanhållas, att dubbelskrifning i ett par andra fall är något starkare företrädd i III än i I; se ofvan A: 2, 5, 8.

b) Den föregående vokalen är kort[1].

Del I. Preterita *flytos* 189: 25, *glados* 177: 22, 197: 18, *hitez* 7: 21, *satom* 58: 1 (ändradt med rödt bläck till *sattom*), *stados* 168: 4; participet *nøpstadom* 15: 6, 16: 19;

aminelsa 16: 6, *forbanaþ* 3: 19, *brænande* 22: 10, *brænanda* 22: 13, *drika* 156: 6, 195: 20, *druko* 155: 12, 16, *druken* 170: 4, 194: 24, *fiæren* 8: 14, 11: 13, *fiæran* 71: 19, pers. pron. gen. *hæna* 4: 21, 23: 15, (oviss är läsningen af *hæna* 13: 2, se ofvan sid. 28), dat. *hænæ* 205: 13, pret. *iogo* 26: 10, *hals huga* 165: 24, 166: 8, *halshugen* 210: 6, dat. *lase* 141: 24, 2: a sg. pres. *luka* 21: 18, *vlyko* 153: 12, pers. *minis* 13: 24, *ridare* 18: 9, 24: 7, *ridara* 152: 12, *skuge* 130: 9, 12, 15, *skuga* 100: 15, 200: 5, *skugan* 130: 12, inf. *slæpa* 138: 3, *smitan* 183: 16, *stokom* 138: 4, 16, *stoka* 138: 8, 176: 10, *afgupa stoke* 203: 4, *sukat* 74: 39, *sukan* 174: 9, *trapo* 185: 8, *dyfþa trapom* 185: 7, *himna trapo* 185: 16, dat. *þakom* 72: 13, 22, 205: 21, pres. sg. ind. *þaka* 28: 14, 174: 10, *þakaþe* 20: 8, 25: 28, 144: 8, 169: 5, ack. sg. fem. *þæka* 171: 20, nom. pl. mask. *þore* 152: 19.

Däremot förekommer dubbelskrifven kons. i följande fall:

Preterita *flytte* 99: 5, *hittes* 170: 8, 8, *satte* 13: 22, 29: 8, 30: 21, 129: 19, 154: 12, 169: 24, 174: 1, 187: 3, *satto* 5: 2, 6, 197: 11, *sattes* 6: 9, 11: 21, 99: 6, *sattos* 11: 22; participet *bansatta* 136: 15, 187: 11;

[1] Till denna grupp för jag äfven ord med stigande kort diftong: se Aschw. Gr. § 55: 2: a.

former af adj. *aldar* mycket ofta, t. ex. 11: 29, *almanna væghen* m. m. 7: 13, 136: 20, *almennigns gatu* 65: 5, *almænnelekt* 182: 4, *aminnelse* 12: 26, former af *annar* mycket ofta, t. ex. 207: 12, *graua bakka* 172: 8, *bannar* o. a. 19: 20, 166: 3, 4, *bannor* 78: 84, former af *brinna* och *brænna* med smns. 16 ggr., t. ex. 9: 17, 188: 15, *brænnesten* 208: 13, *bucka bloþ* 72: 17, *dattila fruk* 183: 3, *drikka* 55: 18, 182: 12, former af *falla* 12 ggr., t. ex. 140: 29, dat. *knæfallom* 26: 2, *misfælle* 16: 17, 130: 16, former af *finna* 17 ggr., t. ex. 6: 19, *fiærren* 3: 24, 207: 23, *fiærran* 19: 20, 184: 2, *frammer* m. m. 6 ggr., t. ex. 4: 4 (< *fram* + *mer*, se Larsson Södermannalagens Språk, sid. 57), former af adj. *fuldar* med smns. 7 ggr., t. ex. 168: 21, *fyllas* 50: 6, dat. sg. fem. *førre* 130: 22, adv. *førra* 18: 11, 28: 22, *galla* 77: 52, 139: 23, *høns gallo* 100: 24, *grunnom* 137: 14, dat. sg. *gulle* 152: 12, 19, gen. och dat. af pers. pron. *hænna* m. m. och *hænne* m. m. mycket ofta, t. ex. 5: 13, 186: 20, *hannapo* m. m. 15: 19, 133: 6, former af *hitta* 3 ggr., t. ex. 18: 23, *hugga* 57: 3, 7, *hioggo* 16: 17, *hals hugga* 26: 11, *halshuggen* 52: 2, ack. pl. mask. *hulla* 129: 9, *iarn hællo* 188: 14, *hærra* med smns. mycket ofta, t. ex. 20: 20, *innan* m. m. 10 ggr., t. ex. 103: 2, *inne* med smns. 6 ggr., t. ex. 25: 12, former af verbet *kalla* ofta, t. ex. 27: 22, *akallan* m. m. 3 ggr., t. ex. 30: 27, pret. *kunne* 8 ggr., t. ex. 7: 4, former af verbet *kænna* 6 ggr., t. ex. 22: 14, *kænnedom* o. a. 4 ggr., t. ex. 3: 5, *kænnefaþur* 141: 11, *kænnesuen* o. a. 7 ggr., t. ex. 99: 12, dat. *lasse* 168: 2, inf. *lassa* 205: 19, former af subst. *man* med smns. ofta, t. ex. 150: 17, *manna* 'manna' 142: 20, komp. *minna* 138: 8, subst. *minne* 7: 5, *minnas* 185: 12, *miskunna* 21: 26, *munne*, *-enom* 4 ggr., t. ex. 99: 13, *mællan* 9 ggr., t. ex. 50: 17, former af subst. *mæssa* med smns. ofta, t. ex. 11: 10, *mæssing* 144: 20, ack. sg. mask. *mættan* 175: 2, ack. sg. fem. *mætta* 71: 11, *nunna* 183: 23, *oleo panno* 149: 8, former af subst. *quinna* 10 ggr., t. ex. 177: 12, former af subst. *riddare* c:a 30 ggr., t. ex. 18: 18, 24: 10, 177: 2, former af *rinna* med smns. 5 ggr., t. ex. 12: 28, former af adj. *sandar* 13 ggr., t. ex. 62: 12, former af *sannas* 6 ggr., t. ex. 4: 25, *sanneleka* 51: 24, 199: 13, *sannind* m. m. 6 ggr., t. ex. 21: 2, former af subst. *sin(ne)* 'gång' 5 ggr., t. ex. 145: 21, *sinnom* 'sinne' 144: 18, *skæmmes* 29: 12, *sluppe* 56: 16, *slæppa* 29: 14, *smittaþ* 64: 15, *smittat* 64: 17, *o smittaþ* 17: 22, *snybbo* 3: 21, 3: e sg. pres. *snybbe* 27: 15, *spilla* 144: 11, 152: 2, *ospiællaþe* 139: 26, 206: 12, *stykke* 155: 5, *sællor* 25: 7, *tannom* 19: 20, 100: 7, *trappom* 5: 4, 185: 12, *atar tæppa* 188: 13, dat.

pakkom 25: 27, 145: 31, 183: 21, ack. sg. fem. *punna* 74: 44, ack. sg. mask. *pørran* 6: 2, superl. *pørrast* 71: 14, former af dem. pron. *pænne* mycket ofta, t. ex. 18: 2, 141: 19, 206: 22, *vppe* 140: 24, *vppe haldar* 170: 19, *varkunna* o. a. 4 ggr., t. ex. 74: 42, former af subst. *villa* 8 ggr., t. ex. 8: 29, former af vb. *vinna* med smns. 6 ggr., t. ex. 29: 4, *ovinnelekx* 128: 24, former af adj. *æuinnelekar* 5 ggr., t. ex. 64: 6, adv. *æuinnelcka* 166: 5, subst. *visso* 3 ggr., t. ex. 24: 5, *vællande* m. m. 4 ggr., t. ex. 65: 3, *ællevo* 185: 27, *ællepta* 185: 24, *ænne* 208: 8, 10, *ænnes laghum* 193: 3.

Del II. *brænande* 419: 17, *huga* 417: 3, *hals huga* m. m. 415: 15, 422: 20, *ridare* 415: 13, *ridara* 398: 11, *ridara clæpom* 422: 4, *styke* 417: 18, 418: 4, 1:a sg. pres. *paka* 416: 11, 15, *pakape* 414: 14, 422: 17.

Dubbelskrifning anträffas i:

preterita *hittes* 420: 16, *sattes* 421: 2, 4;

former af adj. *aldar* 11 ggr., t. ex. 401: 6, former af *annar* 12 ggr., t. ex. 418: 5, *brænnande* 419: 16, *funno* 398: 11, *fiærran* 420: 18, former af adj. *fuldar* 417: 15, 421: 20, *iarn halla* 419: 23, pers. pron. gen. och dat. *hænna* m. m., *hænne* 5 ggr., t. ex. 418: 4, 419: 14, *hærra* 12 ggr., t. ex. 398: 9, former af *kalla* 415: 20, 420: 15, *kesarinna* o. a. 419: 12, 20, *linno klæpe* 414: 18, former af *man* med smns. 4 ggr., t. ex. 417: 13, *miscunna* 416: 26, *mællan* 417: 1, *mæsso* 398: 12, *nunna* 418: 1, *riddare* o. a. 396: 4, 414: 15, 22, 419: 15, 422: 7, *riddarlekan* 422: 5, *rinnande* 402: 7, *sannind* 396: 9, 420: 4, *osanna* 420: 8, *o spiællapar* 418: 6, *stykke* 417: 4, *stykken* 417: 19, former af dem. pron. *pænne* 5 ggr., t. ex. 395: 10, 420: 16, *varkunnape* 416: 26, *villo* 3 ggr., t. ex. 397: 10, *uinnas* 417: 13, *æuinnelekan* 416: 7, *ænne* 419: 20.

Del III. Preteritum *stude* 499: 4;

anat 526: 14, *innebræna* 491: 1, dat. *halshuge* 502: 8, vb. *halshuga* m. m. 496: 5, 500: 30, 501: 25, 510: 16, 16, 18, 511: 15, 532: 10, *halshugas* 505: 17, *halshugen* 494: 15, 496: 9, 11, *tel huga* 511: 16, dat. *lukom* 511: 25, vb. *luka* 528: 7, *mælan* 511: 28, *slægor* 522: 20, *styke* 501: 18, 31, 504: 7, 522: 6, *trygo tekne* 516: 18, (läsningen af *trygo tekn* 516: 10 är oviss, jfr. ofvan sid. 52), vb. *paca* 505: 25, ack. sg. mask. *pækan* 499: 1, inf. *vaga* 505: 26, part. *wnet* 501: 12.

Å andra sidan anträffas dubbelskrifning i följande fall:

Preterita *hitte* 498: 19, *hittes* 526: 19, *scadde* 502: 3, *satte* 491: 10, 499: 32, 505: 14, 510: 14, 514: 17, *satto* m. m. 508: 17, 533: 1;

former af adj. *aldar* ofta, t. ex. 496: 21, *almanna væghar* 498: 28, former af *annar* ofta, t. ex. 495: 30, *brænna* o. a. 6 ggr., t. ex. 526: 24, *drikka* 529: 4, *fiollo* 501: 6, *funno* o. a. 5 ggr., t. ex. 500: 12, *fiærren* 520: 4, *fiærran* 516: 9, ack. sg. fem. *fulla* o. a. 498: 23, 532: 8, *fylla* 505: 21, dat. *grunne* o. a. 514: 17, 532: 15, *halshugga* 515: 6, pers. pron. gen. och dat. *hænna* och *hænne* mycket ofta, t. ex. 501: 21, 532: 14, *huassom* 494: 17, *hærra* jämte smns. 14 ggr., t. ex. 493: 7, *innan* 521: 29, 530: 2, *inne* jämte smns. 4 ggr., t. ex. 491: 1, former af *calla* jämte smns. 17 ggr., t. ex. 501: 14, *acallan* 525: 10, 526: 19, *cunne* m. m. 499: 25, 506: 9, *okunnogha* 526: 5, former af *kænna* jämte smns. 4 ggr., t. ex. 514: 19, inf. *lucka* 511: 10, *lukcupe* 524: 7, *luccat* m. m. 494: 22, 501: 1, *lukkan* 528: 10, *lycca* 489: 14, former af subst. *man* 18 ggr., t. ex. 489: 20, *middax sol* 526: 23, komp. *minna* 521: 22, vb. *minna* 499: 30, *miscunna* 504: 20, *munne* m. m. 497: 10, 520: 5, *mællan* 5 ggr., t. ex. 493: 17, *mæsso sang* 495: 11, 496: 3, *botolfs mæsso* 527: 6, *michialsmæsso* med smns. 3 ggr., t. ex. 512: 17, (*nacta*, felskrifning för *nacca* 521: 24), *panno* o. a. 3 ggr., t. ex. 494: 19, *quinno* 492: 16, *rakca* 492: 8, *rannaghlom* 528: 11, *riddara* m. m. 500: 4, 502: 1, 508: 4, 23, 28, 509: 12, 12, 520: 13, 524: 1, 15, former af adj. *sandar* 4 ggr., t. ex. 498: 14, *sanneleca* m. m. 504: 31, 516: 1, *sannapes* 502: 11, *sannind* 528: 10, *sinne* 'gång' 499: 12, *osinneleca* 500: 26, *osmittapa* 522: 14, 32, *ospiællat* o. a. 3 ggr., t. ex. 532: 17, *stallara* 511: 9, *stuppa* 532: 8, *stykke* 504: 31, *tannom* 512: 12, *tryggo tekne* 516: 20, *vppe haldar* 499: 19, former af dem. pron. *pænne* 15 ggr., t. ex. 507: 7, 522: 14, *pørran* 499: 22, former af subst. *villa* med smns. 4 ggr., t. ex. 494: 27, *vinna* 496: 15, *wnnen* m. m. 502: 4, 511: 32, 526: 32, *forvinna* 494: 3, *o vinneleken* m. m. 493: 24, 494: 21, adv. *ævinneleca* 519: 19, *æuinneleks* 521: 15, *vællenom* 532: 7, *uællande* o. a. 3 ggr., t. ex. 532: 6, *ænne* 497: 11, 505: 1.

Till de här i mom. 3: a och b anförda orden kunna äfven läggas några af de i mom. 1 och 2 samlade fallen.

Slutligen må i detta sammanhang ytterligare anföras tvänne fall, där intervokalisk geminata enkelskrifvits i ställning före obetonad vokal: komparativen *dyre* 151: 24 (men däremot *kærra* 74: 36) och *iviruætes* 185: 18. Jfr. äfven mom. B: 2.

När det gäller att förklara ofvan anförda fall af enkelskrifven konsonant, råkar man i samma svårighet som vid det i § 7 be-

handlade utelämnandet af nasalbeteckning före *g*: en grupp af fallen kan bero på ljudlag, men för återstoden måste någon annan förklaring sökas. De i mom. a samlade enkelskrifningarna stå i öfverensstämmelse med ljudlagen »mellan en lång hufvudtonig och en bitonig vokal förkortas geminata» (se Aschw. Gr. § 304 och där citerad litteratur samt Larsson Södermannalagens Språk, sid. 149, och Zetterberg Bjärköarättens Ljud- och böjningslära, sid. 46), och Kock har också i Fsv. Ljudlära, sid. 418 och följ., anfört just fall ur Bu. såsom stöd för antagandet, att intervokalisk geminata förkortats efter lång vokal. Hultman har visserligen i Finländska bidrag till svensk språk- och folklifsforskning, sid. 176, noten, opponerat sig emot den af Noreen framställda ljudlagen, hvilken han anser motbevisas af *otta*, *stätta*, *åtta*, *sjätte*; enligt honom betecknar den i fsv. hss. förekommande enkelskrifningen af geminata icke konsonantens korthet, utan den föregående vokalens längd. Formerna *otta* och *stätta* kunna emellertid bero på analogi med sammansättningar, i hvilka dessa ord ingingo, se Aschw. Gr. § 304: anm. 3; för *åtta* och *sjätte* är svårare att finna en fullt säker förklaring, måhända dock, att, såsom Noreen föreslagit i Aschw. Gr. § 304: anm. 3, *ata* blifvit *atta* genom inverkan från *attatighi* och *siætte*, *sætte* (jämte *siæte*, *sæte*) fått kort vokal i anslutning till *siæx*, *sæx* och *fæmpte*. För Noreens ljudlag tala, utom de i fsv. hss. anträffade skrifningarna med enkel konsonant, åtskilliga fall ur nsv., hvilka han anfört i afhandlingen Om behandlingen af lång vokal etc. Det synes mig därför fortfarande sannolikt, att den uppställda ljudlagen existerat. Huruvida den äger tillämpning på Bu., är dock ovisst, då de i mom. b anförda fallen icke kunna genom densamma förklaras och då naturligtvis helst en enhetlig orsak bör sökas för förklaringen af samtliga fall. Visserligen har Kock i Fsv. Ljudlära, sid. 419, framkastat möjligheten af att *glados*, *stados*, *stude* skulle bero på analogi från de tvåstafviga svaga preterita med lång vokal; men bland de många fallen af enkelskrifning efter kort vokal äro preterita i afgjord minoritet, och för återstoden kan analogisk påverkan (i skriften eller uttalet) i allmänhet icke antagas. Någon annan anledning att här förutsätta ett uttal med kort konsonant finnes icke. Enkelskrifningen af geminata i ställning mellan en hufvudtonig kort och en bitonig vokal måste därför vara af ortografisk natur, såsom Noreen förmodat i Aschw. Gr. § 305: anm. 2. Men då är också möjligt, att samma företeelse föreligger i de fall, där lång vokal föregår

den enkelskrifna geminatan, m. a. o. det finnes ingen visshet för att de skulle bero på ett uttal med kort konsonant — ett uttal, som då skulle hafva framkallats af nämda ljudlag eller, i gen. och dat. sg. fem. och gen. pl. af starka adj.-böjningen, måhända af analogi efter andra former inom paradigmet.

Huru skall då enkelskrifningen af geminata förklaras? I ord med *n* i stället för *nn* kan förkortningstecknet hafva uteglömts. För de öfriga fallen kunde man, liksom vid de i § 7 behandlade skrifningarna med utelämnad nasalbeteckning, tänka sig, att ljudlagen i fråga icke existerat i afskrifvarens dialekt, men däremot kommit till uttryck i det original, som han afskref, och att denna motsättning vållade hos honom osäkerhet i stafningen. Sådant är ju dock blott en lös gissning utan bevisande kraft. Någon förklaring har jag icke att gifva. Dock må här påpekas en synpunkt, ehuru kanske alltför djärf för att kunna genomföras.[1]

Enkelskrifning af geminata efter kort vokal förekommer äfven i Birgittas egenhändiga utkast (i det följande citeradt Bir. Aut.), hvars språk, såsom Professor Noreen påpekat för mig, äger åtskillig likhet med språket i Bu.; jfr. Kock Arkiv XI: 334 och följ. Så anträffas i Bir. Aut. *skatar* 179: 2, *mana kynilse* 182: 6, *þæta* 183: 20, *manum* 184: 8, *sano* 184: 8, *mæso, -r* 184: 12, 13, *atar vina* 184: 20, *þiænistomanum* 185: 1, *ridar skapino* 185: 9, *lægin* 185: 17. I samma urkund förekommer *k* i stället för *gg* i *stykis* 178: 5, *stykelek* 178: 12, *stykelekin* 180: 16. Vidare användes där *f* som beteckning för inljudande *v*-ljud före vokal. Samtliga dessa afvikelser från den fsv. handskriftsortografin — enkelskrifning af intervokalisk geminata efter kort vokal,[2] *k* i stället för *gg*, *f* som beteckning för inljudande *v* före vokal — utgöra öfverensstämmelser med egendomligheter i runskriften. Är det blott en tillfällighet, som åstadkommit detta, eller har man rätt att sätta dessa företeelser i samband med hvarandra och att i Bu. och Bir. Aut. finna reminiscencer af skrif-vanor, som voro rådande i den utdöende inhemska skriften? Om det senare är förhållandet, kunde måhända därigenom äfven klarhet spridas öfver det gåtfulla utelämnandet af nasal före *g* i Bu. (se § 7). Jag har genomgått Brates till Vitterhets-, Historie- och Antiqvitetsakademien inlämnade berättelser

[1] Första uppslaget till denna synpunkt har gifvits mig af Licentiat J. Reinius.

[2] En och annan gång spåras denna företeelse äfven i andra hss. än Bu. och Bir. Aut.

öfver hans runforskningar i Östergötland och därvid funnit, att före *b* nasalbeteckningen oftare är utsatt än utelämnad[1], före *t* oftare utelämnad än utsatt, men före *k* alltid utelämnad; före *s* råder vacklan. De i Bu. förekommande fallen af utelämnadt *m* före *b*, *arbar* 18: 19, (?*arbar* 525: 5, jfr. ofvan sid. 52) och *æbites tima* 398: 5 torde på grund af sin fåtalighet rättast betraktas som skriffel; möjligen kunde inverkan från runskriften föreligga i *sannid* 21: 10, *mode* 150: 1, *syden* 183: 17, *staden* 195: 25, *væda* 200: 3, *vdan* 398: 11, *rapegud* 419: 16, (?*brænade* 419: 17, jfr. ofvan sid. 48), *alexadriam* 533: 12, *sacramæt* 140: 10. Här må ock påpekas *skækto* 77: 51. Med något större sannolikhet kan sådan inverkan antagas till förklaring af nasalens uteblifvande före *g*; den i runskriften vanliga seden att utelämna *n* före *k* kunde vid upptagandet af det latinska alfabetet och dess ortografi hafva med fördel behållits i fråga om afledningsändelserna *-ning*, *-nung*, hvilka till följd af bokstäfvernas likhet voro besvärliga att skrifva och där ett dylik slags förkortning väl kunde komma till pass. Från dessa talrika fall kan bruket att utelämna nasalen före *g* någon gång hafva inträngt äfven i andra ord och i andra bokstafsförbindelser. Eller skulle Bu. rent af vara afskrifven efter en runhandskrift? Det förtjänar ock att i detta sammanhang framhållas, att skrifningarna *gesus* och *gerusalem*, som jag ofvan i § 5: anm. 1 anfört ur Bu., äga motstycke i runskrift, bl. a. just i de till vår tid bevarade runhandskrifterna.[2]

Att i Sverige runor användes ännu efter det latinska alfabetets införande, är en känd sak, bestyrkt bl. a. genom inskriptioner å klockor, såsom t. ex. Salebyklockan i Västergötland, daterad 1228, och de af Mäster Håkan på 1300-talet gjutna klockorna i nämda provins, hvilka bära runinskriften *Ave Maria Jesus*, se Hildebrand Fornminnesföreningens Tidskr. V: 262. För Gotlands och Danmarks vidkommande lämna ju den af Worm i Fasti Danici aftryckta, nu förlorade runkalendern och Codex Runicus faktiska bevis på att runorna användts äfven vid nedskrifvandet af handskrifter; och att de i Danmark brukats i liknande användning ännu på 1500-talet är uppvisadt af Thorsen i afhandlingen Om runernes

[1] Det må dock påpekas, att nästan samtliga fall utgöras af ordet *kumbl*.

[2] Då i Bu. finnes *progectus* jämte *proiectus* och i Bil. *gerapoli* i stället för *hierapoli* eller *ierapoli*, kunde detta hafva sin orsak däri, att skrifningarna *gesus* och *gerusalem* förefunnos jämte *iesus*, *ihesus*, *hiesus* och *ierusalem*, *iherusalem*, *hierusalem*.

brug til skrift udenfor det monumentale. Att det äfven skulle hafva funnits fornsvenska runhandskrifter, kan icke stödjas med säkra fakta, då den i Upland funna Mariaklagan (se KLEMMING Småstycken på forn svenska, sid. 161 och följ.) kanske är af danskt ursprung, såsom LÄFFLER påpekat i Sv. Landsmålen VI: CII. Dock tyder ett och annat på att också i andra trakter af Sverige än Gotland runor brukats i dylik användning; se LÄFFLER Nord. Tidskr., 1879, sid. 603 och följ. Att runskriften inverkat på den fsv. handskriftsortografin, framgår ovedersägligen af det bekanta förhållandet, att i västgötaurkunder — äfven så sent som i Vg. II — *h* kan stå som beteckning för spirantiskt *g*-ljud; se WIMMER Die Runenschrift, sid. 257, not 2.

Mot ett antagande om inverkan från runskriften på Bu. och Bir. Aut. resa sig emellertid svårigheter.

Bu. har sannolikt blifvit nedskrifven i Östergötland (se ofvan sid. 3). Måhända hafva östgötska inflytelser gjort sig gällande vid Birgittas bokliga utbildning: hennes moder var dotter till en östgötalagman, genom sitt giftermål med Ulf Gudmarsson kom hon att bo på Ulfåsa i Östergötland, och bland hennes omgifning voro Linköpingskanniken magister Mathias, Petrus af Skeninge, Alvastraprioru Petrus och Nicolaus Hermanni. Nu finnas emellertid icke några säkra tecken på att i Östergötland bruket af runor kvarlefvat så länge, att runskriften kunnat utöfva inverkan på handskrifter, tillkomna under senare hälften af 1300-talet. Någon motsvarighet till de i Västergötland funna runinskriptionerna å dopfuntar och klockor kan jag icke påvisa från Östergötland. Och af de på stenar inhuggna ristningarna kan ingen med säkerhet dateras till någorlunda sen tid. På kyrkdörren i Väfversunda socken, Dals härad, finnes en järnribba med runinskriften *asmuntær gæþi tyr þasar*[1]; förekomsten af svarabhaktivokal och af *r* i stället för *R* tyder på att denna inskrift är rätt ung. LILJEGREN omtalar i Runlära, sid. 186, som ett bevis på runornas användning i Linköpings stift ända intill reformationen, att Linköpingsbiskopens sekreterare Spegelberg framför registraturet af 1523—1527 skrifvit sitt namn med runor. På dessa enstaka fall kan dock intet byggas.

Vidare kommer den frågan: återfinnas i de runhandskrifter, som vi känna till, de i Bu. och Bir. Aut. förekommande ortografiska egendomligheterna, hvilka öfverensstämma med den på fsv. runstenar använda ortografin?

[1] Se BRATES reseberättelse för 1894.

Forngutniska runkalendern, Mariaklagan och Codex Runicus äro alla skrifna med punkterade runor. Den öfverensstämmelse med det latinska alfabetet, hvilken runalfabetet erhöll genom införande af punkterade runor, tyckes, att döma af dessa urkunder, hafva medfört äfven en närmare anslutning till den i latinet gällande ortografin. I Worms aftryck af fgutn. runkalendern (Fasti Danici, Köpenhamn 1626, sid. 100 och följ.,) är intervokalisk geminata dubbelskrifven, t. ex. *atta* (jämte *ata*, *atundi* och *atitihi*), *johannes*, *messa*, *krabba*, *bukki*; inljudande *v* före vokal betecknas med punkterad *f*-runa, t. ex. *yvir*, *allivu*; nasal utskrifves, t. ex. *fingr*, *kunungi*, *Jacinktus*, *atundi*. I Mariaklagan är äfvenså intervokalisk geminata återgifven med dubbel konsonant, dock anträffas enkel konsonant i preterita *potes* 168: 9 och *skudæ* 166: 3, hvilket senare torde vara samma ord som fsv. *skudda* 'stöta, rycka'; som tecken för inljudande *v* före vokal användes *u*-runan och en gång, i *lifa* 174: 2, punkterad *f*-runa; nasal är utskrifven äfven före *g*. I Codex Runicus finnes en kvarlefva af de vid runristningen tillämpade skrif-vanorna. Af handskriftens första del[1] har jag genomgått de 20 första bladen och därvid funnit: att intervokalisk geminata i ställning efter lång vokal mycket ofta, kanske t. o. m. oftast, betecknas med enkel konsonant, men däremot efter kort vokal dubbelskrifves, dock har jag antecknat *ancer* bl. 6 verso: rad 12, bl. 19 recto: rad 6; att inljudande *v* före vokal betecknas med *f*-runan, endast några få gånger med *u*-runan; att nasal är utskrifven utom i *gagæ* bl. 3 verso: rad 12, *fagit* bl. 19 recto: rad 12, *bodæ* bl. 6 recto: rad 11. I det från en annan hand härrörande stycket »*boðløst mal*», bl. 83, dubbelskrifves intervokalisk geminata utom i *dotær* rad 3; *n* är utelämnadt i *piggi* rad 10 och rad 11, men utskrifvet i *pinkisdah* rad 15, *kyndælmissu* rad 13, *santa* rad 14. I handskriftens sista parti, bl. 92—100, dubbelskrifves intervokalisk geminata, dock har jag antecknat *siata* 96 recto: rad 2, *siate* 97 verso: rad 10, *pæsi* 92 recto: rad 12, *skatape* 93 recto: rad 4, 13 och 94 recto: rad 4, *bøkebæk* 99 recto: rad 9; inljudande *v* före vokal tecknas med punkterad *f*-runa; nasal utskrifves äfven före *g*.

En jämförelse med de runhandskrifter, vi känna till, ger sålunda icke stöd åt en förmodan, att de berörda egendomligheterna i Bu. och Bir. Aut. skulle vara reminiscencer från runskriften.

[1] Se företalet till den fotolitografiska upplagan af Codex Runicus.

Dock får icke förglömmas, att liksom de i Codex Runicus samlade runhandskrifterna förete olikhet sinsemellan i ortografiskt hänseende, såsom just däruti, att första delen af nämda Codex bevarat ett för runskriften karakteristiskt drag, som i sista delen uppgifvits, så kunna äfven de fornsvenska runhandskrifter, som tilläfventyrs funnits, hafva i åtskilligt afvikit från de danska och forngutniska, och det är äfven rätt troligt, att de gjort det.

Anm. 2. Rörande växlingen mellan *t* och *tt* i å ena sidan *iatape* 176: 5, *iatapo* 167: 14, *iatat* 57: 11, *iates* 489: 13 (troligen pres., ej pret.) och å andra sidan pres. *iættar* 4: 12, dat. *iattom* 21: 19 se Lidén Arkiv III: 238.

Anm. 3. Om *skaman* 156: 5, *ramum* 493: 19, *snima* 534: 2, *gryman* o. a., t. ex. 167: 7, se Aisl. Gr. § 252: 2; jfr. rörande *gryman* o. a. äfven Aschw. Gr. § 171. Om *tapa* o. a., t. ex. 56: 13, se Aschw. Gr. § 342.

4) Då Bu. har *t*, icke *tt*, i *æmbitis* 29: 2, *æbites tima* 398: 5 och *biscops æmbitum* 28: 18, öfverensstämmer detta med den nsv. formen *embete*, men står i strid med isl. *embætti*. Någon förklaring af den korta kvantiteten hos *t* i de svenska formerna har jag ej att gifva.

Anm. 4. I främmande ord förekomma stundom inadvertenser i fråga om enkel- och dubbelskrifning af konsonanter, såsom i *appostolus* o. a., t. ex. 133: 2 (men äfven *apostolus* o. a., t. ex. 151: 18). Enkelskrifningen af *n* i *iohanes* o. a. 49: 5, 55: 1, 154: 2, 11 behöfver icke nödvändigtvis fattas som skriffel eller sammanhållas med de i mom. 3: b anförda fallen, ty äfven i latinet förekommer *iohanes* jämte *iohannes*; se Forcellini Totius Latinitatis Lexicon, **iohannes**.

Kap. III.

Konsonantbortfall.

§ 25. I konsonantgrupp saknas konsonant ljudlagsenligt i följande fall:

1) *d*: *anlite* o. a., t. ex. 144: 3, *anmæle* 188: 18 (se § 16: mom. 1); däremot är *d* kvar i *anduaku* 141: 23 och *anduarþan*, *anduarþa* o. a., t. ex. 521: 19.

Anm. Hit hör icke växlingen mellan *anbuþ* 29: 3 och *andbuþum* 142: 8, *þino andbuþ* 415: 21. Äfven i isl. finnas dubbelformerna *annboð* och *andboð*. Växlingen förklaras i enlighet med framställningen i Noreens Urgerm. Lautlehre, sid. 171.

2) *f*: *fæmte* o. a., t. ex. 176: 26.

3) *g*: *iumfrun* 71: 9, (om öfriga skrifningar af detta ord se § 4: mom. 3, § 7). Jfr. ofvan sid. 88 rörande bortfall af explosivan i förbindelsen *g* + *g*.

4) *k*: *færst* 515: 19, *oste* 13: 31, *þyþisland* 99: 18, 517: 6; däremot å andra sidan *þyþiscland* 508: 11.

5) *l*: *carma*n o. a. 4 ggr., t. ex. 503: 5.

6) *n*: *hæmd* o. a., t. ex. 15: 2, *hæmde* 57: 13, *iamt* 99: 21, 153: 8, *iam*-(*iæm*-, *æm*-), t. ex. *iamborit* 511: 1 och *iam høght* 197: 15, *lunct* 489: 5, *nams* 525: 10, *nams* 526: 19 (däremot *nanþns* 30: 27, *namns* 514: 12), *næmde* 516: 15, *næmdo* 50: 16, *næmdom* 50: 20, *næmdom* 520: 25, *næmþda*n 497: 14, *stæmt* 523: 13, *vaz æmbar* 414: 22. Hit hör väl äfven ack. sg. mask. *huar* i sammanställningarna *huar tima*, *huar daghen*, *huar man* 23: 10, 100: 19, 175: 3, 502: 12.

7) *þ*: Om *væmte* 492: 1 se § 17: mom. 4.

8) *r*: *syslunga* 194: 10, *silfguþa* 504: 6, *silf kar* 170: 8, *self car* 170: 5 samt genom analogi från genitiven och från smns. *self* 184: 5, 205: 19, 206: 2, 415: 10, 490: 17, 503: 6, 504: 7 (däremot *selver* m. m. 18: 24, 19: 4, 184: 2, 17). Utskrapningen af *ar* i *aldar* 156: 15 (se ofvan sid. 40) torde icke vara gjord i syfte att få fram en form **ald*.

9) *t*: *syslunga* 194: 10; måhända föreligger konsonantbortfall af *t* äfven i *gulveþs klæþe* 54: 23, se ofvan § 17: mom. 3.

10) *þ*: *æværleks* 17: 24, *æværleka* 18: 6; jfr. det af Rydqvist II: 393 från ett permebref af 1344 anförda *til æværþlighæ gupzif-gif*. Osynkoperade former anträffas i Bu. 4 ggr., t. ex. *æværþeleks* 187: 19.

§ 26. Frånvaro af konsonant i annan ställning än konsonantgrupp.

I den följande framställningen behandlas samtliga fall, i hvilka konsonanttecken saknas, alltså ej endast ord, där frånvaron af konsonant framkallats genom bortfall, utan äfven ord, i hvilka den förorsakats af analogi, felskrifning eller andra faktorer. Dock tages icke hänsyn till de fall, där konsonanten bortfallit till följd af samnord. ljudlagar, se Aschw. Gr. § 243—253.

1) *d*.

Sid. 188: 2 förekommer *bøna*; antingen är *d* uteglömdt i gen. pl. *bønda* med *ø* analogice infördt från nom. och ack. pl., eller ock har genom missförstånd inkommit *bøna*, gen. pl. af *bøn*. Bil. och D hafva läsarten *bønder*, Pass. har *gudha*.

2) *gh*.

a) *gh* saknas i *dauarþ* 151: 16; om denna företeelse äro något olika meningar framställda, af Kock i Arkiv XI: 150 och följ., af Noreen i Aschw. Gr. § 311: 2: b.

b) För frånvaron af *gh* i *gen*, t. ex. 17: 14, *genstan* 8: 6, *genuart* m. fl. smns., t. ex. 144: 14, har jag ingen förklaring att gifva. Jfr. Aschw. Gr. § 311: anm. 2.

3) *h*.

I formen *iogo* 26: 10 föreligger måhända spår af det dialektiska bortfallet af *h* före konsonantiskt *i*, hvarom se Aschw. Gr. § 312: 3.

Anm. I. I några främmande ord saknas uddljudande *h*: *erodis* 100: 16, (däremot *herodes* o. a., *herodias* o. a., t. ex. 79: 7, 52: 3), *ystoria* 415: 12, *yspanie* flere ggr., t. ex. 166: 19. På felskrifning beror frånvaron af *h* i *peopilus* 29: 12.

4) *i*.

a) Med afseende på *slægor* 522: 20 (emot hvilket står *slægiom* 522: 5) se Aschw. Gr. § 313.

b) På grund af analogi saknas *i* uti följande fall:

sax 49: 1, 71: 1, 3, 135: 24, 136: 1, 204: 15 beror på inverkan från *saxtan*; för förklaring af denna sistnämda form se Noreen

Arkiv VI: 331 och följ. Former med bevaradt *i* äro *siax* 13 ggr., t. ex. 8: 18, 136: 19, 419: 24, 508: 3, *siaxtighi* 168: 17, 177: 14, 508: 4.

I *miþan* 10: 6 föreligger anslutning till de rena *a*-, *ō*-stammarnas böjning; *i* är bevaradt i *miþian* 505: 23, *miþia* 24: 22, 505: 7, 523: 9.

frælsa o. a., t. ex. 135: 23, saknar *i* genom anslutning till verbet *frælsa*, se Aschw. Gr. § 93: 2.

Genom anslutning till pres. sg. har *i* förlorats i *glæþas* 24: 1, *sætta* 501: 27, *vndan flya* 57: 1, måhända ock i *bæra* 'slå' 140: 15, hvilket sistnämda dock äfven kan vara skriffel för *bæria*, jfr. nedan sid. 151. Å andra sidan förekomma i Bu. *glæþias* 18: 7, 491: 13, *sætia* ofta, t. ex. 505: 2, *sættia* 511: 26, *flyia* 3 ggr., t. ex. 190: 7, *bæria* 5 ggr. (blott i II och III), t. ex. 414: 14, 525: 4. Från andra fsv. hss. kunna anföras några ur Söderwalls Ordb. hämtade fall: *døla* Di. sid. 285: 9, *duæla* MB. I: 339: 17, *græma* LB. VII: 181 (sid. 304: 30), *flyta* MB. I: 485: 7. Någon gång finner man å andra sidan *i* analogice infördt hos 3:e sv. klassens verb, såsom *rædias* (se Noreen Aschw. Lesebuch, sid. 102, not 3). Med afseende på *sigha* 49: 8, 103: 9 och *syighande* 20: 23 se ofvan sid. 83.

c) Jämte *hialp* o. a. 15 ggr., t. ex. 23: 5, 168: 12, anträffas *halp* 22: 15, 17, 176: 7, 11; såsom ofvan sid. 57 omnämts, har i hs. ursprungligen stått *halp* (imperativ) 15: 6 och *halpa* (inf.) 15: 6. Den vanliga vokalisationen i inf. och därmed samhöriga former är *ia*, t. ex. 21: 22. Så pass många som dessa fall af *a* äro, äfven frånsedt fallen 15: 6, kan man icke antaga felskrifning. Dessutom finnes *halbi* 'hjälpe' i runinskrifter från Östra Skrukeby socken, Åkerbo härad, och från Kimstads socken, Memmings härad, bägge dessa härad tillhörande Östergötland; se Brates resceberättelser för 1888 och 1892. Den enda förklaring, jag kan finna för *a*, är, att det inträngt analogice i substantivet från verbet, där det vore att betrakta som perfektvokalisation; se Noreen Grundriss 1:a uppl. § 215: 1, 2:a uppl. § 235: 1.

d) *pænoghar* 24: 7 (emot hvilket stå talrika fall af orden *piænoghar*, *piæna*, *piænist*(*a*), t. ex. 24: 21, 3: 17, 72: 18, 144: 5), beror måhända på inverkan från mlty. *dênen*. En liknande skrifning är *thænare* Su. 144: 28; jfr. äfven de i Söderwalls Ordb. från olika hss. anförda fallen med *e* i stället för *iæ* af *piæna*, *piænist*(*a*).

e) *gorþo* 515: 4 är måhända skriffel; det må dock påpekas, att i Jyske Lov finnas pret. *gorthæ* och partic. *gorth*, se

Lyngby Udsagnsordenes bøjning i jyske lov, sid. 27, och Gislason Aarbøger, 1862, sid. 364. Dessutom förekommer inf. *gora* i Bu. 9: 6, äfvensom i Vg. II.

f) I *lusit* 12: 8 är *i* uteglömdt. I fråga om *luuar* 6: 26 se ofvan sid. 26. Med afseende på *lust* 75: 59 äro olika uppfattningar möjliga, se Söderwalls Ordb. **likta** och Noreen Aschw. Lesebuch, sid. 41, rad 12; jfr. äfven ofvan sid. 34.

5) *k* eller *c*

saknas dels i *otouianum* 63: 5, där gifvetvis felskrifning föreligger, dels i *ia* 508: 30, *o* 170: 9, 176: 24, 204: 20, *æværþelet* 167: 3, där frånvaron af *k* visserligen kan bero på glömska, men äfven måhända kan vara förorsakad af helt andra omständigheter. Jag har antecknat *o* i stället för *ok* från andra fsv. hss., nämligen Bil. 351: 5, hs. från första hälften af 1400-talet, KL. 145: 22, 176: 9, 290: 30, hs. från 1385, Al. 9402, hs. från 1430—50, MP. II: 115: 7, hs. från senare hälften af 1400-talet, RK. I: 561, hs. från 1470—80, Lg. III: 58: 25, hs. från 1502, MÖ. 174: 10, hs. från 1510, LB. III: 69: 4, 71: 7, 96: 23, hs. från början af 1500-talet. Uti ST. 368: 24, hs. från c:a 1430, har jag funnit skrifningen *nokot mærkelit* i en legendöfverskrift. Vidare är att märka, att *ok* och *at* stundom förblandas. Söderwall anför i Ordb. **ok**, mom. 13, som exempel på att *ok* står i betydelsen *at* det i Bu. 503: 11 och följ. förekommande *þa faperen com ok vitia dottor*, och Bil. och Pass. hafva också läsarten *kom at withia*; det är dock möjligt, att *vitia* står i tempus finitum, jfr. nedan § 27. Säkrare exempel äro *viste þom æn mʒ suikom tel sinna hiorþ mʒ orþom* **ok** *taka ygsn for vagn ok føra sin hærra huart þe vildo ok iorþa* 167: 18 och följ., samt *gaf decius han i vald valeriano rømscom borghamæstara* **ok** *kusca han mæþ þino tel vipargango ligianda göz* 415: 3 och följ. Sammanhanget ger vid handen, att *ok taka* samt *ok kusca* stå i stället för *at taka* och *at kusca*. Och en jämförelse med Pass. stöder detta ytterligare. I nämda hs. äro ifrågavarande textställen af följande lydelse: *oc wiiste thom æn til sinna hiordh at tagha thær yxn fore thera waghn oc føra* etc. (Bil. *oc badh thom taka*) samt *gaff decius han j wald waleriano keysarens borghamæstare at kwska han mʒ þinom til* etc., (i Bil. föreligger en afvikande bearbetning af Laurencius-legenden). Ovissa exempel äro 8: 5, 102: 25, 204: 2, 519: 27. Å andra sidan står *at* i stället för *ok* i *a bonom at gup gaue hanom tala* **at** *vndistanda lanz tungo* 499: 26 och följ.; Bil. och Pass. hafva *tala ok forstanda*. Man finner dylika exempel också i andra fsv. hss.: *børiadhe han til* **oc**

sørgia iæmmirligha oc ømkadha sik ofuer sina siæl Lg. III: 15: 13 och följ., hs. från midten af 1400-talet; *Nu for thy at mange nidhirfara syndande nidhirfar gudh rædhelika* **Ok** *døma ifuir thøm som prophetin sighir* MP. II: 104: 26 och följ., hs. från senare hälften af 1400-talet; *sancte iosue huilken bødh solinne i hymlenom* **oc** *ekke bærghas* Lg. III: 305: 4 och följ., hs. från början af 1500-talet. Här må ock nämnas *saa ath the wordho halffue flere æn tha the begynthe førsth* **ath** *sloghz* Di. sid. 251: 2 och följ., hs. från slutet af 1400- eller början af 1500-talet. Emellertid inträffar denna förväxling också, när *at* är konjunktion: *Thæn som mik sina ødhmiuka thiænirska aff ensampne sinne nadh werdogadhis wtuælia sik til modher, han oc stadfæste sik j mit hiærta mz aldra hetasta kærlekrsins bande, swa* **oc** *min ande min siæl oc min sinne aldrig kunne antiggia glædhias ællir drøffuas wtan j hanom* Su. 212: 22 och följ., hs. från slutet af 1400-talet; *swa wndan gømt,* **oc** *maxan enge kwnno thz forstaa* Su. 290: 28 och följ.; *thz ware ræt* **oc** *thu skulle nv her ginstan taka thin dødh* Lg. III: 212: 1 och följ., hs. från slutet af 1400-talet (?)[1] Men *ok* står äfven i stället för prep. *a*: *Tha barnit war føt, oc aff spina want tok han thz a sin arm,* **oc** *een høghtidhis dagh oc gik in j kyrkiona* ST. 396: 4 och följ.; *I Thesso helgho læst hafuum vi mang mærkelikin ting til kennedom* **ok** *iumfru maria gudz modirs vægna ok mang aa henna vælsignadha sons vægna,* MP. I: 51: 21 och följ., hs. från början af 1400-talet. Och *a* anträffas i stället för väntadt *at,* dels då *at* skulle fungera som infinitivmärke, dels då det skulle vara konj.: *forsumar han* **a** *fyllæ* Bjä.: 9: § 4; *hafdhe astundan* **a** *faa nokot* Bil. 539: 20 och följ.; *Then som raskir ær til* **a** *drikka* MP. I: 42: 2 och följ.; *briustæt ok kwidæn ok baakæn samantryktoz swa starklighæ* **a** *rifwæn brusto* Bir. IV: 445: 28 och följ., hs. från förra hälften af 1400-talet; *som oss affradher at gøma wart goz vppa thz* **a** *ware owini skulle fa thz vtan mødho* Lg. III: 240: 25 och följ., hs. från slutet af 1400-talet(?); *bado thes gudi* **a** *KMK hafde kopt the borg æller wunnit mz barddaga* PD. 295: 24 och följ., hs. från 1492; *oc wardt tha saa swårdt slag* **a** *grecana slogo troyaner tilbaka j gøn* Hist. Troj. 222: 9 och följ., hs. daterad 1529. Slutligen må nämnas ett exempel på förblandning af *ok* och *aff*: *at all ting skulle komma til mik* **aff** *ingen haffua nogit got til sik* RK. III: 6343 -4, hs. från början af 1500-talet.

[1] Hör hit *pa skutu hepninga vt al skipen af strandene* **ok** *ængen skulde a pem bort fly* Bu. 177: 15 och följ.?

De anförda exemplen tyckas tyda på att redan vid de nämda handskrifternas tid skulle hafva inträffat det i nsv. dialekter — och väl äfven i rikssprâkets talspråksform — försiggångna sammanfallet af *ok, at, a, af* i ett uttal *å*. Det bör emellertid ihågkommas, att utbyte af *att* mot *och* som infinitivmärke i nynordiska språk kan bero äfven på andra orsaker än ett af ljudlagar betingadt sammanfallande af dessa ord. Och det är icke alldeles omöjligt, att *ok* — äfven i sådana fall som Bu. 167: 18, 415: 3 — skulle vara förorsakadt af öfverföring från fraser, där *och*-konstruktion och *att*-konstruktion, eller med andra ord parataxis och hypotaxis, användes promiscue utan någon större betydelseförskjutning och utan att det efter *och* resp. *att* följande verbet i de olika konstruktionerna företedde någon yttre, formell olikhet[1]. Sannolikt förefaller detta dock icke; de dristigaste förblandningarna af *och* och *att* — äfven de ur Bu. antecknade exemplen — förklaras bäst genom ordens sammanfallande i uttalet, likasom förblandningarnas stora omfattning i nsv. och nda. gifvetvis beror därpå. Att infinitivmärket *at* fakultativt haft långt *a*, framgår af Rydqvists uppgift IV: 424, att i svenska dialekter finnes *åt* som infinitivmärke, och af det i Dania III: 151 efter Joh. Storm citerade *aat hallda* i en fno. urkund af 1358. Emellertid ställa sig svårigheter i vägen för antagandet, att *ok* och *at* sammanfallit i uttalet *å* redan på Bu.'s tid. Att i Bu. ej finnes något säkert exempel på öfvergången från långt *a* till långt *å*[2], betyder mindre, då urkunder, som äro ungefär samtidiga med Bu., förete bevis på ljudlagens inträdande; så citeras i Aschw. Gr. § 110 ur Da. *holda* och från tiden omkring 1375 *boter, kopa, a klonda*. Öfvergången af *t* > *ð* i obetonad ställning och bortfall af slutljudande *ð* efter vokal är äfven bestyrkt för denna tid, se Aschw. Gr. § 266 och § 308: anm. 6[3], likaså öfvergången *k* > *ɣ* i obetonad ställning, se Aschw. Gr. § 267.

---

[1] Se vidare härom O. Jespersens afhandling En sproglig værdiforskydning, Dania III: 145 och följ., och den af honom citerade litteraturen samt O. Siesbyes, Kr. Mikkelsens och Jespersens Bemærkninger i Dania III: 239 och följ.

[2] *for* 495: 30 är otvifvelaktigt skrifvet af yh., *molz manz* 176: 1 och *þrolyndar* 494: 31 äro ej fullt pålitliga läsningar, *gouo* 77: 57 kan vara att sammanhålla med de i Aisl. Gr. § 424: anm. 2 behandlade vestnord. formerna *drópom* o. s. v.

[3] De i ST. förekommande skrifningarna *anna* 335: 23, 367: 30, *myky* 358: 17 kunna vara att förklara på samma sätt som *å* < *at*.

Men svårigheten ligger i bortfallet af ȝ, alldenstund — åtminstone mig veterligt — icke något säkert exempel på bortfall af slutljudande ȝ är uppvisadt vare sig från äfsv. eller yfsv. Enda stöden för antagandet, att denna ljudlag funnits redan i fsv., skulle vara de ofvan nämda skrifningarna *ia*, *o*, *-let*, *-lit* och den här behandlade sammanblandningen af *ok* med *at*, *a*, *af*. Ljudlagen kan ju visserligen hafva inträdt och genomförts, utan att de af densamma verkade förändringarna kommit till synes i skriften; det behöfver ej vara blott konservatism, som bevarar de gamla formerna i urkundernas språk, de kunna äfven hafva sin orsak däri, att ortografin rättade sig efter ordens betonade, »lexikaliska», form. Men så vanliga som de ord äro, hvilka skulle hafva berörts af ȝ-bortfallet, väntar man dock att något oftare, än hvad förhållandet är, finna spåren af denna ljudlag. Det är ock att märka, att en rent grafisk förväxling af *oc* och *at* lätt inträffar i sådana hss., hvilkas *a*-typ bildas af blott en ögla och alltså äger stor likhet med *o*-typen[1]. Äfven annars är en helt enkelt på slarf eller förbiseende beroende förväxling af dessa ord förklarlig, då de alla äro ytterst vanliga och ofta stå i närheten af hvarandra. För antagandet af felskrifning talar den omständigheten, att förväxlingen inträffat äfven med afseende på konjunktionen *at*, ehuru den, etymologiskt sedt, icke borde äga formen *å(t)*. Analogice kunde den visserligen hafva fått en sådan form. Men *å(t)* i betydelse af konjunktionen *att* är, så vidt jag vet, icke uppvisadt ur det lefvande språket; ej heller känner jag till något, som skulle tyda på ett sådant förhållande i fornspråket, frånsedt de ofvan anförda förväxlingarna. På grund af allt detta synes det mig vara säkrast att i de ur Bu. anförda fallen icke se bevis på förlust af slutljudande ȝ efter svagtonig vokal, utan att betrakta dem som skriffel. Kunna framdeles nya stöd förebringas för antagandet af ett fsv. bortfall af ȝ i nämda ställning, då kan man med större rätt än nu fatta dessa fall icke som skriffel, men som de kanske tidigaste spåren af en i de nu lefvande nordiska språken mycket utbredd rent språklig företeelse.

[1] Så är fallet i ST. och Su., hvilka hss. jag varit i tillfälle att taga något närmare kännedom om.

6) *l.*

a) *l* har ljudlagsenligt bortfallit i *te* 13: 24, 171: 9, 421: 7, 492: 12; se Aschw. Gr. § 315: 2: a. Den vanligen förekommande skrifningen är *tel*, t. ex. 13: 27, 171: 4, 421: 8, 491: 7.

b) Spår af den i Aschw. Gr. § 315: 2: b anförda ljudlagen föreligga måhända i *fræs* 514: 24, *hæuitez* 145: 25, *hæuitiz gupum* 9: 15, *siafs* 50: 8, (å andra sidan *fræls* o. a. jämte afledn. och smns. 19 ggr., t. ex. 135: 23, 514: 17, *hæluitiz* o. a. jämte smns. 13 ggr., t. ex. 9: 20, *sialfs* o. a. mycket ofta, t. ex. 142: 5, 50: 25). På felskrifning bero kanske *diæws* 497: 10, *diæws man* 77: 62, (å andra sidan *diæwls* som simplex och i smns. 15 ggr., t. ex. 497: 11, *diæwlsens* 206: 22, *diæwuls* m. m. 3 ggr., t. ex. 153: 13); ordet *djäfvul* och liknande fall hafva nämligen i vissa nsv. diall. dentalt *l*, se Kock Arkiv IX: 255. Afgjordt föreligger felskrifning i *værudena* 134: 7, *ma* 502: 14, *cacedonia* 512: 13.

7) *m*

saknas till följd af förkortningstecknets uteglömmande i *sipu* 9: 27 (se ofvan sid. 27), *benearin* 177: 30 samt *arbar* 18: 19, (? *arbar* 525: 5, se ofvan sid. 52) och *æbites tima* 398: 5; jfr. dock ofvan sid. 138. Formen *altarano* 492: 18 behöfver icke bero på uteglömmande af ändelse-*m*, såsom Landtmanson i Ordböjn., sid. 14, förslagsvis antagit, utan har sin förklaring däri, att jämte *altare*, mask. eller neutr., fanns i fsv. *altara*, mask. eller neutr., se Söderwalls Ordb.

Anm. 2. I dativer af adj., där man skulle vänta ändelsen *-(o)m*, saknas stundom *m*; det är möjligt, att detta beror på uteglömning af förkortningstecknet, men det kan också vara förorsakadt af den vacklan, som råder med afseende på adjektivets böjning, hvarför jag uppskjuter behandlingen af dessa fall till formläran.

8) *n.*

Något säkert exempel på bortfall af *n* finnes ej i Bu. På uteglömning af förkortningstecknet bero *namp* 130: 25, *ilgærniges ma* 500: 22, *æ* 504: 5, *sipa* 506: 5 (jfr. dock Kock Arkiv VI: 32, noten, mom. V, Beckman Sv. Landsmålen XIII: 3: sid. 18), *søta* 22: 9, *wrþe* 156: 12, *staþe* 182: 4, *cristendome* 189: 23, *ænghe* 199: 15, *cristo* 29: 7; måhända höra hit äfven *sannid* 21: 10, *mode* 150: 1 (ändradt med rödt bläck till *monde*), *syden* 183: 17, *staden* 195: 25, *væda* 200: 3, *vdan* 398: 11, *rapegud* 419: 16, *alexadriam* 533: 12, *sacramæt* 140: 10, *skækto* 77: 51; jfr. dock ofvan sid. 138. Uteglömning af förkortningstecken föreligger i *iærtekn* 12: 9, *æn* 101: 5, *ensamen* 169: 17, *floræncian* 175: 22, ifall förkortningstecknet i dessa ord är tillsatt af yh.; se ofvan mina rättelser och tillägg till

Stephens' edition. Om *brænande* 419: 17 se ofvan sid. 48 och sid. 138. Det är icke nödvändigt att fatta *alla* i uttrycket *alla tima* 18: 1 som skriffel; formen behöfver ej nödvändigtvis vara ack. sg. mask., utan den kan vara ack. pl., jfr. *i allum timum* i U.

Oklart är förhållandet mellan fsv. *høns*, t. ex. i *høns gallo* 100: 24, isl. *hœns*, och isl. *hœnsn*, *hœsn*; se Bugge Arkiv IV: 130 och Noreen Aisl. Gr. § 239: 4, § 250.

Då fsv. har *orgha*, *urgha*, fem., t. ex. i Bu. *vrgho · sang* 491: 13, såsom motsvarighet till mlty. *organ*, *orgen*, *orgel*, neutr., torde anledningen vara, antingen att *organ* tagits för ett fem. *orga* med best. art., eller ock att *orgen* missuppfattats som plur. af ett fem. **orge* och försvenskats till *orghor*, sg. *orgha*.

9) *p*

saknas på grund af ljudlagsenligt bortfall i *saltara salm* 419: 4 på grund af felskrifning i *døtos* 492: 15.

10) *r*.

Något säkert exempel på bortfall af *r* finnes ej i Bu. Formerna *annan*, t. ex. 3: 14, *nokon*, t. ex. 153: 15, *van* 22: 4, 58: 2, 99: 2 (emot hvilket sistnämda står *varn* m. m. 15 ggr., t. ex. 10: 23, 100: 10) kunna ju nämligen tänkas vara uppkomna antingen genom bortfall af *r*, se Noreen Grundriss § 85: 4: a, eller genom assimilation af *rn* > *nn*, se Aschw. Gr. § 289: 2; om *annat*, t. ex. 21: 2, och *nokot*, t. ex. 72: 11, se Aschw. Gr. § 320: 2. Öfriga fall, där *r* saknas, kunna eller måste bero på felskrifning eller analogi.

Afgjordt föreligger felskrifning i *skiuar* 64: 16, 71: 8, *skiuas* 16: 3, 22: 1, *Skiuar* 63: 11 (rättadt med rödt bläck till *Skriuar*), *skipt* 168: 21, *iorþike* 15: 29, *vm king* 31: 1, *bistar* 189: 7, *bøiapes* 520: 9. Kock har i Sv. Landsmålen XI: 8: sid. 20, noten, framkastat möjligheten af att *skiwa*, *skuþ* och *skiptæ* i U. skulle bero på dialektiskt bortfall af *r* efter *sk*. Dessa former äro säkert tillkomna genom felskrifning. Det händer ofta, att af tvänne bokstäfver, som äro hvarandra mycket lika, den ena är uteglömd. Som exempel må nämnas ur Bu. *lusit* 12: 8, *constantnus* 533: 5, *corfestar* 138: 26, ur andra hss. *korfæstan* o. a. Ber. 194: 14, 238: 22, Bir. I: 28: 25, IV: 439: 25, *liulika* (= *liuslika*) o. a. Bir. I: 235: 30, 297: 16. Den likhet, som förefinnes mellan *r* och *i*, gör, att i förbindelsen *ri* än *i*, än *r* uteglömmes. Så anträffas i Bu. *arstodemo* 155: 17, *brnnande* 9: 9, *crstno*, *-a*, *-om* 129: 6, 10, 149: 16, *crstoforus*

498: 29, *rke, -a* 138: 13, 151: 22, *rpa* 152: 12, *uæl burn* 510: 1, *maram* 10: 4, hvilket af skrifvaren själf blifvit rättadt till *mariam*; hit äro kanske ock att föra *syra* 152: 14 och *bæra* 140: 15, se vidare med afseende på dessa fall § 9: mom. 5 och § 26: mom. 4: b. Fall af uteglömdt *r* hafva nyss anförts. Ur andra hss. kan nämnas: Ber. *himerkis* 6: 29, *skrfwat* 40: 17, *skrft* 102: 1, *iæmkrstins* 229: 4; ST. *hymerke* 201: 10; MÖ. *iordherke* 74: 11; Ög. *kistna* Kr.B. VI: not 39; Bir. Aut. *stipin* 182: 8; Bir. II *thidhia* 18: 20; Su. *iæmkisten* 443: 32; PD. *iordikis* 345: 4, 348: 14 (troligen är det detta ställe, som afses med den sid. 350 förekommande uppgiften om 348: 20). Sak samma gäller naturligtvis förbindelsen *ru*, t. ex. Da. *gundwal* Kr.B.: 1. Naturligtvis kunna skrifningar sådana som dessa bero på att förkortningstecken för *r* eller *i* uteglömts, men då ett sådant tecken blott sällan är användt i Bu., torde företeelsen åtminstone där vara i väsentlig mån af nyss angifven art.

Det är tydligt, att samma lätthet till felskrifning förelåg med afseende på bokstafsförbindelsen *rn*. Det synes mig därför riktigast att antaga skriffel, då i Bu. förekomma *bænardus* 62: 10, *gæniggana* 21: 24, *gofgæniga* 141: 11, *hæniskom* 496: 22; på felskrifning torde ock *vaþ* 22: 15 och *suæþ* 509: 3 bero. Visserligen har KOCK i Arkiv VI: 32, not VI, ur Ber. sammanfört åtskilliga skrifningar, som kunde tyda på att *r* + dental sammansmält till ett enhetligt ljud. Men samtliga hss. af Ber. äro från slutet af 1400- eller början af 1500-talet, och från hss., ungefär samtidiga med Bu., har jag inga säkra exempel på en sådan sammansmältning. Det af KOCK i Arkiv IX: 264 behandlade *quærn* finnes äfven i Lg. III och Spec. Virg. (se SÖDERWALLS Ordb. **sona qvän**); måhända beror utbytet af *n* mot *rn* på någon för detta ord speciell omständighet, eftersom just där ett sådant utbyte flere gånger försiggått.

Gifvetvis föreligger felskrifning i *klækar* 28: 2, *møkò hus* 500: 29, *fø* 61: 10; *føst* 58: 2 (ändradt med rödt till *først*) kan, såsom ZETTERBERG Bjärköarättens Ljud- och böjningslära, sid. 50, antagit för *fyst* i Bjä., bero på assimilationen *rs* > *ss* eller (hvilket är troligare, då *rs* > *ss* annars ej är uppvisadt i Bu.) på inverkan från motsats-ordet *sist*, såsom NOREEN i Aschw. Gr. § 289: 3 framhållit.

Jag öfvergår till några fall, då ett af *R* i ställning efter kons. uppkommet *r* saknas; jfr. nedan sid. 158.

Några gånger är detta förhållandet efter svarabhaktivokal: nom. sg. mask. *salda* 175: 9, *likasta* 193: 3 (en bokstaf, sannolikt *r*, har

blifvit utskrapad efter ändelse-*a*), pres. sg. ind. *vika* 51: 6, *æta* 144: 13, *cumba* 489: 31; äfvenså saknas *r* i adv. *ata* 142: 5, i hvilket ord sannolikt gammalt *r* föreligger. I Bir. Aut. 183: 14 finnes *domba*; Siljestrand i Ordböjn. i Västmannalagen I: 38 (mom. 1: f) anför nom. sg. *balkæ*, ack. pl. *botæ*, pres. sg. ind. *warþæ* 2 ggr. Någon förklaring på *r*-frånvaron i dessa ord kan jag icke lämna, måhända beror den på felskrifning. Jfr. dock Noreen Grundriss § 259: 1. Noreen framställer i Aschw. Gr. § 321: anm. 8 möjligheten af att svarabhaktivokalen skulle dialektiskt hafva utvecklats före öfvergången af postkonsonantiskt *R* till *r*. Fallen i Bu. tala emot en sådan förklaring; i *cumbar* förutsätter *b*-inskottet, att *R* redan öfvergått till *r* (Aschw. Gr. § 325), och i *atar* torde man, som sagdt, hafva att göra med gammalt *r*.

I nom. sg. mask. af på kons. slutande starka subst. och adj. saknas nominativ-ändelsen åtskilliga gånger. Oftast inträffar detta hos substantiv, som äro försedda med best. art.; de antecknade fallen äro *biscopen* m. m. 16 ggr., t. ex. 5: 16, *klærken* 28: 13, *kunugen* m. m. 42 ggr., t. ex. 167: 10, 401: 8, 501: 9, *cristendome* 189: 23 (jfr. ofvan mom. 8), *pæningen* 153: 13. Däremot är ändelsen bevarad i *eldren* 501: 24, 510: 13, 526: 25, *gæstren* 145: 4, 11, 15, 22, *hembren* 507: 10, *calkren* 417: 21, *lotren* m. m. 418: 5, 490: 14, *mapren* m. m. 21: 1, 29, 515: 24, *munckren* 23: 1, *præstren* 11: 27, 30: 14, 416: 25, 417: 4, *Røkren* 524: 14, *Sangren* 25: 4, *stapren* 190: 5, 526: 3, *dagheren* 61: 22. Hos subst. i obest. form saknas ändelsen mera sällan: *farao kunug* 76: 35, *adrianus marscalk* 518: 12; *iuſpnaþ* 170: 8, *pilagrim* 203: 2, *saug* 14: 15; i *biskop* 143: 13 föreligger vokativ.

Förklaringen till denna företeelse är dels att ackusativformen trängt in i nominativ, dels att titlar, när de stodo före nom. propr., förlorade *r* till följd af att *r* i sådana fall, där nom. propr. började med kons., kom att stå i konsonantgrupp. Dessutom har i fråga om titlar äfven utländskt inflytande spelat in. Ordet *guþ*, t. ex. 4: 21, har aldrig ändelse i nom. sg., se Aisl. Gr. § 322: anm. 1.

Hos adjektiven däremot saknas *r* i nom. sg. mask. ytterst sällan. Det enda säkra exemplet är *rik* 7: 1; i uttrycket *mæst deles* 99: 14 föreligger en sammansättning, jämförlig med *halfdeler*, eller ock har *mæst deles* möjligen genom synkope utgått från *mæste deles*. Sid. 75: 58, 61, 63 står *røþ*. Att döma af rimordet *søt* torde *røt* hafva varit den ursprungliga formen i 75: 58. Att den ändrats till *røþ* skulle då sannolikt bero på att i rad 61 och rad 63 stod *røþ*,

vare sig nu detta var ursprungligt eller senare inbytts i stället för *røt*. Detta *røþ*, rad 61 och 63, kan vara en ändelselös maskulinform liksom *rik* 7: 1; att adjektivet böjts med maskulint genus, skulle i så fall hafva sin grund i attraktion till det i närheten stående *þu*. Men det kan också uppfattas som *t*-löst neutrum, se nedan mom. 12: a. Dessa förklaringsmöjligheter äro naturligtvis äfven tillämpliga på *huit ok røþ* i rad 58, ifall ej *røþ* där är att fatta så, som nyss föreslagits.

I dat. sg. fem. af adjektivets starka böjning saknas alltid ändelsens *r*: *blinde* 186: 3, 532: 12, *bløte* 524: 14, *nygipte* 520: 17, *gupleke* 514: 11, *løske* 171: 17, *rætte* 419: 3, *sialue* 10: 13, *søte* 493: 23, *ospiællape* 139: 26, 206: 12, *vnge* 520: 16; man har troligen att häri se en nominal bildning, motsvarande det gotiska *blindai* (Noreen Grundriss § 205: 4), eller ock beror frånvaron af *r* på analogi inom adjektivparadigmet (Kock Sv. Landsmålen XI: 8: sid. 33). Då ändelsens *r* är borta i gen. sg. fem. *andeka* 141: 29[1], *romska* 102: 6 och i gen. pl. *alla* 190: 1, 532: 18, *vipa* 64: 11, (däremot *aldra* 77: 66, 68, 489: 17, 522: 5, *hælghra* 521: 25), beror väl detta på analogi inom adjektivparadigmet eller efter substantivböjningen (se Kock anf. arb. och Noreen Grundriss § 205: 2, 7).

Frånvaron af *r* i fall sådana som *bryt* 189: 16, *gif* 141: 21, *lat* 142: 4 är förklarad af Rydqvist I: 92, 248, 342.

Anm. 3. Jämte den vanliga formen *niþar* anträffas *niþ* dels såsom simplex 154: 20, 23, 173: 15, 18, dels i smns. *niþ bryta* 199: 13. Dessa olika former gå tillbaka på skilda bildningar från för-fornsvensk tid.

11) *s*.

Denna bokstaf saknas på grund af felskrifning i *diputeran* 50: 17, *iohanne* 50: 1, *Sanctu* 502: 14, *corfestar* 138: 26 (jfr. ofvan sid. 150). Med afseende på *lagþo* 420: 7 se § 3: anm. 2.

Gen. sg. mask. och neutr. anträffas stundom utan *s*; behandlingen af denna företeelse uppskjutes till formläran.

Fsv. *pave*, i Bu. t. ex. 10: 1, isl. *páfe*, förklaras af Läffler i Tidskr. f. Fil. N. R. V: 80 såsom uppkommet ur mlty. *pawes* på så sätt, att *pawes* fattats som genitiv och att därtill bildats en nom. **pavir*, hvaraf tidigt en form *pavi* uppstått. Häremot talar dock, att **pavir* ej är uppvisadt.

12) *t*.

a) Då *t* saknas i några fall af nom. och ack. sg. neutr., föreligger sannolikt den nominala formen af dessa kasus; se No-

[1] Landtmanson Ordböjn., sid. 24, fattar detta som dat. sg. fem.; det torde dock äfven kunna vara genitiv.

REEN Grundriss § 205: 1. Såsom NOREEN i Arkiv VI: 361, noten, förmodat, är denna förklaring tillämplig på *styg ok ræpelek* 140: 25, *ælskaþ*, *letaþ*, *giorþ* 141: 1, 2, *ensamen* 7: 4, *vtt giuin* 29: 21, *slik* 78: 83 (detta sistnämda fall kunde äfven hafva framkallats däraf, att nästa ord börjar med *þ*), *fals* 186: 10, *andelek* 186: 14, *al* 530: 3.[1] I mlty. var adjektivet oböjdt, då det användes predikativt eller sattes efter sitt substantiv, samt dessutom i de flesta fall i nom. och ack. sg. neutr., se LÜBBEN Mnd. Gr., sid. 102. Detta förhållande har säkerligen icke varit utan inflytande på utvecklingen af den fsv. adjektivböjningen. Men det är mera troligt, att de anförda formerna uppvisa den nominala typen än att de skulle vara spår af mlty. inflytande. Ty i Bu. finnas ej några fullt säkra exempel på att adjektiv sakna ändelsen i annan kasus än nom. och ack. sg. neutr. I *goþ siþi ok raþ* 77: 54 kan *goþ* vara neutr., jfr. SÖDERWALL Hufvudepokerna, sid. 32. Fallen *dighar ræzl* 18: 2 och *guþlek ræzl* 156: 22 kunde visserligen vara att sammanhålla med de af SÖDERWALL i Kasusformerna, sid. 7, anförda yfsv. exemplen på oböjda adj.; se äfven SILJESTRAND Ordböjn. i Västmannalagen III: sid. 115 (slutet). Men då det är ett och samma substantiv, som föreligger i bägge fallen, ser det ut, som om just i substantivet låge anledningen till att adjektivet icke erhållit den väntade böjningsformen. Jag kan icke med något annat exempel styrka neutralt genus för ordet *ræzl*, men då vid sidan af subst. på *-sl* funnos sådana på *-ilse* i samma betydelse, t. ex. *styrsl*: *styrilse*, *hørsl*: *hørilse*, och då vidare orden på *-ilse* uppträdde både som fem. och som neutr. pl., vore ej underligt, om äfven orden på *-sl* fakultativt fått neutralt kön. I SÖDERWALLS Ordb. finnes emellertid icke något *rædhilse* anfördt. I fråga om *al afgupa dyrk* 530: 3 äro olika uppfattningar möjliga; då *dyrk* i fsv. uppträder både som neutr. och fem. (för Bu. kan detta ords genus ej fastställas, enär det endast 530: 3 förekommer med adjektivattribut),

[1] Jfr. i fråga om *al* den följande framställningen; *andelek* 186: 14 beror kanske på attraktion till det föregående *guz orþ æru*, en attraktion, som kunde försiggå så mycket lättare, som det af *andelek* bestämda substantivet var ett främmande ord; *andek* (för *andelek*) 186: 18 kommer ej i betraktande, då texten tydligen är förvanskad; *þolik* 206: 2 är måhända pluralis, ty den latinska texten har *ista munera*, och i Bu. står predikatet ej sällan i singularis, ehuru subjektet har plural form; i *siuk folk* 203: 5 kan föreligga en sammansättning, jämförlig med *vngfolk* 182: 24, hs. D; om *røþ* 75: 58, 61, 63 se ofvan mom. 10.

kan *al* fattas antingen som *t*-löst neutrum (eller pl. neutr.?) eller som oböjd ack. sg. fem.[1]

På samma sätt som i de ofvan anförda nom. och ack. sg. neutr. är frånvaron af *t* att fatta i adv. *diup* 130: 5, 168: 10, *fals* 523: 13. Jfr. Noreen Arkiv VI: 360 och följ.

b) Jämte *dyrkt* och *afgupa dyrkt* m. m. 61: 16, 19, 22, 63: 9, 494: 4, 501: 1 finnes i Bu. — liksom i åtskilliga andra fsv. hss. — *dyrk, gupa dyrk, afgupa dyrk* 493: 4, 494: 8, 27, 501: 11, 503: 7, 9, 507: 6, 508: 22, 514: 14, 518: 4, 525: 3, 11, 528: 7, 530: 2, 3[2]. Hvilket genus *dyrk* har i Bu., är ovisst; i fsv. för öfrigt tyckes det i allmänhet vara fem., från LRK. anföres emellertid i Söderwalls Ordb. ett exempel på *afgupa dyrk* såsom neutrum. Förhållandet mellan *dyrkt* och *dyrk* har blifvit berördt af Schagerström, Tyska lånord med *KT*, sid. 7. Den förklaring, han gifver, kan emellertid ej gärna vara riktig, såsom ock påpekats af Hellquist i Arkiv VII: 146. Ehuru med tvekan, föreslår jag — i anslutning till Hellquists i Arkiv XIV: sid. 1 och följ., speciellt sid. 16 framställda åsikt rörande verbet *dyrka* — att fatta *dyrk* såsom ett nomen deverbativum till *dyrka*. Dylika deverbativ äro som bekant vanliga i nsv.; men äfven i fsv. torde sådana finnas. Så kunna anföras *afhug* o. a. i Bu. 417: 3, 522: 17, samt följande ur Söderwalls Ordb. antecknade exempel, hvilka torde vara att fatta på nu nämda sätt: *glimber* (jfr. Hellquist anf. arb., sid. 24), ST. 373, MB. II: 390, *knark* BSH. 5: 138 (1507), Gers. Frest. 16, *skæmt* MD. (S.): 292 (jfr. Hellquist anf. arb., sid. 151). Man skulle vänta neutralt kön hos *dyrk*, och det föreligger ju också bevisligen i ett citat; att emellertid genus femininum blifvit vanligare, får väl tillskrifvas inverkan från *dyrkt*.

c) *t* saknas till följd af felskrifning i *fruk* 139: 20 och *dattila fruk* 183: 3. Det förtjänar påpekas, att i yfsv. *t* rätt ofta är uteglömdt i slutljud efter *k*, t. ex. *fruk* Al. 9226, Lg. I: 66: 15,

[1] Som exempel på friheten i fråga om konstruktion kunna nämnas 493: 17 och följ. samt 532: 6. I *han øpte sik forgiort uara* 511: 8 och följ. är *sik* dativ, eftersom *forgøra* i betydelsen 'göra slut på' styr dativ och isl. *fyrirgera* konstrueras med dativ, äfven när det betyder 'forhexe'; både Bil. och Pass. hafva *sik forgiort vara*. Det 195: 7 och följ. förekommande *pær ensamen iupa biscopar ær in louat* torde bero på en omkastning i satsens byggnad; i Bil. lyder ifrågavarande ställe: *hanom enum aff allom apostolis var louat inganga a judha vægna i gudz mønster thær ensampnom judha ærkebiscope ær jnlouat*; i Pass. står *hanom enom — — war lowodh — — inganga — — ther ensamen iudha biscoper ær inlowande.*

[2] *dyrk* 494: 7 är skriffel för *dryk*, jfr. Läsarter.

mak Bir. IV: 515: 19, MB. II: 191: 8, *ac* RK. III: 6379, *luk* PD. 80: 26, subst. *ødhmiuk* Ber. 111: 19, KL. 213: 12, 220: 3, MP. I: 35: 12, II: 45: 25, MD. 198: 434, MD. (S.) 2129, *tok* MD. (S.) 324, *Albreck* MD. 498: 369.

Jag förmodar, att denna osäkerhet i beteckningen sammanhänger därmed, att slutljudande *t* ofta saknas efter *ch* i mlty. Enligt Lübben Mnd. Gr., sid. 47, anträffas denna företeelse redan i början af 1300-talet. Måhända förklaras härigenom också sådana skrifningar som *Muncta* Bu. 55: 7, de af Schagerström, Tyska lånord med *KT*, sid. 12, noten, anförda *muncth* Di. kap. 376: 9, *wmgangth* PM. XXX: 12 och det i Söderwalls Ordb. citerade *sankt* 'i sank' BSH. 5: 58 (1505). Det äfvenledes af Schagerström anf. arb. påpekade *samlwkt* MB. II: 389: 3 förblir dock fortfarande dunkelt; den af Schagerström föreslagna förklaringen synes mig icke vara sannolik. För formen *ødhmiuk* är kanske nödvändigt att söka någon annan förklaring än den, jag här framställt, eftersom detta ord dels så ofta anträffas utan *t*, dels icke har någon direkt motsvarighet i mlty.

13) *þ*.

a) *þ* saknas på grund af ljudlagsenligt bortfall af *ð* före konsonantiskt *i* — se Aschw. Gr. § 308: 2: a — i *þriia* 10: 22, 14: 10, 102: 17, *þriio* 5: 1, 62: 8; sannolikt har denna sistnämda form ursprungligen funnits i hs. 20: 19, 21: 23, se ofvan sid. 30. Former med *þ* förekomma 17 ggr.; som exempel kunna nämnas *þriþia* 13: 4, 102: 12, *þriþio* 153: 7.

b) I *gulecom* 498: 25 föreligger måhända spår af *ð*-bortfall före *l*; se Aschw. Gr. § 308: 2: b.

c) *ð* har bortfallit i slutljud efter *g* i *blygh* 156: 14, 498: 11, 520: 15, *dygh* 24: 17, 30: 6, 62: 18, 194: 15, 511: 8, *vdygh*, *odygh* 30: 5, 136: 8, 402: 9, *frygh* 61: 12, 76: 13, 141: 17, *frægh*, *vfrægh*, *ofrægh* 30: 6, 11, 18, 31: 5, 497: 6, *lygh* 78: 90, 101: 11, *bygh* 490: 4. Genom analogi eller på grund af ställning i inljud är *þ* (= *ð*) kvar i *dygþ* 74: 44, 153: 23, 183: 11, 190: 8, *dygþa* 10: 16, *dygþe* 198: 17, 421: 15, *dygþafuldar* m. fl. smns. 151: 24, 182: 23, 185: 7, 194: 16, 209: 23, *dygþelckom* 8: 13, *frygþ* 183: 14, *frygþafuldar* 523: 1, *høgþ* 168: 17, *pløgþ* 139: 26, 206: 9, *vigþ* 183: 23, *vighþom* 398: 4, *scrinlaghþ* 523: 3, *skrinlaghþa* 522: 25, *bilagþar* 190: 5, *hæghþa* 153: 18. Se med afseende på bortfall af *ð* efter *g* Schagerström Tyska lånord med *KT*, sid. 9, noten, Kock Tidskr. f. Fil. N. R. IX: 141, Siljestrand Ordböjn. i Västmannalagen I: sid. 96, noten, Noreen Aschw. Gr. § 308: 3: a.

Jag har bland ofvan anförda fall icke medtagit preterita *saghe, -o* 102: 26, 150: 17, 517: 4, (*fylghe* 142: 15, 168: 14 och *syrghe* 20: 25 kunna vara pret. eller pres., se nedan anm. 4). I preteritum kan nämligen frånvaron af *þ* vara af helt annan art, se Noreen Grundriss § 246: 3 och där citerad litteratur.

d) Då *þ* utelämnats i *mæ* 419: 1, kan detta bero på ljudlagsenligt bortfall af *ð*; se Aschw. Gr. § 308: anm. 6.

Anm. 4. Det händer någon gång i Bu., att tillsammans med tydliga preterita stå former af 1:a svaga konjugationens verb, öfverensstämmande med nsv. talspråkets *kalla* i stället för *kallade* o. d. Så finner man t. ex. *bundo ok inne læsto huxa dræpa innan fa dagha* 133: 7, *ok casta caþal vm hals iacobi ok lede for herodem kunug* 165: 22 och följ., *han acta þem ængte ok varþ dræpin* 174: 23, *þær næst visaþe han ok lærþe — — — ok visa þøm* 185: 6 och följ. samt 9 och följ., *þe spurþo — — — han svara þem* 204: 7 och följ., *decius tala te ypolitum mæþ spot ok spurþe* 421: 7, *hørþe han røst fatøks barns annan vægh sundet ok calla cristoforum at føra sik iuir* 499: 7 och följ., *faþer baþ sina dottor ofra — — — cristina svara iak ær guz dotter* 503: 17 och följ. Dessa och liknande fall bevisa icke, att t. ex. *kallaþe* skulle hafva öfvergått till *kalla* redan vid den tid, då Bu. blifvit nedskrifven. Här kan nämligen presens föreligga. Ty presens och preteritum växla i den historiska framställningen i Bu., t. ex. *kombar — sa* 21: 6—7, *sa — læt — callar* 152: 14—16, *suarar ok vilde* 498: 10. Samma förhållande återfinnes i Bil. och Pass., t. ex., motsvarande Bu. 165: 23 och följ., i Bil. *Mange iudha toko væl vidh hans ordhom ok wordho cristne. Abiathar judha biscopir wredher aff harme castar reep ifwir hals jacobi ok læt ledha* etc., i Pass. *thogho — — wordho — — kastar — — ledde.* Äfven i Legenda Sanctorum finner man detta, t. ex., motsvarande Bu. 133: 5, *Viri autem prædicationem Matthei penitus respuentes ei oculos eruerunt et vinctum incarcerant, post paucos dies occidere eum disponentes* (pag. 2 verso: B) samt, motsvarande Bu. 492: 1 och följ., *Tunc.Georgius equum ascendens et cruce se muniens draconem contra se venientem audacter aggreditur et lanceam fortiter vibrans et se deo commendans ipsum graviter vulneravit et ad terram deiecit* (pag 47 verso: A). Jfr emellertid vidare sid. 168 nedan.

14) *v* (*f*).

Ett exempel på bortfall af *v* är måhända *huuþ staþ* 533: 12, se Kock Tidskr. f. Fil. N. R. VIII: 297, noten; emellertid kan denna skrifning äfven uppfattas annorlunda, se ofvan § 21: anm. 2. (slutet).

Förhållandet mellan *avita*, t. ex. i Bu. 209: 6, och det i fsv. äfvenledes förekommande *afvita* är behandladt af Tamm i Et. Ordb. **Avvita.**

§ 27. R-bortfall.

Under det att »gammalt *r*» i fsv. i allmänhet kvarstått, har det af *z* uppkomna *r* (*R*) på ljudlagsenlig väg förlorats i en mängd fall. I ställning efter konsonant och efter svarabhaktivokal kvarstår detta *r*, efter andra vokaler däremot saknas det i större eller mindre utsträckning allt efter olika dialekter. Om orsakerna till denna fördelning af kvarvaro och bortfall hafva tvänne olika uppfattningar framställts. Kock har i Sv. Akcent II: 427 och följ., Tidskr. f. Fil. N. R. IX: 161 och följ., Sv. Landsmålen XI: 8: sid. 18 och följ., häfdat en uppfattning, som med den förändring, den ursprungliga formuleringen sedermera erhållit, kan i fråga om själfva hufvudsynpunkten sammanfattas i de ord, denne forskare själf i sist anförda arbete, sid. 19, uttalar: »Fsv. hade vokaliskt *r*-ljud i *skogher* (nom. sg.) etc., däremot konsonantiskt *r*-ljud i *fapir*, nom. pl. *domar* etc. När det konsonantiska *r* motsvarar urnord. *r*, kvarstår det; när det motsvarar urnord. *R*, kan det förloras». I Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 83 och följ., uttalade Brate, under framhäfvande af skillnaden mellan ursprungligt *r* och af *z* uppkommet *r*, den meningen, att frågan om *R*-bortfallet borde sammanhållas med öfvergången *R* > *r*, eller att, såsom han anf. arb., sid. 86, uttryckte det, det »ligger nära att antaga, att bevarandet af *r* i *siter* etc. och dess afnötning i *gømir* — *gøme* etc. ... beror därpå, att *r*-ljudet i *siter* var '*r*', uti *gømir* '*R*'». Äfven Noreen hade, innan Brates afhandling utkom, å akademiska föreläsningar antagit sammanhang mellan bortfallet af *r* och skillnaden mellan *r* och *R*, och i Aschw. Gr. har han fasthållit och närmare utvecklat denna uppfattning. Jag ansluter mig till den i sistnämda arbete § 283: 2 framställda åsikten, att *R* efter konsonant öfvergått till *r* före *R*-bortfallets inträdande och att man har att däri se orsaken till att *r* är bevaradt i ställning efter konsonant och svarabhaktivokal. De fall, då ett af *R* uppkommet *r* saknas i nämda ställning, har jag behandlat i § 26: mom. 10 i sammanhang med redogörelsen för gammalt *r*. I föreliggande § upptar jag till undersökning de fall, där *r* saknas efter vanliga vokaler och där man enligt min uppfattning har att göra med bortfall af *R*, icke af *r*.

Noreen har i Aschw. Gr. § 321: 4 för östgötska urkunder, bl. a. Bu., formulerat regeln för *R*-bortfallet så: *R* har bortfallit öfverallt utom intervokaliskt och slutljudande efter kort *u*, *o*. Åtminstone i fråga om Bu. är denna formulering för vid. En under-

sökning af förhållandena i Bu. ger nämligen vid handen, att *R*, som befinner sig i slutljud (vare sig stafvelsens eller ordets slutljud), kvarstår efter starktonig vokal. De bevisande exemplen äro *gar dagh* 206: 1, *tør-, tyrkænde* 51: 15, 521: 31, *særdeles* 9: 29, *særleka* o. a. (adj. och adv.), t. ex. 4: 18, 419: 4. Simplex *sær* förekommer icke i Bu., men det skulle efter den här gjorda formuleringen af regeln uppträda som *sær* eller *sæ* alltefter starktonig eller svagtonig ställning. Bägge formerna finnas i Ög. fr. II, t. ex. sid. 81: c, 84: p; i Ög. fr. I anträffas blott *sæ*, t. ex. sid. CVI: rad 13. Att *r* bevarats i *særleka*, stämmer därmed, att i Bu. afledningsändelsens *i* öfvergått till *e*, hvilket visar, att *sær* uppbar starkton. Ett annat hithörande fall är *fæþær* 3: 25. Bil. har på motsvarande ställe *fæherdhum*, Pass. har *fæhirdhom* och D *fæ hirdhom*; i den latinska texten står *Secedens igitur ad pastores suos.* Det är tydligt, att det i Bu. förekommande *fæþær* är ett sammansatt ord med ungefär samma betydelse som fsv. *fæhirdhe.* Den senare sammansättningsleden *þær* anser jag vara samma ord som got. *þēwis*, neutr., 'tjänare'. Detta *þēwis* motsvaras ljud för ljud af ett fsv. *þær.* Då ordet i got. är neutr., men i fsv. är mask., kan detta jämföras med förhållandet mellan got. *sigis*, neutr., och fsv. *sigher*, mask.; hos *þær* gaf för öfrigt ordets betydelse en särskild anledning till genusväxling. Att *þær* saknar dativändelse, har motstycke i t. ex. *dagh* 100: 12, 516: 7, *døþ* 64: 17, *folc* 7: 18, *guþ* 189: 5, 209: 15.

I öfverensstämmelse med dessa fall — hvilka på grund af sin isolerade ställning voro undandragna analogi-inflytelser och alltså äro de afgörande bevisen för den gjorda begränsningen af ljudlagen — hafva åtskilliga andra ord *r* kvar efter starktonig vokal. Så är plural-*r* bevaradt i *slar* 506: 6 och *frur* 521: 30, 522: 3; hit hör ock *iuffrur* m. m. 25: 2, 500: 32, 511: 23, ifall, som sannolikt är, senare stafvelsen åtminstone fakultativt hade stark biton; jfr. nedan sid. 163. Vidare äro att nämna *mer*, t. ex. 5: 7, och *frammer*, t. ex. 6: 11, ifall dess senare stafvelse var starktonig (annars beror dess *r* på analogi efter *mer*), substantiven *far* och *lar*, t. ex. 490: 10, 515: 17, frågeadverbet *nær* 491: 3, prepositionen *nær*, t. ex. 13: 7, och rumsadverbet *nær* som simplex, t. ex. 519: 25, och i sammansättningen *næruarandoṁ* 523: 26 (alla tre *nær* ursprungligen ett och samma ord). För dessa ords förklaring under den förutvarande formuleringen af ljudlagen se Aschw. Gr. § 321: 4. — Då Bu. har *næ skylda* 194: 3, kan detta bero på kontamination med *na skylder*

eller på samnord. bortfall af *R* före *s*, se Aschw. Gr. § 251 med anm. Kanske äfven bortfallet af *R* före *s* är begränsadt till svagtonig ställning? En sådan förmodan har framställts af Kock i Arkiv XI: 322, not 2. (Det af Kock anförda *undirstars* synes mig dock ej bevisa riktigheten af en sådan förmodan, då det troligen är eller åtminstone kan vara framkalladt genom inverkan från aktivum, såsom Noreen påpekat i Aschw. Gr. § 251: anm.) Om *R*-bortfallet före *s* inträdt, blott när stafvelsen var svagtonig, är motsatsen *næ skylder* : *nærskylder* att förklara genom växlande betoning, och då är *ursækte* 144: 9 en ljudlagsenlig form (jfr. nsv. *ùrbota*, *ùrskilja*, *ùrskulda*, *ùrsäkta*, se äfven Kock Sv. Akcent II: 212). Ifall *R*-bortfallet före *s* inträdde oafsedt betoningsförhållandena, så beror *ursækte* på analogi. — I *orlof* 498: 3 har hufvudtonen sannolikt hvilat på senare kompositionsleden, eftersom både isl. och fsv. sakna *R*-omljud i detta ord; *r* beror på analogi eller på inflytande från mlty. *orlof*. I *ørløgs man* 9: 1 däremot visa *ø*-vokalen och kvarvaron af *r*, att prefixet vid *R*-omljudets och *R*-bortfallets inträdande haft starkton.

I pres. sg. af verb, hvilkas stam slutar på vokal, är *r* än bevaradt, än förloradt: *r* är kvar i *ga(a)r* 19: 11, 14, 74: 13, *star* 182: 15, *forstar* 8: 27, *vndistar* 204: 21, 495: 16, *far* 186: 21, *ser* 494: 23, *bor* 103: 2, 208: 17, *flyr* 143: 23, *dør* 491: 25; däremot saknas *r* i *fa* (? 183: 14), 519: 14, 521: 5, *forsma* 26: 4, 489: 28, 503: 13, *se* 135: 16, 141: 16, 414: 16, 491: 23, 508: 31, 519: 12, 520: 22 (ovissa exempel äro 182: 15, 193: 15, 194: 1, där möjligen konjunktiv föreligger), *bo* 189: 15, *fly* 156: 18, (? 208: 6). Att *r* saknas i anförda presensformer, beror på analogi: då i 1:a svaga konjugationen hos verb, hvilkas stam slutade på konsonant, presens singularis hade former på *-ar* och *-a*, t. ex. *kallar* och *kalla*, vid sidan af hvarandra och då presens singularis hos dessa verb alltså fakultativt ägde samma form som presens pluralis och infinitiv, antogo äfven de verb af 1:a sv. konjugationen, hvilkas stam slutade på *a*, en singularform på *a* jämte den ljudlagsenliga på *-ar*, alltså t. ex. jämte *forsmar* ett *forsma*; sedan utsträcktes detta äfven till verb, hvilkas stam slutade på andra vokaler än *a*, alldenstund dessa verb ofta saknade ändelse-*a* i pres. pl. och inf.[1]

[1] *sea* 186: 15, *seia* 11 ggr., t. ex. 56: 1, 495: 2, emot *see* 185: 23, *se* 13 ggr., t. ex. 62: 15, 495: 15, *teia* 204: 24 mot *te* 143: 9, 151: 21, *flyia* med smns. 3 ggr., t. ex. 190: 7, *vndan flya* 57: 1 mot *fly* med smns. 4 ggr., t. ex. 177: 17;

Analogin grep dock icke *ga(a)r* och *star*, af den anledning att den anknytningspunkt, som låg i pres. pl. och inf., saknades i dessa verb, enär ifrågavarande former hade en från *gar* och *star* alltför afvikande gestalt, *ganga* och *standa*. Af det förstnämda verbet brukas nämligen aldrig i Bu. *ga* i stället för *ganga*, af det senare möter *sta* blott 64: 4, däremot *standa* 10 ggr., t. ex. 188: 15, 526: 1[1]. Likasom i Bu. *r* bevarats i *ga(a)r* och *star*, så har äfven skett i *gar* Ög. fr. I, sid. CVII, rad 12, under det att i nämda urkund *fa*, *dø*, *bo* alltid sakna *r*.

På analogi (jfr. Kock Tidskr. f. Fil. N. R. IX: 171, Sv. Landsmålen XI: 8: sid. 23 och Noreen Aschw. Gr. § 321: anm. 4) beror frånvaron af *r* i *sio* 490: 5, *firi spa* 200: 8, 204: 21[2]; nom. och ack. pl. fem. *þa*, t. ex. 500: 32, har förlorat *R* i svagtonig ställning eller genom inverkan från adjektivböjningen; nom. pl. mask. *þe*, t. ex. 9: 13, och *tue*, t. ex. 50: 13, och nom. och ack. pl. fem. *tua*, t. ex. 25: 2, hafva måhända aldrig haft *R*, eller ock har *R* äfven här förlorats genom analogi, i *þe* kan dess frånvaro också bero på svagtonighet. Förlusten af *R* i nom. mask. *þri*, t. ex. 55: 22, kan vara förorsakad af att *R* saknas i samma kasus af räkneordet två'. Med afseende på interrogativet *hua*, t. ex. 170: 12, se Kock Sv. Landsmålen XI: 8: sid. 30. Till följd af svagtonighet har *R* bortfallit i *vi*, t. ex. 6: 18, *ii*, t. ex. 23: 5, *v* m. m., t. ex. 417: 17, hvilka ord ständigt sakna *r*, samt i de enstaka fallen *va* 135: 13, 197: 10, *æ* 12: 14, 145: 17.

Af de i Aschw. Gr. § 321: 4 anförda orden kunna fallen *nævara*: *nærvara*, *omynd*: *or-*, *ur-*, *ørmynd*, *uminnishæfþ*: *ur-* bero på växlande betoning. I *næmer* är frånvaron af *r* det ursprungliga; jag fattar denna form såsom analogiskt bildad efter superlativen *næmster*, som skulle motsvara ett gotiskt **nēhwmists* af samma art som *aúhmists* vid sidan af *aúhumists*[3] (se Uhlenbeck Et. Wb.

utan ändelse är alltid *dø*, t. ex. 20: 15, 422: 14, 526: 21, likaså *lee* 101: 18, *le* 395: 9; verbet *boa* anträffas blott en gång i inf. och då under formen *boua* 144: 6.

[1] Som pres. sg. af dessa verb användes äfven *gangar* och *standar*, af det förra som simplex 6: 25, 204: 18, 489: 12, 530: 14 och i smns. *ingangar* 9: 5, *viþargangar* 414: 2, 416: 10, af det senare som simplex 19: 20, 22: 16, 181: 14, 414: 11.

[2] Dessa tre fall äro i Bu. de enda exemplen på nom. sg. mask. af subst. eller adj., hvilkas stam slutar på vokal.

[3] Denna förklaring af fsv. *næmster* framställdes af Professor Noreen å akademiska föreläsningar h.t. 1889.

aúhuma). För det i Bir. Aut. en gång förekommande *me* har jag ingen annan förklaring, än att felskrifning skulle föreligga, men då ifrågavarande hs. äfven annars har inadvertenser och skriffel, synes mig en sådan förklaring ingalunda oberättigad.

Jag öfvergår till *R*-bortfall efter svagtonig vokal.

1) Nom. pl. af substantiv med *a*-stamsböjning sakna i allmänhet *r*; samma förhållande gäller *an*-stammar, där emellertid *R* måhända aldrig funnits, jfr. Noreen Grundriss § 195: 6. I del I finnas några få fall med *r*.

I följande fall saknas *r*: *arma* 57: 12, 141: 18, *biorna* 529: 8, *biscopa* med smns. 55: 22, 208: 24, 528: 1, *bura* 136: 19, *dagha* 61: 6, 18 (jfr. ofvan sid. 16), 198: 17, *dagho* (skriffel för *dagha*) 50: 18, *dara* 187: 20, *diæfla* m. m. 22: 23, 136: 19, 138: 15, 172: 10, 174: 12, 209: 21, 414: 13, 418: 3, 419: 25, 493: 7, 514: 21, 523: 9, 10, 13, *subdiækna* 11: 28, *hælghe doma* 16: 10, *Domara* 533: 1, *draka* 71: 16, *blopdrupa* 56: 2, *falsara* 397: 9, 521: 13, *fianda* 190: 7, *frænda* 143: 15 (detta kunde äfven höra till de i § 26: mom. 10 behandlade fallen, där *r* saknas efter svarabhaktivokal, jfr. dock Kock Fsv. Ljudlära, sid. 124, Noreen Aisl. Gr. § 351: anm. 3), *grena* 152: 19, *gupa* 138: 15, 166: 5, 208: 26, 414: 6, 493: 6, 494: 24, 495: 20, 26, 503: 18, 504: 4, 514: 26, *hefninga* 177: 16, 23, *hunda* 137: 6, *hæla* 195: 4, *hærra* med smns. 102: 21, 503: 7, 507: 4, *hæsta* 176: 5, *iupa* 3: 18, 10: 19, 14: 3, 26, 28, 15: 16, 22: 12, 138: 20, 196: 16, 197: 2, 6, 19, 198: 14, 207: 11, 512: 14, *compana* m. m. 169: 11, 174: 6, 8, 508: 16, 509: 1, *kunuga* 72: 6, 138: 11, 12, 13, 176: 24, 177: 12, 395: 10, 397: 2, 401: 2, *costa* 143: 18, *lækhiara* 513: 4, *Munkka* m. m. 22: 21, 51: 14, 55: 7, *mæstara* 50: 13, *paua* 51: 25, *pila* 515: 2, *prædicara* 521: 15, *pæniga* 170: 10, 174: 26, *riddara* m. m. 152: 12, 173: 21, 508: 4, 23, 28, 524: 1, *romara* m. m. 9: 2, 6, 64: 1, 150: 3, 9, 14, 16, 414: 12, *stena* med smns. 154: 14, 515: 3, *sueia* 199: 19, *suena* med smns. 7: 15, 152: 7, 10, 205: 12, 402: 1, 506: 4, *tuilinga* 193: 13, *piura* 168: 1, 1, *vlua* 189: 18, *uactara* m. m. 173: 14, 18, *ænda* 173: 16, *ængla* m. m. 11: 28, 23: 19, 22, 24: 2, 183: 18, 184: 14, 189: 21, 505: 8, 511: 20. — Före suffigerade artikeln saknas *r* alltid, t. ex. *diæflane* 23: 4, *hefnugane* 177: 25.

Däremot finnes *r* i *armar* 57: 7, *naghlar* 73: 9, *stenar* 152: 19, *suæiar* 199: 5.

2) Nom. och ack. pl. af substantiv med *ō*-stamsböjning sakna alltid *r*, t. ex. *siala* 186: 15, *gæniggana* 21: 24.

3) Nom. pl. af maskulina substantiv med *i*-stamsböjning anträffas blott utan *r*: *limi* 419: 6, 504: 26, 521: 6, *præste* med smns. 130: 17, 189: 18, 207: 7, 208: 24, 528: 2, *vini* med smns. 4: 6, 10: 20, 25: 12, 30: 15, 129: 2, 151: 5, 154: 4.

4) Däremot råder vacklan vid nom. och ack. pl. af feminina *i*-stammar, dock så att former med *r* anträffas blott i del I. Frånvaro af *r* förekommer i *bøne* 4: 3, 13: 6, 30: 23, 133: 14, 135: 22, 205: 4, 496: 7, 498: 26, 503: 11, 532: 15, *dygþe* 198: 17, 421: 15, *iorþe* 19: 4, *naþe* med smns. 4: 7, 18, 19, 8: 15, 10: 8, 14: 8, 25: 28, 28: 10, 76: 32, 134: 17, 20, 135: 4, 136: 16, 141: 15, 145: 29, 153: 10, 154: 12, 156: 26, 184: 22, 419: 2, 494: 14, 26, 511: 17, *saki* 416: 9, *knæskali* 195: 4, *synde* 8: 11, 172: 3, 420: 7, *tiþe* 26: 22, *høghtiþe* 61: 6; äfvenså saknas *r* före artikeln i *syndena* 21: 28. — Däremot finnes *r* i *bøner* 24: 4, *naþer* 6: 12, 31: 4, 139: 14, 144: 5, 154: 5, *sakir* 28: 11, *soler* 63: 18, *tiþer* 28: 4.

5) I nom. och ack. pl. af *ōn*-stammar råder vacklan. Utan *r* äro *apro* 532: 5, *flughu* 402: 6, *iuffru* m. m. 5: 17, 19, 14: 20, 200: 7, *almennigns gatu* 65: 5, *gnisto* 208: 11, *kono* 3: 19; sannolikt föreligger ack. pl. i *gatu* 496: 5, *mæsso* 24: 8; något ovissare äro följande fall, som möjligen kunna vara ack. sg.: *gauo* 500: 32, *gatu* med smns. 133: 18, 176: 6, *kirkio* 149: 5, 155: 22, 184: 5, 187: 13, 189: 23, 206: 20, 395: 10, 492: 22, *noto* 182: 7, *pino* 140: 12, 13, 187: 7, 188: 25, 414: 4, 6, 493: 24, 510: 3, 15, 518: 14, 520: 25, *quinno* 185: 27, 492: 16, *snybbo* m. m. 3: 21, 78: 84, *tungo* 518: 15. Före artikeln saknas *r*, t. ex. *boiona* 501: 30. — Däremot är *r* kvar i *bannor* 78: 84, *boiar* 511: 4, 519: 10, 526: 23, *fanur* 206: 17, *flugur* 402: 4, *gauor* 20: 5, 513: 7, 519: 14, *kirkior* 51: 21, *lampor* 14: 10, *linor* 207: 15, *pinor* 422: 4, 493: 4, 494: 4, 500: 28, 514: 16, 521: 4, 10, *sinur* 514: 15, 515: 21, *slægor* 522: 20, *stiærnor* 13: 18, *sællor* 25: 7, *tugor* 204: 22, *villor* 9: 25, *æghor* 152: 24, *øplor* 506: 6; *iuffrur* m. m. 25: 2, 500: 32, 511: 23 kan höra hit eller till de ofvan sid. 159 behandlade fallen med *r* efter starktonig vokal.

6) I nom. pl. mask. och nom. och ack. pl. fem. af adjektivets starka böjning saknas *r*, t. ex. *blinde* 16: 20, *goþa* 21: 25. Undantag bildar det i del I förekommande *brouaþar* 65: 6. I nom. pl. mask. har *R* måhända aldrig funnits, se Noreen Grundriss § 205: 6, Aschw. Gr. § 321: anm. 4.

7) Gen. sg. på *-ar* af substantiv och af feminina adjektiv saknar alltid *r*, t. ex. *sorgha* 18: 17, *cristna* 401: 14.

8) I presens sg. af verb, som böjas efter 1:a och 3:e svaga klassen råder vacklan.

a) 1:a svaga konjugationen.

I följande fall saknas *r*: 1:a pers. *akta* 206: 4, *helsa* 140: 21, *hepra* 189: 12, 13, 14, *huxa* 103: 8, *neka* 414: 1, *ofra* m. m. 140: 5, 154: 21, 489: 27, 495: 16, 504: 3, *prædica* 188: 7, *tala* 521: 10, *paka* m. m. 174: 10, 416: 11, 15, 505: 25; — 2:a och 3:e pers. *acta* 174: 23, *andvarpa* 492: 2, 519: 23, *dara* 19: 21, *griæna* 19: 20, *hungra* 204: 19, *huxa* 144: 18, *kalla* m. m. 27: 15, 29: 15, 194: 3, 499: 8, 503: 14, *casta* 165: 22, 206: 16, *luka* 21: 18, *lusna* 489: 22, *nipra* 206: 14, *orka* 498: 31, *prædica* 138: 10, 397: 9, *prøua* 494: 24, *rensa* 186: 17, *sighla* 489: 17, *suara* 103: 7, 144: 25, 145: 4, 204: 8, 504: 1, *tala* 416: 12, 421: 7, 521: 12, *tekna* 11: 1, 4, 5, 139: 11, *paka* 28: 14, *piæna* 21: 18, 504: 2, 21, *rudra* 19: 9, 144: 1, *uara* 519: 27, *visa* 185: 10, 206: 16, 512: 15, *vitia* 503: 12, *vitna* 496: 3, 3; *trøsta* 519: 23 skulle kunna vara inf., och det föregående *ok* stode då i stället för *at*, men det är också möjligt, att *trøsta* är 3:e sg. pres. efter 1:a svaga konjugationen, ehuruväl en svårighet ligger däri, att jag annars ej funnit *trøsta* böjdt efter 1:a svaga konjugationen med undantag af det i Söderwalls Ordb. anförda *trøstade*, som finnes i en sen hs. till Lg. III; äfven *trøstar* i Bu. 494: 5 är ett ovisst fall, enär yngre hand ändrat texten å detta ställe.

Å andra sidan finnes *r* i följande fall: 1:a pers. *hepprar* 189: 12, *louar* 509: 5, *nekar* 416: 8, *ofrar* 3: 5, *prouar* 498: 1, *talar* 204: 22; — 2:a och 3:e pers. *bannar* 19: 20, *biþar* 13: 5, *byrriar* 200: 1, *danzar* 57: 17, *darar* 495: 17, *eghnar* 519: 11, *falnar* 152: 25, 183: 14, *frestar* 489: 2, *helsar* 13: 23, *hærbærgiar* 15: 31, *iættar* 4: 12, *iavar* 155: 16, *kallar* m. m. 4: 25, 8: 27, 13: 26, 16: 9, 52: 3, 54: 28, 130: 10, 14, 151: 20, 152: 16, 199: 2, 490: 4, 504: 20, 521: 14, *liktar* 75: 59, *louar* 17: 26, 19: 2, *menar* 4: 5, 27: 16, 145: 20, *plæghar* 8: 22, *prøuar* 100: 9, 103: 6, *sigharar* 183: 12, *somnar* 19: 13, *suarar* m. m. 134: 18, 138: 9, 13, 19, 21, 139: 11, 140: 5, 12, 155: 11, 157: 6, 166: 4, 181: 7, 10, 187: 16, 197: 15, 204: 4, 11, 209: 5, 9, 414: 10, 415: 24, 420: 1, 421: 14, 422: 6, 13, 489: 12, 27, 491: 20, 23, 493: 10, 494: 29, 495: 15, 16, 23, 497: 14, 14, 498: 10, 24, 499: 18, 500: 18, 24, 501: 11, 503: 16, 504: 20, 28, 508: 20, 509: 8, 515: 18, 521: 9, 14, 522: 28, 530: 12, *talar* 13: 5, 24, 19: 7, 21, 30, 144: 3, 153: 3, 155: 15, 183: 17, 184: 22, 204: 22, 491: 2, *tapar* 153: 21, 22, *vacnar* 28: 13, *varkunnar* 144: 1, *vitnar* m. m. 495: 11, 502: 14, 512: 15, *ærwþar* 153: 18. Hit hör måhända äfven *scriuar*, eftersom icke blott part. perf. af detta verb är böjdt efter 1:a svaga konjugationen, utan äfven pres. sg. passivum alltid har ändelsen *-as*,

t. ex. 12: 15; dock vore äfven möjligt, att *scriuar* vore en stark form, ty preteritum har i Bu. alltid formen *skref, skrivu*; pres. *scriuar* anträffas, stafvadt på olika sätt, å följande ställen: 12: 25, 49: 9, 63: 11, 64: 16, 71: 8, 100: 17, 149: 18, 193: 8, 194: 17, 20, 195: 19, 197: 6, 198: 15, 209: 24, 26, 416: 22, 417: 6.

b) 3:e svaga konjugationen.

I följande ord saknas *r*: 1:a pers. *døpe* 505: 11, *løse* 208: 16, *pænke* 103: 9; — 2:a och 3:e pers. *bøte* 492: 18, *døve* 414: 4, *føre* 153: 7, *føpe* 170: 19, *gløme* 189: 3, *hete* m. m. 4: 29, 8: 24, 9: 5, 22: 1, 133: 5, 166: 20, 170: 3, 176: 20, 177: 28, 178: 6, 194: 15, 195: 16, *høre* 8: 21, 206: 3 (de två sistnämda kanske konjunktiv?), *køpe* 19: 4, *lyse* 11: 4, *løse* 186: 17, 519: 14, *quiþe* 18: 5, *rese* 206: 17, *ræpe* 414: 20, *snybbe* 27: 15, *sænde* 510: 4, (145: 3, 5, 156: 21, 175: 14, 206: 18, 508: 19 och möjligen 167: 3 kunna vara pres. eller pret., *sænde* 521: 4 kan vara pres. ind. eller pres. konj.), *søme* 138: 4, 167: 6, 503: 16, *tende* 11: 4, *þype* 17: 21, *þørste* 204: 19, *vænde* 494: 26, *væxe* m. m. 10: 6, 508: 22; osäkra äro *fylghe* 142: 15, 168: 14, *syrghe* 20: 25, *vænte* 19: 17, 186: 12, 189: 3, *vete* 504: 28, i hvilka fall möjligen kan föreligga pres. eller pret.

Å andra sidan anträffas *r* i följande fall: 1:a pers. *virþer* 504: 4; — 2:a och 3:e pers. *følgher* 134: 13, 505: 16, *grøter* 508: 30, *heter* 64: 15, 130: 22, 176: 21, 181: 4, 193: 11, 195: 8, 210: 3, 517: 6, *møter* 4: 26, *quiþer* 153: 18, *ræner* 505: 16, *vm striþer* 414: 20, *þyþer* m. m. 21: 10, 17, 25: 6, 55: 5, 500: 24, *ueter* 189: 1, *vænder* 504: 29.

9) Jämte *ælla*, som är den i Bu. vanliga formen, t. ex. 22: 14, 415: 23, 519: 14, och som kan vara att sammanställa med isl. *ella*, anträffas i Bu. *ællar* 21: 9, 516: 2. Detta *ællar* hör hit, ifall Tamm har rätt i sin uti Et. Ordb. Eller framställda uppfattning, att *ællar* är en komparativ, något hvarom jag ej kan yttra mig.

10) I några fall har ursprungligt *r* genom analogi utbytts mot *R*, och detta *R* har bortfallit: *broþe* 193: 2, (kanske äfven funnits formen *moþe* 136: 5, se ofvan sid. 36), *firi* ofta, t. ex. 3: 21, 490: 12, *pær firi*, t. ex. 24: 11, *iui* m. m. ofta, t. ex. 6: 4, 419: 23, 498: 28, *vndi* m. m. ofta, t. ex. 13: 13, 401: 3, 509: 6, *vndi guþum* 9: 15, former af *undistanda* 11 ggr., t. ex. 184: 4, *æpte* m. m. ofta, t. ex. 12: 1, 416: 18, 504: 12, *æpte døme* 509: 3, *æpte spurþe* 498: 6. Annars finnes alltid *r* i *broþer* och därmed likställda förvandtskapsord, t. ex. 194: 2; vidare finnes *r* i *iuir* m. m. 14: 9, 21: 9, 22: 16, 25: 4, 135: 16, 206: 27, 498: 32, 32, 499: 4, 8, 9, 500: 20, 501: 28,

514: 2, 20, 525: 4, *pær iuir* 29: 7, *ivirkomo* 51: 9, *ivirmato* 55: 18, *iviruætes* 185: 18, *vndir* 415: 9, 500: 14, 505: 3, 510: 10, 521: 24, *undarstanda* 185: 12. I fråga om *r* hos dessa ord se Aschw. Gr. § 320: anm. 3 och där citerad litteratur samt § 321: anm. 2. I *fori, -e,* t. ex. 8: 27, 190: 9, anträffas aldrig slut-*r*. Frånvaron af *r* i *vm sipe,* t. ex. 3: 25, 419: 14, 489: 6, torde bero på att ordet uppfattats som ack. pl., se rörande detta ord Noreen Arkiv VI: 372; *vm sipa* 490: 15 är väl skriffel, föranledt däraf, att det följande ordet är *a*.

Som af detta framgår, råder vacklan i fråga om *R*-bortfallet efter svagtonig vokal. Några grunddrag urskiljas dock. Efter *a* saknas *r* nästan genomgående i nominalböjningen, däremot finnes växling mellan *-a* och *-ar* i pres. sg. af 1:a svaga konjugationen; efter *e, i* saknas *r* ständigt i nom. pl. mask. af adjektivens starka böjning (där dock möjligen *R* aldrig funnits) och i nom. pl. af maskulina *i*-stammar, hvaremot de feminina *i*-stammarnas nom. och ack. pl. äfvensom pres. sg. af 3:e svaga konjugationen uppvisa fall både med och utan *r*; efter *o, u* råder vacklan; före suffigerade artikeln saknas alltid substantivets plural-*r*.

Att *R* förlorats före en omedelbart följande konsonant i samma ord, är sannolikt, om ock de fall i Bu., som skulle bevisa detta, nämligen substantiv med suffigerade artikeln, icke äro bindande, enär de kunna tänkas bero på analogi från substantivets obestämda form. När *undar* som första sammansättningsled har *r* bevaradt, föreligger »gammalt *r*»; kvarvaron af *r* i *ivirkomo, ivirmato, iviruætes* beror på samma orsak eller ock på analogi från *iuir,* ifall i *iuir* det ursprungliga *r* hade utbytts mot *R* — detta *R* skulle nämligen under vissa än ej klargjorda betingelser kvarstå i ordets slutljud.

Någon regel för behandlingen af *R* i ordets slutljud har jag ej funnit. Noreen har i Aschw. Gr. § 283: 3 framställt den förmodan, att öfvergången *R* > *r* inträdt tidigast efter kort *u*, därpå efter kort *i* och slutligen efter *a*. För Bu. är denna förklaring icke tillräcklig. Ty det kvarstår olöst, hvarför i pres. sg. af 1:a svaga konjugationen *r* vida oftare finnes än saknas, under det att i 3:e svaga konjugationen *r* oftare saknas än finnes. Äfven vållar frånvaron af *r* hos *ōn*-stammar svårighet. Att verben af 1:a svaga konjugationen skulle hafva i särskild grad påverkats af de starka verben därföre, att i Bu. *a* är svarabhaktivokal, är icke sannolikt; ej ens då verb af 1:a svaga konjugationen i hs. stå i närheten af

eller i omedelbar förbindelse med verb, hvilka ljudlagsenligt hafva *r* kvar (starka verb och verb på starktonig vokal), märkes någon tendens att föredraga ändelsen *-ar*.

Ej heller den af Kock i Tidskr. f. Fil. N. R. IX: 170 framställda förklaringen är tillämplig. Han anser, att förlusten af *r* ägde rum företrädesvis »i sådana former, som vid sin sida hade närstående och för öfrigt likalydande former utan *r*», och att alltså en analogi-inverkan försiggått. Däremot talar i Bu. den ständiga frånvaron af *r* i nom. och ack. pl. af *ō*-stammar och i gen. sg.

Den i åtskilliga hss. gällande regeln, att *r* saknas före konsonant äfven i satssammanhanget (se Brate Äldre Vestm. Ljudlära, sid. 84, Kock anf. arb., sid. 166 och sid. 181, Tamm Uppsalastudier, sid. 29, Noreen Aschw. Gr. § 321: 3), förklarar icke heller växlingen i Bu.

Här må slutligen beröras en till *R*-bortfallet hörande egendomlighet, som, så vidt jag vet, ej förut blifvit påpekad. Det inträffar i Bu., att när två (eller flere) presensformer af verb tillhörande 1:a svaga konjugationen samordnas med hvarandra, det första verbet har ändelsen *-ar*, men det (eller de) följande har ändelsen *-a*. Så är fallet i: *iak hepra ok þo eigh bilætet iak hepra ok eigh gullet iak hepra sannan guþ ok eigh diæwlen iak hepra min hærra* 189: 12 och följ., *klærken vacnar ok þaka mario* 28: 13 och följ., *Biskopen varkunnar hænne ok vndra hænna slækt* 144: 1, *ambrosius uitnar ok visa al hænna martiria* 512: 15. Likaså står formen på *-a* i fall, där det första verbet till följd af böjning efter annan konjugation har *r* bevaradt, såsom i *standar ok griæna tannom* 19: 20, *ser þu væl ok prøua gope georgii* 494: 24. Här må ock anföras *þu æst maþar starcar ok stor ok orka væl æruuþa* 498: 31. Hvad kan anledningen vara till denna fördelning af formerna *-ar* och *-a*? Jag framkastar förslagsvis en synpunkt — det är möjligt, att den visar sig ohållbar, men den synes mig dock kunna tagas i öfvervägande. Förhållandena vid nominal-böjningen tyda på att *R* har ljudlagsenligt bortfallit öfverallt efter *a*, att alltså t. ex. *kalla* är den ljudlagsenliga formen och att *kallar* beror på någon särskild anledning. Denna anledning kunde vara behofvet af ett tydligt flexionselement. Om pres. sg. *kalla* till formen sammanföll med någon annan form inom paradigmet, så att tvetydighet kunde uppstå, då kunde, för att undvika denna tvetydighet, *r* behållas resp. återinföras. Den form, med hvilken pres. sg.

kalla skulle kunna förblandas, vore icke pres. pl. *kalla*, ty en sådan förblandning var på förhand förebyggd genom subjektets numerus-form, utan det vore pret. *kalla*. Spörsmålet blir då, om pret. *kallaþe* redan på Bu.'s tid kunnat utvecklas till *kalla*. Måhända har denna utveckling icke kunnat försiggå så tidigt genom apokope och bortfall af *þ*. Men det synes mig icke förefinnas något hinder mot att antaga, att redan vid denna tid eller t. o. m. ännu tidigare typen *kallaþe* i vissa ställningar inom satsen kunnat förändras till typen *kalla*; se Beckman Sv. Landsmålen XIII: 3: sid. 21 och följ., Kock Sv. Landsmålen XV: 5: sid. 19 och följ. Något positivt stöd finnes icke i Bu. för att den nämda utvecklingen inträdt redan vid tiden för nedskrifvandet af denna hs., ty såsom jag i § 26: anm. 4 påpekat, växla pret. och pres. i den historiska framställningen; men å andra sidan finnes icke, så vidt jag kan se, något som talar mot möjligheten af nämda utveckling redan i Bu. Om den har inträdt så tidigt, då skulle följande former kanske hafva betydelse af preteritum och ej af presens: singularformerna *acta* 174: 23, *andvarþa* 492: 2, *dara* 19: 21, *huxa* 144: 18, *calla* 499: 8, *casta* 165: 22, *nipra* 206: 14, *prædica* 138: 10, 188: 7, *suara* m. m. 103: 7, 144: 25, 145: 4, 204: 8, 504: 1, *tala* 416: 12, 421: 7, 521: 10, 12, *uara* 519: 27, *visa* 185: 10, *vitia* 503: 12, hvilka ofvan i mom. 8: a hafva upptagits såsom pres., samt pluralformerna *huxa* 133: 7, *prøua* 102: 25. Och vidare, om nämda utveckling har inträdt så tidigt, eller kanske redan på *R*-bortfallets tid, så kunde däri ligga förklaringen till växlingen mellan *-ar* och *-a* i pres. sg. Formen på *-ar* skulle hafva användts, när presens-betydelsen ej på annat sätt tydligt framgick af ett föregående verb med utpräglad presens-typ eller af sammanhanget; annars skulle formen på *-a* hafva brukats.

I hvad mån talar det i Bu. förefintliga materialet för denna synpunkt?

Till de ofvan anförda fallen kunna läggas följande, i hvilka formen på *-a* användts och där presens-betydelsen är angifven genom ett omedelbart föregående verb eller ett verb i föregående sats eller annars af sammanhanget: *polik present høre æke mik vtan þøm þænna hem ælska jak akta ængte iorþrikes þing* 206: 4, *æn ii vilin at iak ofra diane* 154: 21, *com sialuar at se huru iak offra gupum* 495: 16, *frestaþar viþargangar iak ihesum christum ok stektar þaka iak* 416: 11, *Natalia giuar han i guz gømo ok andvarþa han hælgho martiribus ok trøsta hans hiarta* 519: 23, *biscopen snybbe hanom ok kalla han suikaara* 27: 15, *vil eigh slæppa sit*

hop — — vtan kalla hans mildo mopor 29: 15, *hans dotter forsma offra — — ok calla sik cristna* 503: 14, *þæn kunugar ælla valz hærra annars land vil vinna vndi sik visa sina suena ok makt casta nipar hans mærke* 206: 16, *ængla dragha þæt tel himna þa licamen lusna* 489: 22, *huar biscopar scal haua tua præste ok þre diækna þa han prædica for vitne skuld* 397: 9, *guz orp æru andelekar* (?) *som hana løse ok rensa af syndom* 186: 17, *i eno haui sighla mang scip som cuma tel hamn ok som bryta aldra manna licame sighla þæssa hems væþar vndi enom styre man* 489: 17, *þa skal iak lata þik røna huat corset tekna* 139: 11, *iak ær guz dotter ok aldre þin mæþan þu diæflom þiæna* 504: 2, *hui callar þu mik þit barn mæþan þu þiæna diæflom* 504: 21, *biþar hana skyt sitia a hæst — — vndra hon* 19: 9; frasen *iak neka þik eigh* 414: 1 har kanske föregåtts af pres., men saken är oviss, då det närmast föregående i Bu. är förloradt. I *prøtes hungra ælla pørste* 204: 19 kunde förblandning med pret. ske, om *prøtes* i Bu. äfven som pret. hade kort *t*; äfvenså vore kanske förblandning möjlig i *ær simom gup þa sighi for os huat iak huxa* 103: 8.

I följande fall finnes form på *-a*, utan att tydlig presens-form föregår: *helsa* 140: 21, *ofra* m. m. 140: 5, 489: 27, 504: 3, *þaka* m. m. 174: 10, 416: 15, 505: 25, *calla* 194: 3, *casta* 206: 16, *luka* 21: 18, *suara* 144: 25, *tekna* 11: 1, 4, 5, *trøsta* 519: 23, *þiæna* 21: 18, *vitna* (upprepadt genom felskrifning) 496: 3, 3.

Bland fallen med *-ar* införa följande former tydligt presens i framställningen: *ofrar* 3: 5, *bannar* 19: 20, *biþar* 13: 5, *byrriar* 200: 1, *helsar* 13: 23, *iættar* 4: 12, *kællar* m. m. 13: 26, 16: 9, 52: 3, 54: 28, 130: 10, 151: 20, 152: 16, 199: 2, 490: 4, 504: 20, 521: 14, *louar* 19: 2, *menar* 4: 5, 27: 16, 145: 20, *prøuar* 100: 9, 103: 6, 498: 1, *suarar* 134: 18, 138: 9, 139: 11, 140: 5, 12, 155: 11, 157: 6, 166: 4, 181: 7, 10, 187: 16, 197: 15, 204: 4, 11, 209: 5, 9, 414: 10, 415: 24, 420: 1, 421: 14, 422: 6, 13, 489: 12, 27, 491: 20, 23, 493: 10, 494: 29, 495: 15, 23, 497: 14, 498: 10, 24, 499: 18, 500: 18, 24, 501: 11, 503: 16, 504: 20, 28, 508: 20, 509: 8, 515: 18, 521: 9, 14, 522: 28, 530: 12, *talar* 13: 5, 24, 19: 7, 30, 141: 3, 153: 3, 155: 15, 183: 17, 184: 22, *vitnar* 495: 11, 502: 14, *ærwþar* 153: 18. Hit äro äfven att föra de ofvan sid. 167 anförda fallen af *-ar*. Kanske hör hit *gør þik glapa — — þik louar al creatur* 17: 26. Något ovissa fall äro *suarar* 138: 13, 19, 21, 495: 16, 497: 14, där presens visserligen finnes i det föregående, men där dessa presensformer äro skilda genom en anföring.

Däremot är formen på *-ar* använd, ehuru tydligt presens redan förut finnes: *þor iak eigh nokrom amot han bupi biuþa vtan louar iak* 509: 5, *var hærra vet væl at iak nekar eigh* 416: 8, *nu vet han væl huat iak talar viþ iþar* 204: 22, *al þera slækt huar hon kvmbar danzar ii oviti* 57: 17, *iak vndistar at þu darar mik* 495: 17, *sæl æst þu adriane þy at þu eghnar þæt* 519: 11, *varin som blomstar þæt skyt falnar* 152: 25, *hon ær alz fagnaþa æra — — ok aldre falnar þera glæþi* 183: 14, *þol genuærþo — — for guzs sculd gup frestar þin ok svikar þik eigh* 489: 2, *ær þæt þa væl skælekt at gup hærbærgiar — — hænna sial* 15: 31, *giuar þin ihesus þem prem liif som før druko ok doo þa iavar mik* 155: 16, *tekn at min orþ sannas ii ierusalem port som aurea callar møter þik anna* 4: 25, *lekfolket som eigh forstar sik callar kyndelmesso* 8: 27, *nu kumbar paulus — — som han callar* 130: 14, *þu æst blomstar huit ok røþ þu liktar lust ok riukar søt* 75: 59, *hui þe høghtiþ kallas kyndelmæssa ok hui folk plæghar þa — — ganga* 8: 22, *huru dyr ær renliues dygþ — — hon sigharar* 183: 12, *biþar sina bøna — — tel somnar* 19: 13, *bannar hanom ok talar* 19: 21, *vndistar alla tugor ok talar* 204: 22, *nu varþar hans dotter ganga — — kunugen talar* 491: 2, *þæn fiken ær — — takar tu il ok tapar i køpe — — han takar — — han tapar* 153: 21, 22. I några af dessa fall skulle dock en form på *-a* hafva förorsakat tvetydighet.

Det visar sig alltså, att icke alla fall af *-ar* resp. *-a* låta inordna sig under den här behandlade synpunkten. Dock tyckes hufvudtendensen för fördelningen gå i den angifna riktningen. Det är ju för öfrigt rätt naturligt, att förskjutningar lätt skulle inträda i förhållanden af den art, som här skulle föreligga. En omständighet, som därvid torde hafva spelat in, men som jag i ofvan lämnade framställning icke tagit hänsyn till, är nog den relation, i hvilken respektive satser stodo till hvarandra. Ett svårt skäl emot den här föreslagna förklaringen synes mig emellertid ligga däri, att den är tillämplig endast för växlingen mellan *-a* och *-ar* i 1:a svaga konjugationen och lämnar olöst frågan om växlingen mellan *-e* och *-er* i 3:e svaga konjugationen.

Rättelser.

Sid. 4, rad 11 nedifrån står *rumgiœuir*, läs *rum giœuir*
» 5 » 3 uppifrån utgå orden: *ydd* eller
» » » 8 nedifrån står [?], bör vara *[?]*
» 8 noten, tilläggas följande fall: *hanns* 166: 6, *quinno* 185: 27, *ſan* i *vrepan* 198: 3, *iak* 489: 11 (jfr. sid. 49), *o* i *cumo* 500: 8 (jfr. sid. 51), *i* uti *eufemia* 512: 13 (jfr. sid. 51), *kirkia* 515: 11 (jfr. sid. 52), *i* 526: 16 (jfr. sid. 53).
» 26 tillägges följande: 9: 18 *siugs*: af yh. har tillsatts ett *f*-streck på första *s* och ett *i*-märke öfver *i*.
» 46 » 6 nedifrån står *a*(*s*?), bör vara *a* (*s*?)
» 49 tillägges följande: 422: 3 *røsclek* bör snarare läsas *røstlek*; jfr. Rydqvist IV: 102, noten.
» 67 » 4 nedifrån står Leg., bör vara Lg.
» 86 » 12 och 13 uppifrån utgå orden: *længho* och
» 111 » 19 uppifrån tillägges följande efter orden »*a* föregick *r*»: Äfvenså kan genom association med *atta* det ljudlagsenliga *atrtan, -de* (*atirtan, -de, atartan, -de*) hafva utbytts mot **attrtan, -de* (*attirtan, -de, attartan, -de*).
» 128 Till de i § 24: mom. B: 1: c anförda fallen af enkelt *n* i gen. sg. fem. äro kanske att lägga *uaghena* 420: 6 och *grytona* 420: 12. En sådan uppfattning förhindras icke af det 64: 21 förekommande *Annan vægh tiberim ælf*, jfr. sid. 126, not 2.
» 153 Det i § 26: mom. 10 (slutet) såsom gen. pl. upptagna *viſa* 64: 11, hvilket förekommer i uttrycket *viſa væghna*, kan äfven vara ack. pl.; jfr. dock *bæggia væghna* 5: 23.

På några ställen har i anmärkningar och noter inkommit typen *œ* i stället för *æ*.

Förkortningstecken.

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

Bokstafstyper.

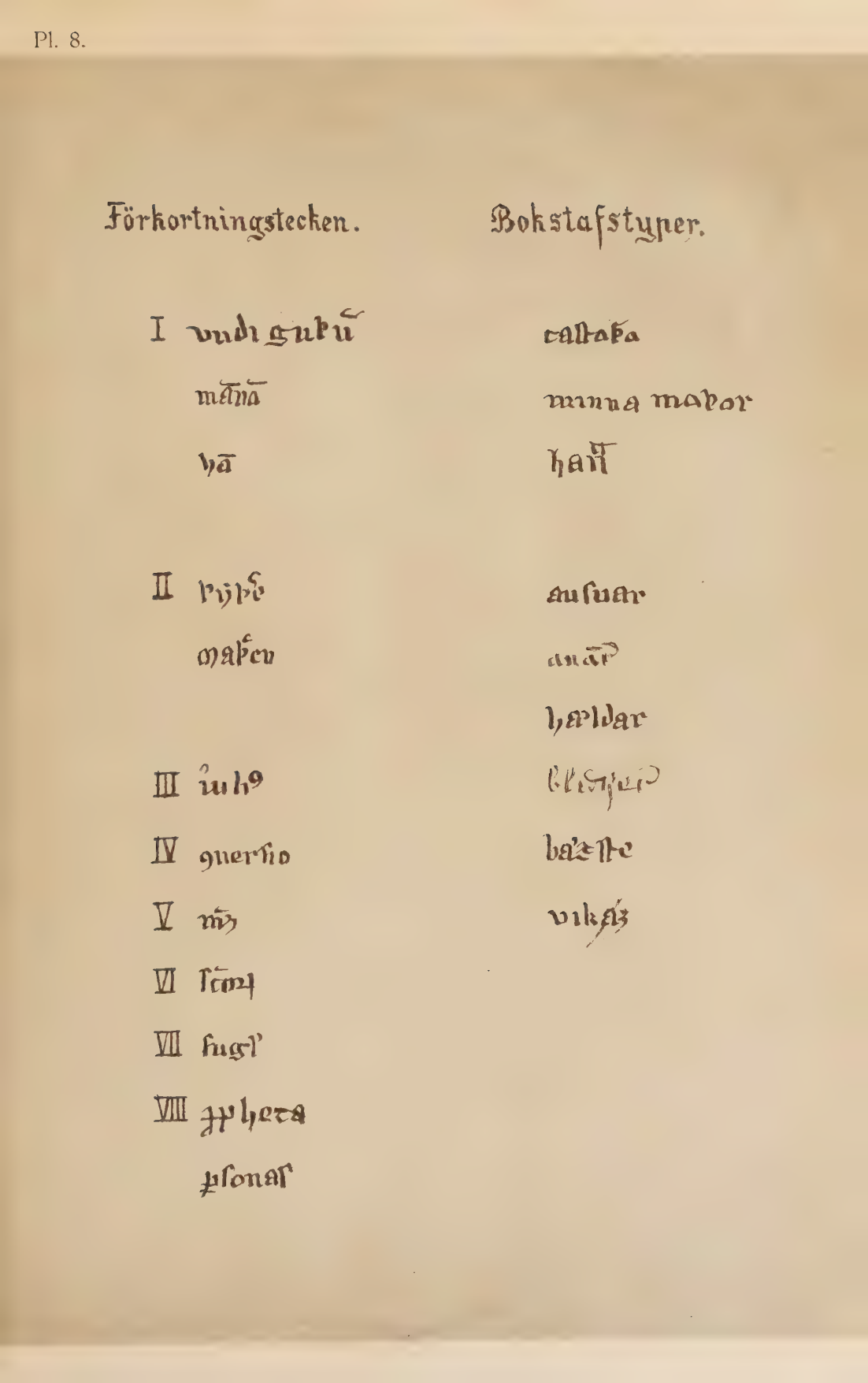

garū in skyldughe sial oc lif som os bathe
naun· gyuit for hans tro. uitum in gerna de
maxentius bot ringia um ewig gie rida
ra oc leua eingin gue ridera unadis ¶ Ire
ra dager eiber sin naui for mcialmentu dagh
Eufemia vat burn iugfru fyrista
manz dotter· af romsca rike. ta
hon sa cristet folk tola pino. ta gik
hon tel domaran. bugde oc vat vaelbor
no folke bu sende fyr tel himrikes
fadher folk en mik som rik aer ok
af ribo folke fyd ¶ Mangr cristne
man som fyr varo radde hughna
tol af eufemia ordom ¶ domaren dic
tade ratpelekt hiul at bryta mz en
fennigen. tat iarn hiulet sculde sty
ras mz brand ok hiulet gik af laghi
ok bret hiulmestaran tel dødh ¶ Pars
aghra fraendar vredos ok tendo eld
undir hiulet· ok vildo branna eufe
miam tar hon stod quarst. a hiuleno
helok hiulet bran ok guz aengel løste
bauden af eufemia fyr an eldren com
naer haenne ok satte hana høght up
a eet bergh menlosa ¶ En man mal
tel domaran alla pino agua re cristna

utan iarnet lat hana halshugga ¶ I
tan hana halshugga sculde vart iam
skyt uinum han hand up lyfte ¶ An
nar dreftes tel at halshugga ok fik
iamscyt skendeslat nikar ¶ Eufemia
en som fyr sa huru cristet folk pintis
ok gik tel domaren ok saghde: sik
orat gøras at han sende fyr tel himi
rikis eigh haenne cristet folk ¶ Do
maren bødh hana tel myrkestuf leda ok
annandagh ahtindea ut leda for sin
dom: hon gik ok barthe haenne sparta
band: ok honor mer en andro cristno
folke: domaren lat hana kast kasta
mz grifom langa stund ok com tatt
tel haenna sialuar: ok uilde sin uilia mz
vald hana ¶ hon varte sik mz dogh.
guz giorde mannen vanforan sua
at han gik sik forgiort vara ¶ han
sende tel haenna sin stallara at lucka
hana tel sins herra vilia ok sannva
ru· ok han gat engalund intel han
ng kunnit ok eigh lasen uplast ok
eigh dør brunit mz ugisom ok vart
vm siue galin ok dyrsta fuldar: sua
at han sler. ok ref sik sialuan ok

ær valdoghare som þu þæres ¶
cristoforus tok orlof af kununge
nom, ok for tel han fan diævulen
hælvan a einom skoghe/ ok þe ta
laþos vit tel cristoforus vndirstoþ
at þæt var þæn sami han apte
spurþe. ok varþ hans man ¶ En
dagh inlu þe baþe þær torf stoþ a
væghenom/ ok rumde diævulen
ræddar ok tyþkte vm crung ter
ser strenoghan stigha ok þrangan ¶
cristoforus spurþe hui han sua
giorþe ¶ Diævulen suarar ok vil
de lõua lange sina slyngh mz han
gar tel cristoforus saghþe sik
eigh vilia hanom fylgia utan han
saghþe hanom hui han vek af væ
ghenom ¶ Diævulen gik nøþo
ghar vit samno/ ok saghþe sik ræ
þas en man som do a corse han
hæt xpc ¶ cristoforus saghþe
iak hughþe þik vara valdoghas
tan herra/ nu fiudar iak at xpc
ma mer æn þu/ hans vil iak le
ta ok hanom þianan ¶ cristofo
rus lete lange xpm tel han

fan nokon cristen man ¶ han spurþe
vm siþe en ærmitan han cristnaþe
han ok lærde hanom cristna siþi
ok saghþe/ þar kunugar kravar
fasto ok bøna af sino folke ¶ cris
toforus saghþe biþe mik andra
þianist þolica han vil gerna lif vil
hava fulla fôþo ¶ Ærmitan suarar
at han skulde vacar vara ok bøia
sin ben i gulecom bønom ¶ cristo
forus saghþe þæt eigh gita ok eigh
vita huat bøne uæro ¶ Ærmitan
saghþe, þu saat væl eet sund þæ
þu hit fort, som mange fara um
mz lifs vaþa/ ok ær almanna vær
ghær riks folk ok fatøks ¶ cristofo
rus saghþe væl vita sundet/ ærmi
ten saghþe þu ært mikar starkar
ok stor ok orka væl ærvuþa ¶ Suar
far ok føþ fatøks folks sum þæt
sundet/ ok bær þøm ærmo innan s.
þinom armom/ þæt ær þe þianist
þik gør guþi þækker ¶ cristoforus
saghþe sik þæt væl gita giort ok
gerna vilia/ ok bygde sik bol a
sundsens strand/ ok bude sik mz

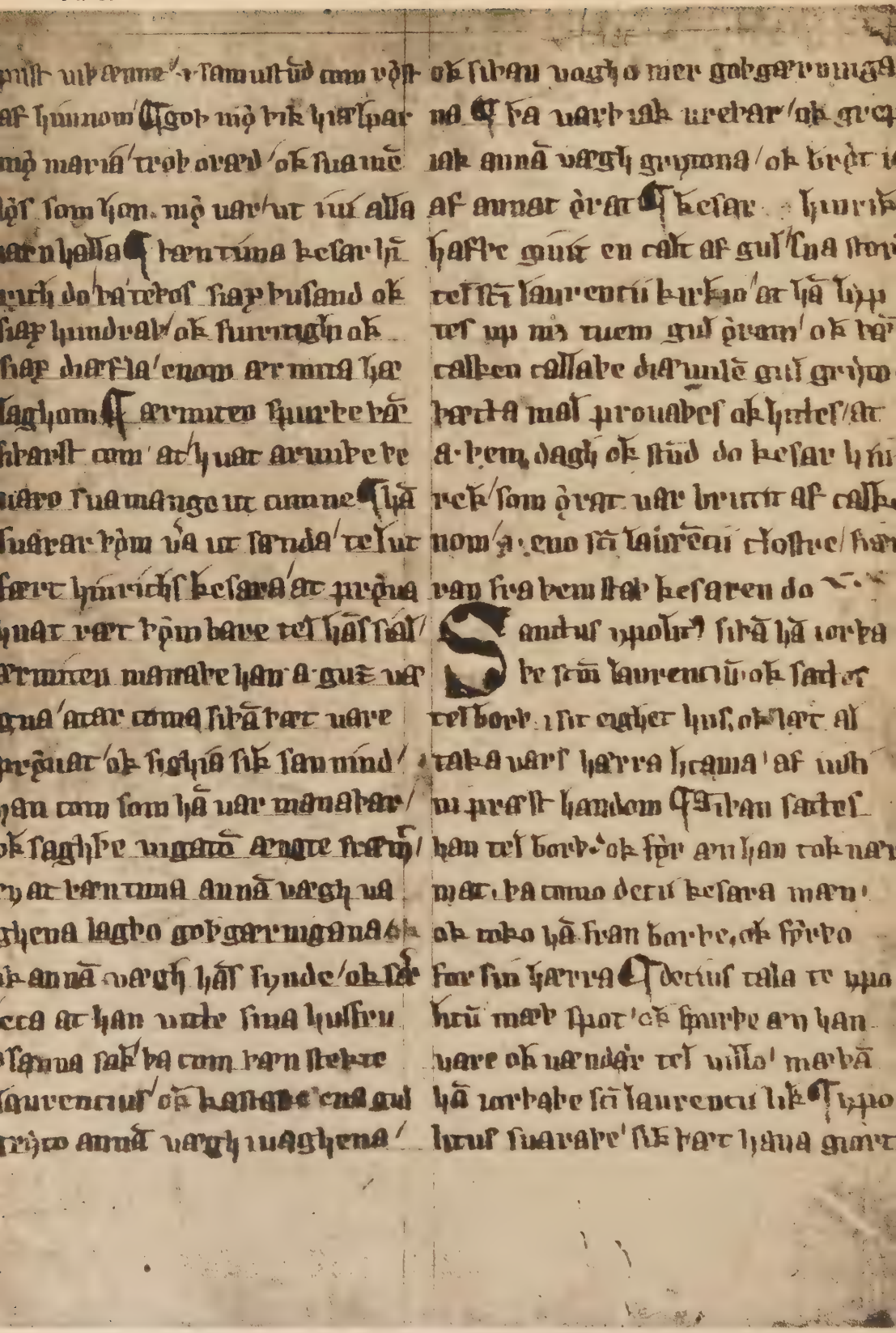

STEPHENS' ed. 144:4—145:11.

Pl. 3.

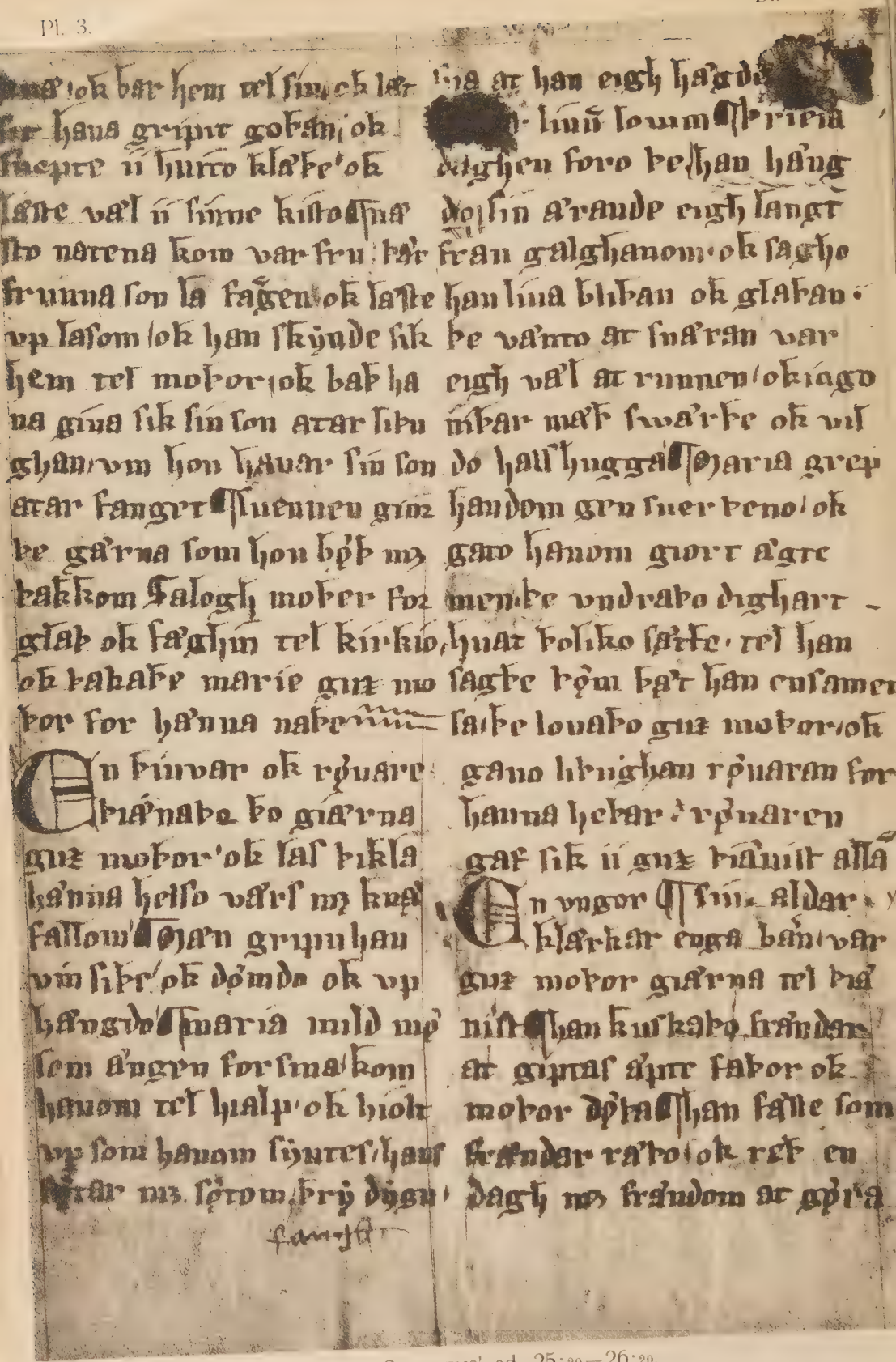

STEPHENS' ed. 25:20—26:20.

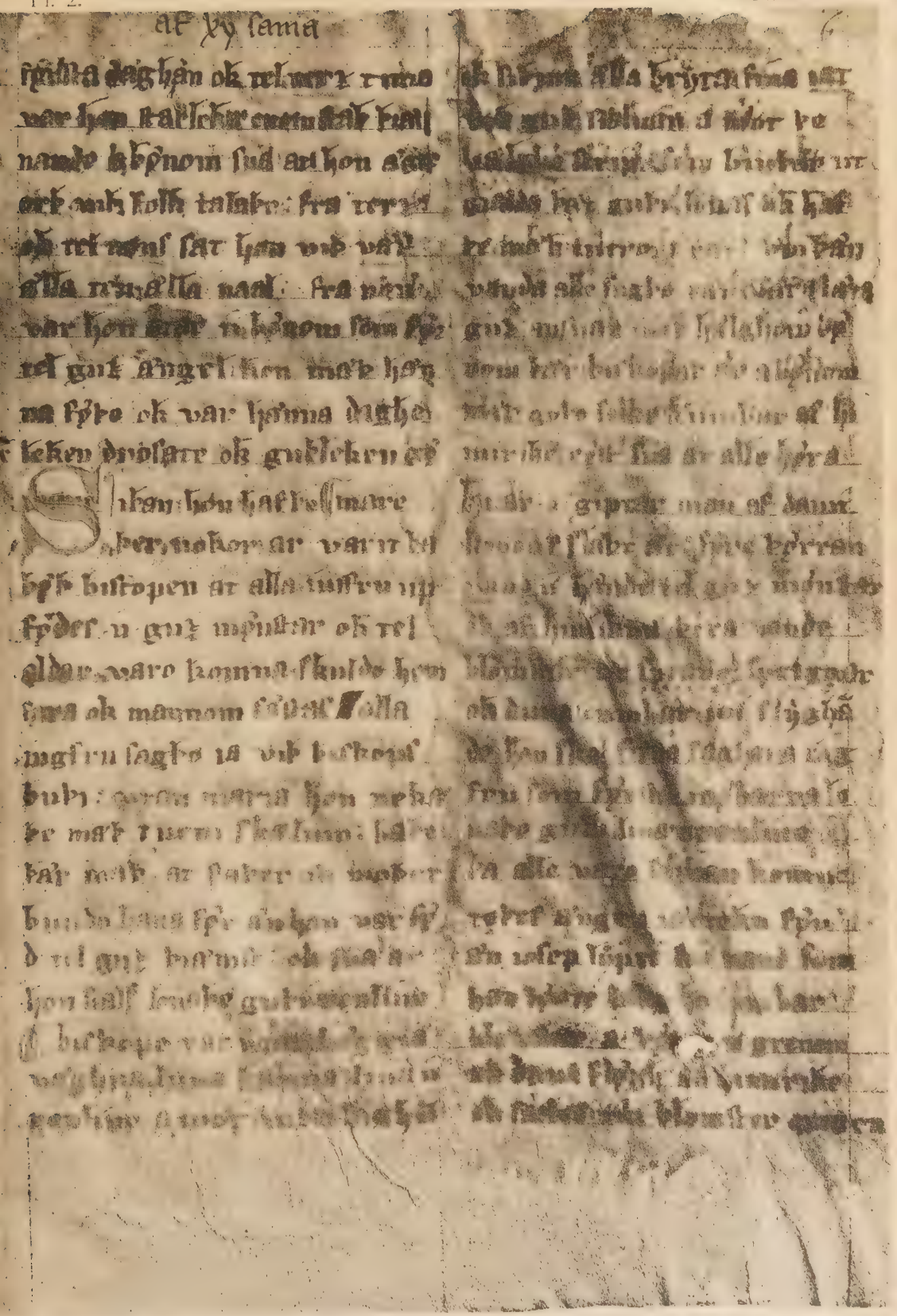

STEPHENS' ed. 5:9—6:10.

STEPHENS' ed. 3:1—4:9.